

1955

ANDRA KAMMAREN

Nr 20

23—24 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 24 maj fm.

Sid.

Svar på interpellationer av:

herr Ericsson i Näs ang. de minskade perioderna för arrende av ecklesiastisk mark	4
herr Nilsson i Bästekille ang. statsbidragen för iståndsättande av gamla skolhus	8
Kommunikationerna på Listerlandet	13
Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder	15
Lunds universitet: Avlöningar	26
Ökad utbildning av läkare	33
Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.	40
Vanföreanstalterna m. m.	67
Byråchef för nådeärenden i justitiedepartementet	70
Byggnadsarbeten för fångvården	78
Inrättande av ett sjöfartsverk	79

Tisdagen den 24 maj em.

Ökad examination av tandläkare	95
Tillfällig korttidsutbildning av präster	97
Ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara	119
Anslaget till allmänna barnbidrag	122
Ändring i lagen om folkpensionering m. m.	127
Effektivare taxeringskontroll	134
Inrättande av postanstalt i riksdagshuset	166

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 24 maj fm.

Statsutskottets utlåtande nr 132, ang. tjänster vid kommunikationsverken	13
--	----

	Sid.
<i>Statsutskottets utlåtande</i> nr 133, ang. ombyggnad av järnvägen Sölvesborg—Hörviken och upprustning av vägarna på Listerlandet . . .	13
— nr 134, ang. ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m.	15
— nr 135, om anslag till Lunds universitet: Avlöningar	26
— nr 136, ang. ökad utbildning av läkare	33
— nr 138, ang. utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.	40
— nr 139, ang. vanförestalterna och Eugeniahemmet m. m.	67
— nr 140, ang. anslag till justitiedepartementet: Avlöningar	70
— nr 141, ang. anslag till regeringsrätten	78
— nr 142, ang. anslag till fångvården m. m.	78
— nr 143, ang. befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp	79
— nr 144, ang. förmåner åt övertalig personal vid Stockholms tygstation m. m.	79
— memorial nr 145, ang. uppskov med vissa ärenden	79
— nr 146, ang. inrättande av ett sjöfartsverk m. m.	79

Tisdagen den 24 maj em.

<i>Statsutskottets utlåtande</i> nr 147, ang. anslag till kommerskollegium . .	95
— nr 148, ang. ökad examination av tandläkare m. m.	95
— nr 149, ang. tillfällig korttidsutbildning av präster	97
— nr 152, ang. ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara till normalspår	119
— nr 153, ang. ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och familjepensionsreglementen m. m.	122
— nr 155, ang. ändrad lönegradsplacering för viss vård- och ekonomipersonal m. m.	122
<i>Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande</i> nr 4, om anslag till allmänna barnbidrag	122
— nr 5, ang. ändring i lagen om folkpensionering, m. m.	127
<i>Bevillningsutskottets betänkande</i> nr 46, om ändring i taxeringsförordningen m. m.	134
<i>Konstitutionsutskottets utlåtande</i> nr 20, ang. d:o	166
<i>Bevillningsutskottets memorial</i> nr 50, ang. uppskjutande av vissa motioner	166
<i>Andra lagutskottets utlåtande</i> nr 29, ang. lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m.	166
<i>Bankoutskottets utlåtande</i> nr 26, ang. inrättande av postanstalt i riksdagshuset	166
— nr 27, rörande inrättande av tjänster samt lönegradsplacering i riksbanken m. m.	168
— nr 28, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	168
<i>Första lagutskottets memorial</i> nr 36, ang. uppskov med vissa ärenden	169
<i>Andra lagutskottets memorial</i> nr 33, ang. uppskov med vissa ärenden	169

Måndagen den 23 maj

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 in-
nevarande maj.

§ 2

Föredrogos, men bordlades åter stats-
utskottets utlåtanden nr 146—149 och
152—155, sammansatta stats- och andra
lagutskottets utlåtanden nr 4 och 5,
tredje lagutskottets utlåtande och me-
morial nr 26 och 27 samt jordbruksut-
skottets utlåtanden och memorial nr
28—30.

§ 3

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN
anförde:

Jag hemställer, att två gånger bord-
lagda ärenden på morgondagens före-
dragningslista måtte uppföras i följande
ordning: statsutskottets utlåtanden
nr 132—136 samt samma utskotts utlå-
tanden och memorial nr 138—149 och
152, 153 och 155, sammansatta stats-
och andra lagutskottets utlåtanden nr
4 och 5, bevillningsutskottets betän-
kanden nr 46 och 50, konstitutions-
utskottets utlåtande nr 20, andra lag-
utskottets utlåtande nr 29, bankouts-
kottets utlåtanden nr 26—28, första lag-
utskottets memorial nr 36, andra lagut-
skottets memorial nr 33, tredje lagut-
skottets utlåtanden och memorial nr
24, 26 och 27, jordbruksutskottets utlå-
tanden och memorial nr 28—30 samt
statsutskottets utlåtanden nr 154 och
137.

§ 4

Till bordläggning anmäldes
statsutskottets utlåtanden:

nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts
framställningar angående anslag för
budgetåret 1955/56 till främjande av bo-
stadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet
väckta motioner,

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts
i statsverkspropositionen gjorda fram-
ställningar om anslag för budgetåret
1955/56 till väg- och vattenbyggnadsver-
kets avlöningar och omkostnader jämte
i ämnet väckta motioner,

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts
framställningar angående vissa avsätt-
ningar till budgetutjämningsfonden jäm-
te i ämnet väckta motioner och

nr 157, i anledning av Kungl. Maj:ts
förslag om anslag för budgetåret 1955/56
till avskrivning av nya kapitalinveste-
ringar;

sammansatta stats- och andra lagut-
skottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts
proposition angående barnmorskeväsen-
dets organisation och den förebyggande
mödravården m. m. dels ock i ämnet
väckta motioner och

nr 7, i anledning av dels Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till för-
ordning om distriktsbarnmorskor dels
ock i ämnet väckta motioner;

bankouts-kottets utlåtanden och me-
morial:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om fort-
satt giltighet av lagen den 3 juni 1949
(nr 314) angående rätt för Konungen
att i vissa fall meddela särskilda be-
stämmelser om bankaktiebolags kassa-
reserv m. m. jämte i ämnet väckta mo-
tioner,

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om

fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) m. m.,

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser rörande riksbankens sedelutgivning m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 34, angående ändring i avlöningsbestämmelserna för hos riksdagen tillfälligt anställda tjänstemän, m. m. och

nr 35, angående uppskov med behandlingen av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen, m. m.; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckt motion om viss förbättring av semesterrätten för flottningensarbetare.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.11.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 24 maj

Kl. 10.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 17 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. de minskade perioderna för arrende av ecklesiastik mark

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Ericsson i Näs framhållit att den i 27 § ecklesiastika boställsordningen meddelade bestämmelsen, att upplåtelse av löneboställe på arrende, därest ej särskilda omständigheter annat föranleda, skall ske på tio år i sänder, under senare tid i stor utsträck-

ning frångåtts. Detta skulle särskilt gälla Göteborgs stift. Herr Ericsson har frågat mig, om jag uppmärksammat den minskning av arrendeperioderna, som interpellanten redogjort för, och om jag för sådant fall har för avsikt att i anledning härav vidtaga åtgärder i syfte att få tillämpningen i överensstämmelse med vad som föreskrives i den ecklesiastika boställsordningen.

Som svar härpå vill jag anföra följande.

Enligt ecklesiastik boställsordning skall arrendetidens längd — liksom övriga arrendevillkor — fastställas av vederbörande ecklesiastika boställsnämnd. Över boställsnämndens beslut kan besvär anföras hos stiftsnämnden, som emellertid är sista instans i dessa frågor.

Med anledning av interpellationen har jag inhämtat uppgifter från stiftsnämndernas kanslier om hur boställsordningens bestämmelser om arrendetidens längd tillämpas i de olika stifteten. Av dessa uppgifter framgår, att i det stora flertalet stift arrendetiderna vid de ecklesiastika löneboställenas ut-

Svar på interpellation ang. de minskade perioderna för arrende av ecklesiastik mark

arrendering regelmässigt bestämts till tio år och endast undantagsvis — med hänsyn till speciella omständigheter vid bostället eller för att anpassa arrendetiden till normaluppskattningsperioden — till en kortare tid än tio år. Beträffande Linköpings stift har meddelats, att man i ett av stiftets boställsdistrikt med hänsyn till de förändringar av penningvärdet, som kan ske under en så förhållandevis lång tidsperiod som tio år, ansett sig i större utsträckning böra övergå till femåriga arrendeperioder. Enligt uppgift skulle detta dock i stort sett ha skett i samförstånd med vederbörande arrendatorer. I övrigt har i Linköpings stift i regel tillämpats tioåriga arrendeperioder. Även i Karlstads stift förekommer i viss utsträckning kortare arrendetider än tio år. I fråga om Göteborgs stift, där femåriga arrendeperioder på senare tid alltmer tillämpats, har interpellanten uppgivit, att vederbörande stiftsnämnd rekommenderat boställsnämnderna att fastställa femåriga arrendekontrakt. Genom de upplysningar jag inhämtat har denna uppgift bekräftats. Stiftsnämnden i Göteborg har sålunda redan 1947 i cirkulärskrivelse till boställsnämndernas ordförande framhållit, att enligt stiftsnämndens mening övervägande skäl i dåvarande tidsläge talade för en begränsning av arrendeperioderna till fem år. I nytt cirkulär till boställsnämndsordförandena den 25 oktober 1950 har stiftsnämnden i Göteborg givit rekommendationer i samma riktning.

I övriga stift har ej förekommit någon rekommendation från stiftsnämndernas sida att tillämpa kortare arrendetider.

I detta sammanhang vill jag något beröra, hur arrendeförhållandena är reglerade på andra områden. I de allmänna bestämmelserna om jordbruksarrende i lagen om nyttjanderätt till fast egendom förekommer inga bestämmelser om minimitid för arrenden. Genom den s. k. sociala arrendelagstift-

ningen av år 1943 infördes beträffande vissa jordbruk, omfattande högst femtio hektar odlad jord, en minimiarrendetid av fem år. I fråga om sådan ecklesiastik jord, som — till skillnad från de av pastoraten förvaltade löneboställena — står under stiftsnämndernas omedelbara förvaltning, alltså allmänna kyrkohemman, biskopshemman m. m., gäller, att arrende av jordbruk i allmänhet skall omfatta minst tio och högst tjugو år. En motsvarande regel är införd i de särskilda författningar, som reglerar utarrendering av kronojord och universitetsjord. I vissa undantagsfall kan utarrendering av här avsedd ecklesiastik jord samt kronojord och universitetsjord emellertid ske på *kortare* tid än tio år men också på *längre* tid än tjugو år.

I fråga om de ecklesiastika löneboställena och de av stiftsnämnderna förvaltade kyrkliga fastigheterna är föreskrivet, att arrendeavgiften skall vara till sin storlek bestämd. Vid utarrendering av kronans jordegendomar tillämpas 2 kap. 6 § nyttjanderättslagen, vari stadgas att legan ej må utsättas annorledes än i penningar. Vid utarrendering av universitetsjord skall arrendeavgiften fastställas till ett bestämt penningbelopp, men, när så finnes lämpligt, må i avtalet jämväl angivas den mängd spannmål, som efter senast fastställda pris i länets markegångstaxa motsvarar den till visst penningbelopp fastställda arrendeavgiften, samt föreskrift meddelas, att vid utgången av vart femte år från arrendets början jämkning av arrendeavgiften skall ske efter de då senast fastställda markegångspriserna, därest dessa föranleder ökning eller minskning av arrendeavgiften av minst en tiondel.

Sedan riksdagens år 1951 församlade revisorer i fråga om statens jordbruksdomäner, bland annat, uttalat, att de gällande arrendena uppenbarligen var alltför låga, och förordat att grunderna för jordbruksdomänernas utarrendering

Svar på interpellation ang. de minskade perioderna för arrende av ecklesiastisk mark

gjordes till föremål för en allmän översyn i syfte att tillförsäkra statsverket en högre avkastning av domänerna, anhöll 1952 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av revisorerna angiven riktning. Härefter har domänstyrelsen i skrivelse till Kungl. Maj:t, under framhållande av att det ur såväl jordägarens som arrendatorns synpunkt skulle vara en bestämd fördel, om arrendeavgifterna från kronoegendomarna kunde varieras efter den allmänna prisnivån, framlagt förslag om arrendeavgifternas anknytande till lämplig prisindex. Vid remissbehandlingen av domänstyrelsens förslag, vilket beredes inom jordbruksdepartementet, har från kammarkollegiets sida, bland annat, påpekats, att det för kronojorden gällande stadgandet om arrendeavgiftens bestämmande ansetts medgiva dess anknytande till index, medan en sådan anordning i fråga om den ecklesiastiska jorden ej vore möjlig utan lagändring; för universitetsjorden förefanns redan möjlighet att bestämma arrendeavgiften efter markgång. Därest domänstyrelsen nu skulle fastställa arrendeavgifterna från kronoegendomar efter viss prisindex, skulle sålunda — framhåller kollegiet — skiljaktiga regler i detta hänseende komma att gälla för kronans egendomar, för ecklesiastiska egendomar och för universitetsegendomar. Enligt kollegiets mening kunde det därför ifrågasättas om icke — innan en ändring vidtogs i fråga om sättet för fastställande av arrendeavgifter från kronoegendomar — en översyn borde ske av bestämmelserna på området i avseende på all den publika egendom, varom här vore fråga.

Jag vill här också nämna, att Riksförbundet Landsbygdens folk i en framställning till chefen för jordbruksdepartementet, bland annat, påtalat vissa olägenheter av arrendebestämmelsernas skiljaktiga utformning beträffande kronojord, ecklesiastisk jord, universitetsjord, kommunal jord och annan jord

samt anhållit, att åtgärder måtte vidtagas för att åstadkomma en allmän översyn av hela arrendelagstiftningen. Vidare har lantbruksstyrelsen i en till jordbruksministern ställd framställning den 7 januari i år föreslagit en översyn av de sociala arrendebestämmelserna i syfte att åvägabringa en efter nuvarande förhållanden lämplig avvägning mellan arrendatorernas och jordägarnas berättigade intressen.

Av vad jag tidigare anfört i fråga om arrendeavgifterna för kronoegendomarna torde framgå, att samma omständigheter, som inom främst Göteborgs stift ansetts böra föranleda bestämmande av kortare arrendeperioder vid de ecklesiastiska löneboställena, givit anledning till framläggande av förslag om en speciell reglering av arrendeavgifterna vid kronoegendomarnas utarrendering.

Regeringen har ännu inte tagit ställning till omnämnda framställningar om översyn av vissa bestämmelser inom arrendelagstiftningen. Dessförinnan kan självfallet ställning icke heller tagas till frågan om en omprövning av här avsedda bestämmelser om utarrendering av ecklesiastiska löneboställen. Det torde få anses bäst överensstämma med nu gällande föreskrifter i ecklesiastisk boställsordning att — såsom det stora flertalet boställsnämnder för närvarande gör — i regel fastställa en tioårig arrendetid vid utarrendering av ecklesiastiska löneboställen. Jag har också för avsikt att fästa vederbörande stiftsnämnders uppmärksamhet härpå.

Härefter anförde:

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Jag ber först att få tacka ecklesiastikministern för interpellationssvaret och inte minst för de sista och sammanfattande meningarna, av vilka det framgår, att statsrådets tolkning av 27 § i den ecklesiastiska boställsordningen är densamma som den

Svar på interpellation ang. de minskade perioderna för arrende av ecklesiastik mark

tolkning arrendatorerna ger paragrafen. Statsrådet lovar ju också att fästa vederbörande stiftsnämnders uppmärksamhet på att det torde få anses bäst överensstämma med nu gällande föreskrifter att i regel fastställa en tioårig arrendetid vid utarrendering av ecklesiastika löneboställen.

Jag är mycket tacksam över svaret. Det är ju dess bättre inte alla stiftsnämnder som gjort sig skyldiga till denna feltolkning. I Linköpings stift har det skett i ringa grad, i Karlstads stift i viss utsträckning, enligt interpellationssvaret, och i Göteborgs stift är feltolkningen tydligen fullt satt i system — redan år 1947 skickade man ut en skrivelse om att det borde vara femårsperioder i stället för tioårsperioder.

27 § vill ge arrendatorerna trygghet — den saken är klar. Vi har tioårsarrenden; det har tidigare också varit tjuugoårsarrenden och är det fortfarande för en del ecklesiastik egendom, t. ex. biskopshemman. Men när det gäller prästgårdarna är det litet annorlunda. På en prästgård i Göteborgs stift lämnade arrendatorn ett tioårsarrende efter fem år — jag vill minnas att det var på grund av sjukdom. Han fick en efterträdare, som ville ta kontraktet. Denne efterträdare var godkänd av pastoratet, men utan vidare höjde man arrendet från 5 000 till 7 000 kronor. I en skrivelse från stiftsnämnden i Göteborgs stift heter det bland annat:

»Enligt 27 § ecklesiastik boställsordning skall upplåtelse av löneboställe på arrende, där ej särskilda omständigheter annat föranleda, ske på tio år i sänder. Svårigheten att i nuvarande läge beräkna arrendet för tio år framåt anser stiftsnämnden utgöra fullt skäl att tillämpa en kortare period.» Så kan naturligtvis inte 27 paragrafen få tillämpas. Jag är också alldeles övertygad om att om konjunkturerna hade svängt åt motsatt håll hade detta inte föranlett några åtgärder av stiftsnämnden i Göteborg.

Det är sådana saker som dessa som kan få vissa människor att fundera över om kyrkan är rätter man att förvalta jord och skog och om inte arrendesystemet i sig självt bär fröet till sin egen undergång, när man inte kan få den trygghet, som lagar och förordningar föreskriver ens vid arrendering av kyrklig jord. Man kan invända att det går att klaga, men i detta fall är det så underligt ordnat, att stiftsnämnden själv är högsta instans. Stiftsnämnderna kan tydligen tolka lagarna på eget sätt och döma i eget mål. Jag tror att det också på den punkten bör ske en ändring.

Jag är som jag sagt glad över ecklesiastikministerns svar men vill göra ytterligare en liten fråga. Genom att stiftsnämnderna har tillämpat 27 paragrafen på sitt eget sätt har många arrendatorer lidit ekonomisk skada. Ämnar ecklesiastikministern vidtaga några åtgärder, och i så fall vilka, för att gottgöra dessa arrendatorer för den skada de har tillfogats genom stiftsnämndernas förfarande?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Såvitt jag förstår är det inte möjligt att vidtaga några åtgärder för att ändra vad som hitintills skett, men det är ju meningen att påkalla uppmärksamhet på saken, så att inte flera sådana fall inträffar och framför allt så att inte denna arrendetidsförkortning sätts i system.

Herr ERICSSON i Näs (bf):

Herr talman! Då ber jag bara att få beklaga, att inte den orättvisa som har träffat dessa arrendatorer kan bli gottgjord utan att saken tydligen får ordnas på annan väg än den jag hade tänkt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. statsbidrag till iståndsättande av gamla skolhus

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Nilsson i Bästekille frågat, om jag vore villig medverka till sådan ändring av bestämmelserna angående statsbidrag för iståndsättande av de gamla skolhusen, att nybyggnad i minskad omfattning kunde komma till stånd.

Som bekant kan skoldistrikt enligt kungörelsen den 31 december 1945 (nr 882) angående statsbidrag till byggnadsarbeten för folkskoleväsendet få statsbidrag till bestridande av kostnader dels för anskaffande av nya skollokaler genom nybyggnad eller om- eller tillbyggnad och dels för utförande av mera omfattande ändrings- och reparationsarbeten å befintliga skollokaler. Såsom särskilda förutsättningar för statsbidrag till ändrings- och reparationsarbeten gäller, att genom byggnadsföretaget skapas skollokaler, vilka kan beräknas under avsevärd tid fylla skäliga krav på ändamålsenlighet, att byggnadsföretaget icke föranletts av att skollokalernas underhåll försumrats, att företaget avser att tillgodose ett eljest förefintligt behov av nybyggnad samt att det ställer sig fördelaktigt såväl från folkskoleväsendets som från allmänt ekonomisk synpunkt.

Jag får erinra om att enligt den tidigare statsbidragskungörelsen (1936: 45) i dess ursprungliga lydelse statsbidrag till ombyggnadsarbeten endast kunde utgå om därigenom *nya lokaler vunnas*. Arbeten som endast avsåg att sätta befintliga lokaler i bättre skick eller att ge dem en lämpligare disposition var däremot ej bidragsberättigade.

Riksdagens revisorer påpekade år 1938 — precis liksom nu interpellanten — att frånvaron av statsbidrag till reparationer ofta ledde till att skol-

distrikt i stället för att genom reparation iståndsätta en skolanläggning uppförde nybyggnad, vartill statsbidrag kunde erhållas.

Frågan togs därefter upp av folkskolans besparingssakkunniga, vilka i sitt betänkande 1940: 24 framhöll att, ehuru goda skäl kunde anföras för bibehållande av ifrågavarande stadgande oförändrat, man ändock borde undersöka möjligheterna att statsbidrag under vissa förutsättningar skulle kunna utgå även för bestridande av kostnaderna för mera omfattande ombyggnads- och restaureringsarbeten. Därigenom skulle alltså i vissa fall bidrag kunna utgå, ehuru ny undervisningslokal icke vunnos. Det syntes emellertid vara förenat med vissa svårigheter att bedöma, när sådana förhållanden kunde anses föreligga, att statsbidrag borde utgå. Det vore uppenbart, att bidrag för underhåll eller reparationer ej borde utgå. Besparingssakkunnigas förslag ledde år 1943 till en ändring av kungörelsen 1936: 45, innebärande att statsbidrag kunde utgå till mera omfattande *ändringsarbeten* å befintliga undervisningslokaler. För att vinna garanti för att bidrag komme att utgå endast i sådana fall, då det från det allmänna synpunkt måste anses fullt motiverat, uppställdes de särskilda förutsättningar, som förut angivits och som oförändrade överförts till den nu gällande bidragskungörelsen.

I sistnämnda kungörelse gjordes en utvidgning av bidragsområdet så till vida som uttrycket mera omfattande ändringsarbeten ersattes med mera omfattande *ändrings- och reparationsarbeten*.

Av det anförda framgår, att utvecklingen på ifrågavarande område gått i riktning mot ett ökat tillgodoseende av de synpunkter, som interpellanten gett uttryck åt. Givetvis kan det ibland vara vanskligt att avgöra vad som i det enskilda fallet kan vara att hänföra till mera omfattande ändrings- och reparationsarbeten. Det är närmast skolöverstyrelsen med den byggnadstek-

Svar på interpellation ang. statsbidrag till istandsättande av gamla skolhus

niska sakkunskap överstyrelsen förfogar över som får bedöma dessa frågor. Enligt den praxis, som efter hand utbildat sig, kan statsbidrag påräknas så snart fråga är om arbeten, som avser omdisposition i någon form av befintliga skollokaler, så att dessa blir bättre och ändamålsenligare för undervisningen, t. ex. utvidgning av klassrum, sammanslagning av lokaler, utvinnande av lokaler ur förut icke utnyttjade utrymmen, såsom anordnande av toaletter i källare och inredande av slöjdsal å vind. I dylika fall utgår bidrag icke blott för själva ändrings- och inredningsarbetena utan också för erforderliga reparationer i de delar av huset, som på något sätt beröres av ifrågavarande arbeten. Däremot utgår ej bidrag för vanliga reparationer eller underhållsarbeten i lokaler, som icke alls beröres av ändringsarbetena.

Åtgärder för anordnande av centralvärme har hittills bedömts såsom hänförliga till normala underhållsarbeten och följaktligen icke i och för sig bidragsberättigade. Därest centralvärme anordnas i samband med ändringsarbeten i övrigt, får det i enlighet med vad jag nyss sagt avgöras från fall till fall, i vad mån statsbidrag skall kunna utgå även härtill.

Är omdispositionen av en skolbyggnad så omfattande, att den kan jämföras med nybyggnad, utgår statsbidrag för det hela. Ett typiskt fall må här nämnas. Ett skoldistrikt hade år 1952 erhållit statsbidrag till nybyggnad för en B 1-skola. Efter hand kom man emellertid på andra tankar och beslöt i stället om- och tillbyggnad av det gamla skolhuset. Häromdagen beviljade Kungl. Maj:t, med återkallande av det tidigare beslutet, statsbidrag å hela kostnaden för dessa arbeten, 165 000 kronor. Nybyggnaden hade med nuvarande kostnadsläge belöpt sig till cirka 350 000 kronor. Detta torde vara just en sådan lösning, som man enligt interpellanten bör eftersträva. I

ett annat fall av ombyggnad av ett ganska stort skolhus med åtta klassrum m. m., vilken kostnadsberäknats till 453 000 kronor, beviljades statsbidrag till hela kostnaden med undantag av 100 000 kronor, vilket belopp belöpte sig på vanliga reparationsarbeten i fyra av klassrummen, vilka icke berördes av ändringsarbetena. Rätt vanligt är att gamla lärarbostäder, sedan nya bostäder uppförts, omändras till skollokaler, varvid statsbidrag givetvis utgår som för nybyggnad.

Om interpellanten med sin fråga avsett att statsbidrag skulle kunna utgå även till enbart rutinmässiga reparations- och underhållsarbeten vill jag säga, att jag icke är beredd att medverka till en sådan utvidgning av statsbidragsbestämmelserna. Det torde knappast finnas anledning att nu frånga de synpunkter, som år 1947 anfördes till förmån för slopande av det hittills utgående obetydliga bidrag till skollokalers underhåll. Det löpande underhållet och vidmakthållandet av skolbyggnaderna bör således alltjämt åvila kommunerna själva, och det bör vara kommunerna angeläget att genom ett fortlöpande underhåll söka undgå de omfattande istandsättningsåtgärder av engångskaraktär, som ej sällan ställer stora krav på de kommunala finanserna och helt naturligt riktar tanken på bidrag från staten. Man torde enligt min uppfattning för statsbidrag alltjämt böra kräva, att skolväsendet genom arbetena tillföres någon vinst, vilket icke behöver innebära helt nya lokaler men väl ändamålsenligare och förbättrade lokaler. Och i det avseendet torde man enligt den praxis, som jag redogjort för, ha gått så långt i tillmötesgående mot kommunerna, som väl får anses möjligt med den principiella ståndpunkt till problemet, som statsmakterna intagit.

Avslutningsvis vill jag tillägga, att antalet ärenden i ecklesiastikdepartementet, vari ingår fråga om statsbidrag till

Svar på interpellation ang. statsbidrag till iståndsättande av gamla skolhus

ändrings- och reparationsarbeten, är relativt stort. Jag har nog den uppfattningen, att man i rätt stor utsträckning utnyttjar möjligheterna att bygga om gamla skolhus och fortfarande använda dem för skoländamål, om detta från organisatorisk synpunkt låter sig göra och från ekonomisk synpunkt över huvud är försvarligt. Jag vet att man i skolöverstyrelsen är inställd på att i så stor utsträckning som möjligt taga vara på de gamla skolhusen, och jag utgår ifrån att statens folkskolin-spektörer verkar i samma riktning.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min interpellation. Jag vill redan från början säga ifrån att jag inte haft för avsikt att här kräva att vi skulle få statsbidrag till normala underhållsarbeten. Jag säger det redan på detta stadium för att denna fråga inte skall behöva diskuteras mera i en eventuell följande diskussion.

Vad som föranlett mig till denna interpellation är de bekymmer alla skolstyrelser, framför allt ute i landsbygdsdistrikten, har. Var och en som sysslat med dessa problem vet att man ställs inför frågan: Skall vi dra in en mängd bygdeskolor eller försöka bevara dem? Det är väl inte någon hemlighet för någon i denna kammare att centraliseringsraseriet sprider sig mer och mer. Jag vill inte förneka att det i vissa fall kan vara lyckligt med centralisering, men jag tror att den fått litet för stark fart. Jag tror det vore lyckligt om man på många håll ville bevara de gamla bygdeskolorna i stället för att bara centralisera och bygga nytt. Det är väl heller inte någon hemlighet för någon, att det finns möjligheter att få statsbidrag för ändrings- och reparationsarbeten enligt den författning som herr

statsrådet hänvisade till, men det torde också vara känt att man är betydligt restriktivare beträffande bidrag till ombyggnadsarbeten för skolhus än när det gäller nybyggnader.

Anledningen till att jag nu tog upp detta problem är att vi på hemmaplan har fått frågan i särskilt hög grad aktualiserad. I en av de gamla delkommunerna, en kommun som alltid haft svag ekonomi och fördenskull inte kunnat rusta upp sitt skolväsende fullt så mycket som de andra delkommunerna har gjort, står vi nu inför problemet att ett krafttag måste göras inom denna del av kommunen. Det resoneras då i skolstyrelsen på följande sätt: Skall vi centralisera skolväsendet i denna del av kommunen eller försöka bibehålla bygdeskolorna? Jag vill framhålla att vi resonerat om detta många gånger och att frågan berett oss många bekymmer och förmodligen kommer att bereda oss många bekymmer även i framtiden. Vid det senaste skolstyrelsesammanträdet, då jag icke hade tillfälle att närvara, har emellertid skolstyrelsen i princip fattat beslut om att denna del av församlingens skolväsende skall centraliseras och att två bygdeskolor skall dras in. Om jag varit närvarande vid detta sammanträde hade jag gått på den linjen, att vi skulle bibehålla bygdeskolorna, i varje fall åtminstone den ena, i stället för att centralisera. Men resonemanget förs både i skolstyrelsen, i kommunalnämnden och i kommunalfullmäktige på följande sätt. Om vi centraliserar skolväsendet i denna församling och bygger nytt får vi statsbidrag. Om vi i stället låter kommunen själv rusta upp skolorna är utsikterna till statsbidrag minimala. I det läget säger de som är inställda helt och hållet på ekonomiska ting, att saken är given, att vi bör dra in bygdeskolorna och centralisera skolväsendet för att komma i åtnjutande av största möjliga statsbidrag. Det är just därför jag har velat ha ett svar från

Svar på interpellation ang. statsbidrag till istandsättande av gamla skolhus

statsrådets sida på frågan, huruvida man inte, om man rustade upp dessa skolor ordentligt, också skulle kunna tillerkännas i princip lika stort bidrag. Om vi t. ex. skulle rusta upp en skola för 100 000 kronor och på denna kostnad kunde få samma statsbidrag, procentuellt, som man får om man bygger en ny skola för 600 000 à 700 000 kronor, tycker jag att detta skulle vara en vinst både ur statens och kommunens synpunkt, och det vore framför allt tillfredsställande ur befolkningens synpunkt, ty skolskjutsar i all ära, ännu har de inte blivit populära på den svenska landsbygden.

Jag tror för min del, herr statsråd, att om den positiva anda, som jag tycker mig finna i svaret, skulle kunna stråla ut litet över Sveriges bygder, skulle vi kunna komma dithän som jag hade tänkt mig.

Jag skulle till sist vilja vädja till statsrådet att han på något sätt gör klart för vederbörande ute i landet, att man skall ha en litet generösare inställning när kommunerna rustar upp äldre skolbyggnader för att få dem moderna än man har i dag. Därigenom skulle detta problem kunna lösas på ett både bättre och billigare sätt och framför allt på ett sätt som är till befolkningens gagn.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! En eventuell centralisering av skolväsendet i en landsbygdskommun är ju alltid en svårbedömbär fråga. Det är så många olika faktorer som inverkar, och därför brukar jag säga, att även om det finns personer och myndigheter som drar i centraliserande riktning och kan påvisa vissa ekonomiska fördelar för det allmänna av en centralisering är det i alla fall skolstyrelserna som har att väga de olika faktorerna mot varandra. Det är ändå på deras ansvar som beslutet om centralisering eller icke centralisering fattas.

Men det är naturligtvis alldeles riktigt som den ärade interpellanten säger, att även personer i ledande ställning rätt ofta finner att det blir besparingar på en centralisering. Men, som sagt, man får inte stirra sig blind på dessa besparingar, utan man skall även se på de andra faktorerna.

Nu menar jag emellertid att det ändå byggs om så många gamla skolor att de flesta kommuner och myndigheter inte med skäl kan kritiseras för att ensidigt ha drivit i centraliseringsriktning. Vi har gjort ett överslag i ecklesiastikdepartementet och funnit, att det i ungefär 25 procent av nybyggnadsärendena även här är fråga om en viss ombyggnad av någon gammal skola. Och det finns ju ändå ett avsevärt intresse för bevarande av de gamla bygdeskolorna.

Det är säkert inte herr Nilsson i Bästekille obekant att vi har måst vara restriktiva vid nybyggande av skolor under senare tid och att det därför i det stora hela bara är de allra äldsta och sämsta skolhusen som har helt ersatts. Det har säkerligen inte varit någon ekonomisk möjlighet att bevara dessa skolhus. Om den ärade interpellanten likväl tycker att centraliseringen har gått för långt i sådana fall — och det är klart att man kan visa på exempel i den vägen — vill jag säga att jag med hänsyn till de nuvarande kommunikationsmöjligheterna tycker att det förefaller som om man i regel i landsbygdskommuner, där man har gjort en rätt avsevärd centralisering, har ansett sig kunna vara ganska tillfredsställd med denna. Men det är tydligt att det kan ligga olika till. Jag brukar för min del gärna peka på att man inte utan ganska tvingande nödvändighet bör centralisera t. ex. småskolorna, ty barnen i klasserna 1 och 2 har onckligen svårare för att anpassa sig efter skolskjutsarna.

När den ärade interpellanten emellertid säger att man i en kommun reso-

Svar på interpellation ang. statsbidrag till istandsättande av gamla skolhus

nerar så att »vi får större statsbidrag, alltså skall vi bygga nytt», så innefattar det väl ändå inte hela sanningen. Just det första exemplet, som jag anförde i mitt interpellationssvar, visar ju att det blir besparingar för såväl kommunen som staten, om en välplanerad och ändamålsenlig ombyggnad kan komma till stånd i stället för en nybyggnad. Det blir sålunda också kommunens egna utgifter som minskas, och det bör väl de ledande kommunalmännen tänka på.

När interpellanten säger att man skall få samma proportion statsbidrag vid en ombyggnad som vid en nybyggnad, så uttrycker han sig väl litet otydligt, ty det är ju samma procentsats statsbidrag som utgår för ombyggnad som för nybyggnad, dock med iakttagande av att egentliga reparations- och underhållsarbeten inte blir statsbidragsberättigade. För den del av ombyggnaden, som fyller kraven på erhållande av statsbidrag, utgår alltså samma procent statsbidrag som för nybyggnad. Jag tycker sålunda att det finns skäl för skolstyrelserna att dra fram ekonomiska fördelar för kommunerna också i de fall då dessa uppenbarligen är berättigade till statsbidrag vid ombyggnadsalternativet.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag skulle önska att statsrådet hade möjlighet att närvara vid vissa skolstyrelsesammanträden för att framföra dessa som jag anser synnerligen tankvärda synpunkter. Jag tror det skulle göra gott på många håll, ty man resonerar inte som statsrådet gjort här i dag. Jag är fullt överens med honom i hans resonemang här, men det finns som sagt många skolstyrelseledamöter som har en helt annan uppfattning.

Sedan är det riktigt som statsrådet säger, att det är skolstyrelsen som beslutar om det skall bli centralisering av

skolväsendet eller inte. Men jag vet från hemmaplan att när man anser sig genom centralisering kunna få nya skolor och bättre statsbidrag, går man den vägen och vill inte resonera om den andra. Man har den bestämda uppfattningen att man vid det andra alternativet inte kan få en lika ordentlig behandling. Där kommer ju in det spörsmål som statsrådet diskuterar: Vad är ombyggnad, och vad är normalt underhåll? Därom kan man tvista. Vad den ene anser vara normalt underhåll säger den andre är omfattande ändringsarbete. Och i sista hand är det ju inte skolstyrelserna som bestämmer hur statsbidrag skall utgå eller till vilket belopp det skall utgå.

Folket vill ha bygdeskolorna kvar. Vi har resonerat där hemma på ett förbättrande stadium. Det finns ingen i de skolrotar, som är berörda av en eventuell skolindragning, som är intresserad av detta. Nu har på mitt förslag utlysts nytt föräldramöte i juni så att man skall få säga sin mening igen. Såvitt jag vet är det ingen som ändrat mening. Jag tror fortfarande det skulle vara lyckligt om vi kunde behålla flera av våra bygdeskolor. Även om man tycker att centralisering är tidens lösen, så tror jag att man skall gå sakta fram.

Den ena skolan där hemma, som berörs, har en ålder av cirka 30 år. Då skolan byggdes hade församlingen svag ekonomi. Det finns inte värme, inte vatten och avlopp, och det var enligt min mening en synnerligen dålig arkitekt bakom det hela, ty skolsalarna är illa disponerade. Om vi nu skulle få in detta som jag skisserat upp, tycker jag och flera med mig att vi fyllt den uppgift som man rimligen kan behöva fylla för att få tillfredsställande skolhus. Men majoriteten i skolstyrelsen säger att det är felaktigt resonerat, vi skall centralisera det hela och bygga nytt.

Vad sedan beträffar frågan huruvida man skall centralisera småskolorna är jag av samma uppfattning som statsrå-

det: det är det sämsta man kan ta sig till, men såvitt jag kan bedöma är just småskolorna mest i farozonen nu, och det tycker jag är beklagligt.

Statsrådet har rätt i sin uppgift, att man kan få procentuellt lika stort statsbidrag för ombyggnad som för nybyggnad, men kvar står frågan, vad som är ombyggnad och vad som är normalt underhåll. Det är inte skolstyrelserna som bestämmer det, och det är på grund därav som skolstyrelserna i många landsbygdsdistrikt i dag befinner sig i en situation som är allt annat än avundsvärd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 150, 151, 156 och 157, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 29—31, 34 och 35, första lagutskottets utlåtande nr 38 och andra lagutskottets utlåtande nr 35.

§ 5

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Kommunikationerna på Listerlandet

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 133, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag till upprustning av vägarna på Listerlandet.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **JOHNSON** i Kastanjegården (fp):

Kommunikationerna på Listerlandet

Herr talman! Jag tänker inte hålla något långt anförande om listerjärnvägarna. Jag skall fatta mig mycket kort men vill i alla fall inte låta tillfället gå ifrån mig att uttrycka bygdens missnöje med det förslag som utskottet har framlagt och det beslut som riksdagen kommer att fatta.

Listerlandets järnvägar har kommit till genom mycket stora bidrag från Mjällby kommun, som har betalat bortåt 400 000 kronor för att få en järnväg genom socknen, en järnväg som mycket väl behövdes och som visat sig vara till stort gagn. Om Blekinge kustbanor, som byggde järnvägen, hade varit normalspåriga, hade uppenbarligen också Listerbanan blivit normalspårig, och då hade ingen människa i dag räknat med att den järnvägen skulle läggas ned. Det är klart att man inte kunde ordna med anslutning i Sölvesborg för denna järnväg eller ens tänkte på att det var nödvändigt.

I statsutskottets utlåtande 1946 angående blekingenätet förekom en passus som hämtats från 1943 års järnvägskommittés betänkande: »Det bör inte ifrågakomma att beröva en bygd en järnvägsförbindelse utan tungt vägande skäl och i varje fall icke utan att samtidigt överväganden äga rum rörande förutsättningarna för ett tillgodoseende i annan form av bygdens berättigade krav på likvärdiga, ändamålsenliga kommunikationer.»

Man har nu att, som utskottet gjort, taga ställning till huruvida banan skall nedläggas eller en hel del vägar byggas. Det står ju också utsagt, hur mycket dessa vägar skall kosta: de kommer att kosta åtskilligt mer än en ombyggnad av järnvägen. Nere på Listerlandet, där det är slätmark, kostar det 49 000 kronor per bankilometer — fri mark är utlovad — medan den beslutade utbyggnaden av vägarna kostar 1,5 miljoner. Det gäller vägar som har kommit till utan större anordningar, och det finns knappast ett vägskal som man inte be-

Kommunikationerna på Listerlandet

höver bredda för att få busstrafik att gå friktionsfritt. Dessa vägkostnader kan naturligtvis inte helt undgås om man behåller järnvägen, men det är uppenbart att staten i fortsättningen liksom hittills skulle spara vägkostnader om järnvägen inte revs upp.

Det är mycket beklagligt att järnvägen skall rivras upp. Visserligen har utskottet sagt, att Kungl. Maj:t kan ta frågan under omprövning, men jag tror att det inte skulle vara försvarligt att först riva upp banan och kanske bygga nya vägar och sedan på nytt bygga en järnväg.

Nu har Lister-Mjällby kommun liksom alla blekingesocknar blivit starkt åderlåten på folk till följd av emigration, till följd av fattigdom och de dåliga betingelserna för fisket, men genom intresse från bygden och inte minst tack vare järnvägen har det nu bildats några industrier. Det har byggts fryshus för fisk; och nu ökar befolknings-siffran i Lister-Mjällby i stället för att som förut under många år minska. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att ökningen framgår inte av utskottets utlåtande. Där har man nämligen inte åberopat de senaste årens siffror. Hade man använt litet mer av uppgifterna i de likalydande motioner, som är väckta i denna kammare och av herr Hällgren i första kammaren, vilken har skrivit den och som är mjällbybo, så hade skildringen av läget blivit helt annorlunda. Det har inte utskottet gjort, och därför har man inte fått den rätta framställningen av förhållandena sådana de är i dag.

Nu skall man visserligen gå fram med ett industrispår, som redan är byggt till Mjällby. Men jag vill framhålla, att den som känner förhållandena vet, att en järnväg till Listershuvud skulle ha sparat kostnaden för en hel del vägbyggande. Jag är fullt medveten om att det i dagens läge inte går att kombinera en smalspårig järnväg med

den normalspåriga i Sölvesborg. Där finns inte ens plats eller möjlighet till det. Men man kunde ju ha utsträckt industrispåret, så att det kommit i närheten av de stora fryshusen som är byggda i Hörviken. Om man hade gjort det, skulle man säkert ha gjort en vinst.

Folket i bygden kan inte förstå denna åtgärd, som här föreslagits och som statsmakterna kommer att besluta. Människorna där kan inte förstå att det skulle vara någon mening i att riva upp en järnväg, som går bra och där trafiken ökar och som blir till allt större nytta för bygden.

När listersborna byggde sin järnväg, var det säkert en god åtgärd. De har haft mycken nytta av den järnvägen, men nu när de behöver den som allra bäst skall den rivras upp.

Det är klart att man kan offra pengar på vägarna, så att de blir lika bra, men vad skall det tjäna till, när det kostar mer? Vidare är det på det sättet att bygden har vant sig vid järnvägen. Jag vill erinra om att den sista sträckan byggdes så sent som 1920. Det är tillräckligt lång tid sedan för att befolkningen skall ha vant sig vid dessa förhållanden, och därför är det hårt, att de nu skall behöva avstå från den. Om utskottet hade föreslagit någon längre sträcka, så hade man ändå inbesparat en del vägbyggande. Det skulle säkert ha varit bättre.

Jag kan inte göra något yrkande här. Det finns ingen möjlighet att göra det mot ett enhälligt statsutskott. Jag har emellertid velat tala om hur befolkningen där nere ser på detta och hur missnöjd man är med det och hur galet det enligt mitt förmenande är, att man river upp en järnväg, som varit och är till stor nytta och välsignelse för bygden. Jag har som sagt, herr talman, inte något yrkande; jag har bara velat att vad jag nu anfört skulle komma i tryck. Jag skulle slutligen vilja tillägga, att om en omprövning skall ske, så finns

det god tid till det. Om man nämligen skall hålla på regeln att ingen järnväg skall raseras förrän bättre förhållanden kommer i stället, så har statsrådet säkert god tid att ta sig ännu en funderrare på detta.

Häruti instämde herr *Nilsson* i Bästekille (h).

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! Jag blev något förvånad, när herr *Johnsson* i Kastanjegården så starkt underströk bygdens missnöje med det förslag till lösning av kommunikationsfrågorna på Listerlandet som utskottet framlagt. Vi har inom utskottet levat i den uppfattningen, att det förslag vi har kommit med skulle innebära en ganska god lösning av transportproblemet där nere. Vi har varit i tillfälle att på ort och ställe bilda oss en uppfattning om läget och har därför haft konkreta utgångspunkter vid vår bedömning.

Nu finns det för mig ingen anledning att närmare söka motivera utskottets förslag på de skilda punkterna. Herr *Johnsson* ställde ju inget yrkande. Jag vill bara erinra om med anledning av att herr *Johnsson* så starkt utdömer förslaget om nedläggande av den spårbundna trafiken och omläggning till landsvägstrafik, att motionärerna själva i sin motion tar upp ett sådant yrkande som ett alternativ. Då har vi räknat med att de sakkunnigt bedömt frågans lösning och även kunnat acceptera just en sådan lösning som i motionen föreslagits och som vi i utskottet funnit vara den mest motiverade med hänsyn till alla de omständigheter som man får pröva i denna fråga.

Herr talman! Jag skall nöja mig med dessa randanmärkningar och ber att i anknytning till vad utskottet anfört få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 171 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 31 mars 1955, föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga ändringar i vissa avlöningsreglementen, m. m. Förslaget innebar bl. a. en uppräknig av de nuvarande bostadsavdragen för prästerliga tjänstebostäder.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat ett antal motioner.

I två i anledning av propositionen väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson m. fl.* (I: 509) och den andra inom andra kammaren av herr *Nelander m. fl.* (II: 633), hade hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i fråga om höjning av bostadsavdragen för prästerliga tjänstebostäder samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående deras standard, användning i församlingsarbetet och övriga faktorer som i detta fall borde beaktas och att nytt förslag måtte föreläggas riksdagen, sedan förhandlingar på grundval av utredningsresultatet förts med vederbörande personalorganisationer.

Vidare hade i två vid riksdagens början väckta likalydande motioner, den ena inom första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* (I: 301) och den andra inom andra kammaren av fröken *Ager* (II: 333), hemställts, att riksdagen ville besluta att till föreståndarinnan för undervisning i sömnad vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala anvisa ett arvode av 550 kronor utöver henne tillkommande lön som lärare.

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) vidtaga ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente den 30 juni 1948 (nr 436) i huvudsaklig överensstämmelse med det såsom bilaga vid statsrådsprotokollet över civilärenden för den 31 mars 1955 fogade författningsförslaget,

2) vidtaga ändringar i avlöningsreglementet för folkskolan den 30 juni 1948 (nr 437), avlöningsreglementet för övningslärare den 9 juni 1950 (nr 386) samt kungörelsen den 22 juni 1951 (nr 586) angående statsbidrag till centrala verkstadsskolor i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet under II förordats;

B. att riksdagen måtte i vad avser barntillägg till kyrkoherde i svensk församling i utlandet bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i statsrådsprotokollet förordad ändring i prästlönereglementet den 29 juni 1951 (nr 577);

C. att riksdagen måtte i vad avser höjning av bostadsavdragen för prästerliga tjänstebostäder, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 509 och II: 633, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga i statsrådsprotokollet förordad ändring i prästlönereglementet den 29 juni 1951 (nr 577);

D. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att

1) utfärda de övergångsbestämmelser, som kunde bli erforderliga i anledning av förenämnda förslag,

2) meddela bestämmelser angående beredskapsersättning till kryptoutbildade kanslibiträden vid Sydkustens och Västkustens marindistrikt i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet under III förordats,

3) utfärda ändrade bestämmelser angående avlöningsförmåner för befattningshavare i statens tjänst vid delta-gande i kurser i företagsdemokrati m. m. i huvudsaklig överensstämmelse

med vad i statsrådsprotokollet under IV förordats;

E. att riksdagen måtte godkänna av Kungl. Maj:t meddelade beslut angående ersättning för beredskapstjänstgöring till dels kryptoutbildat kanslibiträde vid Ostkustens marindistrikt och dels förrådsmästare vid vissa marinens drivmedelsförråd;

F. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna I: 260 och II: 376;

G. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med vad utskottet anfört meddela bestämmelser för tjänstemän vid domänverket i fråga om semester, som belöpte på år 1954;

H. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 301 och II: 333, besluta, att den lärarinna vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, som vore föreståndarinna för sömnadsundervisningen, skulle äga åtnjuta särskilt arvode utöver lön med 550 kronor för år;

I. att motionerna I: 305 och II: 391 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av fröken *Andersson*, herrar *Sundelin*, *Alfred Nilsson*, och *Aastrup* samt fröken *Ager*, vilka ansett att utskottet under C. bort hemställa, att riksdagen måtte, i vad anginge höjning av bostadsavdragen för prästerliga tjänstebostäder, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 509 och II: 633, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Thun*, *Eriksson* i Sandby, *Thapper* och *Gustafsson* i Stockholm, som ansett att utskottet bort under H. hemställa, att motionerna I: 301 och II: 333 icke måtte av riksdagen bifallas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken *AGER* (fp):

Herr talman! Jag har anslutit mig

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

till en reservation till detta utlåtande, vilken gäller ersättning för prästernas tjänstebostäder. Jag vill litet motivera mitt ställningstagande, emedan jag står på denna reservation.

Jag är i likhet med utskottet inte alls främmande för tanken på en höjning av de nuvarande bostadsavdragen för de prästerliga tjänstebostäderna. Tvärtom får en höjning anses befogad med hänsyn till vad som skett inom andra förvaltningsområden. Vad jag däremot opponerar mig emot är själva behandlingen av denna fråga i civildepartementet.

Vi har helt nyligen tagit upp problemet angående tjänstebostäder för folkskollärarna. Den propositionen hade innan den framlades på riksdagens bord blivit förbehandlad genom en utredning, som blev färdig hösten 1954. I denna utredning säger man, att man har sökt kontakt med de olika lärarorganisationerna. Utredningen har också varit på remiss till bl. a. skolöverstyrelsen, till länsstyrelserna och till statskontoret.

När det gäller dessa tjänstebostäder för präster har man däremot inte gått den vägen. Man har endast fem dagar före propositionens framläggande underrättat personalorganisationen om förslaget och frågat, hur den ställt sig. Det är givet att personalorganisationen på denna korta tid varken kunde sammankalla sin centralstyrelse eller sina lokalavdelningar eller över huvud taget kunnat penetrera förhållandena.

Propositionen är alltså framlagd utan någon utredning, och det är detta som jag opponerar mig emot. Jag anser att det i detta fall är starkt motiverat med en utredning. Man kan nämligen inte här göra jämförelse mellan folkskollärarnas bostäder och de prästerliga tjänstebostäderna. De skiljer sig avsevärt både i fråga om typ och användningssätt.

1946 gjorde man en utredning angående prästernas tjänstebostäder, och då

visade det sig att drygt 51 procent av kyrkoherdarnas prästgårdar var byggda 1880 eller tidigare och endast 19,3 procent var byggda 1921 eller senare. Det är alltså ett mycket dåligt bostadsbestånd som det här gäller, och man frågar sig om det är motiverat att göra en generell hyresökning på cirka 25 procent som Kungl. Maj:t föreslagit.

Vidare är att märka att prästernas tjänstebostäder i regel är överdimensionerade. Jag tror helt säkert att många av prästerna gärna skulle använda sig av andra bostäder på hyresmarknaden i stället för att bo i dessa stora, ofta omoderna och tungarbetade prästgårdar. I allmänhet är de gamla prästgårdarna dåligt värmeisolerade, vilket medför dryga värmekostnader. I vissa fall uppgår bränslekostnaderna till lika mycket som själva hyresersättningen.

Dessutom används prästgårdarna inte bara som bostad åt prästerna, utan de inrymmer oftast även pastorsexpeditioner, och eftersom det i regel är ont om samlingslokaler på landsbygden får man stundom använda prästgårdarna för församlingsaftnar och dylikt.

Det är av denna anledning som jag anser att man bör göra en utredning. Jag har endast velat nämna dessa exempel — många flera skulle kunna anföras — men det sagda torde visa att frågan sannerligen inte är utredd.

Jag vill dock inte att prästerna skall få det bättre än folkskollärarna, och därför har vi i reservationen sagt att hinder ej torde möta att reglera ifrågasvarande spörsmål med retroaktiv verkan, varigenom ifrågakommande höjningar kan tillämpas från samma tidpunkt som enligt Kungl. Maj:ts förvarande förslag.

Man bör alltså kunna invänta 1952 års tjänstebostadsutredning. Om denna inte hinner bli färdig innevarande år, har man möjlighet att göra en separat utredning och på grundval av denna

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

framlägga ett förslag till nästa års riksdag.

Jag har med dessa få ord velat motivera mitt ställningstagande till reservationen, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

I detta anförande instämde fröken *Vinge* (fp) och herr *Staxäng* (h).

Herr **NELANDER** (fp):

Herr talman! Med anledning av statsutskottets föreliggande utlåtande ber jag att med några ord få beröra frågan om höjning av bostadsavdraget för de prästerliga tjänstebostäderna. Det är nämligen denna fråga som föranlett vår motion nr 633 i denna kammare.

För undvikande av missförstånd vill jag genast säga, att både motionärerna och reservanterna är klart införstådda med att en viss höjning kan vara motiverad. Det är emellertid två orsaker som gör att jag inte anser mig kunna gå med på departementsförslaget. Den ena är att förslaget grundar sig på ett alltför bristfälligt sakmaterial. Den andra är att överläggningar på numera vanligt sätt inte har skett med personalorganisationen.

Vad det sistnämnda beträffar fick enligt uppgift Svenska prästförbundet först så sent som den 24 mars kännedom om departementsförslaget. Då huvudorganisationen avfordrades svar inom fem dagar, d. v. s. den 29 mars, hann förbundet icke inkalla centralstyrelsen, än mindre höra sina distrikt.

Den föreslagna höjningen av bostadsavdraget för folkskollärare sägs ligga till grund för det här behandlade förslaget. Men lärarorganisationerna fick redan före utredningen framlägga sina synpunkter och där efter yttra sig över förslaget! De fick också tillfälle att diskutera detsamma. Det får väl numera anses vara en vedertagen ordning, som jag förmodar att även statsrådet är fullt med på, att förhandlingar upptages med vederbörande

organisationer, innan förslag framlägges för riksdagen. Att det här rör sig om en mindre grupp kan naturligtvis inte vara något skäl för en annan ordning.

Sedan kan man helt säkert inte utan vidare, såsom det också påpekats här, jämföra prästbostäderna med lärarbostäderna i klassificeringsavseende. Enligt en i år av Svenska prästförbundet företagen undersökning i Växjö stift var av prästernas tjänstebostäder 20 procent byggda före 1850 och hälften före 1895; halva antalet av bostäderna var alltså över 60 år gammalt. Det är klart att så pass gamla och mindre väldisponerade bostäder är tungarbete med dryga kostnader för städning och dylikt och drar med sig höga bränslekostnader. För dessa äldre tjänstebostäder i Växjö stift redovisades en årlig bränslekostnad överstigande 1 200 kronor. Av kyrkoherdarna hade 55 procent en bränsleutgift på mer än 1 200 kronor och 36 procent på mer än 1 400 kronor. Att för dessa bostäder, oftast äldre och inbördes av mycket olika kvalitet, generellt föreskriva en 25-procentig höjning, eftersom allmänna bostadskostnadsindex från 1945 till 1954 höjts med just detta tal, kan väl inte utan vidare anses riktigt. För övrigt kommer 1952 års tjänstebostadsutredning att även pröva hyressättningen för dessa tjänstebostäder, och den säges bli färdig i år. Som reservanterna anförde borde det inte möta något hinder att låta en på saklig utredning grundad och motiverad hyreshöjning få retroaktiv verkan.

Enligt mitt sätt att se talar de anförda skälen för att den hyreshöjning för tjänstebostäderna som här är i fråga föregås av en utredning och även av förhandling med personalorganisationen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr **NORRBY** (fp):

Herr talman! Man skall inte tala i

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

egen sak, och är man präst och andlig ledare eller vad man skall säga bör man inte gärna personligen gå in för att för-söka förbättra de ekonomiska villkoren för sin egen kår. Jag kommer alltså inte att tala i egen sak eller för min kårs ekonomiska bästa, faktiskt i visst avse-ende snarare tvärtom!

Det är emellertid en punkt i denna historia, som förefaller mig rätt gåtfull. Att man föreslår en höjning med 25 procent av hyrorna för prästgårdarna har jag ingenting emot i och för sig, men det som förvånar mig är att i fråga om de mest eftersökta av rikets prästerliga tjänster, nämligen de ordinarie prästtjänsterna i Stockholm, föreslår man i stället för en höjning med 25 procent endast 7,5 procents höjning. Det är en rätt originell situation, att man alltså genom propositionen och utskottsutlåtandets kläm går in för att sätta dem, som redan har det bättre än andra i samma yrke, i en ytterligare gynnsammare ställning än t. ex. landsbygdens präster. Jag tror att kammarren nog är intresserad av denna lilla passus, ty jag menar att rent principiellt kan det ha en viss prejudicerande betydelse, att man vad gäller hyresgruppering bryter loss en speciell grupp av tjänstemän i Sverige och för deras del deklarerar, att för dem inte skall gälla vad som gäller för riket i övrigt. Är det verkligen kammarrens ledamöters uppfattning, att det vittnar om ett genomtänkt förslag och en klok och riktig utredning att på detta sätt gå ifrån den hyresberäkning som fastställdes tidigare och därigenom gynna dem som redan är de mest gynnade av prästerskapet?

Jag tycker nog att det verkar litet onödigt att i år besluta i detta ärende, när 1952 års tjänstebostadsutredning beräknas vara färdig kanske redan i år, och definitiv lösning av denna fråga kan fastställas av riksdagen inom ett år eller så. En ytterligare anledning till att man kan önska en utredning är

väl just, att prästgårdarna är av så varierande slag men att man det oaktat vill höja lika för alla.

För mig är det en hjärtesak att tala om, att även prästfruarna är människor, och att de har ett utomordentligt tungarbetat hem, som de kanske själva inte ville bo i, men som de i egenskap av prästfruar måste bebo. Vi präster är visserligen hyresgäster, men skillnaden mellan prästerskapet och andra hyresgäster är, att vi måste bo i den lägenhet, som vi anvisas.

Jag skulle vilja rikta en fråga till civilministern, om det verkligen är ett tecken på att det är ett genomtänkt förslag, när man på detta sätt bryter ut en grupp av tjänstemän och för dem ändrar hyresgruppen från 5 till 4. Jag vore mycket tacksam för ett svar på den frågan, när vi nu har glädjen se statsrådet Lange här i dag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen nr 1.

Herr GUSTAFSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag skall inte här yttra mig om prästerna och deras bostäder utan i stället hålla mig till en något mindre fråga.

Till föreliggande utskottsutlåtande har jag tillsammans med några andra kammarledamöter antecknat en reservation till utskottets förslag att bifalla en motion, i vilken man begär ett särskilt arvode om 550 kronor till en lärarinna vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala. Anledningen till vår reservation är, att när riksdagen tidigare i år har behandlat lönesättningen för ifrågavarande befattningshavare — efter en i sedvanliga former föregången förhandling mellan parterna — så är det enligt reservanternas mening inte riktigt att efteråt komma och begära, att riksdagen skall korrigera något, som tappats bort vid förhandlingarna, eller ett eller annat misstag som begåtts där.

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

Riksdagen har redan godtagit de träffade överenskommelserna utan några ändringar, och om man skall hålla på principen att frågor av detta slag skall regleras genom förhandlingar mellan staten och ifrågavarande personalgrupper, så skall också förhandlingsresultatet gälla och ingenting annat.

Sedan kan det ju hända, att den ena parten inte är riktigt på det klara med den faktiska innebörden och alla konsekvenser av en vid förhandling träffad överenskommelse, och då bör man kunna sträcka sig litet längre i något fall, om det är en mindre summa det gäller, men det skall i så fall ske förhandlingsvägen. Här gäller det visserligen en struntsumma, som det i och för sig inte är mycket lönt att bråka om, men för principens skull vill jag ändå inte vara med om att ge ett finger åt denna ordning att riksdagen korrigerar i efterhand, detta med tanke på de konsekvenser detta kan ha för framtiden.

Till slut kan det också vara intressant att göra ett konstaterande. Jag vill inte på något sätt föregripa den kommande debatten om obligatorisk skiljedom, men ibland — när man tappat bort någonting eller menar sig inte ha fått ut vad man anser att man skulle ha — passar det tydligen att springa till statsmakterna och begära att riksdagen skall ingripa i arbetsmarknadens angelägenheter. När statsmakterna emellertid vid andra tillfällen försöker ingripa, ja, då skriker man som en stucken gris och talar om arbetsmarknadens frihet.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till den reservation, som är undertecknad av herr Thun m. fl.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Gustafsson i Stockholm berörde en detalj i det förevarande utlåtandet, där utskottet har yrkat bifall till en motion om en viss

parallellställning av vissa tjänstemän. Mot de principer herr Gustafsson i Stockholm därvid talade för har jag inte så mycket att erinra, men å andra sidan torde det vara så, att ifrågavarande befattningshavare har glömts bort av personalrepresentanterna vid de förhandlingar som förts. Om denna fråga hade förts fram vid förhandlingstillfället, så hade det nu motionsledes framförda kravet säkerligen bifallits, eftersom samma krav godkänts beträffande seminariet i Umeå. På denna grund har utskottet ansett sig böra förorda bifall till motionen.

Det är emellertid inte det spörsmålet, som här är den stora frågan, utan det är frågan om prästernas bostäder. Jag noterar att ingen talare här har opponerat sig mot den föreslagna hyreshöjningen för prästerna. Fröken Ager sade bara, att hon för sin del fann hyreshöjningen befogad, men hon gav samtidigt uttryck åt sitt missnöje med själva behandlingen av ärendet. Jag förstår emellertid inte hur någon kan vara missnöjd i det fallet. Här tycks man leva i den föreställningen — det framgick också av vad herr Nelander anförde — att prästerskapet har satts i en särställning. Herr Nelander sade i sammanhanget, att sedvanliga överläggningar icke förevarit i ärendet. Men det borde väl ändå inte vara herr Nelander obekant, att det har varit två överläggningar med civildepartementet i denna fråga. Jag kan upplysningsvis meddela, att den kategori tjänstemän som anses vara riktigt behandlad, folkskollärarna, också har haft två överläggningar med departementet rörande bostadsfrågan. Där föreligger sålunda ingen skillnad. Då kan man visserligen hänvisa till att en utredning har gjorts parallellt för folkskollärarnas del, och det är riktigt att bostadsfrågan bröts ut ur den utredningen, men å andra sidan kan den saken inte ändra något i den rent principiella handläggningen av ärendet.

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att det intryck man här försöker skapa, nämligen att prästerna har försatts i en särställning, inte är riktigt. Det är nämligen så, att SJ:s personal och betydande grupper annan personal, tullens personal m. fl., också har fått vidkännas hyreshöjningar, trots att 1952 års bostadsutredning ännu inte har slutfört sitt arbete. Och för dessa kategorier har det icke förts några direkta förhandlingar utan endast vissa överläggningar mellan representanter för personalen och respektive verk.

En sak bör man emellertid i detta sammanhang komma ihåg, nämligen att vi har någonting som heter statens bostadsnämnd, och dit kan den enskilde gå med sina klagomål, därest han anser sig ha fått för hög hyra. Den nämnden är sammansatt av representanter dels för verken och dels för personalen. Jag tror heller inte jag avslöjar för mycket, om jag säger att personalens representanter där nog skulle ställa sig ganska frågande inför ett beslut av riksdagen i enlighet med reservanternas förslag i detta ärende. Det skulle nämligen betyda, att vi sätter prästerskapet i en förmånligare ställning än den som gäller för övriga i statens tjänst anställda.

Det har också talats om att bostadsbeståndet är mycket gammalt. Det är riktigt att en del prästgårdar är gamla, men den omständigheten att en byggnad är gammal är i och för sig intet bevis för att bostaden som sådan är dålig. Tvärtom finns det många gamla byggnader, där bostäderna är väsentligt bättre än i nya byggnader. Aldern på en byggnad är alltså i och för sig inte bestämmande för bostadens beskaffenhet.

Det har ju också skett en hel del på detta område under de senaste åren, och därtill kommer, att de kyrkliga befattningshavarnas bostäder över huvud taget är ställda under kontroll av domkapitlens stiftsnämnder, där prästerskapet har möjlighet att få gehör för

vissa krav på moderniseringar och reparationer, om församlingarna skulle motsätta sig sådana. Å andra sidan har jag inte förmärkt, att det varit så särskilt stark opposition.

Man frågar sig då: Hur ställer sig denna hyreshöjning i relation till den som tillämpas vid SJ? Om jag tar prästgården i Övertorneå, är hyran för närvarande 6 kronor 42 öre per m², och med SJ-systemet skulle den bli 9 kronor 16 öre per m². I prästgården i Stugun är hyran för närvarande 5 kronor 37 öre per m² och skulle med SJ-systemet bli 7 kronor 67 öre. På det viset ser det ut. Jag skulle kunna dra ytterligare ett antal siffror, men jag vill inte förlänga debatten på den punkten.

En talare ville i sitt inlägg göra gällande, att man måste ha pastorsexpedition i prästgården och att församlingen måste ha möjlighet att sammanträda där. Men det är väl ändå lokaler, som inte ingår i prästens bostad. Det torde inte vara obekant för talarerna, att en hel del av de stora prästgårdarna genom särskilda beslut har fått dels hyresreducering, dels särskilt bränsletillägg, ty vissa prästgårdar är ju av en storleksordning, som inte alls anknyter till nutidens bostadsvanor.

Herr Norrby tog upp ett annat problem. Han pekade på att det i Stockholm skulle bli sju procents hyreshöjning genom att Stockholm hänförs till hyresgrupp 4. Det har visat sig, när man gjort en jämförande undersökning av hyreskostnaderna, att det i Stockholm skulle ha blivit en oproportionerligt hög hyra i jämförelse med de hyror, som utgår för prästgårdarna i övriga delar av landet. Det är motivet till att jämväl Stockholm placerats i hyresgrupp 4.

Det kan inte vara obekant för herr Norrby, att åtskilliga präster hänförs till en lägre hyresgrupp än den lönegrupp de tillhör. Det är ingalunda ovanligt, att en präst sitter i lönegrupp 3 men betalar hyra enligt normerna

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

för lönegrupp 1. Om nu herr Norrby vill driva igenom en mera enhetlig dyrortsgradering, så får han rätt mycket att göra just på denna punkt, och då kommer det att klämmas till rätt hårt i herr Norrbys grannskap också, ty det finns en del där som står i grupp 4 men skulle flyttas upp till grupp 5.

Herr talman! Med hänsyn till de principer som hittills tillämpats och med hänsyn till den uppläggning, som frågan har fått, har vi inom utskottet ansett, att departementschefen anfört fullt godtagbara skäl för sin ståndpunkt. Jag ber därför att med stöd av det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Jag har, efter det att utskottets talesman nyss haft ordet, inte så mycket att tillägga. Jag skulle endast vilja understryka, att sedan 1951 har hyrorna för tjänstebostäder för flera grupper uppräknats och justerats, och det har skett i överensstämmelse med riksdagens och riksdagens revisorers önskemål.

Det är riktigt, att det för närvarande pågår en utredning om hyresberäkning för tjänstebostäder, men jag tror att motionärerna och reservanterna i utskottet är väl optimistiska, när de föreställer sig att resultatet av den utredningen mycket snart kan komma fram såsom ett förslag till riksdagen. Såvitt jag förstår kommer det inte att föreligga några möjligheter att i den frågan fatta beslut, som skulle kunna träda i kraft förrän tidigast från och med den 1 juli 1957. Under sådana omständigheter har man inte ansett det vara riktigt att avvakta utredningens resultat utan på flerfaldiga punkter, som jag nyss nämnt, justerat hyrorna med hänsyn till kostnadsutvecklingen och hyresutvecklingen i övrigt.

Det skedde nyligen för folkskollä-

rarna, för vilka hyrorna höjdes med procentsatser varierande mellan 15, 25 och 40 procent. Jag vill understryka, att det är särskilt mot bakgrunden av det sistnämnda beslutet som detta förslag förelagts riksdagen.

Det förslag, som statsutskottet haft att behandla, ansluter sig helt till den hyresreglering, som skett för folkskollärarnas tjänstebostäder. Genomsnittet för folkskollärarna var ungefär 25 procent, och denna procentsats har tillämpats för prästernas tjänstebostäder i hyresgrupperna 1—4. Och båda hyresuppräkningarna har — det vill jag uttryckligen understryka — grundats på precis samma material och haft samma bas som utgångspunkt, nämligen hyresräkningen 1945. Därför tror jag det är oriktigt att säga, att det inte förelegat något material, på vilket ett omdöme om prästbostädernas hyror skulle kunna baseras.

Jag vill i detta sammanhang också en smula förneka det berättigade i att, som herr Nelander gjorde i sitt anförande, ge det intrycket, att bostäderna för prästerna i allmänhet skulle vara av så dålig beskaffenhet. Det är visserligen sant, att en betydande del av prästbostäderna är gamla — en stor del av dem är som sagt uppförda för 60 år sedan — men en undersökning som gjordes 1947 visar ändå, att det då endast var 10 procent av kyrkoherdebostäderna och 13 procent av komministerbostäderna som inte var försedda med centralvärme. Vi vet inte mycket om hur bostadsbeståndet har utvecklats sedan dess, men efter 1950 har 5 till 6 procent av dessa bostäder förnyats, och man får väl förutsätta, att flera av de äldre bostäderna utrustats med de moderna bekvämligheter en bostad, som skall fylla rimliga standardanspråk, bör vara försedd med.

Jag vill vidare tillbakavisa påståendet att inga överläggningar förekommit med prästernas organisation. I själva verket föreligger här en fullständig

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

överensstämmelse med behandlingen av folkskollärarna. I intetdera fallet fördes direkta förhandlingar, men däremot har i båda fallen överläggningar med vederbörande fackliga organisationer ägt rum, varvid man försökt nå en överenskommelse, men eftersom det här gäller en försämring av en löneförmån är det ganska uppenbart, att organisationerna inte varit särskilt intresserade av att biträda en överenskommelse i ärendet. Detta gäller såväl folkskollärarna som prästerna. I det hänseendet har icke prästerna behandlats på något annat sätt än folkskollärarna.

Beträffande den fråga, som för övrigt utskottets talesman besvarade men som herr Norrby ställde till mig, varför man höjer hyrorna i Stockholm med endast cirka 7 procent men för landet i övrigt med 25 procent, vill jag svara att detta har berott på att man velat ansluta hyreshöjningen för prästerna till den genomsnittliga hyreshöjning som folkskollärarnas tjänstebostäder undergår. Vi har som bekant inga folkskolläraryrkebostäder i Stockholm. Därför har samma belopp för hyrorna i hyresgrupperna 4 och 5 ansetts böra tillämpas, och detta har som resultat medfört, att hyrorna här i Stockholm endast kommit att höjas med 7 procent. Å andra sidan kan det göras gällande, att prästerna härigenom kommit i något sämre läge än folkskollärarna i Stockholm, vilkas hyror icke ändrats på grund av andra faktorer än dem som verkar på den fria hyresmarknaden.

Medan jag ändå har ordet, herr talman, skulle jag beträffande en annan fråga, där också en reservation föreligger, vilja tillkännage min uppfattning. Den frågan berördes nyss av herr Gustafsson i Stockholm. Jag vill säga att därvidlag delar jag reservanternas principiella uppfattning, att dylika frågor — det gäller jämställande i lönehänseende av vissa lärare vid fackskolan i Uppsala med lärare vid hushållsseminariet i Umeå — bör avgöras i förhand-

lingsmässig ordning. Även om det spörsmålet inte är av särskilt stor betydelse och framför allt inte har någon statsfinansiell betydelse — det vill jag gärna erkänna — så är principen, om den skulle få vidare tillämpning, ändå ganska allvarlig med hänsyn till utsikterna att nå ett tillfredsställande resultat vid de förhandlingar som civildepartementet för med arbetstagarnas organisationer. Under sådana omständigheter synes det mig nog mera naturligt att riksdagen på den punkten följer det ursprungliga förslaget.

Herr talman! Jag tror alltså inte att frågan om prästbostädernas hyror har handlagts på annat sätt än frågor av liknande art, som vi tidigare haft att ta ställning till.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Herr Lindholm uttryckte någon förvåning över vår argumentering, och statsrådet sade, att det hade visst varit överläggningar även om man inte kunde kalla det förhandlingar. Vad jag särskilt har påpekat är att överläggningar i vedertagen mening knappast kan sägas ha ägt rum, och i varje fall har det varit en stark forcering av ärendet. Enligt de uppgifter jag har fått erhöill Prästförbundet per telefon från departementet den 24 mars meddelande om förslaget, och svar infordrades inom fem dagar. Jag tycker nog att skall det vara överläggningar bör organisationerna i alla fall få möjlighet att ha någon rådplägning för att kunna ta ståndpunkt.

Statsrådet säger, att prästerskapet skulle komma i en förmånligare ställning, om man inte tog förslaget nu. Detta menar inte vi motionärer och reservanter, utan vi tycker att det finns möjlighet att fatta beslut med retroaktiv verkan, sedan utredning och överläggningar i vanlig ordning har ägt rum.

Statsrådet ville vidare bestrida, att prästbostäderna i allmänhet var av då-

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

lig beskaffenhet. Jag har inte alls uttalat mig om hurudant det allmänna läget därvidlag är; jag har sagt att bostäderna är av mycket ojämn beskaffenhet och att det därför är mycket svårt att företa en generell hyreshöjning. Inte heller har jag någon möjlighet att göra en jämförelse med andra tjänstebostäder, exempelvis SJ:s. Jag bara vet att prästbostäderna, såsom det också har påpekats i debatten här, i regel är betydligt större och kanske till och med större än tjänstinnehavarna själva vill ha dem.

Att också departementschefen kommit underfund med att rättvisa icke skipats, visar väl ändå den nedprutning för den högsta hyresgruppen, som herr Norrby här talat om och som innebär att förhöjningen endast skulle bli 7,5 procent. De flesta prästbostäder hör emellertid till hyresgrupp 2, och för t. ex. en kyrkoherdebostad är där hyran 1 752 kronor. Räknat med 25 procents tillägg och den genomsnittliga bränslekostnaden skulle hyran i fortsättningen komma att uppgå till 3 400 — 3 500 kronor.

Jag kan inte uttala mig om huruvida denna hyra är för hög, men jag anser att det hade varit på sin plats med en utredning.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LANGE**:

Herr talman! Det är glädjande att inte heller reservanterna bestrider rimligheten av en hyreshöjning. Jag har emellertid svårt att följa herr Nelander, när han säger att det borde ske en grundligare utredning än den, varpå det här föreliggande förslaget baserar sig, och att hyreshöjningen sedan kunde träda i kraft retroaktivt. Det skulle ju innebära, att innehavarna av prästbostäder skulle på en gång få betala två års hyreshöjning på, låt mig säga, 25 procent. Det finns ju inte någon anledning att tro annat än att det resul-

tat, som man kommit till för folkskollärarnas del, är det riktiga. Detta måste väl vara mera betungande för prästerna, och jag kan inte förstå att det ligger i deras intresse att man vidtar ett sådant arrangemang som herr Nelander här talat om.

Slutligen vill jag beträffande hyrorna för tjänstebostäder i Stockholm bara säga, att det i detta fall inte finns samma jämförelsematerial som beträffande tjänstebostäderna på andra orter. Någon höjning av hyran för folkskollärarnas tjänstebostäder i Stockholm har inte skett — det vill jag än en gång understryka — av den naturliga anledningen, att det inte finns några sådana tjänstebostäder i Stockholm. Detta är skälet till att man kunnat nöja sig med att låta samma hyra utgå för tjänstebostäder i denna ortsgrupp som enligt förslaget skall utgå i närmast lägre ortsgrupp, ortsgrupp 4.

Jag vill tillfoga att övervägande antalet av innehavare av prästerliga tjänstebostäder återfinnes inom de allra lägsta ortsgrupperna.

Herr **NORRBY** (fp):

Herr talman! Jag vill inte förlänga debatten — vi har så många andra viktiga saker att tala om i dag. Jag skall därför inskränka mig till att konstatera, att herr Lindholm motiverar nedflyttningen från hyresgrupp 5 till hyresgrupp 4 för Stockholms vidkommande med att prästerna i Stockholm skulle få betala oproportionerligt höga hyror, om de skulle få ett tillägg på 25 procent. Det är ett rätt underligt resonemang. I prästlönelagen av år 1951 uttalas det inte alls några sådana farhågor för att hyrorna på någon ort skulle kunna bli för höga, utan där är klart och tydligt fastställt, att det skall finnas fem hyresgrupper och fem dyrtortsgrupper. Det är alltså fastslaget vilken betalning stockholmsprästerna skall erlagga för sina tjänstebostäder.

Bostadsavdrag för prästerliga tjänstebostäder

Man kan väl inte då gärna motivera en förändring med att säga, att det är synd om dem som har det bäst, medan man däremot inte tar hänsyn till dem som sitter ute i landet i äldre prästgårdar av sämre kvalitet och som har större utgifter än prästerna i Stockholm när det t. ex. gäller barnens skolgång och universitetsstudier.

Statsrådet Lange å sin sida säger beträffande ändring i hyresgrupp att folkskollärarna ju inte har några tjänstebostäder i Stockholm och att man därför lugnt kan göra en ändring av hyresgruppen för prästernas vidkommande! Det låter ju säga sig, men om det skulle bli fråga om den juridiska riktigheten i detta förfarande och om det prejudicerande i att på detta sätt laborera med nedflyttningar eller uppflyttningar i hyresgrupp för vissa tjänstemän finner jag det hela litet olustigt.

Om man inom civildepartementet är nöjd med att ge Svenska prästförbundet fem dagars varsel vad gäller detta stora frågekomplex, är det intressant att få höra den inställningen! Kvar står, att utskottets hemställan innebär en orättvisa mot de enkla kaplanerna på landsbygden med relativt låga löner men med mycket höga bränslekostnader i förhållande till de mest privilegierade inom det *en gång i världen* »privilegierade prästerskapet» i Sveriges land, nämligen de ordinarie prästerna i Stockholm.

Jag har velat säga detta för att ytterligare understryka, att det väsentligen är flyttningen från hyresgrupp fem till grupp fyra som förbryllar mig vid denna frågas behandling. Beträffande höjningen av hyrorna vill jag i övrigt inte opponera mig.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag ber att kort och gott få konstatera, att inte heller herr Norrby har något att erinra mot hyressättningen som sådan. När han talar om stockholmsförhållandena vill jag emel-

lertid påpeka, att hyreshöjningen och lönehöjningen skär sig på åtskilliga andra områden. Om man nu skall ha det så ordnat i Stockholm, varför skall man då inte ha precis samma förhållanden på övriga orter i landet? Jag tror, att herr Norrby skulle ha gjort sina kolleger en ganska stor björntjänst, om han fick sin princip genomförd i dag.

I anledning av civilministerns yttrande om den reservation, som föreligger beträffande arvodet till en lärarinna vid fackskolan i Uppsala, vill jag också säga ett par ord. Han anför, att han av principiella skäl inte vill vara med om utskottets bifall till motionen. Om man av principiella skäl inte vill gå med på det, borde man emellertid kanske ha tänkt på den saken något tidigare. Vi ändrar nämligen ingenting i nu gällande principer på detta område. Vid seminariet i Umeå har man med civildepartementet träffat uppgörelse om lönetillägg till vissa tjänster. Denna uppgörelse har vunnit utskottets godkännande, och därmed har man också spikat principen för hur dessa tjänstemän skall lönas. Vad som skett är alltså, att man på ett område har sagt, att man skall tillämpa en viss form för lönens fastställande. Vid tillämpningen har man emellertid glömt bort en viss tjänst i Uppsala, vilket nu genom motionen har rättats till. Har man principiella betänkligheter mot detta, skulle man ha presenterat dem på ett tidigare skede och sagt nej när det gällde Umeå.

Överläggningen var härmed slutad.

På därå av herr andre vice talman framställda propositioner biföll kammaren till en början vad utskottet hemställt i punkterna A och B.

Beträffande punkten C gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av fröken Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja

Lunds universitet: Avlöningar

besvarad. Fröken Ager begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten C i utskottets utlåtande nr 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Norrby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 134 ja och 56 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Vad utskottet hemställt i punkterna D—G blev härefter på framställda propositioner av kammaren bifallet.

I fråga om punkten H gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Thun m. fl. avgivna reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen bifölls, på därå gjord proposition, utskottets hemställan i punkten I.

§ 8

Lunds universitet: Avlöningar

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret

1955/56 till Lunds universitet: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 83, s. 145—160) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anför, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56 dels ock till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 9 870 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner. I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmqvist m. fl.* (I: 23) och den andra inom andra kammaren av herr *Netzén m. fl.* (II: 33), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att preceptoratet i ekonomisk historia vid Lunds universitet fr. o. m. kommande budgetår måtte förändras till professur samt nuvarande innehavaren av den befintliga preceptorsbefattningen utan ledigförklarande av professuren utnåmnas till densamma förste innehavare.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 24 och II: 31, I: 23 och II: 33 samt I: 94 och II: 117,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad departementschefen anför;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

Lunds universitet: Avlöningar

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 870 000 kronor;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående en personlig professur för docenten Nils Alwall.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande motionerna I: 23 och II: 33 angående omvandling av preceptorsbefattningen i ekonomisk historia till en professur i ämnet av herr *Blidfors* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under I hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 23 och II: 33 ävensom med avslag å motionerna I: 24 och II: 31 samt I: 94 och II: 117,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Lunds universitet, som föranleddes av vad reservanterna anfört;

b) godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för Lunds universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) till Lunds universitet: Avlöningar för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 9 877 000 kronor;

2) beträffande motionerna I: 94 och II: 117 angående en personlig laboratorsbefattning i elektronik för docenten Lennart Stigmark av herr *Ohlön* och fröken *Vinge*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **BLIDFORS** (s):

Herr talman! I samband med frågan om anslag till Lunds universitet har utskottet haft att behandla en motion av herr Netzén m. fl. angående inrättande av en professur i ekonomisk historia.

Redan för 17 år sedan väcktes den första motionen i samma fråga, men

ännu står universitetet utan professur i ämnet. Nu är läget detta, att medan de gamla statsuniversiteten Lund och Uppsala är utan en sådan professur så finns det professorer vid Stockholms högskola, vid Handelshögskolan och vid Göteborgs universitet.

I såväl Lund som Uppsala företrädes ämnet emellertid av s. k. preceptorer. Detta måste beklagas, eftersom ämnet ekonomisk historia kommit att inta en alltmera betydelsefull plats inom modern forskning och undervisning. Det är ju ganska naturligt att så är fallet, ty skall man förstå vår tids ekonomiska och sociala utveckling, måste man också känna till den ekonomiska processen.

I Lund har ämnet tilldragit sig ett stort intresse från studenternas sida. Inte mindre än 38 studenter läser ekonomisk historia, varav inte mindre än 11 licentiander och 5 doktorander, vilket är mer än på något annat håll i motsvarande ämne. Till stor del är nog detta preceptor Bjurlings egen förtjänst, eftersom han är en idérisk och mångsidig forskare, som har förmågan att fånga studenternas intresse.

Då den reservation, som är fogad till detta utlåtande och har betecknats med nr 1, innebär att preceptoratet omvandlas till professur och att Bjurling förordnas som innehavare av professuren, ber jag, herr talman, få yrka bifall till reservationen men i övrigt bifall till utskottets hemställan.

I detta sammanhang må det tillåtas mig, herr talman, att beröra en mycket mera omfattande och betydelsefull fråga, nämligen frågan om en allmän upprustning av våra universitet och högskolor.

Medan vi 1944 hade cirka 13 000 studenter vid våra universitet och högskolor, fanns det 1953 20 000, och det är säkerligen inte oralistiskt att räkna med en fördubbling av detta antal om tio år. Står vi rustade för detta? Är vi i stånd att möta denna anstormning?

Jag är mycket väl medveten om att

Lunds universitet: Avlöningar

det har gjorts mycket från statens sida just de sista tio åren. Även om man tar hänsyn till penningvärdets fall, kan man räkna med att anslagen har fyrdubblats. Men detta förhållande får inte skymma bort behovet att skapa resurser för att möta de kommande påfrestningarna. Det gäller då inte endast att öka universitetens utbildningskapacitet utan även att skapa möjligheter för en vidgad forskningsverksamhet.

Statsministern har enligt vad som meddelats i pressen berört denna fråga i ett föredrag i Umeå för kort tid sedan. Detta anförande har självklart väckt glädje och förväntningar bland många. När jag nu ser statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet här i kammaren, vore jag mycket tacksam om herr statsrådet ansåg sig kunna delge kammaren sina synpunkter på denna fråga, som ju sträcker sig vida utöver frågorna om enstaka — skall vi säga — punktförbättringar, sådana som den jag själv dristat mig att yrka bifall till.

Fröken VINGE (fp):

Herr talman! Med tanke på den långa föredragningslistan skall jag be att i korthet få instämma i vad herr Blidfors har anført, både i hans krav på upprustning av universiteten och högskolorna — till denna fråga hade jag tänkt att i någon mån återkomma under nästa punkt på föredragningslistan — och i hans yrkande om bifall till reservationen i fråga om professuren i ekonomisk historia. Jag skall i stället övergå till att tala om frågan om en personlig laboratur för docent Lennart Stigmark i ämnet elektronik.

Vad ämnet elektronik innebär, vet väl strängt taget ingen i detta hus mer än motionären herr Ohlon. Men vi andra kan på indirekt väg sluta oss till detta ämnes stora betydelse för vitt skilda forskningsgrenar. Angående dess betydelse för fysiken kan det vara tillräckligt att nämna, att av 22 licentian-

der och doktorander på fysiska institutionen i Lund arbetar 19 med någon form av elektronisk apparatur som hjälpmedel för sina undersökningar. Men elektroniken har betydelse också för astronomer, botanister, geologer, kemister, matematiker, neurologer, hjärtspecialister, radioterapeuter och ännu några till.

Nu finns det en docent vid namn Lennart Stigmark, som 1952 disputerade på en avhandling i ett elektroniskt ämne. Han blev docent på avhandlingen, men en docents levnadsbana är ofta vanskelig. Han sökte därför och fick lektorat i Malmö. Därmed förlorade fysiska institutionen en mycket värdefull kraft. Han hade nämligen inte bara själv forskat utan också hjälpt både institutionens egna forskare och studerande och andra forskare med anvisningar och skickliga nykonstruktioner.

När någon apparat nu krånglar, berättade man för oss när vi var nere på institutionen, brukar man ringa till honom. Då kommer han så snart han kan, och i regel kan han hjälpa dem att sätta dessa mycket invecklade apparater i stånd igen. Men han är bunden av sin lektorstjänst, och det kan dröja innan han kommer. Redan detta vållar olägenheter.

Men värre är detta. Tidigare hjälpte han många andra forskare med deras undersökningar. Han försöker hjälpa dem nu också och till och med att ge vissa kurser. Men hans tid som lektor är så hårt anlitad, att han inte hinner detta i erforderlig utsträckning. Detta är så mycket allvarligare som, enligt vad professorerna vid fysiska institutionen har meddelat utskottet, många licentianter och doktorander för sitt arbete är beroende av elektronisk apparatur, som måste konstrueras eller anpassas speciellt för deras uppgifter. Det innebär en avsevärd fördröjning av deras utbildning, om de måste lägga ned tid och arbete på att i detalj sätta sig in i elektroniska problem, som ligger vid

Lunds universitet: Avlöningar

sidan av deras egentliga forskningsuppgifter. Denna fördröjning kan i många fall uppgå till ett halvår.

Av dessa skäl önskar man att docent Stigmark åter knytes till institutionen och att detta sker så, att han får en personlig laboratorsbefattning. Det är också detta som motionen går ut på. Nu inser jag att det är meningslöst att ställa något yrkande mot ett enhälligt statsutskott. Jag yrkar därför inte bifall till motionen, men jag har velat fästa kammarens uppmärksamhet på att detta är en fråga, som vi snart måste ta ställning till i positiv riktning. Jag skall därför, herr talman, endast yrka bifall till reservation nr 1.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! I en av de motioner utskottet här behandlat hemställs, att preceptorsbefattningen i Lund i ekonomisk historia förändras till professur.

Detta förslag är en gammal bekant. Vi har behandlat den motionen i utskottet och i kamrarna ett par gånger förut. Jag vill samtidigt konstatera, att både utskott och kamrar behandlat motionen mycket positivt. Redan 1953 skrev utskottet, att ämnet ekonomisk historia kommit att inta en viktig plats inom modern forskning och undervisning. Vidare skrev man, att utskottet på grund härav förutsatte, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet skulle följa utvecklingen på detta område och därvid beakta det ökade behov av företrädare för ämnet i professors ställning, som det växande intresset från de studerandes sida och andra omständigheter kunde göra påkallat. Vi underströk detta uttalande även vid föregående riksdag.

När nu frågan kommit igen, har vi ansett det som en väl delikat sak för utskottet att ta bestämd ställning till den, allra helst som vi inte kunnat stödja oss på ett tillstyrkande från

universitetskanslern. Vi menar, trots allt, att detta är en avvägningsfråga och en bedömningsfråga. Kungl. Maj:t bör pröva önskemål och behov och ta ställning till saken innan riksdagen tar slutlig ståndpunkt. Jag förutsätter också att denna fråga — och även andra frågor, framför allt den om en laboratorsbefattning för docenten Lennart Stigmark — kommer upp till prövning i samband med en upprustning av universiteten, som är ofrånkomlig och antagligen måste ske inom en inte alltför avlägsen framtid.

Under dessa förutsättningar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det är inte min mening att här ta upp de båda detaljfrågor varom reservationer föreligger. Sedan utskottets talesman haft ordet anser jag mig inte böra gå in på dessa.

Däremot har herr Blidfors riktat en direkt fråga till mig. Den frågan avser ju en betydligt större sak, en sak som också varit föremål för utläggningar i pressen under senare tid sedan statsministern i Umeå uttalat sig därom. Jag anser mig därför böra för kammaren säga, att jag har för avsikt att inom en nära framtid — förmodligen kan det bli redan i juni månad — föreslå Kungl. Maj:t att tillsätta den sålunda av statsministern annonserade utredningen.

Det skulle ju gälla en långsiktig planering av universitetens och högskolornas fortsatta utbyggnad. Det är ingen tvekan om att — med de prognoser som kan ställas och som herr Blidfors mycket riktigt var inne på — det finns behov av en sådan utredning. Jag räknar med att utredningen närmast kom-

Lunds universitet: Avlöningar

mer att bli expertbetonad och ha ett relativt begränsat antal ledamöter för att den skall få möjlighet att arbeta snabbt och effektivt. Jag är också angelägen om att understryka, att denna utredning givetvis inte får hindra prövningen av universitetens och högskolornas dagsaktuella problem. Detta gäller i synnerhet de filosofiska fakulteterna — i första hand de humanistiska ämnena — som måste bli föremål för åtgärder för att möta den starkt ökade tillströmningen av studenter. Universitetskanslern har ju också — som framgått av pressmeddelanden — för ett par veckor sedan kommit in med framställning i detta ärende. Särskilda utredningsmän torde dock inte behöva tillkallas av Kungl. Maj:t för att behandla de mera kortsiktiga problemen, utan jag räknar med att de förslag, som kommer att framläggas av universitetskanslern och universitetsmyndigheterna, skall kunna ligga till grund för omedelbara åtgärder.

Den särskilda utredningens program och uppgifter har jag ingen direkt anledning att nu gå närmare in på. Dessa kommer ju att anges i direktiven för utredningen. Självfallet måste dock universitetens och högskolornas ställning i det moderna demokratiska samhället bli föremål för prövning. I första hand gäller det att på grundval av prognoser i fråga om såväl behovet av akademiskt utbildad arbetskraft som den väntade tillströmningen av studerande få en klar uppfattning av behov och resurser, och här hjälper endast en realistisk bedömning. Jag tror det är värdefullt att lugnt utgå ifrån det faktum att den verkligt högkvalificerade vetenskapliga arbetskraften är och förblir ytterst begränsad och att forskar- och lärarpersonal därför måste differentieras och specialiseras. Det gäller med andra ord att ge universiteten och högskolorna möjligheter att delta i massutbildning av yrkesmän och yr-

keskvinnor och samtidigt behålla sin primära uppgift såsom landets forskningshårdar.

Slutligen vill jag också nämna att frågorna om en eventuell högskola i Norrland samt den av riksdagen begärda utredningen om möjligheterna av permanent naturvetenskaplig utbildning i Göteborg kommer att upptas av den nya utredningen.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara i all korthet till herr statsrådet framföra ett varmt tack för det mycket välkomna svaret.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! I regel får man i den svenska riksdagen nästan be om ursäkt då man tar till orda i kulturfrågor. Jag kan ändå inte underlåta att påpeka den mycket egendomliga behandlingen av den laboratur som är avsedd för docenten Stigmark. Ecklesiastikministern förklarade 1947 att denna laboratur avsågs skola inrättas när byggnadsfrågan för den fysiska institutionen i Lund lösts. 1950 byggdes denna institution. Vad säger nu statsutskottets talesman i denna sak? Jo, han säger, att då vi får den av ecklesiastikministern nu utlovade utredningen rörande universiteten skall frågan om docenten Stigmark tas upp. Jag undrar, herr statsråd, om man kan peka på många andra fall i de svenska universitetens historia, som liknar detta, där ett tjugotal av våra främsta forskare inom olika fakulteter — det gäller medicinsk forskning, astronomi, kemi, botanik, matematik osv. — säger att man behöver en laboratur i elektronik, ty inom alla dessa ämnesområden föreligger behov av elektroniska mätningar. Inte minst den radio-terapeutiska och den medicinska forskningen är i hög grad beroende av en fackman på detta område. Det är alltså här i utomordentligt hög grad fråga om en forskare, som spannar över de största

Lunds universitet: Avlöningar

områden man över huvud taget kan tänka sig, en man som såvitt man kan se är oersättlig för hela vårt lands främsta expertis på dessa naturvetenskapliga områden.

Ecklesiastikministern sade 1947 att vi behövde ha en sådan laboratur men tyvärr inte hade någon institution. 1950 fick man denna institution. Detta till trots skjuter man denna fråga på framtiden och säger som statsutskottets talesman att vi skall vänta på resultatet av den stora universitetsutredningen. Vad skall universitetsutredningen i detta fall klargöra? Skall den desavouera vad framstående forskare har sagt om att elektroniska mätningar är oundgängligen nödvändiga för medicinen, matematiken, astronomin, kemien, fysiologien osv., och att denne docent såvitt man vet för närvarande är den ende expert nere i Lund som kan göra dessa mätningar? Skall utbildningstiden förlängas med ett halvt år? Man säger på sina håll att det kanske innebär en förlängning av utbildningstiden med ett halvt år om man inte får denna befattning. Jag kan inte finna någon som helst rationell plan i en sådan upprustning av den vetenskapliga forskningen. Vad finns det för anledning att här spara 20 000 kronor om så många experter på olika områden framfört den mening jag här återgivit? Det vore en helt annan sak om det gällt en enda forskare inom ett speciellt område, ty då kunde det ju ligga lokala intressen bakom. Olika skolor kan ibland stå emot varandra och kanske vilja föra fram en viss vetenskapsman. I sådana fall kan det råda olika meningar, men här är hela expertisen överens om behovet av denna befattning, och ecklesiastikministern lovade 1947 att den skulle inrättas. Är det då inte ganska egendomligt att vi i den svenska riksdagen skall få höra att vi skall vänta på en stor universitetsutredning som klarlägger behovet av denna befattning? Jag tycker det är beklagligt att det i statsutskottet

inte föreligger någon reservation på denna punkt.

I fråga om professuren i ekonomisk historia vill jag erinra om att vi redan 1938 fick den första motionen om inrättande av en sådan professur. Inte minst den socialdemokratiska pressen har ju liksom vi andra konstaterat — jag såg det i en socialdemokratisk tidning i Malmö häromdagen — att den samhällsvetenskapliga forskningen i vårt land sannerligen inte är överdimensionerad, då det inte finns en professur i ekonomisk historia vid Lunds universitet trots att man vet vad den ekonomiska historien betyder i vår tids forskning beträffande alla de aktuella ekonomiska problemen. Man skulle kunna gå tillbaka till merkantilismen och finna jämförelser mellan vår tids regleringssystem och hela den merkantilistiska hushållningen, finna hur inom tullpolitik och penningpolitik i stort sett samma problem kommer fram som man diskuterade under frihetstiden.

Här talas det om en vetenskaplig upprustning i vårt land fastän man inte kan tillskapa en professur i ekonomisk historia! Jag tycker detta är ett beklagligt förhållande. Det är en erinran om att vi i vårt land har mycket att ta igen i fråga om den vetenskapliga upprustningen.

Herr talman! Jag vill på denna punkt i det väsentliga instämma i både vad herr Blidfors sade och — när det gäller herr Stigmark — vad fröken Vinge sade. Jag tycker att statsutskottet inte bara skall förvänta att Kungl. Maj:t gör någonting. Har man förväntat en sak i nära tio år, undrar jag vad det egentligen är man väntar på. Är det inte riktigare att utskottet säger sin mening, att de tjänster behövs som det i dessa fall har motionerats om? Det skulle se illa ut om vi inte finge den laboratur som är avsedd för docent Stigmark. Det skulle se egendomligt ut, herr statsråd, om man när det gäller den tjänsten, som tillstyrkts av en enhällig expertis,

Lunds universitet: Avlöningar

bestående av våra främsta forskare på olika områden, bara skulle hänvisa till en stor utredning om universitetens upprustning.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Herr Braconier måste ha missuppfattat mig. Jag har inte talat om någon utredning, utan när jag nämnde den begärda professuren och den begärda laboraturen sade jag, att de frågorna kunde prövas i samband med den upprustning av universiteten, vilken förr eller senare blir ofrånkomlig. Jag menar således inte på något sätt, att detta ärende skall begravas i en stor utredning — det vill jag klart och tydligt säga ifrån. Jag vill också påpeka att avdelningen och utskottet beträffande den föreslagna laboraturen för docent Lennart Stigmark har förutsatt, att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på de i motionerna angivna spörsmålen.

Jag hoppas, herr talman, att jag med detta har klarlagt, att herr Braconier måste ha missuppfattat min och utskottets inställning till dessa problem.

Herr BRACONIER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för den värdefulla upplysning som herr Johansson i Mysinge gav nu i sitt senaste anförande. Herr Johansson hade faktiskt dragit in universitetsutredningen i frågan på ett sådant sätt, att jag missuppfattade vad han menade. Jag vill nu bara säga, att det skulle vara utomordentligt värdefullt om vi kunde få denna laboratur.

Men, herr Johansson i Mysinge, statsutskottet 1955 förväntar vad ecklesiastikministern 1947 förväntade att universitetsmyndigheterna skulle göra. Ecklesiastikministern förväntade 1947, att universitetsmyndigheterna skulle lägga fram ett förslag rörande laboratur i detta ämne. Det har universitetsmyndigheterna gjort år efter år och även

universitetskanslern. Vilken anledning har det mäktiga statsutskottet att skjuta frågan på framtiden ytterligare? Kan det verkligen vara en vetenskaplig upprustning som är värdig vårt land såsom kulturnation?

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag vill erinra herr Braconier om att jag i mitt förra anförande nämnde, att universitetens och högskolornas dagsaktuella problem skulle prövas utan hinder av den större utredning som kommer att tillsättas. Det är sålunda troligt att vederbörande myndigheter kommer att underställa Kungl. Maj:t förslag om de båda befattningar varom här föreligger reservationer.

Jag vill dock säga till herr Braconier, att denna proposition och detta utskottsutlåtande inte är så förskräckligt negativa. Här räknas ju på åtskilligt mer än en sida upp den ena befattningen efter den andra som skall inrättas genom det beslut som vi här går att fatta. Om jag inte är fel underrättad är herr Braconier mycket angelägen om att statens utgifter hålls nere, och det har jag också måst vara i den proposition som här föreligger.

Jag skulle vilja ställa en fråga till herr Braconier. Om herr Braconier inte inom den ram som föreligger kunde få plats för båda dessa nya befattningar, vilken av dem skulle herr Braconier då föredra? Om herr Braconier föredrar endera av dessa omtalade befattningar framför någon av dem jag har föreslagit, vilken skulle herr Braconier då vilja utesluta av dem jag har tagit upp? Det hela är ju ett avvägningsproblem, och någonstans måste gränsen dras. Vi har inte i denna statsverksproposition kunnat inrymma ett obegränsat antal nya befattningar, som skulle öka statens utgifter på ett sätt som jag föreställer mig att herr Braconier inte skulle vara belåten med.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill svara på den fråga ecklesiastikministern ställde till mig genom att säga, att om vi har en forskare av central betydelse för en rad vetenskapsgrenar, icke minst den medicinska forskningen, så betvivlar jag att det är en besparing att här avstå från en utgift på 25 000 kronor, vilket kanske för vissa studerande medför en förlängning av studietiden med ett halvt år. Kan ecklesiastikministern anse det vara en besparing, om den svenska forskningen i Lund på centrala områden inte får den expert som behövs när det gäller elektroniska mätningar? Jag har mycket svårt att finna att detta kan vara en besparing. Jag anser att en sådan forskare just inom medicinen och sjukvården kommer att spara mycket större belopp än dessa pengar för laboraturen. Och det är inte bara jag som anser detta, ty jag stöder mig på experterna. Det är åtskilliga av vårt lands främsta forskare. Här är det alltså inte ett krav från en viss riktning av vetenskapen eller en starkt begränsad disciplin, utan det är något som understrukits från en rad vetenskapsmän från de mest skilda discipliner.

Jag har alltså mycket svårt att se att detta verkligen är en besparing, herr talman.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den av herr Blidfors och fröken Vinge avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Braconier begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

3 — Andra kammarens protokoll 1955. Nr 20

Ökad utbildning av läkare
statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 135, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Blidfors och fröken Vinge.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Braconier begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 148 ja och 37 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Ökad utbildning av läkare

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 136, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till ökad utbildning av läkare jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 142, (punkt 2, s. 8—15), under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 mars 1955, föreslagit riksdagen att till Ökad utbildning av läkare för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 180 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft två motioner.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen måtte, med bifall till

Ökad utbildning av läkare

Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 584 — såvitt här vore i fråga — till Ökad utbildning av läkare för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 180 000 kronor;

2) att motionen II: 310 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlön, Axel Andersson, Arrhén, Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Ljungkile, *Widén* och *Cassel* samt fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottets motivering i viss del bort hava annan, av reservanterna angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! Den proposition vi nu behandlar är den första i en serie på tre, som alla står på dagens föredragningslista och som alla handlar om en upprustning på begränsade områden av den akademiska undervisningen men som tyvärr alla har det gemensamt att de icke har varit i erforderlig utsträckning remitterade till vederbörande myndigheter och därför inte innehåller de uppgifter man skulle behöva för ett ordentligt ställningstagande. Det verkar faktiskt som om regeringen själv varit generad över sitt ofullständiga förslag rörande läkarutbildningen, eftersom man har stoppat in det i en proposition, som handlar om byggnadsfrågor inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde och där uttrycket »m. m.» är det enda i rubriken som antyder att propositionen även handlar om annat än byggnadsfrågor.

De tre propositionerna aktualiserar verkligen kravet på en ordentlig plan för en upprustning av universiteten. Det har ju väckts motioner i den saken vid vårriksdagen, en partimotion av folkpartiet och en fyrpartimotion, där jag är med bland undertecknarna. Man har ju skjutit på behandlingen till höst-

riksdagen, men det var glädjande att höra att statsrådet anser ärendet vara så brådslande att statsrådet redan i sommar ämnar tillkalla sakkunniga. Jag hoppas att statsrådet i direktiven till de sakkunniga tar vederbörlig hänsyn till de synpunkter som framförs i motionerna, trots att riksdagen inte hunnit behandla dem vid den tidpunkt, då statsrådet tillkallar de sakkunniga.

I detta sammanhang skulle jag också vilja efterlysa det prognosinstitut, som både myndigheter och organisationer så länge och så enträget bett om. De läkare, som vi utbildar nu, skall ju mänskligt att döma arbeta 30—40 år. Man kan givetvis inte göra hållbara beräkningar på så lång sikt, men man måste ändå skaffa ett underlag för att bedöma inte bara hur många läkare vi behöver utbilda för att fylla de nuvarande vakanserna utan också hur man skall tillgodose en på olika sätt beräknad ökad efterfrågan. Vi behöver också en uppskattning av hur långt årskullarna räcker för de många andra arbetsuppgifter, som behövs i samhället. Dessa prognoser behöver man givetvis upprepa med korta tidsintervaller.

Men vi behöver också planläggning av annat slag. Den planläggningen faller mera inom inrikesministerns verksamhetsområde än inom ecklesiastikministerns. Man måste göra klart för sjukvårdens huvudmän att de i tid måste planera så att de tillgodogör sig det ökade antalet läkare på det mest effektiva sättet, dels genom att inrätta läkartjänster på hittills eftersatta områden inom öppen och sluten vård, dels genom att utbilda och anställa sjuksköterskor och annan personal och dels slutligen genom att sörja för byggnader och apparatur och över huvud taget åstadkomma en rationell organisation av både öppen och sluten vård.

När man beräknar läkarbehovet bör man också ta hänsyn till huruvida man genom att minska på pappersexercisen,

Ökad utbildning av läkare

på blankettraseriet, skulle kunna ge läkarna tillfälle att ägna en större del av sin tid åt den egentliga hälso- och sjukvården.

Jag vill också gärna i detta sammanhang komma med mitt »præterea censeo», att tillgången på läkare säkert också påverkas av hur förvärvsavdraget för gifta kvinnor är utformat.

Men jag skall återgå till själva det konkreta förslaget.

Riksdagen beslöt i höstas att öka den årliga intagningen av medicine studerande från 310 till 342, och samtidigt hemställde den om en utredning om ytterligare ökning av läkarutbildningen. Universitetskanslern har fått tillfälle att yttra sig över ett förslag som innebar en ökning med ytterligare 36 studerande. Han säger enligt propositionen att förutsättningarna för en sådan ökning under det propedeutiska året, som tydligen utgör flaskhalsen, inte är klarlagda. Han utgår emellertid ifrån att ökningen skall visa sig möjlig.

Nu föreslår regeringen — utan att dessförinnan fråga vare sig kanslern eller annan universitetsmyndighet — en ytterligare ökning med 30 utöver de 36, beträffande vilka kanslern förklarade sig vara osäker om huruvida han kunde klara deras utbildning.

Jag vet inte om ecklesiastikministern vill kalla denna regleringshushållning för en planhushållning. Såsom planmässigt kan man ju knappast betrakta detta förfarande.

Nu säger departementschefen själv att utbildningen efter medicine kandidatexamen »utgör ett ej så lättlost problem», men han utgår helt optimistiskt ifrån att det »på ett eller annat sätt skall kunna lösas». Det hoppas givetvis också vi reservanter, men det räcker inte med fromma önskningsar.

Riksdagen beslöt ju i höstas en ny studieordning, som bland mycket annat också innebar att studietiden för medicinarna skulle förkortas. Vi ut-

talade då vår tveksamhet om möjligheten att åstadkomma detta, men vi hoppades att det hela skulle, populärt talat, klaffa. Det gäller ju då att olika institutioners utbildningskapacitet dimensioneras så att studenterna inte behöver vänta på kurser. Detta förutsätter en planering, som inte har genomförts med hänsyn till det nu föreslagna ökade intaget.

Vi reservanter räknar med att denna planläggning, när den nu inte har föregått propositionen — vilket den givetvis borde ha gjort — måste sättas i gång nu i sommar. Då får man se vad den leder till. Vi hoppas — det upprepar jag — att det skall visa sig möjligt att genomföra det ökade intaget, men med hänsyn till risken för att det visar sig inte vara möjligt menar vi att Kungl. Maj:t inte bör av ett riksdagsbeslut vara bunden att ta in ett bestämt antal studenter i höst. Ty det kan leda till att en del av studenterna får vänta så länge på kurser att hela syftet med det ökade intaget äventyras.

Vi vill alltså att det skall finnas möjlighet att bereda studenterna en störningsfri utbildning. Samtidigt vill vi i likhet med utskottsmajoriteten, att riksdagen beviljar de äskade medlen. Men vi förutsätter därvid att Kungl. Maj:t vidtar alla de åtgärder för att tillgodose personalbehovet, tillräckliga material- och utrustningsanslag, tillgång till lokaler m. m. som visar sig nödvändiga och möjliga för att eliminera de svårigheter som uppenbarligen nu föreligger för det av departementschefen angivna programmets realiserande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Den reservation som herr Ohlson m. fl. fogat till detta utskottsutlåtande får naturligtvis inte tydas på det sättet, att vi skulle vara mindre intresserade än statsrådet och

Ökad utbildning av läkare

utskottsmajoriteten att komma till rätta med läkarbristen. Så är det inte. Vi har samma intresse som de, men enligt vår uppfattning är det kanske litet världslost att öka intagningen vid de medicinska fakulteterna i sådan grad att man inte kan vara säker på att de som har vunnit inträde verkligen kan fullfölja sina studier i normal ordning.

Så länge det var fråga om en intagning av 378 studenter ansåg de hörda myndigheterna att de kunde klara det med en kraftansträngning. Det skulle inte behöva bli vare sig stockningar eller förseningar. Men sedan inträffade det ganska märkvärdiga förhållandet, att departementschefen, såvitt vi i statsutskottet kunnat få upplysning om, utan att ha inhämtat utlåtande av universitetskanslern, beslutat öka intagningen, inte till 378 utan med ytterligare 30 till 408.

Nu säger universitetskanslern klart och tydligt ifrån, att han inte kan åta sig något ansvar för att en så stor grupp som 408 kan få en lugn och ordnad studiegång utan förseningar.

Statsrådet utgår ifrån att denna fråga låter lösa sig på det ena eller andra sättet. Ja, det kan man säga, och man kan uttala sin beredvillighet att vidtaga möjliga åtgärder för att klara upp det. Men vi vet inte hur det kommer att gå för de nyintagna studenterna, när de kommer fram till de kritiska åren efter avlagd medicine kandidat-examen.

Vad är det då man vill vinna med att ta en sådan här risk? Man kan i bästa fall vinna att nå fram till det optimala antalet läkare, som blivit satt till 8 600, år 1969 i stället för 1970, alltså ett år tidigare. Det är en vinst, det vill jag visst medge, men det är inte något särskilt storartat resultat. Men, herr talman, detta är i bästa fall! Det kan också hända att man råkar få en alldeles motsatt utgång. Det kan hända att utbildningen blir så fördröjd att produktionen av färdiga läkare blir

mindre än den skulle ha blivit, om man nöjt sig med en intagning av 378 som de sakkunniga har föreslagit.

Det förefaller mig som om Kungl. Maj:t har varit angelägen att demonstrera en stark vilja att komma till rätta med läkarbristens svåra problem, men kan inte utbildningen fullföljas programenligt, blir det ingenting annat än en demonstration, en demonstration utan reell bakgrund. Den uppvisningen kan komma att gå ut över de medicine studerandena, och därför, herr talman, ber jag att få instämma i det yrkande om bifall till reservationen som fröken Vinge har ställt.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Vi har i detta utlåtande kunnat konstatera ett starkt ökat behov av läkarkrafter. Vi har av de handlingar vi haft att studera sett, att vi nu har omkring 5 400 yrkesverksamma läkare och att den årliga intagningen av medicine studerande sedan 1948 ökat år från år till 310. Höstriktsdagen föreslog i samband med reformering och samtidigt förkortning av läkarutbildningen, att man skulle öka den årliga intagningen av medicine studerande med 32 till 342. 1949 års arbetskraftsutredning har emellertid påvisat ett kraftigt ökat behov av läkare. År 1965 skulle det sålunda behövas 8 400 yrkesverksamma sådana, medan mot detta vid denna tidpunkt endast skulle svara en tillgång på 7 500. Det skulle då uppstå en brist på 900 stycken med nuvarande examination. Det förefaller därför, herr talman, påkallat med en kraftig ökad examination.

Kungl. Maj:t har nu, som här har påpekats, föreslagit en intagning av 408 studerande nästa läsår, och Kungl. Maj:t konstaterar också, att denna ökade intagning inte är något lättlost problem. Vi har genom de undersökningar vi gjort på avdelningen kunnat konstatera, att utbildningen under de två första

Ökad utbildning av läkare

åren till medicine kandidatexamen bör kunna ordnas utan alltför stora svårigheter. Svårigheterna inställer sig främst 1957 i samband med det propedeutiska året, som ju är den verkliga flaskhalsen. Det kommer väl att visa sig svårigheter litet senare i samband med den kliniska utbildningen, men den sistnämnda är antagligen lättare att ordna därigenom att man kan fullfölja den inte bara vid universiteten och högskolorna utan också vid vissa landsortslasarett, där ju särskilt Umeå har nämnts.

För att det hela skall gå i lås är det således nödvändigt, att tillräckligt många nya utbildningsplatser kommer till stånd före höstterminen 1957. I avsikt att söka få rätsida på det problemet har Kungl. Maj:t för någon månad sedan tillkallat sakkunniga för att utreda och avge förslag angående utökning av antalet propedeutiska och kliniska utbildningsplatser.

Jag konstaterar, herr talman, att utskottet och reservanterna är fullt eniga i själva sakfrågan om önskvärdheten att så snabbt som möjligt få fram ett ökat antal läkare. Vad som skiljer är bedömningen om det föreliggande förslaget är möjligt att genomföra, som Kungl. Maj:t har tänkt sig. Reservanterna är som sagt litet tveksamma, och de säger, att försiktigheten bjuder, att en viss smidighet tillämpas vid bestämmandet av intagningsantalet i avvaktan på att resultatet av de sakkunnigas utredning kan framläggas. Då skulle det, såsom reservanterna framhåller, vara Kungl. Maj:t obetaget att i främsta rummet instundande höst anpassa intagningen av medicine studerande efter föreliggande möjligheter.

Vi har dock inom avdelningen trots oss kunna konstatera, att Kungl. Maj:ts förslag är möjligt att genomföra då det gäller intagningarna. Vi har en känsla av att vad reservanterna här vill ha är en brasklapp, av den innebörden, att man söker i någon mån skilja sig från Kungl. Maj:t, om det på någon punkt

skulle gnissla eller eventuellt bli ett misslyckande. Jag vill emellertid, herr talman, påpeka, att utskottet har mycket tydligt och klart sagt ifrån, att det är medvetet om att vissa svårigheter för närvarande föreligger med avseende på de problem, som rör utbildningen under det propedeutiska året och den därefter följande kliniska utbildningen. Utskottet »förutsätter emellertid att Kungl. Maj:t vidtager alla de åtgärder för tillgodoseende av personalbehov, tillräckliga material- och utrustningsanslag, tillgång till lokaler m. m., som visa sig nödvändiga och möjliga för eliminerande av dessa svårigheter. Utskottet vill särskilt understryka angelägenheten av att utbildningstiden för de studerande icke fördröjes genom väntetider till olika kurser och eventuella kollisioner i undervisningen mellan studerande, som bedriva sina studier enligt den gamla och den nya studieordningen, vilka faktorer kunna medföra att syftet med det ökade medicinarintaget äventyras.»

Utskottet har således starkt understrukit att här behövs krafttag för att föra det hela i hamn. Vi har också framhållit vikten av att prognoser förlöpande uppgöres för bedömning av den vid olika tidpunkter erforderliga utbildningskapaciteten på detta område, sålunda att man noga följer utvecklingen på läkarutbildningens område och de behov i detta hänseende som föreligger från tid till annan. Man skall således följa utvecklingen och söka anpassa utbildningen efter denna.

Som jag förut påpekat är inte skillnaden mellan utskottets och reservanternas ståndpunkter synnerligen stor. Vi förutsätter, att Kungl. Maj:t är beredd att sätta till alla krafter och alla resurser för att genomföra det program som här har skisserats. Utskottsmajoriteten menar att det är mycket viktigt att få fram tillräckligt antal läkarkrafter så snart som möjligt, och när nu Kungl. Maj:t gör en kraftanstängning

Ökad utbildning av läkare

i detta syfte, så bör riksdagen enligt utskottsmajoritetens mening ställa sig bakom, så att vi inom rimlig tid kan få läkare till förfogande även för landets perifera delar, som ju nu är synnerligen underförsörjda i detta hänseende. Jag hoppas således, herr talman, att kammaren och riksdagen helhjärtat ställer sig bakom Kungl. Maj:t när det gäller ett sådant krafttag för att öka läkartillgången inom rimlig tid.

Vi fick från vissa talare, när vi behandlade föregående punkt, kritik för att vi då inte var tillräckligt positiva. Nu får vi kritik för att vi är för optimistiska.

Med anledning av vad herr Cassel nämnde om universitetskanslerns ställning till detta och vad denne framförde i avdelningen vill jag påpeka, att det är mycket riktigt att kanslern sade ifrån, att han givetvis inte kunde påtaga sig något direkt ansvar för denna uppgift, därför att han inte hade klart för sig, hur det hela skulle ordnas. Men lika tydligt sade han ifrån, att han helt naturligt kommer att sätta till alla sina krafter för att göra på vad honom ankommer för att programmet skall kunna genomföras.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att avdelningens ärade ordförande konstaterar, att vi är överens om nödvändigheten av ytterligare utökning av läkarutbildningen just nu. Däremot blev jag inte glad när han sade, att han ville betrakta vår reservation som en brasklapp. Om den varit det skulle vi väl inte ansträngt oss som vi gjort för att få utskottet att gå med på vår linje. Vi anser att den linjen är den enda hållbara i förevarande situation. Om det trots alla ansträngningar visar sig, att det inte är lämpligt att ta in just det antal studerande, som rätt löst yxats

till i propositionen, är det väl bättre att vi i dag inte binder Kungl. Maj:t utan bara uttalar vad både reservanter och utskottsmajoritet gör, nämligen denna enträgna uppmaning till Kungl. Maj:t att göra allt man kan för att ordna en ökad intagning.

Jag vill sluta mitt anförande med att säga, att visst är det bra att vara optimistisk, men det får inte leda till att man handlar på lösa boliner. Vad vi efterlyser är en plan för upprustningen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Som motionär i år för ökad intagning vid läkarhögskolorna och som motionär i fjol för en utvidgning av den kliniska utbildningen, förlagd även till andra än universitetens lasarett, är jag väldigt glad över de krafttag, som i år tagits från regeringens sida.

Herr Cassel klagade över att det visats en så stark vilja att öka läkarkåren, men jag undrar om inte just dessa kraftiga propäer från Kungl. Maj:ts sida också väckt lusten hos universitetsfolket att hjälpa till härvidlag. Jag tror alltså att det varit nyttigt att Kungl. Maj:t visat en så bestämd vilja att här göra sitt allra yttersta. En större intagning av studerande vid de nuvarande kurserna till medicine kandidatexamen har jag i min motion pekat på som en möjlighet. Det har ju också tillsatts en utredning, som noggrant skall undersöka vad som kan göras i detta avseende och som även skall se till hur man skall kunna ordna den kliniska utbildningen. Jag tror att det finns möjlighet därtill, och möjligheterna har tydligen växt med de anspråk som ställts. Man har alltså sett möjligheterna även från universitetshåll men först sedan det pockats härpå. Man är här inne på rätt väg och bör vara en aning djärv. Jag förstår inte reservanternas ängslan. Det brukar ju vara reservanterna som är mindre ängsliga för

Ökad utbildning av läkare

att se optimistiskt på saker och ting. Jag är glad över propositionen och utskottsutlåtandet och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Sedan utskottets talesman nu haft ordet kan jag fatta mig mycket kort.

Det är alldeles riktigt såsom kommit fram i debatten, nämligen att det på grund av läkarbristen är en önskan från Kungl. Maj:ts sida att söka öka läkarutbildningen så starkt som någonsin är möjligt. Jag är emellertid fullt på det klara med att här är vissa frågor, som inte är alldeles färdigberedda, men därför har vi ju också omedelbart efter propositionens framläggande tillsatt en utredning. Det föreföll mig som om fröken Vinge inte hade beaktat den saken. Utredningen är ju tillsatt, och den har efter vad jag har mig bekant omedelbart gripit sig mycket kraftigt an med sitt arbete och då alldeles särskilt på den punkt, som utan tvekan blir den springande under den närmaste tiden, nämligen såsom påpekats av herr Johansson i Mysinge: att få fram ett tillräckligt antal platser för det propeudentiska året, alltså det tredje utbildningsåret.

Jag är på det klara med att svårigheter kan uppstå härvidlag, men jag räknar med att ett byggnadsföretag, som kommer att få stor betydelse här, verkligen skall kunna genomföras på denna tid och att även i övrigt det intresse, som kommit fram mer och mer vid de olika fakulteterna att här hjälpa till och göra sitt bästa, skall kunna åstadkomma möjligheter för att detta — jag skall gärna erkänna det — relativt djärva grepp skall kunna lyckas. Jag kan försäkra kammaren att regeringen med den proposition som här är framlagd verkligen avser att göra allt vad som göras kan för att de resurser som

behövs skall kunna åstadkommas, något som det förefaller mig att både utskott och reservanter också är överens om. Jag kan inte heller tyda reservationen på annat sätt än att den i själva verket innebär en mycket liten avvikelse från utskottets tillstyrkan av propositionen. Jag hoppas därför att kammaren verkligen skall ställa sig bakom regeringens önskemål att härvidlag ta krafttag.

Herr DAHLÉN (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet i denna debatt är, att man såväl i propositionen som i utskottsutlåtandet och i det anförande, som utskottets talesman här hållit, har anknutit till vad som under hand meddelats från 1949 års arbetskraftsutredning. Eftersom jag tillhör nämnda utredning, ber jag att få säga några ord. Jag skall då inte ge mig in på någon detaljdiskussion av frågan, eftersom utredningen ännu inte är färdig med sitt arbete, utan jag vill endast kommentera på en enda punkt.

Utskottet skriver överst på s. 19, att enligt av 1949 års arbetskraftsutredning lämnade uppgifter av preliminär natur beräknas läkarbehovet år 1965 utgöra minst 8 400 och att häremot vid nämnda tidpunkt skulle svara en tillgång av omkring 7 500 yrkesverksamma läkare. Detta är nog i huvudsaklig överensstämmelse med vad som kan förmodas bli resultatet av utredningens beräkningar. Men när utskottet i följande stycke skriver att departementschefen på grund härav har föreslagit en ökning av intagningarna vid de medicinska högskolorna, så får man av utskottets skrivning en känsla av att utskottet menar att läkarbristen på 1960-talet därmed skulle vara avklarad. Vidare har jag en känsla av att de ord utskottets talesman använde om det förslag, som nu ligger på riksdagens bord, nämligen »gå i lös», var ett uttryck för samma tankegång. Jag vill

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

därför framhålla att jag för min del är alldeles övertygad om att vi inte heller med den ökade intagning, som föreslås i propositionen och som har biträttts av statsutskottet, kommer att klara av läkarbristen på 1960- och jag skulle tro inte heller i början av 1970-talet.

Av naturliga skäl kan den ökning av intagningarna vid medicinska högskolor, som skall ske i höst, icke resultera i ett ökat antal läkare förrän tidigast om sju—åtta år, och vi kommer därför inte att ha ett tillräckligt stort antal läkare här i landet vare sig 1965 eller 1970. Det är den saken jag har haft behov av att påtala, eftersom jag tycker att belåtenheten kanske är en smula för stor. Jag är tillfredsställd med de tag, som här tages, men de räcker tyvärr icke.

Jag skulle närmast vara böjd för att yrka bifall till motion nr 584 i denna kammare, i vilken det föreslås att 30 svenska medicine studerande skall få utbildning i Schweiz, men då detta icke torde vara möjligt av formella skäl, eftersom där inte är nämnt något anslagsbelopp, skall jag avstå. Jag tror annars att det skulle ha varit mycket värdefullt att få ett sådant extra tillskott av läkare. Där kommer givetvis den meningsskiljaktighet in i bilden, som föreligger mellan utskottets skrivning och reservationen.

Jag vet inte hur pass svårforcerad den flaskhals blir, som uppstår efter det att vederbörande avlagt medicine kandidatexamen, och om den fortsatta utbildningsapparaten kan sluka ett större antal blivande läkare. Jag måste tyvärr erkänna att det är ganska svårt att få någon klarhet i skillnaden mellan majoritetens och minoritetens skrivningar på den punkten. Men om det är så, som det i kammaren förklarats från reservanternas sida, att man vill ge Kungl. Maj:t en speciell uppfordran att ägna sig åt det problemet — även om detta inte så tydligt fram-

går av skrivningen — så skulle jag kunna ansluta mig till reservationen.

Herr talman! Jag har velat framhålla detta för att göra klart att jag inte kan ansluta mig till de mycket optimistiska tongångarna. Det är detta som gjort att jag tagit till orda i denna fråga.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 136, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10**Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av yrkes-

utbildningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 139, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen att

A. a) godkänna av departementschefen förordade riktlinjer och normer för dels yrkesutbildningens utbyggnad, dels yrkesskolans arbetsformer, dels samarbetet mellan yrkesskola och näringsliv och dels yrkesutbildningens ledning och administration;

b) godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för statens bidrag till yrkesutbildningen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de av besluten under a) och b) föranledda författningsföreskrifterna och övriga erforderliga bestämmelser;

B. dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga av departementschefen angivna ändringar i personalförteckningen för överstyrelsen för yrkesutbildning,

dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56,

dels ock för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa vissa anslag till yrkesutbildningen m. m.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått ett antal motioner.

I motionen II: 575 av herr *Andersson* i Linköping hade hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa om förslag till 1956 års riksdag om statsbidrag till byggandet av lokala yrkesskolor.

I de båda likalydande motionerna I: 486 och II: 606 av herr *Holmqvist* samt herrar *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund hade hemställts att riksdagen måtte besluta,

att hela utbyggnaden av yrkesutbild-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

ningen skulle genomföras under kommande tioårsperiod,

att statsbidrag måtte lämnas till byggnader i det kommunala yrkesskoleväsendet efter samma grunder, som gällde för folkskolan,

att veckotiden för helårs-, termins- och specialkurser för samtliga näringsgrenar maximalt måtte omfatta 40 timmar, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att stipendiesystemet vid yrkesskolorna måtte överses i syfte att höja stipendierna och öka stipendiemöjligheterna.

I de båda likalydande motionerna I: 487 och II: 607 av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.* samt herr *Birke m. fl.*, hade hemställts att riksdagen måtte i anledning av propositionen nr 139 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning i syfte att i god tid före nästa års riksdag kunna framlägga förslag till planering och organisation av yrkesutbildningen för bilbranschens del, avsedd att bekostas av bilaccismedel.

I de båda likalydande motionerna I: 490 och II: 603 av herr *Bergvall m. fl.* och herr *Ohlin m. fl.*, hade hemställts att riksdagen med ändring av vad Kungl. Maj:t föreslagit i propositionen nr 139 måtte besluta,

att till bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 11 miljoner kronor och medge statsbidrag på det sätt sakkunniga föreslagit till byggnader vid lokala yrkesskolor på samma sätt som vid centrala verkstadsskolor, samt

att bidraget till hantverksmästare för lärlingsutbildning skulle ökas från nu utgående 900 till 2 500 kronor och att antalet bidrag ökas till 1 000 för nästa budgetår.

I motionen II: 600 av herr *Holmberg m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta

att åtgärder vidtoges för att förverk-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

liga den i propositionen nr 139 föreslagna utbyggnaden av yrkesundervisningen på fem år,

att statsbidrag för anordnande av yrkesundervisning skulle utgå i enlighet med förslag av 1952 års yrkesutbildningssakkunniga,

att undervisningstiden vid yrkesskolor måtte fastställas till högst 40 timmar i veckan, samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabbutredning och förslag i syfte att bereda eleverna vid kommunala och statliga yrkesskolor ersättning motsvarande den som utginge enligt industriens lärlingsavtal och därvid även frågan om företagens medverkan vid finansieringen beaktas.

I motionen II: 602 av herr *Widén m. fl.*, hade hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 139 angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m. måtte uttala att kompletterings- och preparandkurser för förvärvsarbetande ungdom måtte anordnas med statsbidrag vid ett antal handelsgymnasier i likhet med vad redan skedde vid tekniska gymnasier.

Utskottet hemställde,

I.

a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 600 samt I: 486 och II: 606, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955 förordade riktlinjer och normer för yrkesutbildningens utbyggnad;

b) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 487 och II: 607 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta undersöka förutsättningarna för anordnande av en av bilaccismedel eller eventuellt bilskattemedel bekostad tillfällig utbildning av motormekaniker samt för 1956 års riksdag framlägga de förslag rörande planering och organisation av en dylik ut-

bildning, vartill nämnda undersökning kunde ge anledning;

c) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 316 och II: 304 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående utredning rörande yrkesutbildningen inom jordbruks-, skogs- och fiskerinäringarna.

II.

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 600 samt I: 486 och II: 606, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade riktlinjer och normer för yrkesskolans arbetsformer;

b) att motionerna I: 489 och II: 605 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionerna I: 491 och II: 604, såvitt gällde fortsatt utredning angående en statlig övningsskola för yrkeslärarutbildning, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

d) att motionen II: 602 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte godkänna av departementschefen förordade riktlinjer och normer för dels samarbetet mellan yrkesskola och näringsliv, dels ock yrkesutbildningens ledning och administration;

IV.

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna II: 600, I: 490 och II: 603 samt I: 491 och II: 604, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade ändrade grunder för statsbidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare;

b) att riksdagen måtte i anledning av motionerna II: 600, I: 490 och II: 603 samt I: 491 och II: 604, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående en differentiering av statsbidraget till lärlingsutbildning hos hantverksmästare;

c) att riksdagen måtte, med bifall till

Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna II: 600, I: 490 och II: 603 samt I: 486 och II: 606, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen i övrigt förordade ändrade grunder för statens bidrag till yrkesutbildningen;

d) att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 575, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört angående statsbidrag till byggnader för lokala yrkesskolor;

e) att motionerna I: 488 och II: 601 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

f) att motionerna II: 600 samt I: 486 och II: 606, såvitt gällde utredning angående studiehjälp åt elever vid yrkesskolor, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

V. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de av besluten under I. a), II. a), III. samt IV. a) och c) föranledda författningsföreskrifterna och övriga erforderliga bestämmelser;

VI. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för överstyrelsen för yrkesutbildning, som föranleddes av vad departementschefen förordat;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 348 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader ett förslagsanslag av 173 500 kronor;

b) till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet ett reservationsanslag av 100 000 kronor;

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

c) till Bidrag till driften av centrala yrkesskolor ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor;

d) till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor ett förslagsanslag av 29 800 000 kronor;

VIII. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 490 och II: 603, såvitt här vore i fråga, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 7 700 000 kronor;

IX. att riksdagen måtte, för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till Kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter ett reservationsanslag av 57 000 kronor;

b) till Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor;

c) till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen ett reservationsanslag av 532 000 kronor;

X. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 491 och II: 604, såvitt här vore i fråga, till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande motionerna I: 487 och II: 607

a) av herrar *Arrhén* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet under I. b) bort hemställa att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 487 och II: 607 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t ville låta undersöka förutsättningarna för anordnande av en av bilaccismedel bekostad tillfällig utbildning av motormekaniker samt för 1956 års riksdag framlägga de förslag rörande planering och organisation av en dylik utbildning, vartill nämnda undersökning kunde ge anledning;

b) av herrar *Karl Andersson*, *Gustaf*

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

Karlsson, Ohlon, Axel Andersson, Jacobsson, Skoglund i Doverstorp, *Malm-borg* i Skövde, *Bergström, Andersson* i Malmö, *Svensson* i Ljungskile, *Widén* samt *Onsjö* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet bort under I. b) hemställa, att motionerna I: 487 och II: 607 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) av herr *Hesselbom*, utan angivet yrkande;

2) av herrar *Arrhén, Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka beträffande frågan om byggnadsbidrag till lokala yrkesskolor ansett att utskottet under IV. d) bort hemställa att motionen II: 575 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) av herrar *Ohlon, Axel Andersson, Jacobsson, Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Ljungskile samt *Widén* och fröken *Vinge*, vilka ansett att utskottet under IV. c) och d) samt VIII. bort hemställa,

IV. c) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen II: 600 ävensom med bifall till motionerna I: 490 och II: 603 samt I: 486 och II: 606, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet i övrigt förordade ändrade grunder för statens bidrag till yrkesutbildningen;

d) att motionen II: 575 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VIII. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 490 och II: 603, såvitt här vore i fråga, till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Vad det nu framför allt handlar om är omfattningen och tempot i den utbyggnad av yrkesskolväsendet som alla anser måste ske. Vi har i en motion förordat en snabbare

takt än regeringen velat vara med om. Nu förklarar utskottet, att det är omöjligt att hålla denna takt, men bakom den kategoriska förklaringen finns inga godtagbara fakta, utan det är endast allmänna talesätt. Det vore »icke realistiskt», påstår utskottet, att göra såsom vi föreslagit i motionen — detta fastän utskottet måste vitsorda, att det självfallet vore önskvärt, att vårt förslag kunde genomföras, med hänsyn till vad man nu vet om de nya elevgruppernas ökning under de närmaste åren.

Här ligger en jämförelse med vad som skett i Stockholms stad nära till hands. I huvudstaden har nämligen samtliga partier enats om att utbygga yrkesskolväsendet exakt i det tempo, som vi föreslagit i vår motion. Man skulle därför kunna fråga, om folktoparter och högermän i utskottet, som nu yrkat avslag, tycker att borgarrådet Tomson är så orealistisk. Jag tycker det inte, utan jag är närmare böjd för att instämma med de socialdemokrater, dels i Stockholms stadsfullmäktige och dels i partiets huvudorgan, som betecknat femårsprogrammet som ett *minimum* och som också uttalat sin avsikt att driva på den borgerliga regimen i Stockholm, så att den får upp takten ytterligare. Ändå är ju yrkesskolväsendet i Stockholm det bäst utbyggda i hela landet. Jag skall gärna instämma med Morgon-Tidningen när den betecknar det som katastrofartat, att man nu måste avvisa 40 procent av de sökande till industri- och hantverkskolorna i Stockholm. Men vad skall man då säga om det tillstånd, som råder på många håll i landet, där man får avvisa 70 och 80 procent av de sökande till landstingens centrala verkstadsskolor?

På samma sätt som kommunalmännen i Stockholm bedömt denna fråga, bedöms den med säkerhet av kommunalmän överallt i landet. Det har jag i vart fall haft tillfälle att konstatera i den

nordligaste landsändan. Där har det hållits många konferenser — och det kommer att hållas ännu flera — under ledning av länsstyrelsen, skolmyndigheter och arbetsmarknadsorgan. De planer man där gjort upp — hittills visserligen mera preliminärt — kommer inte på långt när att rymmas inom den ram, som regeringen föreslagit och som utskottet nu tillstyrker. Detta beror inte på att man huggit till hur som helst utan hänsyn till behov och kostnader. Det beror i stället på det mycket allvarliga behovet att åtminstone förhindra en försämring, jämfört med det läge som råder för närvarande. Skall vi följa regeringens och utskottets förslag innebär detta nämligen på många håll i landet, att proportionellt fler ungdomar än nu måste avvisas från skolorna.

En av de socialdemokratiska representanterna i lärlings- och yrkesskolestyrelsen i Stockholm, herr Sören Carlsson, påvisade under behandlingen av denna fråga, »att enbart på grund av de växande ungdomskullarna under 1950-talet erfordras minst en fördubbling av elevplatserna fram till 1950 för att utbildningsmöjligheterna då skall vara proportionellt desamma som vid 1950-talets ingång». Med andra ord: man måste genomföra en utbyggnad i det tempo, som föreslagits i den kommunistiska motionen, för att inte en försämring skall inträda.

Det är också märkligt att den stora kampanj, som genomförts av ungdomsorganisationerna, kanske framför allt av det socialdemokratiska ungdomsförbundet, inte tycks ha spelat den allra minsta roll för regeringen och utskottet. Det socialdemokratiska ungdomsförbundets ordförande, herr Löfberg, har talat på en mängd konferenser landet runt, och såvitt man kunnat bedöma av partipressens utförliga referat har han också fått enhälliga instämmanden av partivännerna i kravet om ett bättre skolprogram än det

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

som framlagts av regeringen. Man har av dessa konferenser och uttalanden närmast fått det intrycket, att det socialdemokratiska partiet praktiskt taget enhälligt står bakom det program som framlagts av ungdomsförbundet. Men detta program sammanfaller faktiskt i varje punkt med vad vi har föreslagit i vår motion.

Jag anser inte att alla dessa socialdemokratiska ungdomar och partimedlemmar skall ge upp sin kampanj därför att regeringen totalt nonchalerat dem och utskottet beskyllt dem för att vara orealistiska. Det är nämligen ingen tvekan om att regeringsförslaget är otillräckligt, och därav kan bara dras en slutsats: att opinionen måste fortsätta till dess att regeringen och utskottet kommer på andra tankar och lägger fram ett bättre förslag.

I fråga om statsbidragen till olika ändamål, som har att göra med yrkesundervisning, fullföljer regeringen och utskottet nu linjen att pålasta kommunerna en mängd utgifter som rätteligen borde åvila statskassan. Det är för det första ur skattepolitisk synpunkt en orättvisa, men för det andra drar det också med sig stora risker för att inte ens den blygsammaste målsättningen i detta sammanhang kommer att förverkligas. Framför allt i kommuner och landsting med svåra ekonomiska förhållanden riskerar man att få en ytterligare eftersläpning.

Såsom skäl till att förvägra kommunerna byggnadsbidrag till yrkesskolor, utgående på samma sätt som i fråga om andra skolbyggnader, påstår sig regeringen och utskottet företräda någon sorts sparsamhetslinje. Detta är fullkomligt obegripligt, ty det har ju rätt en allmän mening om att utbyggnaden av yrkesundervisningen är en i hög grad produktiv investering. Från alla håll inom näringslivet framhåller man att en bättre grundläggande yrkesundervisning har mycket stor betydelse för den produktionsökning som eftersträvas.

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

Och Socialdemokratiska ungdomsförbundet har särskilt framhållit, att det här är fråga om en avgörande förutsättning för att i fortsättningen bibehålla full sysselsättning. Redan ur dessa synpunkter framstår det alltså som raka motsatsen till sparsamhet att lägga hinder i vägen för yrkesutbildningen, vilket man otvivelaktigt gör genom att förvägra huvudmännen statsbidrag till yrkesskolbyggnader.

Men dessutom anser regeringen och väl även utskottet, antar jag, att de nödvändiga pengarna till byggnation *under alla förhållanden* skall anskaffas på ett eller annat sätt. Detta är såvitt jag kan förstå förutsättningen också för regeringens och utskottets förslag. Vad som kan dras in på statsmedel i fråga om byggnadsanslag måste ju, om programmet över huvud taget skall genomföras, kommunerna och landstingen i stället anskaffa. Sammanlagt kan det alltså inte vara fråga om en besparing för det allmänna. Det gäller bara en fördelning av det sammanlagda beloppet mellan å ena sidan staten och å andra sidan huvudmännen, kommunerna och landstingen. Därvidlag talar allt för att staten bör påta sig en större andel.

Yrkesutbildningen sker emellertid inte bara i skolor. En av anledningarna till att det blivit kris på detta område är det ringa intresse som visats för saken från arbetsgivarnas sida. Detta är så mycket mera klandervärt som det i väsentlig grad är de stora bolagen som profiterar mest på att utbildad arbetskraft kan ställas till förfogande. Av Arbetsgivareföreningens företag har mellan 80 och 90 procent inte någon form av »ordnad yrkesutbildning», och bland dem som på detta sätt totalt nonchalerar denna sak befinner sig en mängd storföretag. I vissa andra länder har arbetsgivarna genom lag ålagts att betala en betydande del av kostnaderna för yrkesutbildningen. Det har enligt vår mening varit berättigat att genomföra

en liknande anordning även här i landet, och i varje fall borde regeringen snarast överväga åtgärder för att tvinga framför allt storföretagens ägare att bidra bättre till ungdomens yrkesutbildning.

Bland arbetsgivare inom småindustri och hantverk däremot ligger det annorlunda till såväl i fråga om möjligheterna som intresset för lärlingsutbildningen. Regeringsförslaget skulle för dessa grupper av arbetsgivare ha inneburit en orimlig ekonomisk belastning. Yrkandet i vår motion, att de sakkunnigas förslag i fråga om statsbidragen skall genomföras, inkluderar därför också kravet på bättre ekonomiska villkor för hantverksmästarnas lärlingsutbildning. Den jämkning som utskottet föreslagit på den punkten anser jag inte vara tillfredsställande. Vårt förslag i denna del överensstämmer för övrigt också med en annan motion nämligen nr 604 i denna kammare, vars yrkanden finns specificerade på s. 4 i utlåtandet.

Rörande frågor som berörs av statsbidragsbestämmelserna har vi slutligen i motionen hävdad, att skolreformens öde till väsentlig del beror på hur man ordnat det för eleverna i ekonomiskt hänseende. Enligt departementschefens förslag skall emellertid inga förändringar nu företagas i bestämmelserna om studiebidrag och stipendier. Detta innebär att en familj skall vara praktiskt taget medellös — ja i behov av socialvård — innan den kan erhålla bidrag till barnens yrkesundervisning om denna skall äga rum i hemkommunen. Det råder också en motsättning däri, att det vid undervisningen i industrien betalas lön enligt lärlingsavtal, medan den elev, som på ungefär samma sätt lär sig ett yrke vid en kommunal eller statlig yrkesskola, ej erhåller annan ersättning än de närmast symboliska arbetspremierna.

Bestämmelserna borde omformas därvidlag så att eleverna vid yrkesskolor erhåller ersättning motsvarande den

som stipuleras i lärlingsavtalen. Det skulle befrämja yrkesutbildningen framför allt därigenom att fler föräldrar då skulle få råd att hålla sina barn i skola ett eller två år längre än tidigare. Det nu ofta påtalade förhållandet att många ungdomar åsidosätter sina framtida intressen genom att ta ett arbete som de får betalt för i stället för att skaffa sig yrkesutbildning beror i många fall på att vederbörande familjer helt enkelt inte har råd att avstå från denna inkomst.

Utöver detta har vi slutligen också föreslagit, att arbetstiden vid yrkesskolorna skall begränsas till högst 40 timmar i veckan, för att man därigenom skall komma i linje med den numera helt förhärskande meningen inom arbetarkretsar i fråga om arbetstiden. Detta har också varit ett framträdande krav från den opinion, som arbetarrörelsens ungdomsorganisationer stått i spetsen för.

Därmed, herr talman, har jag i korthet anfört de skäl, som talar för att man på dessa väsentliga punkter skall genomföra en ändring av utskottets förslag. Jag hemställer om bifall till motionen II: 600. Detta innebär också bifall till motionen II: 604 om ersättning till hantverksmästare för lärlingsutbildning samt till reservationen nr 3 angående statsbidrag till skolbyggnader.

Herr WIDÉN (fp):

Herr talman! Vi brukar gärna tala om att vi i vårt samhälle bör ha likställighet mellan den praktiska och den teoretiska utbildningen. Sedan kan givetvis diskuteras var gränsen går mellan teoretisk och praktisk utbildning. Vi skulle väl dock kunna vara överens om att den praktiska utbildningen hittills har stått i efterhand, medan den teoretiska varit bättre tillgodosedd. Jag kan inte här gå in på någon historisk skrivning om vad som förevarit på detta område. Jag skulle bara vilja under-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

stryka en sak, nämligen vad det enskilda initiativet har betytt för den praktiska utbildningen i vårt land. De första skolorna, som gett praktisk utbildning, har också varit sådana, som helt byggts upp på privat väg. Först på 1920-talet lyckades dessa skolor få ett statsbidrag, som vi kanske i dagens läge anser vara rätt blygsamt men som ändå betydde ofantligt mycket för dessa skolor.

Om vi ser på den nu rådande situationen, skall vi finna, att bland de praktiska utbildningsanstalterna de centrala verkstadsskolorna intar en förmånsställning, medan de enskilda och kommunala är eftersatta och har att arbeta efter sämre bidragsgrunder. Dessa kommunala och enskilda skolor hade också under vissa år — i slutet på 1930-talet och speciellt på 1940-talet samt de första åren på 1950-talet — oerhört stora svårigheter just därigenom att de fick alldeles för litet i statsbidrag. Ifrån vårt håll yrkades under flera år, att man skulle ge skolorna större statsbidrag och bättre utgångsläge i deras arbete. Det var först 1952 års riksdag som gav dem verklig hjälp och en verklig stöt framåt genom att ungefär fördubbla statsbidragen.

Mot denna bakgrund — helt hastigt tecknad — vill jag med tillfredsställelse konstatera, att den proposition, som vi nu har att behandla, innebär ett väsentligt framsteg i vad gäller bidrag till vår praktiska undervisning och våra yrkesskolor. Jag tror också, att man med viss reservation vågar säga, att den skapar en grundval för fortsatt utbyggnad av dessa utbildningsvägar.

Det finns dock enligt min mening två skönhetsfläckar i föreliggande förslag. Den ena, som kanske inte är minst betydelsefull, är frågan om lärarutbildningen. Därvidlag har man inte kommit fram till den lösning, som måste skapas förr eller senare, att utbildningen av lärare för de praktiska undervisningsanstalterna blir fastare utbyggd

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

och att dessa lärare får en pedagogisk utbildning, som för närvarande i stort sett saknas.

Den andra punkten, som jag skulle vilja stanna vid och som den föregående talaren också var inne på, är frågan om byggnadsbidragen till de kommunala och enskilda yrkesskolorna. För närvarande utgår till de centrala verkstadsskolorna ett byggnadsbidrag på 50 procent av byggnadskostnaderna. Enligt Kungl. Maj:ts förslag kommer detta att utgå även i fortsättningen, medan de kommunala och enskilda skolorna icke får något byggnadsbidrag. Man kan fråga sig, om det är rimligt, att den kommun, som har det bästa skatteunderlaget — vilket i stort sett landstingen har — skall få byggnadsbidrag, medan de kommuner, som har svagare skatteunderlag, nämligen våra stadskommuner och kanske speciellt landskommunerna, icke skall få något sådant. Jag kan inte finna, att man på något sätt kan sakligt motivera denna skillnad. Och ytterligare en sak: jag tror, att uteblivandet av statsbidrag till de kommunala yrkesskolorna kommer att verka som en broms på utvecklingen. Det kommer att hindra den snabba utbyggnad av vår yrkesskolverksamhet, som herr statsrådet här har ansett vara önskvärd. Det finns här ännu en motivering, som jag särskilt vill understryka: saknaden av statsbidrag i detta fall hindrar en förnuftig planering av skolbyggnaderna i våra kommuner. Till våra folkskolbyggnader utgår ju statsbidrag efter en glidande skala, beroende på hurudant skatteunderlaget är i respektive kommuner, och de sakkunniga hade föreslagit att även till kommunala yrkesskolor skulle utgå ett statsbidrag efter samma grunder. När en kommun skall planera för sitt skolväsende, som väl vanligen omfattar den nioåriga enhetsskolan och dess yrkeslinje, 9 y, och väl också en kommunal yrkesskola, kommer man givetvis att ta hänsyn till att för de lokaler, som

behövs för enhetsskolan resp. 9 y, får man statsbidrag, medan det inte utgår något statsbidrag för de lokaler som behövs för den kommunala yrkesskolan. Jag är rädd för att detta kommer att snedvrider planeringen, så att den inte blir rationell eller över huvud taget sådan som man skulle önska. Det är väl i alla fall inte meningen att statsbidragsbestämmelserna skall verka på det sättet.

Jag tror att de båda motiveringar som jag sålunda anført — det skulle kunna anföras flera andra — utgör tillräckligt underlag för den motion och den reservation, som finns på denna punkt och vari yrkas att byggnadsbidrag skall utgå till lokala yrkesskolor enligt samma grunder som gäller för statsbidrag till folkskolans byggnader. Det ökade statsbidrag, som sålunda skulle behövas för nästa budgetår, uppgår till 3,3 miljoner kronor. Det rör sig alltså inte om så stora belopp, att det av denna anledning skulle vara omöjligt att bifalla reservationen.

Den form av yrkesutbildning, som f. n. drar de minsta kostnaderna, är väl lärlingsutbildningen genom hantverksmästare. Beträffande den saken finns det inte någon reservation i utlåtandet, men jag skulle dock helt kort vilja framhålla ett par synpunkter.

För närvarande utgår till hantverksmästare ett statsbidrag för utbildning av lärlingar med 900 kronor, fördelat på tre år. De sakkunniga hade föreslagit att beloppet skulle höjas till 2 500 kronor, men Kungl. Maj:t har stannat vid 1 500 kronor. Nu är inte grundvalen för Kungl. Maj:ts förslag riktigt densamma som för de sakkunnigas, då de sakkunniga hade föreslagit att statsbidraget på 2 500 kronor även skulle medföra skyldighet för mästare att se till, att lärling fick inhämta vissa kompletterande yrkesteoretiska kunskaper och att han, under den tid han var ledig i sådant syfte, skulle uppbära full lärlingslön. Det är givetvis svårt att

säga vilket som för mästarna ter sig fördelaktigast; det bidrag på 1 500 kronor, som Kungl. Maj:t föreslagit och som inte förbundits med några krav på ersättning under den teoretiska utbildningen, eller de sakkunnigas förslag om ett bidrag på 2 500 kronor med de villkor som fogats därtill.

Jag vågar inte uttala någon bestämd mening på denna punkt, men jag vet att man på hantverkarhåll är rädd för att bidraget på 1 500 kronor i verkligheten kommer att ge ett sämre utfall än de sakkunnigas förslag om ett bidrag på 2 500 kronor.

Utskottet har emellertid i detta avseende kommit med ett förslag som gjort, att från vårt håll inte framförts någon reservation. Utskottet skriver sålunda: »Då en stimulans till anordnande av kompletterande yrkesteoretisk undervisning för lärlingarna är angelägen, vill utskottet för sin del i princip förorda en sådan differentiering av ifrågavarande bidrag, att en högre bidragssumma än 1 500 kronor skall utgå, därest det styrkes att lärlingen med bibehållen lärlingslön under arbetstid erhållit kompletterande yrkesteoretisk undervisning i lämplig omfattning i yrkesskola eller på annat tillfredsställande sätt.» Jag vill understryka vad utskottet sålunda sagt, och jag vill ännu mer understryka vad som står i följande mening: »Utskottet är emellertid icke berett att förorda införande av en sådan differentiering utan en närmare undersökning av därmed sammanhängande problem.» Jag hoppas att statsrådet skall snarast möjligt låta verkställa en sådan undersökning, så att det skall kunna utgå ett differentierat bidrag till de mästare som har lärlingar.

Rörande antalet lärlingar, som med hjälp av statsbidrag skall utbildas varje år, har det rätt litet delade meningar. Med den skrivning utskottet har presterat, enligt vilken antalet bidrag skall höjas från 500 till 600, alltså med 100 i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag,

4 — Andra kammarens protokoll 1955. Nr 20

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

och i vilken utskottet understryker att antalet bör ytterligare ökas, allt eftersom det visar sig finnas behov därav, så bör det vara möjligt att få ett tillfredsställande antal bidrag för utbildning av lärlingar.

Slutligen vill jag helt kort beröra en motion som jag och några andra kammarledamöter väckt i detta ärende. Vid vissa tekniska gymnasier och även vid ett par handelsgymnasier har man kompletterings- och preparandkurser för förvärvsarbetande ungdomar, som med folkskolan såsom grund vill skaffa sig kvalificerad fortbildning, närmast för att vinna tillträde till tekniska gymnasier och handelsgymnasier. För närvarande utgår statsbidrag för sådana kurser till tekniska gymnasier och fackskolor men däremot icke till handelsgymnasier. Vi motionärer tycker att detta är orättvist, och vi ifrågasätter, om man inte bör även för handelsgymnasierna införa samma bestämmelser om statsbidrag för sådana preparandkurser. Vi har emellertid inte framställt något direkt yrkande därom, utan bara föreslagit att man skall driva en viss försöksverksamhet vid två av handelsgymnasierna, nämligen i Malmö och Karlstad.

Jag har inte heller inom utskottet reserverat mig på denna punkt, men jag skulle vilja rekommendera statsrådet att ta frågan under övervägande och se, om man inte skulle kunna åstadkomma ett resultat även därvidlag.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 3 till föreliggande utlåtande.

Häruti instämde herr *Stenberg* (fp), herr *Malmborg* i Skövde (fp), fröken *Ager* (fp) och fru *Sjöstrand* (fp).

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det är utomordentligt glädjande att ett så stort reformverk som det som här lagts fram på riksdagens bord helhjärtat kunnat accepteras

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

av alla parter. Det finns självklart olika meningar i detaljerna, men i det stora hela har vi alla varit överens.

Till att börja med vill jag bara ta upp en liten fråga. En reservation har här gjorts — betecknad med 1 a — av herr Arrhén och mig. Det gäller frågan om speciella utbildningskurser för bilmekaniker. Motionen gick ut på att man från bilaccismedel skulle kunna ta pengar för utbildning av folk som arbetar vid bilverkstäder.

På denna punkt är utskottets och reservanternas skrivning nära nog exakt lika. Det är bara två små ord som skiljer. Vi reserverar vill inte vara med om att det skall gå pengar från bilskattemedlen till dessa särskilda utbildningskurser för motorfordonsreparatörer. Detta har heller inte motionärerna begärt. De har siktat på bilaccisen och ingenting annat, och vi har föreslagit i vår skrivning, att pengarna skulle tagas från bilaccisen och inte från några andra medel.

Nu kan det kanske sägas att detta bara är formaliteter, ty om man tar pengarna från bilaccisen eller bilskattemedlen så är det ändå ur samma kassa. Det kan vara riktigt. Vi har med vår reservation dock velat stryka under, att det här är fråga om att avhjälpa en alldeles tillfällig och mycket kraftig brist på personal vid motorverkstäderna och att det i en sådan speciell situation kan vara skäligt att ta av en speciell och tillfällig inkomst — just en sådan inkomst som bilaccisen. Däremot tycker vi att det vore i högsta grad äventyrligt att koppla ihop yrkesutbildningen för dessa mekaniker med en permanent statsinkomst som bilskattemedlen. Då kan vi, herr talman, komma i den situationen, att man för framtiden bryter sönder statsbudgeten och låter en del av utgifterna för yrkesutbildningen — nämligen den del som berör bilmekanikernas utbildning — täckas dels av allmänna skatteinkomster, dels av bilskattemedel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är betecknad med 1 a.

Vidare finns det en reservation av herr Arrhén m. fl. som är betecknad med 2. Den gäller bidrag till byggande av lokala yrkesskolor — en fråga som herr Widén nyss var inne på. I detta fall föreligger den något ovanliga situationen, att det endast är högerreservanterna inom statsutskottet som yrkat bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Vi har full förståelse för att det på kommunalt håll kan finnas behov av byggnadsbidrag för att uppföra lokala yrkesskolor. Vi tror också att sådana bidrag skulle kunna få stor betydelse för ett snabbt genomförande av planerna på en upprustning av hela yrkesskoleväsendet. Så långt är vi ense med de övriga utskottsledamöterna.

Å andra sidan har vi måst säga oss, att Kungl. Maj:ts proposition till omgestaltning av yrkesskoleväsendet innebär ett mycket stort steg framåt. Den innebär också högst betydande ökningsar av statens kostnader för yrkesskolorna. Man har denna gång ett verkligt starkt intryck av att Kungl. Maj:t har ansträngt sig till det yttersta. Vi kan inte finna det riktigt och lämpligt att — som utskottet gör här — komma med en allvarlig erinran därför att dessa byggnadsbidrag till lokala yrkesskolor inte kunnat komma med i år. Man är också genast färdig med att beställa en proposition i den riktningen utan längre tidsutdräkt.

Det är alldeles uppenbart att Kungl. Maj:t gärna skulle ha gått kommunerna längre till mötes, om man ansett sig ha tillräckliga ekonomiska resurser för det ändamålet. Nu begär utskottet en kraftig utvidgning av bidragsgivningen. Det gäller en total summa på inte mindre än 56 miljoner kronor fram till år 1970. På något sätt borde väl utskottet ha talat om var de pengarna skall tas. Vi anser att det vore riktigare — och det har vi skrivit i reservationen — att

man här stannade vid den slutsumma som föreslagits av Kungl. Maj:t, men att man gärna undersökte om det är möjligt att inom denna ram minska på något annat anslag, så att man kan få pengar över för ett anslag till byggande av lokala yrkesskolor.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall även till reservation 2.

Herr NYGREN (h):

Herr talman! Det förslag till utbyggnad av yrkesutbildningen, som förelagts riksdagen och som vi nu går att besluta om, innebär onekligen ett mycket stort steg framåt. Det är också betydande belopp, som statsmakterna är beredda att satsa på de berörda yrkenas förkovran, men vi är alla medvetna om att de investeringar, som här kommer att göras, är väl använda pengar. Jag vill gärna citera och instämma i vad Morgon-Tidningen häromdagen skrev i en ledare: »Sällan har samhället funnit bättre investeringsobjekt än sin ungdoms daning för god arbetsinsats i produktion och samhälle.»

För min del skulle jag ha hälsat med tillfredsställelse, om förslaget till utbyggnad av utbildningsverksamheten kunnat kombineras med ett förslag om en lagfäst lärlingsutbildning här i landet. I många andra europeiska länder har man sedan länge en sådan lärlingslagstiftning, och de erfarenheter man har av denna lagstiftning är i hög grad positiva. Det är nog gott och väl att ökade möjligheter skapas för en frivillig yrkesutbildning. Men frågan är, om inte denna frivillighet i vissa stycken kan bli alltför stor och om man inte genom en moderat lärlingslagstiftning skulle kunna vinna än bättre resultat. Särskilt tror jag att detta gäller de båda yrkesgrupperna handel och hantverk. Jag vet emellertid att det för närvarande knappast torde finnas resonans för denna min tanke. Men jag tror att den dag kommer, då man på skilda håll

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

kommer att inse, att en viss obligatorisk yrkesutbildning med lagstadgade både rättigheter och skyldigheter såväl för lärlingarna som för deras arbetsgivare är en väg som bör prövas.

För dagen har vi emellertid att hålla oss till det föreliggande förslaget om utbyggnad av den frivilliga yrkesutbildningen.

I en motion, II: 604, har jag tillsammans med ett antal ledamöter från olika partier framställt vissa yrkanden och förslag, vilka jag här i någon mån vill kommentera.

Vi har i motionen beklagat — och jag gör det även nu — att den av yrkesutbildningssakkunniga föreslagna statliga övningsskolan för utbildning av yrkeslärare icke upptagits i propositionen. Departementschefen erkänner att en dylik övningsskola »i och för sig skulle innebära en förbättring av yrkeslärarutbildningen» men anser sig av statsfinansiella skäl inte kunna framlägga något positivt förslag. Vi har i motionen begärt, att riksdagen i skriftelse till Kungl. Maj:t skulle anhålla, att utredningen i denna fråga fullföljes. Utskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka detta förslag utan förordar, att överstyrelsen tills vidare inriktar sig på andra lösningar av den praktiska yrkeslärarutbildningen. Någon reservation finns inte på denna punkt. Jag kan därför inte ställa något yrkande. Jag endast beklagar att man har skjutit en så viktig fråga på en oviss framtid.

Vad beträffar ersättningen till de s. k. lärlingsombuden har vi föreslagit en höjning från 20 till 50 kronor per lärling och år. Utskottet förklarar, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att pröva storleken av ersättningen till lärlingsombuden. Ja, gärna för mig, men jag vill då bara uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t verkligen gör denna omprövning, ty att tänka sig att det skall bli någon mera effektiv övervakning av lärlingsutbildningen med den ersättning som för närvarande till-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

lämpas förefaller mig tämligen verk-
lighetsfrämmande.

Jag kommer så till frågan om stats-
bidraget till lärlingsutbildning hos hant-
verksmästare. Denna sak har redan be-
rört av herr Widén, och jag behöver
därför inte mycket uppehålla mig vid
den. Jag konstaterar bara, att utskottet
i sin skrivning har rekommenderat yt-
terligare utredning av frågan och före-
slagit, att Kungl. Maj:t efter sådan ut-
redning framlägger förslag i ämnet till
1956 års riksdag. Jag uttalar min till-
fredsställelse med denna utskottets väl-
villiga inställning och vågar naturligt-
vis förutsätta, att Kungl. Maj:t skall ta
hänsyn till vad utskottet har uttalat.

Även i fråga om antalet bidragsrum
har utskottet i viss utsträckning gått
motionärerna till mötes och föreslagit
en ökning från 500 till 600 mot av oss
föreslagna 650 stycken.

Sedan jag sålunda berört de direkta
yrkandena i motionen nr 604, vill jag
ta upp några andra saker, som inte har
varit föremål för några motionsyrkan-
den men som jag ändå skulle vilja
anlägga några synpunkter på för spe-
ciellt departementschefens benägna be-
aktande.

Den ena frågan gäller anslaget till
s. k. riksskolor. De sakkunniga hade här
föreslagit, att anslaget skulle fastställas
till 80 procent eller mera mot 60 pro-
cent för vanliga handelsskolor. Departe-
mentschefen har inte tagit upp detta
förslag utan ställt saken på framtiden
och ansett, att dessa anslagsfrågor bör
prövas i varje särskilt fall. Jag vill
starkt understryka dessa riksskolors be-
tydelse och behovet av att lämna dem
ökade anslag, då de i regel inte har
tillgång till kommunala bidrag. Deras
betydelse ligger ju framför allt däri, att
de dels bedriver en undervisning för
vissa specialuppgifter, vilken icke kan
genomföras lokalt, dels utfyller det öv-
riga yrkesskolväsendets program ge-
nom att ta elever även från äldre ål-
derskategorier och från glesbygderna.

Till denna kategori av riksskolor hör
t. ex. Köpmannainstitutet i Stockholm
— den enskilda detaljhandelns centrala
utbildningsanstalt — Urmakarskolan i
Borensberg, några institut för reklam-
utbildning och några privata handels-
skolor. För att klara sin ekonomi måste
dessa skolor fordra ganska höga elev-
avgifter. De kommer därför i sämre
läge än de kommunala skolorna, om de
inte får förbättrat statsbidrag. Med stöd
av mångårig erfarenhet av särskilt
Köpmannainstitutets verksamhet vågar
jag bestämt hävda, att den insats som
där görs inte kan övertas av kommu-
nala yrkesskolor eller över huvud taget
några andra utbildningsanstalter. Jag
hemställer därför till departementsche-
fen att även ha dessa synpunkter i min-
net, då det gäller att bestämma stats-
bidragen till riksskolorna.

Slutligen vill jag erinra om att de-
partementschefen i fråga om yrkessko-
lans arbetsformer bland annat har för-
ordat, att man vid utarbetande av un-
dervisningsplanerna i regel bör hålla
sig till arbetsveckor om 37 till 45 tim-
mar. Det finns emellertid — inte minst
inom handeln — kurser, vilka i myc-
ket stor utsträckning har studiebesök,
t. ex. i fabriksföretag, praktiska de-
monstrationer och övningar på sitt
program. För dessa studiebesök och
dessa demonstrationer och övningar
kan skolorna inte få statsbidrag. Man
bör vid fastställandet av undervisnings-
planerna ha detta i minnet, ty för detta
slag av kurser är dessa moment i un-
dervisningen av mycket stor betydelse.

Jag skall, herr talman, för tillfället
inte ställa något yrkande.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet
rärmost i anslutning till reservationen
nr 1 b av herr Karl Andersson m. fl.
I den reservationen, där jag hör till un-
dertecknarna, yrkas avslag på de mo-
tioner, där man framför tanken på att

finansiera en snabbutbildning av bilmekaniker med tillhjälp av bilaccismedel.

Herr Cassel, som i samma ärende biträder en annan reservation, har tidigare i ett anförande här motiverat sin inställning. Han underströk därvid att även utskottets majoritet har framfört denna tanke. Man föreslår att Kungl. Maj:t skall pröva om denna linje är framkomlig.

Herr Cassel ville göra gällande att det finns en icke oväsentlig skillnad mellan den av honom företrädade reservationen och utskottsmajoritetens förslag, även om skrivningen i stort sett är lika. I utskottsmajoritetens förslag talas det om både bilskattemedel och bilaccismedel, men herr Cassel underströk att den av honom företrädade reservationen enbart förordar användande av bilaccismedel, vilket skulle innebära ett poängterande av att det skall vara fråga om en tillfällig åtgärd.

Jag vill, herr talman, understryka att vi som företräder reservationen nr 1 b är lika angelägna som både utskottets majoritet och de reseranter, vilka har anslutit sig till reservationen nr 1 a, om att vi får en god utbildning av bilmekaniker. Man behöver inte spilla många ord på att motivera nödvändigheten av detta. Men jag vill betona att vi håller före att de ansvariga planeringsorganen och yrkesskolornas huvudmän bör ha sin uppmärksamhet riktad på detta utbildningsbehov och vidta nödiga åtgärder för att tillgodose detsamma.

Men denna fråga, herr talman, har en mycket mer omfattande bakgrund. Budgetmässigt redovisas bilskattemedel på en särskild fond, automobilskattemedlens specialfond, och jag vill här understryka, att på den fonden redovisas inte bara bilskattemedel i vanlig mening, utan också bilaccisens medel, varför man härvidlag näppeligen kan skilja mellan dessa två slag.

Gång efter annan har vi här i kamraren haft överläggningar om princi-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

pen för bilskattemedlens användning, och rent principiellt har vi väl varit tämligen ense om att dessa medel skall överföras till specialfonden och användas för förbättring och utbyggnad av våra vägar.

Senast i fjol hade vi en lång, ingående debatt på den punkten. Då förslag det förslag om höjning av bilskatten. I samband därmed föreslog Kungl. Maj:t i en proposition, att vi på visst sätt skulle vidga användningen av bilskattemedlen. Det gällde viss administrativ verksamhet liksom också pensionering av vägarbetare. Det är att märka, herr talman, att man i propositionen kunde redovisa, att denna utvidgning av bilskattemedlens användning hade kunnat ske på grundval av överenskommelse mellan parterna. Bilismens företrädare hade alltså godkänt den. Men likväl förelåg vid det tillfället en reservation från högerhåll, där man bestämt vände sig emot denna relativt obetydliga utvidgning av användandet av dessa medel, och det gällde dock ett område, som direkt hör samman med vårt vägväsendes utformning och arbetet på vägarna.

Här är det ju alldeles nya objekt man för in i det här sammanhanget. Det heter också så betecknande i utskottets motivering, att man, sedan man först börjat använda dessa medel för utbildning av mekaniker inom bilbranschen, sedan kanske kan gå vidare; ifrågasättande medel kan enligt utskottet också »antagas komma andra sådana näringsgrenar till godo, där motorredskap av olika slag, exempelvis traktorer, användes». Det är talande. Har man sagt a kan man säga b, och så fortsätta med c, d etc. Om vi beträder den här vägen har vi alldeles uppenbart tagit bort de mycket viktiga principiella bestämmelserna, om hur man skall använda bilskattemedlen, och vi kommer ut på verkligt farliga vägar, något som jag tror att vi finge ångra.

Gång efter annan kan vi konstatera, att vi har brist på medel på det ena

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

eller andra området. Det är så många behov som gör sig gällande. Har man då slagit in på den rekommenderade vägen, blir det väl så, att så länge det finns ett öre kvar att hämta där skall det tas för finansiering av än det ena och än det andra.

För egen del, herr talman, vill jag på inga villkor vara med om att på föreslaget sätt använda bilskattepengar. Jag ber därför, under hänvisning dels till vad vi har skrivit i reservationen, dels till vad jag här har anfört, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen nr 1 b av herr Karl Andersson m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Gävle (s) och *Widén* (fp).

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag tillåter mig att yttra några ord om en sak i det föreliggande förslaget. Utskottet har i princip uttalat sig för att statsbidrag skulle utgå till byggnader för yrkesundervisning. Det är en ståndpunkt som är helt motsatt den som intagits i den kungl. propositionen. Emot denna utskottets inställning kan enligt min mening anföras två vägande skäl. Det första är, att det hittills icke getts statsbidrag till byggnader för undervisningsändamål som ligger ovanför folkskolestadiet. Ett statsbidrag till byggnader för yrkesundervisning skulle vara ett prejudikat, vars räckvidd man inte är i stånd att överblicka, och man bör tänka sig för mer än en gång innan man ger ett sådant prejudikat.

Det andra skälet är att strävanden är i gång som syftar till ett sammanförande av de statliga bidragen till kommunerna till ett eller ett fåtal anslag, som inte på samma sätt som statsbidragen hittills blir knutna till vissa bestämda detaljändamål. Man skulle därigenom kunna undgå ett mycket stort byråkratiskt kineseri och samtidigt öka kommunernas självständighet

gentemot staten. Jag tycker det vore ganska olyckligt, om man nu skulle ytterligare öka antalet av de statliga bidragen till kommunerna samtidigt som utredningar är i gång för att minska detta antal. Jag förutsätter därför att denna ståndpunkt omprövas i framtiden, när det blir tal om att komma längre än till ett principuttalande, som det ju i dag gäller.

Herr **WIDÉN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan ju förstå finansministerns inställning med tanke på att vi här skulle få en ny statsbidragsprincip, där vi alltså komme ifrån de särskilda byggnadsbidragen. När finansministern säger att vi för närvarande inte har sådana bidrag till det kommunala skolväsendet över folkskolestadiet, så är det ju sant. Samtidigt håller vi emellertid på att bygga ut enhetsskolan, och i samband därmed kommer klass 9 y att kunna förläggas till kommunal yrkesskola. Statsbidrag utgår icke till lokaler för kommunal yrkesskola men väl till 9 y-lokaler. Man kan då fråga sig hur detta i praktiken skall lösas. Finns det möjligheter att dela upp lokalerna på sådant sätt att en del skall vara statsbidragsberättigade och en del inte, då man använder samma lokaler för båda dessa ändamål? Om vi skall få fram yrkesskolväsendet och åstadkomma utbyggnad av den kommunala yrkesskolan finns det inte någon annan väg än att skapa likformighet i fråga om bidrag till folkskolväsendet och till den kommunala yrkesskolan. Det är den springande punkten för en fortsatt utbyggnad på detta område.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **SKÖLD**:

Herr talman! Jag tror inte vi är färdiga att ta ståndpunkt till detta, och jag tror att frågan om likformighet tills vidare inte är något annat än ett rent teoretiskt spörsmål.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag delar samtliga föregående talareshs uppfattning att den fråga vi nu behandlar avser en synnerligen stor och betydelsefull reform, som vi alla hälsar med den allra största tillfredsställelse. Den gäller utbyggnaden framförallt av den yrkesutbildning som avses skola börja i enhetsskolans klass 9 y, den är av betydande räckvidd och kommer att ta de samhälleliga resurserna hårt i anspråk både personellt, ekonomiskt och materiellt. Man siktar här på en fördubbling av yrkesskolornas nuvarande kapacitet fram till år 1970, d. v. s. från 1 000 till 2 000 heltidsavdelningar, med det av Kungl. Maj:t uttalade önskemålet att fyra femtedelar av detta program skall kunna förverkligas under en tioårsperiod.

Hela investeringsprogrammet för fasta anläggningar beräknas till 260 miljoner kronor, varav 113 miljoner kronor, enligt vad de sakkunniga beräknat, skulle utgå som statsbidrag. Sistnämnda belopp har Kungl. Maj:t dock prutat ned med ungefär hälften, beroende på att departementschefen inte tagit upp byggnadsbidrag till lokala yrkesskolor.

Det skall villigt erkännas att statsbidragen till drift av yrkesskolorna både förenklats till formen och kraftigt ökats. Från utskottets sida har vi emellertid inte kunnat undgå att beklaga att inte Kungl. Maj:t ansett sig kunna föreslå statsbidrag till lokala yrkesskolor. Detta är otillfredsställande framför allt av den anledningen, att investeringarna för yrkesutbildningen kan få en efterhandsplats i kommunernas investeringsprogram, och om så blir fallet är det stora risker för att yrkesskolan inte kan byggas ut i den takt man avser. Detta tycker jag för min del är ett problem vars betydelse icke bör underskattas.

Det har naturligtvis väckts motioner, vari dessa problem aktualiserats och bifall yrkats till de sakkunnigas förslag

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

om införande från och med nästa budgetår av byggnadsbidrag till lokala yrkesskolor. Utskottet har dock ansett sig i nuvarande läge kunna acceptera Kungl. Maj:ts förslag och har tillstyrkt detsamma för det kommande budgetåret. Vi gör emellertid också, som herr Widén och någon annan här tidigare tydligt framhållit, följande uttalande, som finansministern i debatten vänt sig mot: »Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t tar frågan om ett dylikt byggnadsbidrag under förnyat övervägande och för riksdagen framlägger förslag i ämnet. Då ett uppskjutande av detta stöd till de lokala huvudmännen kan befaras komma att hämma utbyggnadstakten, vill utskottet tillika i anslutning till motionen II: 575 framhålla angelägenheten av att nämnda förslag föreläggas riksdagen utan någon längre tidsutdräkt.» Jag vill här instämma i vad föregående talare har sagt om önskvärdheten och nödvändigheten av detta bidrag, om det skall vara möjligt att utbygga yrkesutbildningen i den takt Kungl. Maj:t förutsatt och som vi ju alla är intresserade av.

Utskottet har sålunda inte kunnat vara med på att rekommendera en utgiftsökning för nästa budgetår på 3,3 miljoner kronor, som reservanternas här har föreslagit. Vi har inte heller, såsom högerreservanternas och herr Cassel nyss har förordat, i princip velat uttala oss för en sänkning av nu utgående andra statsbidrag, vilket ju måste bli en följd om man skall låta det föreslagna statsbidraget utgå både till centrala och lokala yrkesskolor. Jag kan inte för min del tänka mig annat än att det måste gå på sådant sätt, om man över huvud taget med samma utgiftssumma skall klara upp en sådan sak. Nu har ju visserligen herr Cassel inte direkt påyrkat detta, men jag förmodar att han menade att i den prövning, som Kungl. Maj:t här skulle verkställa, skulle ingå uppgiften att så att säga slå ut det föreslagna statsbi-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

draget jämnt till samtliga byggnadsföretag, oavsett om det gällde centrala yrkesskolor eller andra. Har jag fattat herr Cassel fel, får han väl rätta mig.

Här har också av åtskilliga motionärer framhållits önskvärdheten av en hastigare utbyggnadstakt av yrkesutbildningen än Kungl. Maj:t har vågat föreslå. Jag tror för min del att detta inte är realistiskt. Jag tror att våra samhälleliga resurser under den närmaste tiden kommer att vara så hårt engagerade för olika utgiftsändamål, att det inte är möjligt att öka takten utöver den här föreslagna. Vi har således här helt ställt oss på Kungl. Maj:ts linje.

Det är ju inte bara fråga om att detta utbyggnadsprogram har en ekonomisk sida, det har också andra aspekter som gör att det är svårt att tänka sig att genomföra det inom en alltför begränsad tidrymd. Det gäller framför allt den pedagogiska och organisatoriska omställningen, som kräver stor anpassningsförmåga både från statsmakterna och från kommunerna.

Utskottet har i likhet med departementschefen inte ansett sig nu på något sätt böra ta ställning till utbyggnaden av yrkesutbildningen för varje näringsgren för sig. Vi har dock haft till behandling en motion, som fäst vår uppmärksamhet på en speciell bransch i en extraordinär situation, nämligen bilverkstadsbranschen. Fram till 1960 skulle det erfordras, om man vill ha en tillfredsställande service, omkring 8 000 nya yrkesarbetare. Vi har därför ansett att man i en sådan situation kanske får diskutera speciella åtgärder för att klara upp de problem, som här inställer sig. Bilismen har ju haft och får en alltmer ökad utveckling och en allt större betydelse. Det är då helt naturligt, såsom vi här i utskottsutlåtandet understryker, att det »otvivelaktigt är ett nationalekonomiskt intresse, att fordonsbeståndet genom en tillfredsställande service skyddas mot en onormalt has-

tig värdeminskning...». Anledning torde därför föreligga att »undersöka förutsättningarna för ett av bilaccismedel eller eventuellt bilskattemedel bekostat särskilt stöd för anordnande av specialkurser för motormekaniker i syfte att täcka det omedelbara behovet av sådan arbetskraft». Vi slutar med att förutsätta, att »Kungl. Maj:t låter undersöka förutsättningarna för anordnande av en av bilaccismedel eller eventuellt bilskattemedel bekostad tillfällig utbildning av motormekaniker samt att Kungl. Maj:t för 1956 års riksdag framlägger de förslag rörande planering och organisation av dylik utbildning, vartill nämnda undersökning må ge anledning».

Det är sålunda, herr talman, intet bestämt ståndpunktstagande i den här frågan, utan vi har velat hänskjuta spørgsmålet till Kungl. Maj:t för prövning av detsamma. Den stora diskussion som dras upp i detta sammanhang anser jag för min del med fördel kunna anstå tills vi får se om Kungl. Maj:t kommer med något förslag i frågan och hur det i så fall är utformat. Det finns säkerligen åtskilliga argument för att använda en del av dessa medel till den här uppgiften.

När nu herr Cassel i sak är överens med oss i utskottet då det gäller användningen av bilskattemedel — man må kalla dem accis eller något annat — så går de dock, som herr Malmberg mycket riktigt påpekade, just till speciella vägändamål, och det kan väl inte ha någon avgörande betydelse hur man i detta fall skriver på en sådan punkt. Vi är väl också överens, som herr Malmberg även påpekade, om att detta inte skall bli fråga om någon permanent anordning utan en tillfällig sådan. Något annat finns ju inte heller anledning att diskutera i detta sammanhang.

Det är reservanterna också på det klara med, fastän de säger att frågan bör ordnas av näringslivet och av den

vanliga yrkesutbildningen. Det är emellertid tveksamt, huruvida det över huvud taget är möjligt att utan särskilda åtgärder tillgodose de önskemål som har ställts om en förbättrad service för bilbeståndet. Det kan ju inte bli fråga om några stora summor, om man ser dem i det stora sammanhanget, och jag ifrågasätter om inte bilskattemedlen gör lika stor nytta om de används till att hålla våra bilar i sådant skick, att de stoppar för våra många gånger litet besvärliga vägar. Det är en ren avvägningsfråga. Är vi överens om att våra bilar skall rulla på bra vägar, bör vi naturligtvis göra allt vi kan för att sätta dessa vägar i skick, men lika viktigt är väl att bilbeståndet är i sådant skick att fordonen fungerar. Detta måste vara av stor nationalekonomisk betydelse.

Jag skulle för min del tro att det inte är någonting unikt som här föreslås. Bilägarna får dock om denna anordning genomförs en förbättrad service, och om jag inte är fel underrättad går även nu en del av bilskattemedlen till andra ändamål än vägunderhåll. Pengarna används t. ex. för viss statspolisverksamhet, och till och med vissa utbildningskostnader i samband därmed avräknas mot bilskattemedlen.

Jag skall dock, herr talman, inte inveckla mig ytterligare i detta resonemang. Jag tycker att frågan är väl tidigt diskuterad. Det finns anledning att låta Kungl. Maj:t pröva ärendet, och när det är gjort kan vi ta upp en diskussion om frågan i hela dess vidd.

Jag vill också konstatera, herr talman, att vi alla är ense om att yrkesundervisningen hos hantverksmästare är en utomordentlig utbildningsform. Eleverna får där en naturlig anpassning till det arbetsliv som skall bli deras, och dessutom är detta den billigaste formen för yrkesutbildning. Denna speciella utbildningsform bör därför omfattas med största intresse. Vi har föreslagit att antalet utbildningsplatser

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

skall utökas med 100, såsom här förut har sagts, och vi hoppas att en ytterligare utbyggnad skall ske i den mån behov anmäler sig. Beträffande ersättningen till hantverkarna har vi förordat en differentiering, så att en högre bidragssumma får utgå när yrkesteoretisk undervisning kan ordnas.

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden längre utan ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag på alla de föreliggande punkterna.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag kunde förstå avdelningens ärade ordförande hade han den föreställningen, att vi reservanter skulle vilja minska nu utgående bidrag till yrkesskolorna i syfte att få utrymme för byggnadsbidrag till lokala skolor. Det har vi aldrig föreslagit. Vi har fullt och helt accepterat den proposition som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har lagt fram. Vi har nyss här i kammaren fått veta, att finansministern står på precis samma linje i denna fråga som reservanterna, och det skulle naturligtvis då vara av största intresse för kammaren att få veta också hur ecklesiastikdepartementets chef ser på saken i dag.

Herr MALMBORG i Skövde (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets talesman har uppehållit sig ganska mycket vid frågan om användande av bilskattemedel för finansiering av yrkesutbildningen inom bilbranschen. Jag vill upprepa vad jag sade förut, att det inte råder några skiljaktiga meningar när det gäller behovet av denna utbildning; men däremot är vi inte ense om utformningen.

Herr Johansson i Mysinge säger nu, att man inte intar någon bestämd ståndpunkt om man följer utskottets förslag. Jo, det gör man visst, man begär att Kungl. Maj:t skall pröva en viss väg, och vi reservanter förmenar att den

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

vägen inte på några villkor bör beträddas. Vi finner det bättre att stämma i bäcken än i ån och säga nej i dag, så slipper vi tråkiga konsekvenser i fortsättningen.

Herr Johansson i Mysinge menar att vägväsendet har lika stor nytta av om dessa pengar används för yrkesutbildning som om en del av bilskattemedlen går till andra ändamål, vilka inte är direkt förbundna med vägarbetet. Det är nog en bestämd skillnad i alla fall. Om vi på detta område utnyttjar bilskattemedel till yrkesutbildning, har vi praktiskt taget upprivit vår nuvarande position, och sedan kan man komma nästan hur långt som helst, när det gäller att finna användning för dessa medel. Om bilismens företrädare finge göra sig gällande i dag, skulle jag tro att de inte ville vara med om någonting för vägväsendet och budgetredovisningen så äventyrligt som här föreslås.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf) kort genmäle:

Herr talman! Det har ju tydligt framgått av herr Malmborgs och mina anföranden, att vi icke är överens på denna punkt när det gäller att pröva frågan. Jag menar att frågan förlorar ingenting på att prövas, men herr Malmborg vill bestämt hävda, att den under inga omständigheter skall diskuteras. Jag vågar dock för min del fortfarande hävda, att det måste vara ett livsintresse för den alltmer ökande bilismen att också kunna ha sitt fordonsbestånd i ordning. Här talades förut om att också traktorer och andra slags motorer skulle få fördel av dessa anslag. Jag vill inte bestrida att så kan bli fallet, men redan nu är det så i våra verkstäder, att man inte skiljer på den ena och den andra bilen, traktorn eller motorn. Alla behöver service, alla behöver tillsyn.

Jag vet inte hur bilismens företrädare skulle ställa sig till en sådan här

sak. Jag föreställer mig i alla fall, att om vi jämför den väldiga summa som bilskattemedlen utgör med de små bidrag, som kan tänkas bli nödvändiga och önskvärda för detta speciella ändamål, är det här fråga om en så liten sak, att man inte behöver blåsa upp den till alltför stora dimensioner.

Till slut skulle jag också vilja säga, att vi på avdelningen hade en uppvaktning av arbetsmarknadens yrkesråd, som består av representanter för Arbetsgivareföreningen och LO och som varmt förordade en sådan här åtgärd. Utskottet kunde givetvis inte direkt gå in för bifall till motionen. Vi önskade ha frågan klarlagd, innan vi tog slutgiltig ståndpunkt. Jag anser, herr talman, att det inte medför några risker utan att riksdagen gott kan våga sig på en fördomsfri prövning av detta problem.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag hade inte tänkt säga någonting i denna debatt, men då herr Cassel nu har riktat en fråga till mig, anser jag mig skyldig att göra det. Jag vill emellertid inledningsvis säga, att jag naturligtvis är mycket tacksam för den förståelse som utskottet har visat denna omfattande proposition och för de uttryck av uppskattning av förslaget och förhoppningar om att det skall komma att medföra avsett ändamål som har kommit fram i debatten.

Den springande punkten här är givetvis byggnadsbidraget. Det råder tydligen i utskottet en mycket stark önskan om att byggnadsbidrag skall tillkomma dessa skolor i större utsträckning än vad Kungl. Maj:t har föreslagit, men det är ju en grupp inom utskottet, som anser, att sådana bidrag borde komma till stånd endast under den förutsättningen, att man kan pressa ned andra bidrag inom detta område. Det senare vill jag säga att jag inte kan finna vara vidare tilltalande. Om herr

Cassel menar, att finansministern ställt sig på den ståndpunkten, tror jag att herr Cassel har fel. Jag hörde också finansministerns uttalande, och jag kunde inte få ut något sådant därur. Försöket att konstruera en skillnad mellan mig och finansministern i ståndpunkts-tagandet härvidlag är ju också felaktigt, ty jag står naturligtvis liksom finansministern helt på propositionens grund. Jag anser heller inte, att utskottet så bestämt borde ha uttalat sig för byggnadsbidrag, som utskottet har gjort. Men därifrån till att rösta med den reservation, som herr Cassel här har rekommenderat, är steget så pass långt, att jag inte alls kan tänka mig att ta detta.

Jag menar, att det helt visst hade varit önskvärt, om våra ekonomiska möjligheter hade tillåtit oss att, om icke i år så i alla fall kanske redan nästa år, ge ytterligare ökat bidrag till yrkesundervisningen. Men jag är inte alls säker på att de ekonomiska möjligheterna härvidlag kommer att föreligga, och jag vill liksom finansministern, att regeringen här skall ha fria händer. Jag kan helt och fullt förstå, att det finns starka skäl för ett byggnadsbidrag, men det är ju ändå så, såsom här har påpekats att yrkesutbildningens utbyggnad inte står och faller med att det blir byggnadsbidrag. Jag menar därför, att vi bör ta ytterligare tid på oss och se hur utvecklingen blir, innan definitiv ståndpunkt kan tagas i byggnadsbidragsfrågan. I år är det ju inte, såvitt jag kan förstå, mer än från en grupp reservanter föreslaget, att byggnadsbidrag omedelbart skall införas, och det vänder jag mig givetvis bestämt emot.

Med detta hoppas jag, herr talman, att jag har klargjort min ståndpunkt i den omstridda punkten.

Herr CASSEL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet förklarade, att han ingalunda kunde tänka

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

sig att rösta för den reservation som bland andra jag har skrivit under. Det har jag svårt att förstå, ty reservationen innehåller ju intet annat förslag än att riksdagen skall följa regeringen. Det är utskottet som har gått ifrån propositionen, medan vi önskar precis det samma som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet. Vi har bara fört ett resonemang som går ut på att det kan tänkas vara ännu värdefullare för kommunerna att få bidragen i form av byggnadsbidrag för lokala yrkesskolor, och det kan ju i och för sig vara riktigt att man undersöker den saken. Vi har emellertid ansett oss böra stanna inom den kostnadsram som departementschefen själv har föreslagit. Jag kan inte riktigt se vad det är för skillnad i uppfattning mellan departementschefen och oss reservanter.

Herr WIDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera, att det föreligger en principiell skillnad mellan finansministerns och ecklesiastikministerns uppfattning på denna punkt. Finansministern säger att han av principiella skäl är emot bidrag till kommunala yrkesskolor, medan chefen för ecklesiastikdepartementet är principiellt för en sådan anordning men på grund av ekonomiska förhållanden icke just nu kan biträda ett förslag i den riktningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Skillnaden mellan min uppfattning och herr Cassels torde väl vara den, att jag anser mig redan nu vara på det klara med att man inte kan pruta på driftsbidraget för att eventuellt kunna ge byggnadsbidrag, men det tycks herr Cassel vilja göra.

För övrigt vill jag säga, att man ju här kan skjuta fram principfrågor, men faktum är ju, såsom herr Widén själv påpekade tidigare i debatten, att vi om några år automatiskt skall utge vissa

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

byggnadsbidrag som vi hittills inte har haft, nämligen i samband med enhetsskolan. Det går alltså inte att renodla principerna i denna fråga.

Fru ANDRÉN (fp):

Herr talman! I anslutning till propositionen 139 om utbyggnad av yrkesutbildningen avlämnades i denna kammarare en flerpartimotion med hemställan om att den föreslagna omläggningen av terapeututbildningen från tvåårig till ettårig kurs skulle få anses som ett provisorium och att en snabbutredning om en utbyggnad av denna utbildning skulle komma till stånd med syfte att åstadkomma en ökad rekrytering till yrket samtidigt som de kvalitativa kunskapsfordringarna uppehölls.

I Sverige har vi länge haft arbetsterapi vid en del institutioner i form av eftervård för speciella kategorier av patienter, t. ex. vanföra, men den moderna forskningen har visat att medicinska åtgärder för funktionsförbättring och återanpassning är en terapiform som i större eller mindre grad är påkallad vid nästan varje slag av sjukdom och i nästan varje sjukdoms-skede. Arbetsterapien såsom behandlingsform har härmed fått sin plats inom akutsjukvården och ej blott som tidigare inom eftervården.

Det är dessa nya forskningsrön som utgör bakgrunden till den rehabiliteringsverksamhet inom lasarettsvården som nu skall byggas upp i vårt land. Enligt medicinalstyrelsens promemoria skall varje centrallasarett få en rehabiliteringsavdelning för att underlätta patienternas återanpassning till en normal livsföring.

Här kommer arbetsterapien att få en avgörande betydelse, men det blir inte fråga om något slags tidsfördriv med allsköns varierande pyssel, utan patienten får en av läkaren föreskriven arbetsuppgift, som således blir en behandlingsform, t. ex. träning av en svag muskel, en styv led eller en skadad lunga.

Den som skall dosera denna arbetsmedicin är terapeuten, och för detta fordras en mångsidig och grundlig utbildning i anatomi, fysiologi, medicin, kirurgi, psykologi och psykiatri, hygien och bakteriologi. Kunskaper på dessa områden är en förutsättning för att terapeuten skall kunna samarbeta med läkaren, sjukgymnasten och sjuksköterskan, psykologen och kuratorn.

Tyvärr har Kungl. Maj:t och utskottet endast tagit fasta på behovet av en snabb rekrytering av denna kår, icke på kravet på fullgod utbildning. Man har försiktigtvis kallat denna förkortning av utbildningen för en omläggning och påstått att det i realiteten icke blir någon ändring av utbildningen. Kunskaper i slöjdteknik skall nämligen eleven ha inhämtat vid olika slöjdskolor innan hon kommer till den ettåriga kursen.

Jag vill understryka att detta är den svagaste punkten i förslaget om den ettåriga utbildningen. Om eleverna får sin utbildning i slöjdteknik vid de allmänna hantverksskolorna, innebär detta att de kommer att undervisas av lärare, som själva inte behärskar arbetsterapi, och det måste väl anses vara ett ofrånkomligt krav att de lärare som skall undervisa dessa elever behärskar arbetsterapeutens yrke, med vilket de måste hålla kontinuerlig kontakt, så att arbetsmetoder och medicinska forskningsresultat blir utnyttjade i deras undervisning.

Svenska vanförevårdens centralkommitté (SVCK) har vid sitt senaste årsmöte särskilt framhållit att eleverna måste få instruktion i användandet av olika tekniska hjälpmedel för vanföra och invalider. Detta är också ett bevis för att yrkesläraren måste behärska arbetsterapien.

Det torde vara alldeles nödvändigt att vi får en enhetlig terapeututbildning i konsthantverk vid en särskild slöjdskola så att den medicinska och hantverkstekniska utbildningen kan ske pa-

rallellt. I Danmark har det funnits en sådan skola sedan 1935 och i USA sedan 1915. Den blivande terapeuten måste få kunskap om de sjukdomstillstånd för vilka de skilda slagen av sysselsättningar är lämpliga behandlingsformer. Samtidigt som arbetsterapeuten skall äga förmåga att differentiera sysselsättningen alltefter den psykiska skadan måste hennes psykologiska skolning säga henne att produktens kvalitet är sekundär. Vid behandlingen måste hon räkna med att t. ex. ett trästycke ibland blir alldeles förstört under patientens mycket fumlige försök att använda sågen.

Hon måste alltid inrikta sitt intresse på att få patienten att använda den skadade kroppsdelens på det ur behandlingssynpunkt riktiga sättet utan några sidoblickar på arbetsresultatet. Om man använder medicinskt skolade yrkesmän som instruktörer i de olika hantverken har de mycket svårt att bortse från hurudan produkten blir. Gäller det att svarva ett stolsben så tillåter snickaren gärna sin patient att styra svarvjärnet med den friska armen i stället för den sjuka, som skall tränas, för att stolsbenet skall bli så fint som möjligt. Utan den här skisserade tillämpningen av den medicinska undervisningen i olika slags hantverk kan arbetsterapeuten göra så fatala fel vid behandlingen av sina patienter att hon kan komma att riva ned vad läkare och sköterskor och sjukgymnaster byggt upp.

FN anordnade för något år sedan en internationell arbetsträningskurs i Sverige. Man observerade då, att det råder föga paritet mellan svensk sjukhusvård och svensk rehabiliteringsverksamhet, bland annat orsakat av bristande terapeutisk utbildning och metodik. Man ansåg vår tvååriga utbildning icke tillräcklig. (I Danmark är den treårig.) Hur skall man då se på den kommande ettåriga?

Senast denna månad har en inter-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

nationell konferens om rehabilitering hållits i Saltsjöbaden i FN:s regi. Här underströks vid flera tillfällen betydelsen av medicinska kunskaper hos arbetsterapeuterna, och de femton läkare som deltog i konferensen efterlyste specialutbildning i rörelseterapi just för arbetsterapeuterna. Vi måste få ställa så stora krav på en svensk terapeututbildning att den håller jämna steg med motsvarande skolning i andra länder. Skillnaden mellan den internationella och den nuvarande tvååriga svenska utbildningen är så stor bland annat på det socialmedicinska området, att den svenska terapeutkåren löper risk att bli utesluten ur den internationella federationen, vars minimikrav är tio månaders utbildning enbart på det socialmedicinska området. I den svenska utbildningen ingår nämligen endast två månaders sådan undervisning, och i den nu föreslagna ettåriga kursen blir den ännu mera reducerad.

Herr talman! Utskottet säger i sitt utlåtande, att det icke blivit övertygat om att skäl föreligger för ett tillstyrkande av vår motion med dess krav på en terapeututbildning som skulle leda till både kvantitativ och kvalitativ förstärkning av denna yrkeskår. Jag skall sluta mitt anförande med att säga, att det kan synas som en paradox att man i ett utlåtande som behandlar utbyggnaden av hela vårt yrkesutbildningsväsende skall finna ett förslag som rekommenderar förkortning av en yrkesgrupps utbildningstid med hälften av den nuvarande.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet enbart för att få säga några ord om det läge, i vilket de s. k. försöksdistrikten, de skoldistrikt alltså som bedriver försöksverksamhet med enhetsskolan, nu hamnar sedan riksdagen, som jag förmodar, om en stund kommer att fatta beslut i enlighet med utskottets förslag.

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

Det beslut, som nu skall fattas, är ju en direkt fortsättning på det principbeslut, riksdagen fattade 1950 angående den nioåriga obligatoriska skolan. Här gäller det ju att på ett praktiskt och förnuftigt sätt knyta an den fortsatta yrkesutbildningen till den obligatoriska grundskolan. I försöksdistrikten har man redan börjat brottas med yrkesutbildningsproblemet, och man söker olika vägar för att vinna en praktisk och lämplig lösning. Jag tror att försöksdistrikten har blivit mycket oangenämt överraskade av förslaget om att de lokala yrkesskolorna inte skall erhålla statsbidrag till byggnader. Hur är situationen för dem som just nu planerar? Jo, de kan — som redan berörts av någon talare — besluta sig för att lägga yrkesutbildningen inom enhetsskolans ram; jag menar den yrkesutbildning, som skall förekomma i klass 9 y. Men de kan också besluta sig för att lägga undervisningen i klass 9 y helt eller delvis till den kommunala yrkesskolan. Praktiska och pedagogiska skäl talar kanske för att utbildningen förläggas till yrkesskolan. Det går måhända lättare att på ett förnuftigt sätt utnyttja skolans tekniska och maskinella utrustning. Det ger kanske bättre möjligheter att utnyttja lärarkrafterna osv. Men kommunalekonomiska skäl kommer att tala för att den del av yrkesundervisningen, som skall förekomma i 9 y, förläggas i enhetsskolans lokaler, ty då får man statsbidrag till byggnaderna. Jag tycker, att detta blir ett vanskligt resultat av beslutet. Visserligen spelar driftbidraget mycket större roll för kommunerna än ett engångsbidrag till skolbyggnaderna, men flertalet av oss här i kammaren vet mycket väl, att vi ute på det kommunala fältet inte handlar så ansvarslost, att vi utan vidare avhänder kommunen möjligheten att få 200 000—300 000 kronor i statsbidrag.

Jag skulle tro, att man i åtskilliga försöksdistrikt därför beslutar sig för att lägga den obligatoriska yrkesunder-

visningen i 9 y inom enhetsskolans ram. Såvitt jag kunnat finna kommer man nämligen att då få i stort sett samma driftsbidrag som om utbildningen förläggas till lokal yrkesskola. Detta blir resultatet, om vi här följer utskottets linje, och det vore inte särskilt lyckligt. Planeringen av yrkesutbildningen i kommunerna kan på det sättet bli snedvriden, vilket kan vålla olägenheter för lång tid framåt. En förnuftig utveckling på den fortsatta yrkesutbildningens område kan fördröjas för lång tid framåt.

Finansministern motiverade nyss propositionens förslag med att det hittills icke har varit praxis att skolor med undervisning ovanför den obligatoriska folkskolan har erhållit bidrag till lokaler. Samma tanke finns återgiven i propositionen. Jag måste säga, att jag blev mycket förvånad, när jag läste denna argumentering i propositionen. Såvitt jag kunnat finna, har vi nämligen de senare åren, åtminstone så långt jag kan överblicka, vid planeringen på skolans område anknutit till det beslut om den nioåriga obligatoriska enhetsskolan, som fattades år 1950. Men nu, när det gäller att mäta ut statsbidrag till yrkesutbildningen, plockar man helt plötsligt fram den gamla sjuåriga folkskolan och börjar använda den på argumenteringsfältet. Detta vittnar enligt min mening om argumentnöd och bristande konsekvens i handlandet. Vi måste väl i detta ärende som i andra fall anknyta till den nioåriga obligatoriska skolan. Jag är ganska förvissad om att man i försöksdistrikten har räknat med att erhålla statsbidrag till byggnaderna för yrkesskolan, i synnerhet om yrkesutbildningen på linjen 9 y förläggas till denna skola.

Utskottet har ställt sig mycket förstående och skrivit mycket positivt, men för en del försöksdistrikt, som redan fört fram eleverna till nionde klassen ett eller inom den närmaste tiden två år, är denna fråga högaktuell, och jag tror att propositionens förslag kom-

mer att fördröja hela planläggningen. Nu kommer man ute i distrikten troligen att vänta ytterligare för att se, vilket resultat som kommer att följa av utskottets skrivning och riksdagens beslut i dag. Hittills har man i regel dröjt med att fatta definitiva beslut, i avvaktan på att få veta riksdagens ställning. Nu blir det ändå lika oklart genom den skrivning som utskottet har gjort, och kommunerna får tydligen därför vila på hanen ännu en tid. Jag tycker dock, att det är mycket angeläget att den här frågan knäcks. Jag har studerat handlingarna i ärendet och försökt att bedöma frågan objektivt, och jag har inte kunnat komma till annat resultat än att det riktiga är att här bifalla yrkandet i reservation nr 3.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till nämnda reservation.

Häruti instämde herr *Bark* (s).

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Jag skall tillåta mig, ärade kammarledamöter, att knyta ett par reflexioner till frågan om terapeututbildningen. Det synes mig vara skada, att denna fråga delvis kommit i kläm i den i övrigt imponerande utbyggnadsplanen för vår yrkesutbildning, och det är närmast med tanke på framtiden som jag ber att få säga några ord.

Vi är utan tvekan överens om att terapeututbildningen och över huvud taget hela denna verksamhet med rehabilitering och eftervård nationalekonomiskt sett är av mycket stort värde — det blir ett tillvaratagande av värden av både medicinsk, personlig och social karaktär. Personalen spelar naturligtvis här en utomordentligt viktig roll.

Frågan om uppdelningen mellan medicinskt och socialt eller kanske rättare medicinskt och arbetsmarknadsmässigt, när det gäller rehabiliteringen, återkommer ju i nästa ärende, som rör vanförevården. Här gäller det arbetskraften i

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

vanförevården och speciellt terapeututbildningen.

Jag har under åratals haft kontakt med dessa frågor och rätt ofta också uppvaktats av representanter för denna yrkeskår, inom vilken man just nu är bekymrad. Anledningen är bland annat, att det är så relativt få i förhållande till behovet som vill ägna sig åt uppgiften. Vi har ett behov just nu av mellan 500 och 600 arbetsterapeuter och sysselsättningsterapeuter men har tillgång till endast omkring en fjärdedel så många.

Därtill kommer att den personal som redan finns anser sig, med den tvååriga utbildning de har, otillräckligt utbildade för de stora krav, som detta arbete ställer. En del reparerar skadan genom att fara utomlands på eget initiativ och egen bekostnad för att där komplettera sin utbildning. Vi har i denna kår några som utbildats i England och Amerika. Vi vet också, att medan vi nu står i begrepp att beskära vår tvååriga utbildning, så har — som fru Andrén nyss anförde — Danmark en obligatorisk treårig utbildning. Terapeuterna har också en världsfederation, och av denna kan den svenska utbildningen icke godkännas.

Motionärerna, bland vilka jag själv är en, är eniga med Kungl. Maj:t och utskottet på en punkt, nämligen att vi behöver fler terapeuter. Men sedan skiljs våra vägar, ty Kungl. Maj:t och utskottet har menat, att vi skulle förkorta utbildningen och på det sättet göra den mera lättillgänglig, så att vi kanske kunde få ut ett större antal terapeuter. Vi menar att en sådan åtgärd kan komma att få andra följder än en större rekrytering, nämligen en standardsänkning inom en utbildningsgren, där vi redan ligger efter på det internationella fältet. Jag tror inte heller att vi får så mycket större tillslutning genom att göra kurserna kortare. En försämrad utbildning har säkert ingen verklig lockelse på ambitiös ungdom —

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

en mera kvalificerad utbildning stimulerar den säkert mer.

Frågan är naturligtvis också förknippad med lönegradsplaceringen, en detalj som jag inte alls skall gå in på i detta sammanhang. Det står emellertid klart för mig att om vi skall vinna några verkliga värden här får vi ge arbetaren den lön han är värd. Vi får inte hindra en rimlig lönesättning som gör även de krävande uppgifterna mera lockande. De yrkesutbildningssakkunniga har visserligen föreslagit något höjda inträdeskrav när det gäller den ettåriga kursen vid Slöjdföreningens skola i Göteborg. Det är gott och väl, men samtidigt säges det att dessa olika mer kvalificerade kurser, liksom också förkunskaper inom exempelvis sjukvårdsområdet, inte får innebära någon företrädesrätt, utan att man naturligtvis också skall ta in andra sökande.

Det är ingen idé, herr talman — där- om är jag medveten — att i dag yrka bifall till motionen i fråga. För min del nöjer jag mig därför med att till protokollet anteckna att jag anser terapeututbildningen enligt den nu föreslagna ordningen icke tillfredsställande. Jag skulle gärna ha velat använda motionens ord att den får betraktas som ett provisorium, kanske rent av som en nödlösning. Jag har ingenting emot att vi tar tid på oss för att utarbeta en god och hållbar plan, men jag tillåter mig, herr talman, vädja till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att på eget initiativ utreda denna fråga ytterligare och framkomma med ett förslag till en mera permanent lösning av frågan om terapeututbildningen, en lösning som kommer att animera ambitiös ungdom att gå in i detta betydelsefulla arbete, en lösning som också kan medverka till att det stora och betydelsefulla fält vi här talar om, nämligen vanförevård och terapeutarbete — rehabiliteringsverksamhet över huvud taget — får en större chans i vårt samhälle.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Avsikten är ingalunda att försämma utbildningen för sysselsättnings- och arbetsterapeuter, utan meningen är att de skall ha en viss grundutbildning innan de genomgår ifrågavarande kurs, som då skulle avse den egentliga terapeututbildningen. Samtidigt vill jag konstatera att bakom Kungl. Maj:ts förslag och utskottets tillstyrkan står överstyrelsen för yrkesutbildning och medicinalstyrelsen. Jag tror därför inte, herr talman, att faran för en kvalitetsförsämring är så överhängande som man här tycks vilja göra gällande.

Herr HOLMBERG (k):

Då debatten nu tycks vara slut, herr talman, skall jag be att i anslutning till vad jag sagt tidigare få precisera mina yrkanden. I punkten I a yrkar jag bifall till motionen nr 600, som går ut på en fördubbling av yrkesutbildningen på fem år i stället för av utskottet föreslagna 15 år. I punkten II a yrkar jag att högst 40 timmars undervisningstid per vecka skall få praktiseras i yrkes-skolorna. I punkten IV a och b yrkar jag bifall till de sakkunnigas förslag om bidrag till hantverksmästarna för lärlingsutbildning i allmänhet. I punkten IV c yrkar jag bifall till reservationen nr 3, som gäller statsbidrag till byggnader för yrkesskolor och som därvidlag sammanfaller med vår motion. Slutligen yrkar jag bifall till punkten IV f, som gäller en utredning rörande stipendier åt elever.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner beträffande utskottets i punkten I. a) gjorda hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som följde av bifall i denna del till motionen II: 600 av herr Holmberg

m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Härefter gav herr talmannen propositioner i fråga om *punkten I. b)*, nämligen på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den med I. a) betecknade reservationen av herrar Arrhén och Cassel; samt 3:o) bifall till reservationen I. b) av herr Karl Andersson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten I. b) i utskottets utlåtande nr 138, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Karl Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen.

Herr Johansson i Mysinge begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 39 ja och 158 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

På framställd proposition biföll kammaren utskottets hemställan i *punkten I. c)*.

Herr talmannen gav härefter propositioner beträffande *punkten II. a)*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som följde av bifall i motsvarande del till motionen II:600 av herr Holmberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Härpå bifölls, efter framställda propositioner vad utskottet hemställt i *punkterna II. b)*, *II. c)* och *II. d)* samt *III*.

Herr talmannen gav nu propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i *punkterna IV. a)* och *IV. b)* dels ock på bifall till utskottets hemställan i dessa punkter med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II:600 av herr Holmberg m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkterna IV. a) och b) i utskottets utlåtande nr 138, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall i motsvarande del till motionen II:600 av herr Holmberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.

ning; och befanns därvid flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i denna del.

Herr talmannen gav härefter propositioner beträffande *punkten IV. c)* nämligen dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 3) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Widén begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV. c) i utskottets utlåtande nr 138, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen nr 3) av herr Ohlon m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 135 ja och 67 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Beträffande *punkten IV. d)* gav herr talmannen propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Arrhén m. fl. avgivna, med 2) betecknade reservationen; samt 3:o)

bifall till reservationen 3) av herr Ohlon m. fl. i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraposition i huvudvoteringen upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) anmärkta propositionen hava flertalets mening för sig. I fråga om kontrapositionen begärde dock herr Widén votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten IV. d) i statsutskottets utlåtande nr 138 antager det förslag, som innefattas i den av herr Arrhén m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Widén begärde likväl rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 105 ja och 74 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta. Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den av herr Arrhén m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev nu efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Vanförestalerna m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten IV. d) i utskottets utlåtande nr 138, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen nr 2) av herr Arrhén m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter änyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 aj och 31 nej, varjämte 62 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna punkt.

Härefter biföll kammaren på därå framställd proposition vad utskottet hemställt i *punkten IV. e)*.

Beträffande *punkten IV. f)* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i motionen II: 600 av herr Holmberg m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Efter framställda propositioner bifölls vad utskottet hemställt i *punkterna V.—VII.*

I avseende å *punkten VIII.* gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den med 3) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl. i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Slutligen biföll kammaren på därå av herr talmannen gjorda propositioner vad utskottet hemställt i *punkterna IX. och X.*

§ 11

Vanförestalerna m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vanförestalerna och Eugeniahemmet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 135, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 25 februari 1955, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade förslag rörande den framtida organisationen och finansieringen av verksamheten vid vanförestalerna och Eugeniahemmet samt angående vården av normalbegåvade spastiska barn; dels godkänna av departementschefen föreslagna ändrade grunder för statsbidragen till stödjebandage och proteser m. m.;

dels ock för budgetåret 1955/56 under elfte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till Ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet 450 000 kronor;

b) till Utredning rörande ett spastikerhem i Göteborg 30 000 kronor; samt

c) till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter 100 kronor.

Utskottet hade i förevarande sammanhang till behandling förehått

dels de likalydande motionerna I: 232 av herr *Huss m. fl.* och II: 295 av fru *Sjöstrand m. fl.*;

dels ock de likalydande motionerna I: 472 av herrar *Sunne* och *Huss* samt II: 581 av herr *Rimmerfors* och fru *Sjöstrand*.

I motionerna I: 232 och II: 295 hade yrkats, att riksdagen måtte besluta att

Vanförestalsterna m. m.

i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att frågan om en förstärkning av rehabiliteringsverksamheten, d. v. s. möjligheterna att medelst såväl medicinska som arbetsvårdande och sociala åtgärder bistå långvarigt sjuka eller olycksfallsskadade att vinna återanpassning i arbetslivet, skulle upptagas till utredning, varvid uppmärksamhet även borde fästas vid behovet att utbygga studie-, undervisnings- och forskningsmöjligheterna samt riksdagen föreläggas de förslag denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

1) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 25 februari 1955 förordade förslag rörande den framtida organisationen och finansieringen av verksamheten vid vanförestalsterna och Eugeniahemmet samt angående vården av normalbegåvade spastiska barn;

2) godkänna av departementschefen föreslagna ändrade grunder för statsbidragen till stödjebandage och proteser m. m.; samt

3) för budgetåret 1955/56 under elfte huvudtiteln såsom reservationsanslag anvisa

a) till Ombyggnad och utrustning av Eugeniahemmet 450 000 kronor;

b) till Utredning rörande ett spastikerhem i Göteborg 30 000 kronor; samt

c) till Bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter 100 kronor;

II. att motionerna I: 232 och II: 295 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att motionerna I: 472 och II: 581 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fröken *Elmén*.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag skall endast säga några få ord i anledning av en blank reservation som jag har fogat till detta utlåtande.

När utskottet behandlat propositionen, har det samtidigt behandlat en motion beträffande rehabiliteringsverksamheten. Motionen föreslår, att man skall bygga ut rehabiliteringsverksamheten framför allt på det medicinska området och söka få fram ytterligare forskning och undervisning i ämnet. Utskottet har på olika sätt visat sin välvilliga inställning till motionens tankegångar men säger bland annat, att motionen i viss mån är besvarad genom den utredning, som tillsattes av socialministern den 7 januari och som skulle behandla rehabiliteringsåtgärder i anslutning till sjuk- och yrkesskadeförsäkringen.

Jag kan inte finna, att denna utrednings direktiv täcker vad motionen begär. Efter vad jag kan förstå skall utredningen syssla med organisatoriska, juridiska och ekonomiska spörsmål och samarbetet mellan arbetsvårdsorgan och andra organ, som arbetar med rehabiliteringen, så att man löser problemet om ersättning enligt den nya sjukförsäkringen för de förebyggande och även eftervårdande åtgärder, som t. ex. industrier ofta ordnat. — Det är ju för samhället av stort intresse att företagen ägnar intresse åt verksamhet av detta slag. Men att denna utredning skall undersöka hur vi i vidare mån skall utbygga rehabiliteringsverksamheten inom sjukhusen, såsom motionen framför allt kräver, och vidare hur man skall kunna öka forskning och undervisning på området, kan jag inte finna.

För närvarande finns en arbetsklirik i Stockholm och en i Göteborg. Huvudmannaskapet för dessa vill departementschefen, enligt propositionen, inte ta ställning till förrän längre fram, emedan han anser att verksamheten bör få

Vanförestälterna m. m.

fortsätta och vidare stabilisera sig. Man kanske kan hoppas, att när man tar upp frågan om vem som skall vara huvudman för denna verksamhet man också kommer in på den större frågan om vidare utbyggnad av rehabiliteringsverksamheten.

Detta är ett oerhört viktigt område när det gäller att bringa människor, som lider av olika slags handikapp efter olycksfall eller svår sjukdom, till full hälsa och göra dem i stånd att prestera en full arbetsinsats i samhället. Det är ett område av mycket stor humanitär räckvidd och samtidigt av stor samhälls-
betydelse.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag tillåter mig att anföra några synpunkter på denna fråga i vad den gäller den ortopediska specialistvården.

Det råder nu en ganska allmän mening om att denna sjukvård är av samma beskaffenhet som den öppna sjukvården över huvud taget. På senare år har vården på detta område kommit att omfatta flera akuta fall än tidigare. Det är inte samma kronikerproblem som förut. Åtskilliga landsting har också utan påstötning startat sådan sjukvård som det här är fråga om.

Jag kan därför inte annat än reagera mot utskottets uttalande, att landstingen bör ha kompensation för sina ökade kostnader, såsom man uttrycker det, d. v. s. att det skall utgå statsbidrag för denna landstingens verksamhet. Om nu, som det förefaller, de flesta är ense om att denna sjukvård är sådan som det enligt gängse regler skall falla på landstingens lott att bekosta, kan det väl inte vara riktigt att statsbidrag skall utgå för ändamålet. Det måste vara högst olyckligt, om man nu fogar ett nytt område till fältet för statsbidragen till landstingskommunerna, samtidigt

som vi strävar efter att sammanföra statsbidragen till kommunerna till ett färre antal grupper, så att vi slipper den specialkontroll rörande olika områden, som vi hittills haft. Jag förutsätter därför, att frågan inte skall vara avgjord med dessa tre rader, som utskottet har smugglat in i sitt utlåtande.

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Jag kan till alla delar instämma i vad fröken Elmén här sade. Jag skulle dock vilja understryka ytterligare ett par saker.

Vid många tillfällen har det påpekats, att vi i vårt språk inte har ett svenskt ord för rehabilitering. Det är naturligtvis en stor brist. I regel har man kallat allt inom detta område för arbetsvård. Detta ord täcker ju inte alls den sak det här gäller. Ordet arbetsvård har också gett upphov till många missförstånd.

När det gäller åtgärder för de partiellt arbetsföra har man lagt huvudvikten vid arbetsträning och trott att det är detsamma som rehabilitering. Man har inrättat arbetsträningsinstitut för att återanpassa de polioskadade eller på annat sätt partiellt arbetsföra människorna i arbetslivet. Detta är ju utmärkt, men det är inte tillräckligt. Den del av verksamheten, som jag för mitt vidkommande inlägger i ordet rehabilitering, har hittills inte blivit tillgodosedd i samband med den medicinska vården, alltså inom sjukvårdens ram. Därför önskar motionärerna att ett litet team — om jag får kalla det så — skulle kunna arbeta med den sjuke, så att han undersöks fysiskt och psykiskt och blir direkt psykiskt stimulerad till att ta nya tag. Många av dessa människor är nämligen psykiskt deprimerade genom sina svåra olyckor. Först sedan allt gjorts beträffande själva sjukvården skulle denna nya behandling sättas in — en funktionsprövning av arbetsförmågan. Rehabilite-

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

ringsläkaren använder ett mycket långt och besvärligt ord och kallar det arbetsförmågebestämningsteknik. Det är här man sätter in både fysisk och psykisk träning och arbetsförmågeprövning. Denna behandling skall omfatta sjukgymnastik, arbetsterapi och fysikalisk terapi och skall bygga på klinisk fysiologi respektive psykologi. Det är denna samordning mellan akut sjukvård, eftersjukvård och arbetsvård som måste skapas fram och som i mycket ringa grad finns just nu. I slutet av eftersjukvården kommer arbetsprövningen, och där måste man anlägga fysiska, psykiska, sociala och yrkesmässiga synpunkter.

Allt detta vill vi få upporganiserat. En sådan genomgång måste till, innan en person sätts på en arbetsträningsverkstad. När dessa tankegångar blir förverkligade kan vi på rätt sätt hjälpa de olyckliga inte bara vid karolinska sjukhuset och Norrbackainstitutet, utan vi kan också gå vidare och ute i länen vid de olika länslasarettens inrätta rehabiliteringsavdelningar.

Sedan vi skrev vår motion har socialministern tillsatt en utredning, som skall ta upp dessa problem. Vi är tack samma för detta, men vi har nog en känsla av — som fröken Elmén även gav uttryck åt — att det huvudsakligen stannar vid en hel del organisatoriska, ekonomiska och juridiska problem, som står i samband med sjukförsäkringsfrågorna. Man bör också enligt direktiven hjälpa de industrier som har ordnat med skyddad verksamhet.

Detta är bra alltsammans, men jag vill understryka att vår motion syftar till ännu vidare åtgärder än vad direktiven för utredningen pekar på. Man skymtar visserligen en liten aning av rehabiliteringsproblemet såsom vi uppfattat det, och utskottet har i viss mån visat ett positivt intresse för frågan — bl. a. genom att i ett föregående utlåtande tillstyrka inrättandet av en befattning hos medicinalstyrelsen för handläggning i första hand av frågor

rörande den medicinska rehabiliteringen. Det skulle dock inte ha skadat, om man i utredningens direktiv kraftigare poängterat den medicinska sidan av frågan. Man kanske kan hoppas, att utredningen ändå tar upp frågan i sitt vidare sammanhang, om socialministern t. ex. ger tilläggsdirektiv till utredningen på detta viktiga avsnitt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 295 i andra kammaren.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag har begärt ordet främst med anledning av finansministerns yttrande. Jag förstår finansministern mycket väl i detta fall. I fråga om sociala åtgärder har det alltid varit en regel hos honom att vältra över kostnaderna för dem från staten på landstingen. Det är detta vi har reagerat mot. Denna vård har tidigare till väsentlig del bekostats av staten. Nu föreslås här att kostnaderna skall övervältas på landstingen. Landstingsförbundet, som avgivit yttrande över förslaget, har bestämt sagt ifrån, att förutsättningen för att förbundet skall acceptera förslaget är att landstingen blir kompenserade för de kostnader som uppkommer för dem. Det är detta utskottet har givit uttryck för, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som följde av bifall till motionen II: 295; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1955/56 till Justitiedepartementet:

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under andra huvudtiteln (punkten 2, s. 2—4 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över justitiedepartementsärenden för den 4 januari 1955) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i justitiedepartementets personalförteckning öka antalet byråchefer från 1 till 2 samt i förteckningen under rubriken För tjänstgöring i statsrådsberedningen uppföra en tjänst såsom lagbyråchef i Cr 13 och en tjänst såsom förste sekreterare i Ce 27 dels fastställa av departementschefen förordad avlöningsstat för justitiedepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56 dels ock till Justitiedepartementet: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 1 005 600 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bl. a., att en byråchefstjänst i Cr 13 skulle inrättas i departementet för handläggning av nådeärenden.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av hr *Ohlon m. fl.* (I: 214) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 262).

I dessa motioner hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om inrättande av en särskild byråchefstjänst för handläggningen av nådeärenden.

Utskottet hemställde att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 214 och II: 262

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i justitiedepartementets personalförteckning, vilka angivits av departementschefen samt av utskottet;

b) fastställa av utskottet angiven avlöningsstat för justitiedepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) till Justitiedepartementet: Avlöningar för budgetåret 1955/56 under andra huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 005 600 kronor.

Enligt utskottets förslag skulle den nya byråchefstjänsten för handläggning av nådeärenden placeras i Cr 13.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon*, *Axel Andersson*, *Jacobsson*, *Malmborg* i Skövde och *Svensson* i Ljungkile, fröken *Elmén* och herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet icke bort förorda inrättandet av en tjänst för föredragningen av nådeärenden utan inskränka sig till att anvisa det av Kungl. Maj:t äskade beloppet samt därför under b) hemställa, att riksdagen måtte fastställa av reservanterna angiven avlöningsstat för justitiedepartementet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Kamrarna har ju redan tagit ställning till frågan om utredning rörande nådeinstitutet, i det att man begärt att en utredning skall komma till stånd. Vad vi här har att ta ställning till är alltså en förstärkning av arbetskraften inom departementet för förberedande av nådeärenden.

Till utskottsutlåtandet har fogats en reservation. Reservanterna och utskottet är fullt överens om att arbetsbelastningen här är så stor och att det föreligger en sådan arbetsbalans, att en förstärkning av arbetskraften är nödvändig. Då emellertid utskottet föreslår, att det skall inrättas en — visserligen extra ordinarie — byråchefstjänst, anser reservanterna att man föregriper den pågående utredningen om man tillstyrker inrättandet av en sådan tjänst. Reservanterna förordar i stället, att anslaget till löner för extra personal räknas upp med motsvarande belopp, så

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

att man alltså kan få personal för beredande av ifrågavarande ärenden men icke utsäger att det skall vara en byråchefstjänst. Var och en känner ju till, att om man förordat en extra ordinarie byråchefstjänst med allt vad detta innebär, så är det mycket svårt att sedermera komma ifrån denna tjänst om utredningen skulle komma till att man inte bör ha den tjänsten utan kanske bör ha arbetet upplagt på ett annat sätt. Reservanterna anser det därför vara riktigast att man nu endast uppräknar beloppet och ser till att departementet får den behövliga arbetskraften, men att det inte fastställs att det skall vara en byråchefstjänst.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den till utlåtandet fogade reservationen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Sammansatta konstitutions- och första lagutskottet uttalade ju i sitt utlåtande nr 3, som enhälligt antogs av kamrarna för några dagar sedan, en del meningar om förfarandet i nådeärenden, som riksdagen alltså har givit Kungl. Maj:t till känna. Avsikten var att Kungl. Maj:t, utan att någon särskild utredning tillsattes, skulle överväga de olika möjligheter som här stod till buds att rationalisera den verksamhet, som måste förekomma vid behandlingen av nådeärenden, en verksamhet som blivit allt mera omständlig och omfattande på grund av det stora antalet nådeansökningar och som har kommit att rikta uppmärksamheten på sig genom det stora intresse som allmänheten har visat för nådeärendenas behandling.

Jag skall inte här gå in på vad utskottet sade den gången; riksdagen antog det utan att någon meningsskiljaktighet yppades. Det var kanske dumt att man inte sade något vid det tillfället, men jag vill försvara mig med att ärendet behandlades här i kammaren så sent som klockan elva på kvällen,

och ledamöterna vet hur brottslig man känner sig om man säger något onödigt vid den tidpunkten. Man prövar verkligen om det är nödigt eller onödigt att yttra sig. När man i dag har sett statsutskottets nu föreliggande utlåtande förstår man emellertid, att det hade varit nödigt att säga något vid behandlingen av det nyss nämnda ärendet, ty det skrivna ordet tycks statsutskottets majoritet ha svårt att förstå. Det hade behövts muntlig undervisning om hur sammansatta konstitutions- och första lagutskottets ovanligt enkla och klara utlåtande skulle tolkas. Jag kan verkligen utan att skryta säga att det är enkelt och klart, ty jag har inte tagit befattning med utlåtandets utformning.

I utlåtandet fastslås emellertid beträffande själva förfarandet, alltså rörande frågan hur verksamheten skall organiseras, att det synes utskottet lämpligt att föredragningen sker av samma personer både i högsta domstolen och hos regeringen. Man säger vidare att det, för att föredragningen av nådeärenden inte skall göras vidlyftigare än som är nödvändigt, är önskvärt att de som sysslar med dessa frågor är väl insatta i dem, så att departementschefen och vederbörande statsråd som deltar i ett avgörande med fullt förtroende kan lita på föredragningen. Därefter anföres: »Möjligen skulle inom justitiedepartementet eller nedre justitierevisionen kunna inrättas ett fåtal särskilda tjänster som specialföredragande i nådeärenden. Utskottet anser sig emellertid icke kunna bedöma, hur en föredragningsorganisation enligt ovan angivna riktlinjer i detalj bör utformas. Dessa frågor torde böra bli föremål för närmare överväganden inom departementet, därvid olika vägar kunna prövas.»

Departementschefen, som ju inte alls, när han framlade sin proposition, hade reda på vad riksdagen tänkte i dessa hänseenden, hade önskat sig en ordina-

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

rie byråchef och sagt att denne befattningshavares uppgifter bör vara att på grundval av revisionssekreterarens promemorior och i erforderlig omfattning även aktmaterialet kontrollläsa ärendena samt efter ett självständigt bedömande och i samråd med revisionssekreteraren förbereda föredragningen för justitieministern och i förekommande fall det eller de konsultativa statsråd som kallas att delta i avgörandena. Detta är alltså någonting helt annat än och går rent av stick i stäv mot den mening som riksdagen har uttalat, att det skall vara samma person, som föredrar ärendena i högsta domstolen och i regeringen.

Vad gör nu statsutskottet? Jo, utskottet vill ge departementschefen en byråchef, men inte en ordinarie, som han hade velat ha och vilket i så fall hade varit klokare och förståndigare, utan en extra ordinarie befattningshavare. Detta förefaller ju fullkomligt orimligt mot bakgrunden av vad man brukar kräva för inrättande av en tjänst. Sedan riksdagen har uttalat som sin mening, att frågan om arbetets fortsatta uppläggning bör övervägas, borde det ha varit naturligast att Kungl. Maj:t hade fortsatt på samma sätt som hittills, så länge övervägandena pågår, med en extra byråchef, som avlönas, efter vad jag tror, från kommittéanslaget, eller också att man, på sätt i reservationen yrkas, hade uppräknat medlen till departementet, så att departementet hade haft fria händer att laga efter läglighet.

Jag vill för min del inte ta någon ställning till hur denna anordning en gång skall komma att se ut. Det är mycket möjligt att man bör ordna det så, att det blir tjänstemän i departementet som skall föredra på bägge ställena. En annan utväg är att ett fåtal revisionssekreterare — två eller tre i stället för som nu en hel rad, som föredrar sådana ärenden — finge ta på sin lott att föredra på bägge ställena.

Detta skall enligt riksdagens önskan övervägas av Kungl. Maj:t, och jag måste säga att jag med största förtroende vill lägga i Kungl. Maj:ts händer att överväga detta. Jag är alldeles övertygad om att statsrådet Zetterberg kommer att fatta ett riktigt avgörande för att få fram den verkligt lämpligaste gången och att han kommer att i gör-ligaste mån följa de önskemål som riksdagen har uttalat.

Jag kan inte riktigt förstå vare sig utskottsmajoriteten eller reservanterna när de säger att man är så rörande ense om att det behövs arbetskraftsförstärkning. Det vet man faktiskt ingenting om förrän man har gjort dessa överväganden. Det är mycket möjligt, om man plockar ihop allt det arbete, som nu nedläggs av revisionssekreterare, och rationaliserar detta, att det inte behövs någon förstärkning, åtminstone i så måtto att det inte skall erfordras mera pengar för ändamålet, men det kan hända att man bör inrätta andra tjänster.

Alltnog, när man går in för inrättande av en tjänst — redan en extra tjänst, men i synnerhet en extra ordinarie, varmed följer pension och allt möjligt sådant — bör man väl vara ganska övertygad om att man behöver just en sådan tjänst, och den saken vet man ännu ingenting om.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! En uppmärksam läsare av sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3 skulle nog mycket lätt ha blivit på det klara med att detta utlåtande i varje fall delvis utgör en kompromisslösning. Det sammansatta utskottet ville nämligen genom ett enhälligt utlåtande undvika en ny och enligt utskottets mening onödigt principdebatt i nådefrågan. Detta syfte uppnåddes också.

Utskottet torde emellertid, som herr

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

Rylander nyss framhållit, ha varit fullt enigt beträffande hur nådeföredragningarna i princip bör anordnas. Enighet förelåg sålunda, såsom nyss framhållits, bland annat om att samma person borde föredra nådeärendena såväl i högsta domstolen som inför departementschefen. Utskottet uttalade också utan meningsskiljaktighet, att det borde övervägas att inrätta ett fåtal särskilda tjänster som specialföredragande i nådeärenden, antingen inom departementet eller i nedre justitierevisionen.

I det första utkast till utskottsutlåtande, som jag hade fått mig anförtrött att lägga fram, hade jag emellertid därjämte velat utsäga, att övervägande skäl synes tala för att dessa tjänster anordnades inom justitierevisionen. I enighetens intresse ströks dock detta uttalande i det slutliga utlåtandet, som alltså överlämnar åt den begärda departementsutredningen att ta ställning till om nådeföredragandena skall tas från departementet eller från justitierevisionen.

För min personliga del anser jag emellertid fortfarande, att övervägande skäl talar till revisionens förmån i detta val. Jag skall här bara nämna ett enda skäl, som för mig varit av avgörande betydelse. Det förekommer sålunda, herr talman, något som brukar kallas besvär och nåd, d. v. s. att vederbörande besvärar sig i högsta domstolen och samtidigt anhåller att, om hans besvär inte bifalles, få viss nådelindring. I dessa fall föredras nu besvärfrågan och nådefrågan på samma gång inför en femmannaavdelning inom högsta domstolen. Om nådeföredragandena skulle tas från departementet, måste väl följderna i dylika fall av besvär och nåd bli, att *en* föredragande kommer att föredra själva besvärsmålet på femmannaavdelning i högsta domstolen och en annan kommer att föredra nådefrågan på tremansavdelning. Detta skulle uppenbarligen innebära ett icke önskvärt dubbelarbete.

Då jag alltså är av den bestämda uppfattningen att Kungl. Maj:t — om nu Kungl. Maj:t tar hänsyn till vad riksdagen beslutat i anledning av nyssnämnda utlåtande — knappast torde kunna stanna för den nu föreliggande anordningen med en särskild föredragande i departementet, så anser jag det oklokt att nu inrätta en särskild tjänst för nådeärenden där. Lämpligast hade enligt min mening varit — jag tycker här precis likadant som herr Rylander — om den nuvarande anordningen, så länge den nu kan komma att räcka, fått finansieras på samma sätt som tidigare eller via kommittéanslaget, som alltså bort uppräknas. Då detta inte låter sig göra — anslaget är redan fastställt — så ansluter jag mig till folkpartireservationen, som ju vill — utan inrättandet av en särskild tjänst — uppräknas departementets eo-anslag.

Jag ansluter mig, herr talman, i detta fall desto hellre till en reservation, som framförts från ett annat parti än mitt eget, som jag därigenom ännu en gång kan få demonstrera att frågor som den förevarande enligt min mening icke bör bedömas efter partilinjor.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Den första talaren, fröken Elmén, gjorde gällande att vad utskottet här föreslagit skulle vara ett föregripande av en utredning, som riksdagen redan anslutit sig till i och med att man godkänt uttalandet i sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3. Vi som representerar utskottsmajoriteten bestrider riktigheten av den uppgiften. Kungl. Maj:t hade ju föreslagit att man här skulle tillsätta en ordinarie byråchefstjänst, men här har nu statsutskottet tagit hänsyn till vad riksdagen beslutat i enlighet med det utlåtande, jag nyss nämnde, och sagt att det får räcka med en extra ordinarie.

Frågan är då, huruvida en tjänst med

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

denna lönegrad under alla förhållanden kan antas vara erforderlig. Vi som står för utskottets förslag anser att det är så, eftersom vi alla nu är överens om att någonting skall göras, någonting som kanske liknar det provisorium vi har nu, för att göra det lättare för departementschefen att klara ut dessa nådeärenden inom rimlig tid. Alla är vi överens om att någonting skall göras, och tvisten i dag gäller bara frågan, huruvida man redan nu skall säga ja till utskottsförslaget om en e. o. byråchefstjänst.

Herr Rylander sade någonting om — jag fattade honom så — att vi kanske i statsutskottet inte riktigt kunnat förstå vad som skrivits i sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, men jag vågar nog göra gällande att vi har förstått det riktigt. Det går an att citera därifrån, och jag vill ta det näst sista stycket i utlåtandet, som lyder så här: »Med hänsyn till statsrådets arbetsbörda är det önskvärt, att föredragningen av nådeärenden för statsråden icke göres vidlyftigare än som är nödvändigt. En förutsättning härför lär vara, att de föredragande genom ett icke alltför kortvarigt eller sporadiskt sysslande med nådeärenden vinna sådan erfarenhet på detta område, att vederbörande statsråd med fullt förtroende kan lita på föredragningen. Möjligen skulle inom justitiedepartementet eller nedre justitierevisionen kunna inrättas ett fåtal särskilda tjänster som specialföredragande i nådeärenden.» Men så säger utskottet: »Utskottet anser sig emellertid icke kunna bedöma, huru en föredragningsorganisation enligt ovan angivna riktlinjer i detalj bör utformas. Dessa frågor torde bli föremål för närmare överväganden inom departementet, därvid olika vägar kunna prövas. Någon fristående utredning synes däremot knappast vara erforderlig i förevarande hänseende.» Vi tycker nog att vi tagit all den hänsyn som erfordras till

detta av riksdagen godkända uttalande.

Nu återopade herr Fröding som ett extra skäl, att det kunde inträffa vissa situationer där det kunde visa sig mindre lämpligt att följa vad som skulle bli en konsekvens, om man nu i dag bifaller utskottets yrkande. Ja, herr Fröding, är det inte så, att justitierevisionen får anses tillhöra departementet och alltså är en del av detta? Vare sig denne tjänsteman placeras på det ena eller andra stället är han i departementet.

Om nu kammaren följer vad vi har föreslagit, vilket inte fullt överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag, så är riksdagen och Kungl. Maj:t icke bundna. Denne byråchef kan placeras på ett eller två ställen, det finns inte något hinder för detta. Huvudsaken är att vi kan vara överens om att vi nog måste räkna med en så pass kvalificerad kraft som en byråchef.

Med dessa ord och i övrigt med hänvisning till vad utskottet har anført ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Eftersom frågan om detta kvalificerade biträde åt mig angår mig så nära, vill jag säga ett par ord, men jag kan fatta mig kort efter den siste ärade talarens anförande.

I själva verket är kanske skillnaden inte så stor mellan utskottsmajoritetens uppfattning och reservanternas. Alla är ense därom — och det är jag tacksam för — att jag skall få den förstärkning av mitt kansli, som behövs för att jag lättare skall kunna bemästra dessa många svåra och allvarsamma ärenden. Nu har reservanterna önskat — och jag har hört att flera talare pläderar härför — att man inte skall inrätta någon tjänst, utan endast skall ställa de erforderliga pengarna till förfogande; tvisten rör sig alltså egentligen inte om någon ekonomisk fråga. Man vill att jag

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

skall klara mig med tillfällig hjälp såsom jag hittills har fått göra medan jag på försök har arbetat med denna organisation. Majoriteten däremot har ansett, att det skulle inrättas en byråchefstjänst, men eftersom en utredning skall komma till stånd och det i viss mån redan pågår undersökningar om hur verksamheten mera i detalj skall ordnas, vill man inte inrätta en ordinarie byråchefstjänst utan en på extra stat.

Valet mellan dessa två alternativ kan tyckas vara rätt likgiltigt när skillnaden är så ringa, men jag skulle ganska eftertryckligt vilja understryka mitt önskemål, att riksdagen måtte följa utskottets förslag. Det är otvivelaktigt av en viss betydelse att få möjlighet att placera en person i ansvarig ställning som byråchef för att handha dessa svåra och viktiga uppgifter. Jag måste kunna lita på denne ansvarige tjänstemans omdöme och åtgöranden. Han skall — på samma sätt som vissa andra självständiga byråchefer i Kungl. Maj:ts kansli och som eljest statssekreterare och expeditionschefer — få ta på sitt ansvar att föredragningar, beredningar osv. i dessa vanskliga ärenden är riktiga, och jag måste kunna lita därpå.

Jag har nu tills vidare haft förmånen att få hjälp med dessa sysslor av en skicklig domare, och för att jag skall kunna fortsätta med organisationen på bästa sätt tror jag det är värdefullt, att han får byråchefs ställning.

Det enda skäl som skulle kunna tala för reservanternas ståndpunkt vore, om denna anordning på något sätt skulle hindra den omorganisation som eventuellt kunde tänkas ske, men detta kan inte bli fallet. Hur man än ordnar de övriga detaljerna i denna nådeberedning, vare sig den skall läggas i Kungl. Maj:ts kansli inom justitiedepartementet eller i Kungl. Maj:ts kansli i nedre justitierevisionen, fordras det som chef för denna berednings- och föredragningsorganisation en tjänsteman i byråchefs ansvariga ställning.

Herr FRÖDING (h) kort genmäle:

Herr talman! Om man tänker sig att nådeföredragningsfrågan skall lösas på det sätt som jag närmast vill förorda, nämligen med ett fåtal specialföredragande inom nedre justitierevisionen, har jag svårt att se vad man skall med en byråchef till. Som jag har tänkt mig det hela, när vi behandlade denna fråga i det sammansatta utskottet, skulle meningen vara att det inte får finnas någonting mellan trädet och barken, mellan högsta domstolen och justitieministern, utan att det borde vara en och samma föredragande på båda hållen. Jag hade verkligen inte tänkt mig någonting annat än att ett antal specialföredragande på detta område skulle få fullmakt att remissvägen fordra in all den kompletterande utredning som departementschefens nuvarande hjälpredda för närvarande infordrar, efter det att högsta domstolen har yttrat sig i ärendet.

Jag finner nog fortfarande, herr talman, att det inte finns någon som helst anledning att på detta stadium binda sig för tillsättande av en byråchef. Jag tror det mycket väl kan tänkas att frågan i stället kan lösas med kanske tre specialföredragande revisionssekreterare, och deras tjänsteställning måtte väl räcka för att de skall kunna klara dessa föredragningar.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag tror inte det skulle räcka med tre specialföredragande, om dessa skall föredraga både i högsta domstolen och inför regeringen — vid våra preliminära undersökningar har vi kommit till att det skulle behövas mellan fyra och åtta. Och även om vi skulle få ett antal specialföredragande i justitierevisionen, fordras i alla fall, att det finns någon som håller ihop det hela. Det är detta som är den stora fördelen med den försöksorganisation vi nu en tid har haft. Tidigare var det

Byråchefstjänst i justitiedepartementet för handläggning av nådeärenden

nämligen så, att en rad olika revisionssekreterare skötte föredragningen, och detta visade sig inte tillfredsställande, icke därför att ej dessa herrar skulle vara synnerligen kvalificerade utan därför att ett antal olika tjänstemän inte kan hålla den fasta linje som gör, att man i regeringen i så stor utsträckning som erfordras kan förlita sig till enbart deras bedömande. Det gäller ju här i stor utsträckning rena omdömesfrågor, där olika människor, även mycket framstående fackmän, kan ha olika uppfattning. Därför fordras i denna organisation, även om man får ett antal specialföredragande, att det finns en chef för avdelningen som håller ihop det hela och svarar för detta inför regeringen. Så är det ordnat i alla andra slag av ärenden som föredras för regeringen. Det finns icke någon annan beredning, där det ej finns en chefs-tjänsteman, som är ansvarig för det hela, en statssekreterare eller expeditionschef eller i vissa fall en byråchef för rättsärenden. Men däremot brukar det vara så, att t. ex. en expeditionschef har ett antal kansliråd som föredrar på olika byråer, men det finns alltid en chefstjänsteman som inför regeringen svarar för det hela. Detta är den stora fördel som den nya försöksorganisationen har givit, och den tycker jag det skulle vara vansinnigt att ta bort. Det är detta som medfört den stora lättningen i min arbetsbörda.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag har inte uttalat någon mening om hur denna organisation skulle vara beskaffad i motsats till herr Fröding, som har förordat nedre justitierevisionen, och jag vill inte göra det nu heller. Men jag måste säga att jag i viss mån blev överraskad över att chefen för justitiedepartementet så har bundit sig för denna organisation med en byråchef, att han absolut vill ha en sådan, trots att riksdagen för bara några dagar sedan har uttalat, att man skulle

pröva olika vägar och överväga, om ärendena skulle beredas i revisionen eller i departementet. Själv måste jag säga, att den försöksorganisation, som statsrådet har etablerat och som jag inte alls vill uttala mig om — jag finner det fullt naturligt och i riktning med vad jag tidigare har uttalat, att man på sätt som här har skett avlastar statsrådet — inte alls stämmer med det uttalande som riksdagen senast har gjort om att samma personer skulle föredraga både inför högsta domstolen och inför regeringen. Det är måhända inte statsrådets mening att villfara den önskan riksdagen uttalat. I annat fall tycker jag det skulle vara en mycket liten eftergift av statsrådet att vänta med att tillsätta en låt vara c.o. byråchef, tills denna utredning inom departementet vore klar. Jag inbillar mig att det med hänsyn till det stora intresse som statsrådet visat för nådeärendena och som jag är glad över, inte kommer att töva, innan det föreligger ett resultat av dessa överväganden.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet ZETTERBERG:

Herr talman! Jag vill inte förlänga debatten. Jag skall bara tillägga, att herr Rylander har missförstått mig, om han tror, att en sådan byråchef som den här föreslagne skulle på något sätt hindra organisationens förläggning till det ena eller andra stället. Även om nådeärendenas beredning skulle förläggas till revisionen, är det ju ingenting som hindrar — eftersom det måste bli ett antal specialföredragande — att dessa samlas under en ansvarig byråchef.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! I varje fall skall den byråchefen göra någonting helt annat än den byråchef som statsrådet för närvarande har.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hem-

Byggnadsarbeten för fångvården m. m.

ställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den vid utlåtagandet förgade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 141, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till regeringsrätten.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 14**Anslag till fångvården m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 142, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till fångvården m. m. jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—7

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8**Byggnadsarbeten för fångvården m. m.**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Riksdagen har när det gäller fångvården antagit ett upprustningsprogram som innebär att man i första hand skall bygga ut fångvården för det unga fångklientelet, i andra hand för förvaringsklientelet och i sista hand för det övriga fångklientelet. Man ansåg att de ungdomsfängelser som fanns var så bristfälliga, att man inte där kunde tillämpa de moderna principerna inom fångvården, och därför borde i första hand ungdomsfängelserna byggas ut. Vi har nu också fått en modern sådan anstalt, nämligen Roxtuna. Fortfarande skall dock ungdomar under 22 år, som är dömda till tidsbestämt straff, vara intagna på fängel-

serna i Uppsala, Nyköping och Ystad, utan att någon förbättring sker av dessa fängelser. De fängelser som vi alltså har ansett vara utdömbara skall i fortsättningen ta emot unga fångar utan att någon upprustning av dessa anstalter sker. Det föreslås i det föreliggande förslaget inköp av kolonier till de olika anstalterna för att man skall kunna göra en viss differentiering, men man kan dock inte vid dessa fängelser i det skick de befinner sig tillämpa de principer man vill arbeta efter.

Det framhålls nu i propositionen att man inte anser att förhållandena är sådana som de bör vara, men det sägs att detta bara är en övergångstid. Utskottet anser också att förhållandena inte är tillfredsställande, och man är rädd för att detta provisorium skall bli alltför långvarigt. Vi märker ofta att provisorier blir permanenta. Man kanske för flera år framåt måste använda dessa anstalter för det unga fångklientelet. I vilken utsträckning skall man här kunna genomföra differentiering och principerna om den lilla gruppen, som man har talat så mycket för, och hur skall det gå med yrkesutbildningen och det personlighetsutvecklande fritidsarbetet? Dessa frågor är oerhört viktiga när det gäller ungdomen, och jag hoppas att vi så småningom får ett förslag som kan medföra en ändring i dessa förhållanden.

Anstalten Roxtuna är nu klar, och den skall kunna ta emot 60—70 interner, men för närvarande är där endast 12. Detta motiveras delvis med att det inte finns personalbostäder. Man har kvalificerade sökande till lärartjänster m. m. men har inte bostäder. Riksdagen beslöt på sin tid att man skulle bygga bostäder i egen regi endast för dem som på grund av arbetet måste ha bostad intill anstalten, medan man skulle söka bostäder i den öppna marknaden för de övriga. Utskottet har nu gjort sig underrättat om att det finns intresse på kommunalt håll för att bygga bostäder,

bara man får meddelande från dem som skall ta initiativet. Vi får hoppas att bostäder på ett eller annat sätt verkligen kommer till stånd, ty det måste ju sägas vara misslyckat om en så dyrbar anstalt som Røxtuna inte skall kunna utnyttjas helt emedan man på grund av brist på bostäder inte kan få personal.

Herr talman! Jag har inget yrkande. Jag har bara velat understryka dessa synpunkter.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att med hänvisning till vad utskottet anfört på denna punkt få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets i punkten gjorda hemställan bifölls.

§ 15

Föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 143, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse från skyldighet att återbetala för mycket utbetalade lönebelopp;

nr 144, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskilda ekonomiska förmåner åt övertalig personal vid Stockholms tygstation m. m.; och

nr 145, angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 16

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 146, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett sjöfartsverk m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 124, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över han-

delsärenden för den 4 mars 1955, föreslagit riksdagen att

I. godkänna av departementschefen framlagt förslag om inrättande från och med den 1 januari 1956 av ett sjöfartsverk;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av departementschefen framlagda förslag, fastställa personalförteckningar för sjöfartsstyrelsen och fartygsinspektionen m. m. ävensom vidtagna ändringar i personalförteckningen för lots- och fyrstaten;

III. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen, att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1956;

IV. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för fartygsinspektionen m. m., att tillämpas under tiden 1 januari—30 juni 1956;

V. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för lots- och fyrstaten, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

VI. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för sjökarteverket, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1955;

VII. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för fartygsinspektionen, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1955;

VIII. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för skeppsmättningsväsendet, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1955;

IX. godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för lotsstyrelsen, att tillämpas under tiden 1 juli—31 december 1955.

Vidare hade Kungl. Maj:t under punkterna X—XII föreslagit riksdagen att anvisa vissa närmare angivna anslag till sjöfartsstyrelsen m. m.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar, att huvuddelen av de statliga förvaltningsuppgifterna på sjöfartens område skulle sammanföras till

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

ett nytt ämbetsverk, sjöfartsverket. Till detta verk skulle överföras samtliga de uppgifter, som hittills ombesörjts av lotsverket och sjökarteverket, vidare väg- och vattenbyggnadsverkets uppgifter i fråga om hamnar och farleder samt slutligen kommerskollegiets samtliga uppgifter på sjöfartens område med undantag av sjöfartsstatistiken. Verket skulle sålunda svara för såväl teknisk-nautiska uppgifter som juridiska, sociala och ekonomiska uppgifter på sjöfartsområdet. Sjöfartsverket skulle bestå av en central sjöfartsstyrelse samt därtill knutna lokalorgan. Sjöfartsstyrelsen skulle stå under ledning av en generaldirektör och en överdirektör och organiseras på sju byråer — nautiska, sjökarte-, fyr- och elektro-, byggnads-, fartygs-, kansli- och juridisk-sociala byrån — samt en ekonomisk sektion och ett försvarskontor. Till verket skulle höra två lokalstater, nämligen lots- och fyrstaten samt fartygsinspektionen m. m.; till den senare lokalstaten skulle sammanföras fartygsinspektionens och skeppsmätningssväsendets distriktsorganisation samt kontrollstationer för prövning av nautiska instrument. Under styrelsen skulle vidare sortera sjöbefälsskolorna och sjömanshusen samt de av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu förvaltade kanalerna, Södertälje kanalverk och Falsterbokanal. Verket skulle träda i funktion den 1 januari 1956. Frågan om verkets förläggning skulle behandlas vid 1956 års riksdag.

Utskottet hade i detta sammanhang förehaft ett antal motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergh m. fl.* (I: 484) och den andra inom andra kammaren av herr *Cassel m. fl.* (II: 593), hade hemställts, dels att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 124 samt i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förnyad utredning rörande inrättande av ett tekniskt

sjöfartsverk, slutförd i så god tid att proposition i ärendet kan föreläggas 1956 års riksdag, dels ock att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till de anslagsjämkningar för berörda verk som skulle föranledas av bifall till yrkandet om avslag å propositionen.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Björnberg m. fl.* (I: 485) och den andra inom andra kammaren av herr *Kollberg m. fl.* (II: 594), hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 124 måtte besluta

1. att ett i propositionen såsom alternativ I betecknat organisationsförslag för sjöfartsverket — innebärande, att kommerskollegium i huvudsak skulle bibehålla sina förvaltningsuppgifter på sjöfartens område — skulle genomföras fr. o. m. den 1 januari 1956;

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ägnade särskild uppmärksamhet åt att det nya verket icke fungerade så att näringslivet därigenom orsakades olägenheter;

3. att vissa tjänster, som av departementschefen föreslagits överflyttade till sjöfartsverket, tills vidare skulle kvarbli hos kommerskollegium;

4. att vidtaga de jämkningar i den av departementschefen föreslagna personalförteckningen för sjöfartsstyrelsen, vilka påkallades av ett bifall till förslagen under 3;

5. att vidtaga de jämkningar i den av departementschefen föreslagna avlöningsstaten för sjöfartsstyrelsen, vilka påkallades av ett bifall till förslagen under 1 och 3;

6. att under tionde huvudtiteln för budgetåret 1955/56 anvisa till

a) Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 310 200 kronor,

b) Sjöfartsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 386 100 kronor samt

7. att bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de jämkningar i övrigt beträffande i propositionen nr 124 framlagda för-

slag, vilka påkallades av ett bifall till förslaget under 1.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 482 och II: 596, I: 484 och II: 593, I: 485 och II: 594, I: 483 och II: 598, sistnämnda båda motioner i vad de avsåge sjöfartsverkets hamnavdelningar och därmed sammanhängande spörsmål, II: 597 samt II: 599, godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 4 mars 1955 framlagt förslag om inrättande från och med den 1 januari 1956 av ett sjöfartsverk;

II. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i förberörda statsrådsprotokoll framlagda förslag, fastställa personalförteckningar för sjöfartsstyrelsen och fartygsinspektionen m. m.;

III. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med i samma statsrådsprotokoll framlagt förslag, vidtaga ändringar i personalförteckningen för lots- och fyrstaten;

IV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen;

V. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för fartygsinspektionen m. m.;

VI. godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för lots- och fyrstaten;

VII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för sjökarteverket;

VIII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, god-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

känna av utskottet framlagd avlöningsstat för fartygsinspektionen;

IX. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för skeppsmättningsväsendet;

X. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för lotsstyrelsen;

XI. för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln anvisa till

a) Sjökarteverket: Mättnings- och rekognosceringsverksamhet ett reservationsanslag av 856 000 kronor

b) Sjökarteverket: Bidrag till internationella hydrografiska byrån ett förslagsanslag av 23 000 kronor

c) Sjökarteverket: Ombyggnad av sjömättningsfartyg ett reservationsanslag av 350 000 kronor;

XII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln anvisa till

a) Sjökarteverket: Avlöningar ett förslagsanslag av 552 000 kronor

b) Sjökarteverket: Omkostnader ett förslagsanslag av 220 000 kronor;

XIII. för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Lots- och fyrstaten: Avlöningar ett förslagsanslag av 16 151 700 kronor

b) Lots- och fyrstaten: Omkostnader ett förslagsanslag av 4 513 000 kronor

c) Lotsverket: Säkerhetsanstalter för sjöfarten ett reservationsanslag av 2 890 000 kronor

d) Statens isbrytarverksamhet ett förslagsanslag av 3 096 000 kronor

e) Kostnader för handelssjöfartens dirigeringsätt förslagsanslag av 20 000 kronor;

XIV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, för

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 688 000 kronor

b) Sjöfartsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 440 600 kronor;

XV. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Fartygsinspektionen m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 483 700 kronor

b) Fartygsinspektionen m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 68 000 kronor;

XVI. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Fartygsinspektionen: Avlöningar ett förslagsanslag av 310 300 kronor

b) Fartygsinspektionen: Omkostnader ett förslagsanslag av 51 500 kronor

c) Skeppsmättningsväsendet: Avlöningar ett förslagsanslag av 140 900 kronor

d) Skeppsmättningsväsendet: Omkostnader ett förslagsanslag av 15 800 kronor;

XVII. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Lotsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 344 400 kronor

b) Lotsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 77 500 kronor;

XVIII. för budgetåret 1955/56 såsom investeringsanslag anvisa

a) under Statens allmänna fastighetsfond till Säkerhetsanstalter för sjöfarten 480 000 kronor

b) under Statens utlåningsfonder till Lotsverkets båtlånefond 500 000 kronor;

XIX. avslå motionerna I: 483 och

II: 598, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t;

XX. avslå motionerna I: 485 och II: 594, i vad de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Ohlson, Sundelin, Aastorp, Svärd, Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Ståhl* och *Staxäng*, fröken *Elmén* och herr *Gustafsson* i Skellefteå, vilka ansett att utskottet i nedan angivna punkter bort hemställa, att riksdagen måtte

I. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 482 och II: 596, I: 484 och II: 593, I: 483 och II: 598, sistnämnda båda motioner i vad de avsåge sjöfartsverkets hamnavdelningar och därmed sammanhängande spörsmål, II: 597 samt II: 599, godkänna av reservanterna förordat förslag om inrättande från och med den 1 januari 1956 av ett sjöfartsverk;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med av reservanterna framlagt förslag, fastställa personalförteckning för sjöfartsstyrelsen;

IV. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för sjöfartsstyrelsen;

V. med bifall till motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594 avslå Kungl. Maj:ts förslag till avlöningsstat för fartygsinspektionen m. m., i vad den avsåge tiden 1 januari—30 juni 1956;

VIII. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, godkänna i reservationen inta-

gen avlöningsstat för fartygsinspektionen;

IX. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, godkänna i reservationen intagen avlöningsstat för skeppsmätningsväsendet;

XIV. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 485 och II: 594 samt med avslag å motionerna I: 484 och II: 593, för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Sjöfartsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 310 200 kronor

b) Sjöfartsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 386 100 kronor;

XV. med bifall till motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Fartygsinspektionen m. m.: Avlöningar och Omkostnader;

XVI. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 484 och II: 593 samt I: 485 och II: 594, för budgetåret 1955/56 under tionde huvudtiteln anvisa till

a) Fartygsinspektionen: Avlöningar ett förslagsanslag av 620 600 kronor

b) Fartygsinspektionen: Omkostnader ett förslagsanslag av 103 000 kronor

c) Skeppsmätningsväsendet: Avlöningar ett förslagsanslag av 281 800 kronor

d) Skeppsmätningsväsendet: Omkostnader ett förslagsanslag av 31 600 kronor;

XX. med bifall till motionerna I: 485 och II: 594, i vad de avsåge sjöfartsverkets funktionering i förhållande till näringslivet, i skrivelse till Kungl. Maj:tt giva till känna vad i reservationen anförts;

b) av herrar *Svärd* och *Staxäng*, utan angivet yrkande;

c) av herrar *Karl Andersson* och *Gustaf Karlsson*, likaledes utan angivet yrkande.

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KOLLBERG (fp):

Herr talman! Den proposition som vi i dag skall behandla innehåller förslag om överförande av huvuddelen av de statliga förvaltningsuppgifterna på sjöfartens område till ett nytt ämbetsverk, sjöfartsverket.

När de första planerna på inrättande av ett sjöfartsverk kom upp, var tanken att man skulle skapa ett mera tekniskt betonat verk för sjöfarten. Uppgifter som nu är fördelade på lotsverket, sjökarteverket samt väg- och vattenbyggnadsverket borde lämpligen sammanställas till ett centralt organ. Den kommitté som tillsattes för att utreda denna fråga fick också direktiv att arbeta efter denna linje, och meningen var att de frågor av näringspolitisk natur som sammanhänger med sjöfart skulle i fortsättningen liksom hittills behandlas inom kommerskollegium.

Sedan denna kommitté arbetat en tid fick den emellertid enligt egen uppgift en skrivelse från handelsdepartementet, som radikalt förändrade direktiven. Utredningen skulle nu omfatta även de sjöfartsuppgifter, som enligt de förut angivna direktiven skulle kvarbli hos kommerskollegium.

Kommittén utarbetade i anledning härav två alternativa förslag. Det ena, som har kallats för alternativ I, går ut på att sjöfartsverket skulle bildas genom sammanslagning av lotsverket och sjökarteverket, väg- och vattenbyggnadsverkets hamnorgan och statens isbrytarverksamhet. Detta förslag ansluter sig till de ursprungliga direktiven och avser alltså de mera tekniskt betonade förvaltningsuppgifterna rörande sjöfarten.

Men kommittén framlade också ett andra alternativ, enligt vilket till sjöfartsverket jämväl skulle överflyttas de delar av kommerskollegium, som hand-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

lägger sjöfartsärenden, dock med undantag av dem som bevakar det näringspolitiska sambandet mellan sjöfartsnäringen och andra näringsgrenar. Enligt detta alternativ II skulle bland annat fartygsinspektionen, skeppsmätningen och de sjöfartssociala ärendena överföras till sjöfartsverket.

I anslutning till detta alternativ II underströk kommittén, att möjligheterna att bevara det näringsekonomiska sambandet mellan sjöfartsnäringen och andra näringsgrenar inte finge minskas, och utredningen framhöll att sjöfartens kommersiella frågor och spörsmålen om sjöfartsnäringens ekonomiska förhållanden, sedda i samband med landets övriga näringar, borde som hittills bevakas inom kommerskollegium.

Sådana var huvuddragen i det förslag som skickades ut på remiss. Flertalet remissinstanser tillstyrkte det mindre långtgående alternativet I. Så gjorde också så gott som samtliga talesmän för handeln och sjöfartsnäringen.

Det är givet att dessa remissinstanser inte gärna kunde se problemet ur andra synpunkter än den, om det kunde vara lämpligt att beröva kommerskollegium dess hittillsvarande förvaltningsuppgifter, när kollegium ju under alla förhållanden förutsattes skola fortsätta att handlägga de näringsekonomiska frågor, som har samband med sjöfarten. Karakteristiskt är kollegii eget yttrande över förslaget. Kommerskollegium yttrade: »Ett genomförande av alternativ II skulle enligt kollegiets mening vara till förfång icke endast för sjöfartsnäringen utan även för andra näringsgrenar. Såsom statens centrala verk på näringslivets område har kollegium under sin långa verksamhetstid förvärvat förtrogenhet med det svenska näringslivet och dess förhållanden, och kollegium har i sin ämbetsutövning kunnat följa utvecklingen av de olika näringsgrenarna och beakta deras inbördes samband. Underlaget härför skulle delvis undanryckas, därest befattningen

med sjöfartsnäringens praktiska frågor berövades kommerskollegium.»

Den kritik, som sålunda riktades mot alternativ II, accepterades tydligen av handelsministern såsom i allt väsentligt riktig. Detta föranledde emellertid inte handelsministern att välja alternativ I, utan han föredrog, som han uttrycker det i propositionen, att »ta steget fullt ut och från kommerskollegium till det nya verket överföra samtliga sjöfartsfrågor, sålunda även de ekonomiska». Motiveringen härför är mycket knapphändig och förslaget har i denna del över huvud taget inte gått ut på remiss.

Förslaget sådant det framlagts i propositionen har med andra ord inte blivit sakligt belyst på det sätt som är vanligt i svensk förvaltning. Något nämnvärt underlag för en diskussion av lämpligheten att ta ifrån kommerskollegium de näringsekonomiska frågorna återfinnes inte i de handlingar som ligger på riksdagens bord. Ej heller har propositionen någon utredning hur verket skall kunna efter denna stympning fungera och fylla sin centrala uppgift i svensk förvaltning. Att en sådan utredning saknas är mycket anmärkningsvärt.

Propositionen innebär i själva verket ett mycket allvarligt stympande av kommerskollegium. Kollegium har enligt sin instruktion att med uppmärksamhet följa utvecklingen av rikets handel, sjöfart, industri och bergshantering samt hantverk och slöjd, samt att efter omständigheterna vidtaga och hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder som kollegium anser lämpliga för befrämjande av hit hörande näringar eller i övrigt för befordrande av de ändamål kollegii ämbetsbefattning avser.

Man behöver knappast mer än ta del av denna punkt i instruktionen för kommerskollegium för att inse att ett utbrytande av hela sjöfartssektorn skulle göra kommerskollegium till ett avsevärt mycket mindre funktionsdugligt ämbetsverk. Det måste vara uppenbart att det

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

just är kollegiets befattning med dessa olika näringsgrenars praktiska frågor som ger kollegium sådan förtrogenhet med en betydande del av dessa intimt med varandra sammanhängande delar av vårt näringsliv, att verket kan fullgöra sin primära uppgift inom vår administration. Särskilt handeln och industrien är så intimt förknippade med sjöfarten att ett särskiljande av dessa näringsgrenars ekonomiska frågor måste te sig irrationellt. Väl att märka är att Kungl. Maj:ts förslag inte bottnar i någon ens antydningssvis framförd kritik mot kommerskollegium för dess handläggning av de med sjöfarten sammanhängande ekonomiska problemen.

Statsutskottet har emellertid anslutit sig till propositionen. Utskottet har likväl inte kunnat undgå att erkänna vikten av att kommerskollegium för att över huvud taget kunna fullgöra sina uppgifter måste ha en överblick över de berörda delarna av näringslivet. Denna synpunkt avfärdar utskottet emellertid med den enkla hänvisningen till att ämbetsverket utan att själv ta befattning med sjöfartsfrågorna kan följa utvecklingen genom statistik och tillgängligt informationsmaterial och får anledning att avgiva remissyttrandet i frågor av mera principiell betydelse för näringslivet i dess helhet.

Det heter vidare i utskottets utlåtande, att om tanken är att kommerskollegium skall vinna den önskade överblicken genom egna praktiska ämbetsåligganden inom olika näringsgrenar synes detta innebära, att en rad myndigheter skulle inordnas under kollegium. Detta kan näppeligen vara en realistisk tanke, säger utskottet vidare. Detta är, herr talman, en ganska egenomlig motivering. Här har icke ifrågasatts att som utskottet skriver, »en rad myndigheter skulle inordnas under kollegium». Jag skall gärna vitsorda att det inte är en realistisk tanke, men det är ju inte det som det är fråga om. Detta är en konstruktion från utskottets

sida. Jag har inte hört någon som väckt det förslag utskottet argumenterar emot.

Jag skulle i stället vilja fråga utskottets blivande talesman om det är en realistisk tanke att ett ämbetsverk skall kunna yttra sig om en näringsgren av sjöfartens omfattning endast på grund av de statistiska uppgifter eller det allmänna informationsmaterial som utskottet har hänvisat till i sitt utlåtande.

Utskottet säger sig vidare anse, att det måste vara en riktig strävan att för sådana områden, där samhällets organ har betydelsefulla funktioner, koncentrera de administrativa organen, så att en effektiv och rationell organisation vinnes.

Jag vill gärna hålla med om att detta uttalande kan vara riktigt i vissa fall, men utskottet har inte på något sätt belyst varför det skulle vara mera effektivt och rationellt att lägga dessa ekonomiska frågor på ett huvudsakligen tekniskt-nautiskt verk än att låta dem kvarbli hos kommerskollegium, som sedan århundraden har sysslat med just dessa ekonomiska frågor. Även om det ur en eller annan synpunkt skulle vara rationellt att alla sjöfartsfrågor handläggs inom ett ämbetsverk, så är det lika otvivelaktigt att det ur allmänna näringsekonomiska synpunkter är irrationellt att beröva kommerskollegium dessa ärenden med hänsyn till det samband som jag redogjort för.

Av remissyttrandena över kommittéförslaget framgår att inte minst handels- och sjöfartens folk har stor respekt och starkt förtroende för kommerskollegii förmåga att handlägga de frågor det här gäller. Detta är ett ingalunda oväsentligt förhållande. Det svenska näringslivets centrala spörsmål är otvivelaktigt i våra dagar av allra största betydelse. En för hela vårt näringsliv överskuggande fråga är den hur vi skall kunna hävda vår ställning i internationell konkurrens. Jag finner det för min del otvivelaktigt att kommerskollegium

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

härvidlag genom sin allmänna utblick över näringslivets förhållanden har möjligheter att bidra till ett lyckligt resultat. Varje förslag som innebär ett försvagande av kommerskollegium i det avseendet måste vara ett ur samhällets synpunkt olyckligt förslag.

Herr talman! Som framgår av mitt anförande har jag ingenting att erinra mot en sammanslagning av lotsverket och sjökarteverket, väg- och vattenbyggnadsverkets hamnorgan och statens isbrytarverksamhet enligt alternativ I. Delade meningar syns av lämnade uppgifter råda om detaljerna i organisationen och personalstaten, men därvidlag får vi förutsätta att Kungl. Maj:t tillser att rättelser sker, om det visar sig vara någon felaktighet, så att verket kan fungera som ett fullgott nautiskt-tekniskt verk.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat motivera den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Staxäng* (h).

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h):

Herr talman! Inför den väldiga anhopning av stora frågor, som ligger på riksdagens bord, och efter det anförande som herr Kollberg nyss hållit och i vilket han gick in på olika detaljfrågor, skall jag begränsa mig till att understryka några av de punkter, som i denna fråga varit avgörande för oss reservanter.

Vi som företräder reservationen motsätter oss icke ett sammanförande av förvaltningsuppgifterna på sjöfartens område, om det går att vinna några verkliga och påtagliga fördelar genom detta, det är i frågan om vad man där tror sig kunna uppnå som meningarna går isär. För min del är jag inte övertygad om att vi vinner några verkliga fördelar genom att bryta sönder kom-

merskollegium och ta ifrån ämbetsverket en del av dess hittillsvarande uppgifter och i stället bygga upp ett nytt ämbetsverk av den väldiga omfattning, som det tilltänkta sjöfartsverket förefaller att bli.

Jag har under åtskilliga år varit med om att i statsutskottets första avdelning behandla anslagsfrågor för lots- och sjökarteverken och att ingående diskutera frågor, som haft nära samband därmed, och jag har då kommit till den uppfattningen att många skäl talar för att nämnda båda verk bör sammanslås. De har en viss naturlig samhörighet, men det är ett långt steg från en sådan sammanslagning till den som Kungl. Maj:t förordar i den framlagda propositionen.

Ser vi efter vad som sagts av de olika remissinstanserna — icke minst av sakkunskapen på sjöfartens och på det ekonomiska livets områden — finner vi, att man på långt flera håll än mången kanske tänkt sig har avstyrkt en utbyggnad av den storleksordning, som föreslås i vad utredningsmännen benämner alternativ II, alltså det alternativ, som ligger till grund för handelsministerns proposition; statsrådet har ju till och med gått utöver vad utredningsmännen tänkt sig.

Om man tar vad som huvudsakligen är alternativ I och vad vi reserverar tillstyrker, så har man nått ett ganska långt stycke på väg. Varför kan man inte nöja sig med det vid detta tillfälle och se, hur det utfaller? Visar det sig att resultatet blir bra och skulle starka skäl, byggda på de gjorda erfarenheterna, kunna förebringas, så skulle jag finna det ganska naturligt att handelsministern tar upp frågan på nytt, och sedan får riksdagen ompröva den. Det är mycket möjligt, att det då skulle finnas en mera samlad uppfattning, att man borde gå längre.

Jag har den mycket bestämda uppfattningen, att vi nu inte bör gå längre än vad som föreslås i reservationen, och

därför begränsar jag mig, herr talman, till att yrka bifall till reservationen.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Det ligger i sakens natur, att förvaltningsapparaten förnyas allteftersom behov uppstår av anpassningar efter ändringar i samhället. Jag vågar utan överdrift påstå, att framför allt på det ekonomiska området har utvecklingen under efterkrigstiden gått mycket snabbt. Staten har också vidtagit betydande förändringar i de administrativa organ, som på olika sätt skall tjäna näringslivet och de enskilda.

Det brukar inte möta något motstånd här i riksdagen, om man försöker anpassa förvaltningsapparaten på det sätt, som utvecklingen själv kräver. Man strävar helt naturligt efter att finna ändamålsenliga och rimliga lösningar, så att administrationen skall kunna fylla de krav, som ställs på den. Inom handelsdepartementets verksamhetsområde har det skett åtskilliga förändringar i ämbetsverkens organisation, och jag har fått den uppfattningen, att riksdagen varit ganska lyhörd.

Den proposition, som nu ligger på riksdagens bord, syftar till att åstadkomma en samordning av alla de organ, som skall tjäna sjöfarten. Jag skulle vilja beteckna detta förslag som en rationaliseringsåtgärd — en åtgärd, som helt naturligt har till syfte att uppnå ökad effektivitet. Kammarrens ledamöter känner säkerligen till att samhällets organ på sjöfartens område är mycket splittrade. Det har under lång tid, i varje fall under de år jag har haft nöjet att sitta i handelsdepartementet, gjorts åtskilliga framstötter för att denna sak skulle rättas till. Dessa har kommit från den svenska rederinäringen, där man — för övrigt mycket högljutt — har hävdat, att sjöfartsnäringen rimligen kan begära att få organ, som företräder näringen på ett annat sätt än vad som sker för närvarande.

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

Det var dessa krav som föranledde igångsättandet av en utredning om hur förhållandena lämpligen borde ordnas. Av denna utredning var — det vill jag gärna betona — en representant för rederinäringen ledamot, och denne var ense med övriga ledamöter om att man borde föreslå en omorganisation, som motsvarar vad som här kallas alternativ II. I den mån denne ledamot var representativ för sjöfartsnäringen har man alltså från det hållet yrkat på en omorganisation i den riktning, som jag i propositionen gått in för.

Både herr Kollberg och herr förste vice talmannen har sagt, att man kan ju nöja sig med det mindre, rent tekniska organ som ifrågasatts och i övrigt låta saker och ting anstå tills vidare. Det kan ju hända, sade herr förste vice talmannen, att om handelsministern kommer tillbaka om ett par år, kanske det gått så bra, att vi skall ta också den sista biten och lägga till enheten.

Herr talman! Jag har dristat mig att föreslå en utökning av denna organisation utöver den som utredningen föreslagit. Då har det inträffat att i denna debatt har det blivit något av ett huvudämne, hur man skall kunna skaffa ett svenskt ämbetsverk arbetsuppgifter. Man påstår alltså inte att det nya sjöfartsverket skulle komma att fungera dåligt utan frågar närmast: Hur skall det gå med gamla ärevärdiga kommerskollegium? Det är en intressant iakttagelse att man med andra ord är bekymrad över att kommerskollegium eventuellt skulle erhålla för få arbetsuppgifter.

Jag vill i det sammanhanget gärna ha sagt att när utredningen fick direktiv om att undersöka möjligheterna att utvidga förslaget om ett sjöfartsverk utöver vad man först hade tänkt sig, skedde detta just därför att vi kom underfund med att det inom en nära framtid var mycket troligt, att kommerskollegium skulle komma att få nya arbetsuppgifter sig förelagda. Det är klart att

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

riksdagen bestämmer i sista hand, men nu är det på det sättet att en hel del av de arbetsuppgifter, som handhas av handels- och industrikommissionen, är av sådan karaktär att de blir nödvändiga att utföra även om vi kommer in i en annan handelspolitisk situation än för närvarande.

Om vi tänker oss att vi överför handels- och industrikommissionens utredningsavdelning till kommerskollegium — det ligger mycket nära till hands att göra så — så kan jag upplysa kammarerna om att utbrytningen från kommerskollegium av ett par byråer, som tjänar sjöfarten, skulle omfatta ett antal tjänstemän som är mindre än 50. Flyttar man utredningsbyrån från handels- och industrikommissionen till kommerskollegium, blir det mera än 50 tjänstemän som kommer dit. Det uppstår alltså inte något bekymmer hur kommerskollegium skall kunna skaffa sig arbetsuppgifter i framtiden. Jag tror att den saken kommer att ordna sig. För övrigt är det så att om det inte finns ärenden att handlägga är det mycket rimligt att ämbetsverket anpassar sig efter läget, och i så fall kan man genomföra en reduktion.

Jag tror emellertid inte vi blir i stånd att göra det — detta brukar ju vara ett krav ifrån riksdagens sida — därför att dessa nya uppgifter kommer att ge kommerskollegium så mycket arbete och man kommer att få sätta dit så många tjänstemän, att dess personal inte blir mindre än den är nu.

Herr Kollberg säger att kommerskollegium är ändå statens centrala verk på näringslivets område. Jag vill inte bestrida det, men jag ifrågasätter om detta verk, som skall ha översyn över vårt allmänna ekonomiska liv, skall behöva försvagas så kolossalt genom att man gör denna utbrytning. Det finns ändå — det vet kammarens ärade ledamöter — åtskilliga specialområden som redan nu ligger utanför kommerskollegium. Jag behöver bara erinra om jordbruket,

fisket, transportväsendet, elkraften och åtskilligt annat. Det kan inte förhålla sig så att därför att dessa verksamheter och näringsfång inte faller under kommerskollegium skulle kommerskollegium vara ur stånd att överblicka och att även på sådana områden få en grund för sina bedömningar, särskilt då det gäller remisser och utlåtanden. När man hänfört vissa förvaltningsuppgifter till speciella institutioner, har detta skett därför att man ansett att man på administrativ väg skulle kunna uppnå bättre effekt, och samma förhållande är det här.

Om man nu tillspetsar frågan, som herr Kollberg gjorde, och påstår att ingen har givit besked om hur kommerskollegium skall kunna arbeta sedan vi inrättat ett sjöfartsverk, tycker jag man kan framhålla att även om majoriteten av kommerskollegium avstyrkt det mer omfattande alternativet till sjöfartsverk, fanns det ändå två kommerseråd och föredraganden i ärendet som tillstyrkte detta alternativ. Den omständigheten borde väl säga herr Kollberg en hel del, ty man kan inte gärna göra gällande att dessa högre tjänstemän inte har tänkt igenom saken, innan de gav uttryck för sin åsikt i den reservation, som de fogat till kommerskollegii utlåtande.

Om jag vidare skulle yttra ett par ord om den indirekta kritik som kommer fram i reservationen, där man frågar: Varför skall man nu ändra på ett förhållande som i stort sett varit godtaget av alla, även av näringslivet? så kanske man vågar säga, att det finns ingen anledning att här offentligt diskutera vilka olägenheter som kan ha förekommit. Men så mycket vågar jag säga att hade det inte funnits en sådan splittning, skulle det inte ha uppstått motsättningar som understundom lett till betydande olägenheter vid handläggningen av olika ärenden. Jag har som sagt ingen anledning att offentligt här i kammaren diskutera detaljer, men jag

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

vill gärna ha framhållit att sådana olägenheter inte skulle ha uppkommit om dessa arbetsuppgifter hade handlagts under en enhetlig verksledning.

Till detta kan man lägga ytterligare den synpunkten, att det måste vara av värde för fördelningen av arbetsuppgifterna att det finns en enda myndighet med den expertis på sjöfartens område, som det nya verket, såsom jag hoppas, kommer att få. En sådan koncentration måste sålunda vara en fördel när det gäller att bedöma frågorna i stort.

När det från herr Kollbergs och reservanternas sida säges, att man inom sjöfarten inte själv har begärt några ändringar av handläggningen av sina angelägenheter, så kan jag inte neka mig nöjet att erinra om en artikel i en politisk tidskrift för ett par veckor sedan, där en framstående företrädare för Sveriges redareförening framställde rätt grava anmärkningar emot myndigheterna och deras sätt att företräda sjöfartsnäringen. För mig var detta ingenting nytt. Jag känner till, hur man inom Redareföreningen ser på förhållandena. Men det går alltså inte att göra gällande, att man på den kanten skulle anse att allting är bra som det är; det har nog gång efter annan där kommit fram uttryck för ett visst missnöje.

Jag tror inte att man från riksdagens sida bör lägga alltför stor vikt vid det förhållandet att vissa ämnesområden brytes ut ur kommerskollegium, utan man bör i stället göra sig den frågan, om det nya verket får en ändamålsenlig form och kommer att kunna fullgöra de betydande arbetsuppgifter som efter vad jag föreställer mig finns på sjöfartens område.

Det har gjorts den invändningen, att det nya verket kommer att bli sämre utrustat än kommerskollegium när det gäller att bedöma de ekonomiska frågorna. I anledning därav vill jag säga, att det är min förhoppning att det nya verket skall kunna få en sådan ledning och en sådan kår av tjänstemän

över huvud taget att det skall visa sig mäktigt att företräda sjöfartsnäringen på bästa sätt och därmed också ge denna den service som avsikten varit. Det är detta som är det viktigaste i denna sak. Jag tror för min del att om riksdagen, såsom jag hoppas, bifaller utskottets förslag, kommer det inom en nära framtid att råda stor enighet om att det nya verket fyller sin plats. I den mån det skulle uppstå några besvärligheter, kommer dessa säkerligen att sammanhänga därmed, att man vill bygga ut verket ännu mera. Men sådana önskemål från verkens sida är ju inte några nyheter.

Skulle däremot riksdagen nu inte vilja inrätta något nytt verk, måste det tillsättas nya tjänster inom de olika verk, där sjöfartsnäringens frågor handlägges. Huvudsyftet med den föreslagna omorganisationen har varit att åstadkomma en effektivisering utan att det därför skulle behöva anställas några ytterligare tjänstemän.

Jag tror således att det finns alla skäl för att riksdagen godtar utskottets yrkande. Den kritik, som riktats mot det förhållandet att vissa avdelningar skulle brytas ut ur kommerskollegium, kan väl inte få stå hindrande i vägen för den stora sak det här gäller, nämligen en rationalisering och effektivisering av den statliga förvaltningen även i fråga om sådant som hör till sjöfartens område.

Herr KOLLBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Handelsministern sade att det är en rationaliseringsåtgärd som sker genom tillkomsten av det nya sjöfartsverket. Ja, det är riktigt i den mån det är fråga om en sammanslagning av de olika verk som har hand om de nautisk-tekniska problemen på sjöfartens område. Däremot anser jag att det är en felaktig organisatorisk princip, när man vill till det nya verket överföra de näringspolitiska och därmed sam-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

manhängande frågor som handlägges av kommerskollegium. Det är inte rationellt att utrusta alla tekniska verk med full sakkunskap på det näringspolitiska området, utan det måste ske en specialisering av de olika ämbetsverken i fråga om huvudtypen av deras uppgifter.

När handelsministern vidare säger att vi motionärer och reservanter är bekymrade för att kommerskollegium inte skall få tillräckligt med arbetsuppgifter, så är det att vända alldeles upp och ned på det hela. Handelsministern skall inte någonstans kunna återfinna några bekymmer för den sakens skull. Att överföra, såsom handelsministern säger, en viss avdelning från handels- och industrikommissionen till kommerskollegium, anser jag vara en riktig åtgärd. Att försöka framställa mig som enbart intresserad för att kommerskollegium inte skall mista femtio tjänstemän och så förklara, att verket ju får ett flertal tjänstemän från andra håll, tycker jag i alla fall är litet enkelt. Jag intresserar mig i denna fråga för att kommerskollegium enligt sin instruktion skall kunna följa och befordra utvecklingen inom rikets handel, sjöfart och industri. Dessa näringsars problem hänger så intimt samman, att det är av betydelse att de också i fortsättningen handlägges av ett och samma centrala verk.

Herr förste vice talmannen **SKOGLUND** (h) kort genmäle:

Herr talman! Vad jag reagerade emot var handelsministerns yttrande, att det inte var risken att det nya sjöfartsverket skulle fungera tungrovt och mindre väl, som gjorde, att reservanterna inte ville följa Kungl. Maj:ts förslag, utan att avstyrkandet i stället grundades på att kommerskollegium skulle erhålla för få arbetsuppgifter. På den punkten vill jag komma med en gensaga. Det som bestämt min och flera andra reservanters uppfattning är att inte minst sjö-

fartsorganisationsutredningen själv har understrukt, att möjligheten att bevara det näringsekonomiska sambandet mellan sjöfarten och andra näringsgrenar inte skulle få förminskas. Den ansåg, att sjöfartens kommersiella frågor och spörsmål om dess ekonomiska förhållanden, sedda i samband med landets övriga näringar, borde behandlas, och bäst kunde bevakas, inom kommerskollegium. Sådana synpunkter har ju också ett flertal remissinstanser framhållit. Det är dessa synpunkter, herr statsråd, som i detta fall har varit avgörande.

Herr **SVENSSON** i Göteborg (s):

Herr talman! Jag har i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 124 väckt en motion i denna kammare, i vilken jag har föreslagit, att riksdagen måtte dels föreskriva att handelsflottans välfärdsfond skall förvaltas av det föreslagna ämbetsverket, dels besluta intaga handelsflottans välfärdsråds kanslipersonal på det föreslagna sjöfartsverkets personalstat, dels i samband därmed ordinariebilda tjänsterna som idrottssekreterare och kanslibiträde. Utskottet har, i vad avser den första satsen, anfört, att det utgår ifrån att handelsflottans välfärdsfond skall förvaltas av det nya verket, men då det gäller den andra satsen — angående intagande av välfärdsrådets kanslipersonal på det föreslagna sjöfartsverkets personalstat — har det i likhet med departementschefen inte ansett sig kunna biträda motionen.

Nu anser jag för mitt vidkommande, att när handelsflottans välfärdsråds kansli överflyttas till det nya verket, bör personalen också bli fast anställd. Då rådet år 1948 upprättades och började sin verksamhet, var det naturligtvis omöjligt att uttala sig om personalbehovet. Sedan dess har emellertid verksamhetens omfattning undan för undan vuxit så, att det är alldeles up-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

penbart, att behovet av arbetskraft på rådets kansli inte kan anses tillgodosett med ett mindre antal tjänstemän än som för närvarande är anställda, nämligen tre stycken. Tvärtom kan det anses vara rätt klart, att en utvidgning av rådets verksamhet kan komma att medföra ökat behov av arbetskraft. Enligt min mening finns det således ingen anledning att skjuta frågan om att ordinariebilda de redan inrättade tjänsterna på framtiden. Det var, som sagt, också därför som jag väckte min motion.

Man kan kanske med en litet positiv tolkning av utskottets utlåtande förutsetta, att denna fråga kommer att tas upp vid ett senare tillfälle. Utskottet säger nämligen: »Då det icke torde låta sig göra att på förhand ange de exakta uppgifterna för varje enskild befattningshavare, anser utskottet i likhet med departementschefen, att vid verkets tillkomst de nuvarande lönegradsplaceringarna i allmänhet böra bibehållas.»

Jag skulle för mitt vidkommande vilja hemställa till departementet, att det välvilligt måtte se på denna sak, därför att det är orimligt, att personal, som varit anställd bortåt ett tiotal år, inte skall placeras på ordinarie stat. Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Förvaltningsuppgifterna på sjöfartens område är nu uppdelade på ett flertal myndigheter. Sjöfartsärenden handläggs i första hand av följande centrala statliga myndigheter, nämligen lotsverket, sjökarteverket, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt kommerskollegium.

Det borde ligga i sakens natur, att en sådan organisatorisk splittring inte kan innebära en rationell handläggning av dessa ärenden och att en samordning därför är synnerligen motiverad. Det övervägande flertalet myndigheter

och organisationer, som yttrat sig i frågan, har också givit uttryck åt en sådan uppfattning. Sjöfartsorganisationsutredningen har härutinnan framlagt alternativa förslag. I alternativ I har det föreslagits, att sjöfartsverket skulle bildas genom en sammanslagning av lotsverket, sjökarteverket, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i vad denna handhar hamn- och farledsanläggningar, samt statens isbrytareverksamhet.

I alternativ II har föreslagits, att till det nya verket skulle överföras — utöver vad som föreslagits i alternativ I — de delar av kommerskollegium, som handlägger sjöfartsärenden, fränsett ekonomiska frågor och statistik. I propositionen föreslår emellertid departementschefen, att till sjöfartsverket skall överföras även de ekonomiska sjöfartsfrågorna. Statistiken skulle dock fortfarande vara kvar i kommerskollegium.

För utskottets majoritet har det stått klart, att det måste vara en fördel att sjöfartsnäringen kan vända sig till en myndighet i stället för som nu till fyra. Utskottet anser också — liksom för övrigt en rad remissinstanser, bland annat lotsstyrelsen, hamnförbundet och de ombordanställdas organisationer — att det mera omfattande alternativet är att föredra.

Nu har herr Kollberg ställt en fråga till mig som utskottets talesman, om ett ämbetsverk skall kunna yttra sig över förhållandena enbart på grundval av statistik. Nu har vi inte sagt riktigt på det sättet i utskottets utlåtande. Vi har påpekat, att man skall kunna använda statistiken, men att man även skall kunna använda annat tillgängligt informationsmaterial och på det sättet följa utvecklingen och i anslutning härtil avge remissyttranden i frågor av mera principiell betydelse för näringslivet i dess helhet. Vidare har utskottet sagt, och detta tycker jag är bärande: »Om däremot tanken är, att kommerskollegium skall vinna den önskade överblic-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

ken genom egna praktiska ämbetsåligganden inom olika näringsgrenar synes detta innebära, att en rad myndigheter skulle inordnas under kollegium. Detta kan näppeligen vara en realistisk tanke. Utvecklingen i fråga om statsförvaltningens organisation synes i stället gå i motsatt riktning, vilket torde betingas av att både samhällsmaskineriet och näringslivet efter hand fått en alltmera komplicerad och specialiserad karaktär.»

Detta är alltså en utveckling, som det enligt vårt förmenande inte går att komma ifrån. Sedan tror jag inte att man skall anlägga den synpunkten på detta — som herr Kollberg gjorde — att eftersom kommerskollegium sedan århundraden sysslat med dessa frågor, skulle man inte kunna vidtaga en, som utskottsmajoriteten tycker, mera rationell ändring. Det vore väl att se synnerligen konservativt på dessa problem.

Herr förste vice talmannen säger att man kan acceptera alternativ I och gå ett steg i taget, men utskottsmajoriteten har varit övertygad om att det är mest rationellt att med en gång genomföra denna organisation så att man får sjöfartsärendena behandlade på ett ställe.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att får yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag är väl medveten om riskerna att ta till orda vid tiden för middagsrasten, och därför skall jag fatta mig ytterst kort och begränsa mig till några repliker gentemot handelsministern.

Handelsministern började med att säga, att man här i kammaren inte brukade möta motstånd mot behov som uppkommit genom utvecklingen själv. Sedan ställer han sig inför uppgiften att precisera hur dessa behov uppkom-

mit och vem som har angett dem. Då tvingas handelsministern att uppge två källor. Den ena — ärade kammarledamöter — är en före detta sjöfartsman i utredningen. Den andra källan är missförhållanden, som skulle ha uppkommit men som det inte är lämpligt att diskutera här i kammaren — enligt handelsministerns utsago. Det är alltså dessa båda förutsättningar på vilka detta förslag om ett nytt stort, ja, mastodontiskt sjöfartsverk grundar sig. Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet vid att de parter som skall betjänas genom detta sjöfartsverk, redarna — sjöfartsnäringsens företrädare — från storredarna och ned till de små redarna, betackar sig för detta verk.

Sedan är det riktigt att de ombordanställdas organisationer sagt ja, och gjort det framför allt med hänsyn till de sociala synpunkter de anlägger på detta verks tillkomst. Då måste man hålla i minnet, att sjöfartsverket inte skall ha i uppdrag att inrikta sin verksamhet på den sociala uppgiften för de ombordanställda, utan det skall ha hand om sjöfartens tekniska framkomstmöjligheter, som herr Kollberg uttryckte det, och de ekonomiska uppgifter som hittills legat inom kommerskollegium. Det faktum står klart, att medan herr Thapper säger att det för utskottets majoritet är uppenbart, att det är bättre med en myndighet än flera, så är detta ämbetsverk icke önskvärt för sjöfartens målsmän.

Handelsministern säger vidare i sitt anförande, att om vi nu inte inrättar detta ämbetsverk, måste vi inrätta nya tjänster. Om vi tar det föreliggande förslaget, kan emellertid en rationell effektivisering ske, som kan leda till ett förbilligande. Även på den punkten har vi inom utskottets första avdelning gjort en omprövning och vi har, herr statsråd, fått andra uppgifter på denna punkt. Verket har nämligen redan från början beräknats med för få

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

tjänster. Redan från starten måste det utökas med ett antal tjänster; hur stort kan inte anges. Sannolikt kommer emellertid detta att leda till en fördyring på något över 100 000 kronor i stället för, som handelsministern räknar med, ett förbilligande på över 100 000 kronor. Även här har vi således uppgifter, som borde inge betänksamhet och som visar, att det stora projekt som här framlagts i form av alternativ II inte är moget för en lösning.

Till sist skulle jag bara vilja säga — herr Kollberg var inne på den tanken i sin replik — att huvudsaken ändå inte kan vara att ge kommerskollegium ett visst antal tjänstemän. Huvudsaken är väl att näringslivet har en samlad representation i något av våra verk. Detta har kunnat ske både på sjöfartens och det övriga näringslivets fält i kommerskollegium. Varför skulle då detta verk, på det sätt som här föreslås, brytas sönder? Det är riktigt att reformera när utvecklingen själv kräver det, men det är inte riktigt att reformera när inga praktiska behov visat sig föreligga. Handelsministern får förlåta mig, men jag tror att man måste konstatera, att det förslag som här föreligger är ett bevis på onödig reformlusta för att inte säga en smula överdriven klåfingrighet att göra om en verksorganisation, som hittills har fungerat till deras belåtenhet som verket har att betjäna.

Herr THAPPER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ståhl sade alldeles nyss, att förslaget inte är tilltalande för sjöfartens målsmän. Jag konstaterar då att herr Ståhl bland sjöfartens målsmän utelämnar det stora flertalet, nämligen de ombordanställda. Herr Ståhl gör sig skyldig till det vanliga misstaget, att bara de som sitter i ledningen representerar näringen i fråga. Han konstaterar att det visserligen är riktigt vad jag sagt, att de ombordanställda till-

styrkt, men han försöker förringa detta med att säga, att det säkerligen skett uteslutande på grund av intresset för de sociala förmånerna. Vad vet herr Ståhl om detta? Det är att fränkänna dem ett gott omdöme om man tror, att de uteslutande ser till de sociala förmånerna i detta sammanhang. Jag tycker att det är rätt betecknande när han resonerar på detta sätt.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga till herr Thapper att jag själv konstaterade, att de ombordanställda tillstyrkt detta förslag av sociala skäl. Herr Thapper frågar sedan: hur vet herr Ståhl det? Jo, det kan jag läsa mig till — och det kunde herr Thapper också göra — i deras remissutlåtande, som finns fogat till propositionen. Man säger där klart ifrån, att det är de sociala skälen som är motiveringen. Detta verk skall emellertid inte främst ta sikte på de sociala skälen utan skall tjäna de ekonomiska intressena. Jag tar för givet att herr Thapper vet detta, eftersom han deltagit i behandlingen av detta ärende i utskottet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Jag tvingas att begära ordet även om jag är medveten om den fara, som herr Ståhl nyss påminde om.

Man skall inte glömma bort, att huvudsyftet med detta förslag är att få bort splittringen vid handläggningen av sjöfartsärendena. Kommerskollegium har ju från början haft hand om och varit tillsynsorgan för alla näringar. Undan för undan har man ur detta centrala verk brutit ut många områden. Så sker även nu.

Det är riktigt, som herr Kollberg säger, att kommerskollegium skall handlägga ärenden beträffande handel, industri och sjöfart, det kan man inte för-

Inrättande av ett sjöfartsverk m. m.

neka. Nu har vi trott, att vi skulle kunna tjäna näringarna bättre genom en sådan här centralisering. Herr Ståhl säger att det bara är klåfingrighet från min sida att lägga fram denna proposition. Redareföreningen avstyrker ju detta. Herr Ståhl glömmer emellertid alla de andra instanserna. Jag behöver bara erinra om statskontoret, lotsstyrelsen, hamnförbundet och många andra. De säger att förslaget är ändamålsenligt.

Herr Ståhl säger då, att det redan är för få tjänstemän i detta verk och att det således inte blir några besparingar. Jag tillät mig dock antyda, att det för närvarande är en stark press på att få nya tjänstemän i nu existerande organ och att detta tryck skulle lätta om man kunde samordna de administrativa krafterna. Det skulle bli en förenkling vid handläggningen av ärendena. Detta måste väl ändå vara en bärande motive-ring, som inte bara kan slås bort med tal om klåfingrighet från min sida. Jag har ju inga speciella intressen här.

Jag kan inte begripa att man kan säga, att det är skadligt och att det icke är ändamålsenligt att gå längre än till att göra sjöfartsverket till ett tekniskt verk. Man kan då säga som herr Kollberg, att vi inte kan i alla möjliga verk anställa experter som har allmän överblick. Nej, naturligtvis kan man inte göra det. Jag har dock vågat utgå ifrån, att med de tjänster detta verk får — med en generaldirektör i spetsen — skall det finnas möjlighet att få tjänstemän som kan överblicka inte bara sjöfartsnäringsens allmänna läge och behov utan även vårt ekonomiska läge i allmänhet — ungefär på samma sätt som andra ämbetsverk förmår göra. Jag erkänner gärna att vi har haft för-månen att i kommerskollegium få chefer som varit utomordentligt duktiga tjänstemän. Detta erkännande får emellertid inte hindra, att man anser, att erforderliga åtgärder måste vidtagas, om det tränger fram ett behov, och detta är

konstaterat genom en sakkunnigutredning. Märk väl, det är inte något påhitt från min sida, utan behovet har konstaterats genom en sakkunnigutredning där man hade representanter även för rederinäringen och där en framstående sådan representant i huvudsak tillstyrkt det föreliggande förslaget.

Om det sedan kan vara omtvistligt huruvida man skall förordna en utbrytning ur kommerskollegium av två byråer, så tycker jag att det är mera rationellt att man inte stannar vid en halvmesyr utan tar steget fullt ut. Det är av denna anledning propositionen har avlämnats.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels och på bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ståhl begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringspropositionen upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 146, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Ståhl begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgå-

vos 120 ja och 74 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av

återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.20.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 24 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 147, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till kommerskollegium jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Ökad examination av tandläkare m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad examination av tandläkare, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken ÖBERG (s):

Herr talman! Tillsammans med några andra av kammarens ledamöter har jag i denna fråga väckt en motion, vari vi hemställt, att riksdagen måtte under budgetåret 1955/56 under kapitalbudgeten anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor för utförande av ritning-

ar och förberedande arbete för en tandläkarhögskola i Göteborg. Vi motiverar denna vår framställning med att tandläkarbristen är så stor att allt måste göras som kan göras för att få fler tandläkare. Inte minst de ledamöter av kammaren som har att syssla med folktandvården vet, hur besvärligt det är att få tjänsterna inom denna besatta med tandläkare. Vi har också den uppfattningen, att om man inte plottrat bort denna undervisning så som Kungl. Maj:t faktiskt har gjort i sitt förslag utan i stället inriktat sig på göteborgsprojektet, kunde vi på ett tidigare stadium fått färdigutbildade tandläkare.

Nu har emellertid utskottet inte biträtt vår motion utan i stället anslutit sig till umeåprojektet. När jag läste igenom utskottets utlåtande i denna del måste jag säga mig, att jag sällan om ens någonsin läst något utskottsutlåtande som i så hög grad som detta präglats av betänksamhet men ändå utmynnat i ett tillstyrkande. Man befarar t. ex. i utlåtandet att patienttillströmningen inte är tillräcklig för en umeåklinik, man talar om att kommunikationerna kanske inte heller är de lämpligaste för att man skall få erforderligt patientunderlag, och sedan yttrar man följande, som jag vill citera för att belysa denna tveksamhet: »Med hänsyn härtill och i betrak-

Ökad examination av tandläkare m. m.

tande av att svårigheter kunna komma att yppa sig rörande möjligheterna att fortlöpande tillgodose kliniken med erforderliga och väl kvalificerade lärarkrafter måste enligt utskottets mening ett realiserande av det föreliggande förslaget i viss mån betraktas såsom ett experiment.» Jag måste säga för min del, att om detta experiment misslyckas, har det verkligen varit för statsmakterna ett mycket dyrbart experiment.

Sedan fortsätter utskottet: »För de studerande kan den föreslagna splittningen av studierna på två läroanstalter ge anledning till betänkligheter.» Umeåprojektet innebär nämligen att eleverna skall få sin utbildning förlagd dels till Stockholm och dels till Umeå. Detta kan verkligen ge anledning till betänkligheter. Det kan inte vara lämpligt för eleverna att behöva flytta sin utbildning från den ena orten till den andra.

Utskottet kommer sedan till följande slutsats: »Ehuru utskottet med hänsyn till de osäkerhetsmoment, som i vissa avseenden vidlåda förslaget om inrättande av den ifrågavarande högskolekliniken i Umeå, hyst tvekan om lämpligheten av projektets realiserande, har utskottet likväl ansett sig böra biträda nämnda förslag.» När så stor tveksamhet rått tycker jag att yrkandet inte borde ha avsett ett bifall till umeåprojektet, utan fastmer ett bifall till göteborgsförslaget.

Nu vet jag mycket väl att jag inte har stora utsikter att mot ett enhälligt utskott vinna gehör för ett yrkande om bifall till vår motion, och jag skall därför inte heller ställa något sådant yrkande, i synnerhet som utskottet har varit nog välvilligt att i klämman påreslå, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om föreläggande snarast möjligt för riksdagen av plan för inrättande av en tandläkarhögskola i Göteborg.

Eftersom jag ser att statsrådet är när-

varande här i kammaren, skulle jag i anslutning till detta sista yrkande som utskottet gör vilja hemställa till statsrådet att inte stoppa den här skrivelsen alltför långt undan utan se till att planen om möjligt föreläggs redan nästa års riksdag för förverkligande. Dessutom skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att planeringen sker i samråd med myndigheterna i Göteborg, så att utbyggnaden kan samordnas med de medicinska och andra institutioner som redan håller på att byggas där.

Jag hoppas att denna min vädjan inte skall förklinga ohörd. Jag har kanske varit litet otrevlig mot utskottet, men det behöver ju statsrådet inte fästa sig vid, utan han kan i stället ta min sista vädjan ad notam.

Herr talman! Jag har som sagt intet yrkande men hoppas att vi så fort som möjligt får planerna på en tandläkarhögskola i Göteborg förverkligade.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag skall inte spilla många ord. Jag vill bara konstatera att det föreliggande utlåntag antagits enhälligt av andra avdelningen och av statsutskottet. Vi har där tagit en positiv ställning till en utbyggnad av tandläkarutbildningen, som är i högsta grad nödvändig för att utbildningen skall fylla de anspråk man ställer på densamma, nämligen att få fram ett tillräckligt antal väl utbildade tandläkare.

Det finns ingen anledning att här diskutera umeåprojektet kontra göteborgsprojektet. Bägge är nödvändiga, och bägge kommer säkerligen att i sinom tid förverkligas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga ett par ord eftersom jag varit med i statsutskottets andra avdelning vid behandlingen av den här saken.

Som avdelningens ärade ordförande

här sade är det inte något val mellan Umeå och Göteborg, eftersom bägge ingår i planeringen. Utskottet har ju strukit under önskvärdheten av att högskolan i Göteborg kommer till stånd fortast möjligt.

Men när utskottet här säger att det är ett experiment, så tycker jag att man från utskottets sida ser realistiskt på saken. Jag vill stryka under att det experimentet enligt min uppfattning bör göras, ty man kan inte utan vidare godta att institutioner av detta slag inte kan förläggas till mindre orter än Stockholm, Göteborg eller Malmö. Om vi utan vidare accepterar detta, accepterar vi den kumulativa process, som driver alltmera från landsbygden och till de stora tätorterna. Man bör enligt min mening inte godta den utvecklingslinjen. Man får våga ett experiment för att undersöka om det inte är möjligt att också göra någonting i avlägsna landsändar.

Det är alltså den synen jag har haft på detta när jag har biträtt förslaget. Man får ta den risken att det inte går, men man skall inte utan vidare sträcka vapen när det gäller landsbygden och avlägsna landsändar. Från den synpunkten tror jag inte att klämman passar så illa till motiveringen i statsutskottets utlåtande.

Fröken ÖBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Svensson, att jag har ingenting emot att man gör experiment på landsbygden när det kan anses vara lämpligt. Men man skall ändå beakta att förslaget om institutet i Göteborg har större möjligheter. Vi har större patienttillgång, och vi har tillgång till alla de övriga resurserna på ett helt annat sätt. När jag talar om att det är ett dyrbart experiment är det därför att alla de resurser, som finns i Göteborg, inte finns där uppe. Annars har jag ingenting emot att landsbygden får de inrättningar som kan vara lämpliga, men

Tillfällig korttidsutbildning av präster

skall man experimentera, skall man göra det där det inte blir alltför dyrbart.

Herr SVENSSON i Ljungkile (fp):

Herr talman! Resurserna i fråga om byggnader finns inte i Göteborg och kan inte ställas till förfogande för närvarande.

Härmed var överläggningen slutad. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till tillfällig korttidsutbildning av präster jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 73 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 11 februari 1955, föreslagit riksdagen att till tillfällig korttidsutbildning av präster för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ollén m. fl.* (I: 403) och den andra inom andra kammaren av herr *Gustafsson i Bogla m. fl.* (II: 501), i vilka hemställts att riksdagen måtte avslå vad Kungl. Maj:t i propositionen nr 73 föreslagit;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Ståhl* väckt motion (II: 500).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 403 och II: 501 samt II: 500, till tillfällig korttidsutbildning av präster för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 35 000 kronor.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Iwar Anderson, Leander, Näsström, Hesselbom, Sundelin, Einar Persson* och *Elfving*, fröken *Ranmark* samt herrar *Åkerström, Thapper, Blidfors* och *Andreasson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa att riksdagen måtte, med avslag å motionen II: 500 samt med bifall till motionerna I: 403 och II: 501, avslå Kungl. Maj:ts förevärande förslag.

2) av herr *Ohlon*;

3) av fröken *Andersson*;

4) av herr *Ståhl*;

5) av herr *Svensson* i Ljungskile;

de fyra sistnämnda reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BLIDFORS** (s):

Herr talman! Som framgår av statsutskottets utlåtande beräknas prästbristen i slutet av 1950-talet till cirka 350 stycken. Det låter ganska mycket, men mot bakgrunden av att den nuvarande tjänsteorganisationen läggs till grund för beräkningarna och mot bakgrunden av att vi har cirka 3 000 prästtjänster här i landet är denna brist enligt mitt förmenande inte så anmärkningsvärd. Därtill kommer en annan sak, nämligen att i bristen också har räknats in behovet av präster för missionsfälten och för sjömansmissionen.

Egentligen är det väl knappast någon överraskning att det råder brist på detta område, när det gör det på så många andra områden i samhällslivet, där det krävs akademiskt utbildad arbetskraft. Jag kan bara hänvisa till bristen på lärare, läkare, ingenjörer, tandläkare o. s. v. Enligt medicinalstyrelsens uppgifter hade vi t. ex. den 1 juli 1954 1 008 distriktstandläkare inom vår folktandvård varav 347 var utlänningar. 79 tandläkartjänster stod helt utan befattningshavare. Det kan inte skada, herr talman, att även sådana här saker kom-

mer med i bilden, när det gäller att bedöma, huruvida just *prästbristen* är så kolossal, att man skall behöva ordna med en särskild korttidsutbildning. Tillgången på präster har ju skiftat under årens lopp. Omkring 1920 var vi nere i en dalgång liksom nu, och sedan var det i mitten på 1930-talet överskott på präster, så stort överskott t. o. m. att åtskilliga studerande lämnade de teologiska fakulteterna.

Enligt min mening finns det alltså inte anledning att i dagens situation vidtaga några jag höll på att säga panikartade åtgärder. Man kan gå andra vägar, som reservanterna vill peka på, under den tid då vi väntar på en välbehövlig pastoratsindelning, en pastoratsindelning, som skall kunna leda till en rationell fördelning av den tillgängliga arbetskraften; de nuvarande förhållandena på detta område är åtminstone på sina håll ganska häpnadsväckande. Då är det angeläget, menar jag, att den reformen kommer och kommer snart.

Låt mig bara ta ett enda exempel från en plats inte långt från min egen hemstad, alltså i Skåne. Där har vi en kommun som är ca två mil lång och ca 1½ mil bred. Kommunikationerna är alldeles utomordentliga, och kyrkorna ligger tätt. I den kommunen finns det sex pastorat med dithörande sex präster. Kommunen består av 5 784 invånare. Ärade kammarledamöter, det tycker jag säger en hel del om hur det verkligen är ställt med tillgången på präster på vissa håll.

Medan vi väntar på den här behövliga pastoratsindelningsreformen finns det faktiskt andra vägar att gå. Nog tycker jag för min del, att det borde vara en ambitionssak för kyrkan att hjälpa sig själv över den här bristsituationen. Jag tänker nu inte precis så mycket på punktdispenserna utan framför allt på en annan sak, nämligen att präster som är pensionerade skulle kunna åtaga sig rollen som vikarier, som predikobiträden. Det vore ett sätt för kyrkan att

hjälpa sig själv. Jag är medveten om att det kvinnliga tillskottet på präster inte blir så mycket att räkna med, men en sak får vi inte glömma i detta sammanhang, nämligen de växande studentårskullarna. Det är väl inte orealistiskt att anta att även de teologiska fakulteterna kommer att få sin del av dessa växande årskullar. Redan vid höstens inskrivningar vid fakulteterna visade sig en tendens till uppgång i detta avseende. En annan sak, herr talman, som jag inte skall gå in på just nu är frågan om vad som skulle kunna vinnas genom en överarbetning av folkbokföringssystemet genom att man avlastar vissa borgerliga arbetsuppgifter från prästen över på andra anställda.

Jag är mycket väl medveten om att det här föreliggande förslaget inte är någon stor fråga. Det gäller ju endast ett anslag på 35 000 kronor, och det har dessutom betecknats som en engångsföreteelse. Men samtidigt har jag för min del inte blivit övertygad om att det skulle vara nödvändigt att tillgripa en sådan här diskutabel åtgärd som en korttidsutbildning för att få fram ett så litet antal som 40, och då har man ändå inte räknat med eventuell avgång under studietiden.

Jag ber, herr talman, att med hänsyn till det anförda få yrka bifall till reservationen av herr Karl Andersson m. fl., som innebär avslag på Kungl. Maj:ts framställning i detta ärende.

Herr GUSTAFSSON i Bogla (s):

Herr talman! I motion nr II: 501 har jag tillsammans med några av kammarens ledamöter med kyrkliga och kulturella intressen yrkat avslag på den proposition som riksdagen nu behandlar. En likalydande motion är också väckt i första kammaren, nr 403. Huvudmotionären är chefredaktören för Svenska Morgonbladet, David Ollén, väl känd för sina religiösa intressen.

Det förhållandet att David Ollén och

Tillfällig korttidsutbildning av präster

undertecknad båda tillhör Svenska missionsförbundet har måhända på något håll tolkats såsom ett uttryck för att frikyrkoanslutna människor vill skapa svårigheter för svenska kyrkan i dess situation av en tillfällig prästbrist. Ett sådant syfte är motionärerna fullständigt främmande. David Ollén och jag är fortfarande anslutna till svenska kyrkan, och vi hyser en uppriktig önskan att i den mån vi kan det befrämja kyrkans välfärd och framtida goda utveckling. Men vi har inte kunnat bibringas den uppfattningen, att förslaget om korttidsutbildning av präster på lång sikt främjar kyrkans religiösa gärning. Inte ens för stunden löser man därigenom problemet om den nu aktuella prästbristen i kyrkan.

Avslagsyrkandet i motionen beror på, som vi i motionen framhåller, att vi icke vill medverka till att den förnämliga traditionen med en fullgod akademisk examen radikalt brytes. Jag vill erinra om att förslaget om korttidsutbildning har hos många präster väckt oro. Jag erinrar om att styrelsen för Svenska prästförbundet vid ett sammanträde i vintras efter en ingående överläggning om ifrågavarande förslag med sju röster mot två beslöt uttala, att förbundet icke kunde biträda förslaget om korttidsutbildning. Om man hade gått ifrån principen om korttidsutbildning och om det hade framhållits i propositionen, att det här rörde sig om ett extra anslag till kurser vid de teologiska fakulteterna och att frågan om prästutbildningen var en vanlig dispensfråga med prövning i varje särskilt fall, så föreställer jag mig att frågan hade legat annorlunda till.

Jag är övertygad om att vi behöver präster med fullgod utbildning. Prästen har i det moderna samhället en så besvärlig uppgift, att utbildningen knappast kan bli för grundlig.

När det nu i den nuvarande tillfälliga prästbristen är nödvändigt med dispens, vilket motionärerna är med-

Tillfällig korttidsutbildning av präster

vetna om, så föreställer jag mig att det inte finns något hinder för dispens även i de fall, då den teologiska utbildningen i normal ordning genomgått endast till hälften, för så vitt vederbörande äger personliga kvalifikationer för prästens uppgifter. Men en individuell dispensansökan är enligt min mening en tryggare metodik än vad som i propositionen föreslås. Såvida jag inte missuppfattat förslaget är det här fråga om dispens för ett större antal på en gång, där dispensen redan i förväg betraktas såsom ganska självklar.

För mig synes utvecklingen inom kyrkan och de frikyrkliga trossamfundens ganska märklig. Under det att de frikyrkliga samfundet i sina barndomsår endast hade lekmannapredikanter med föga eller ingen utbildning, så har under årens lopp samfundet efter måttet av sina krafter och med stor offervillighet — det rör sig om mycket stora belopp; jag föreställer mig att det går över miljonen bara för ett enda samfund — sökt att ge sina pastorer en allt bättre utbildning. Min personliga uppfattning är den, att när det gäller Missionsförbundets teologiska seminarium på Lidingö, som det numera heter, ges där liksom inom baptistsamfundet och metodistkyrkan i Göteborg, när det är fråga om den praktiska utbildningen en bättre utbildning än vad den svenska kyrkans präster får, även om den teoretiska utbildningen inte ligger på samma höga nivå.

Det har sagts mig under ett samtal för en tid sedan, att man föreställer sig att det teologiska seminariet på Lidingö tar sina elever direkt från plogen, mursleven, hyvelbänken eller fabriken utan några som helst kunskaper, men det är ju så, att det inom samfundet finns en urvalsmetod. Unga människor, som under årtal deltagit i frivillig religiös gärning, får genomgå kurser. Det vanliga är väl numera, att de flesta inträdessökande till seminariet på Lidingö har en tvåårig folkhög-

skola, somliga har studentexamen, andra realen. Det är märkligt att fastän frikyrkopredikanterna har en mycket låg lön, så är det så många inträdessökande till seminariet på Lidingö, att det fortfarande kan företas en sovring bland de sökande.

Nu får man bevittna, att det inom den svenska kyrkan råder prästbrist, trots att lönerna för prästerna relativt sett är goda, kanske mycket goda, i varje fall när det gäller kyrkoherdar i de högre lönegraderna. Det finns ju kyrkoherdar som får högre lön än vad en lektor får.

Jag tilltror mig inte att söka ge någon förklaring till förhållandet inom kyrkan och samfundet, men jag anser att vad som här har nämnts är av sådan beskaffenhet, att det borde leda till en självprövning inom kyrkan och till undersökning och förslag av helt annan art än en snabbutbildning av präster.

Nu förklaras det i propositionen på sid. 5, att det förslag som vi här diskuterar är att betrakta som en tillfällig företeelse. Jag misstror inte den nuvarande kyrkoministern och inte heller den nuvarande regeringen för att vilja svika eller gå ifrån denna försäkran, men jag frågar mig: Om det kommer en annan regering och en annan eklestiastikminister och prästbristen fortsätter, kan man då vara riktigt övertygad om att denna försäkran kommer att respekteras? Jag hyser en farhåga, den kanske är oriktig, för att det i en sådan situation kan sägas, att riksdagen ju 1955 givit sin principiella anslutning till propositionen om korttidsutbildning. Vi motionärer har tillåtit oss säga, att vi mottar uppgiften om prästbristen, som herr Blidfors närmare berörde, med en viss skepsis. Det har kanske på något håll väckt förargelse att vi varit något skeptiska, men man har under årens lopp fått vara med om så många framtidsprognoser att man kanske har rätt att vara litet skeptisk mot statistik. Vi har i motionen hänvisat till att dok-

tor Hassler vid en undersökning 1942 ansåg sig kunna konstatera ett betydande överskott på präster. Det rörde sig om ett stort antal, kanske ett par hundratal, av i sedvanlig ordning utbildade präster, som inte kunde beredas församlingstjänst. Och så sent som i juli 1954 utkom en broschyr på Diakonistyrelsens förlag med titeln »Det behövs flera präster», där en av författarna, direktorn vid styrelsen, beräknade en brist i maj 1954 på 53 präster, däri då inräknade 17 lediga präster vid sjömansinstitutionen och i hednamissionen.

Det må vara med dessa siffror hur det kan. Det är ingen större fråga för motionärerna, även om vi är en smula skeptiska. Jag tillåter mig emellertid tro, att det finns en viss reserv inom den svenska kyrkan. Den meningen har jag fått bestyrkt från kyrkligt håll, och jag erinrar om att i de direktiv som de sakkunniga, som skulle framlägga förslag till nya grunder för statliga direktiv — det var dåvarande statsrådet Quensel som stod för det — uppgavs att det sagda år fanns 40 stifts- och kontraktsadjunkter, inmot 300 kyrkoadjunkter och drygt 400 pastorsadjunkter. Hur det förhåller sig i dag vet jag inte. Därom är ingenting redovisat, men jag tror att det finns en viss reserv inom kyrkan, så läget är nog inte så allvarligt som man kan föreställa sig, när man läser propositionen.

Om de präster, som ingått i pensionsåldern och som är villiga att kvarstå i tjänst eller biträda i predikoverksamheten, har herr Blidfors nämnt, så där-om behöver jag inte orda vidare. Den allvarligaste invändningen mot korttidsutbildningen tror jag inte gäller kostnadsfrågan. Ett anslag på 35 000 kronor stimulerar inte till några motioner, och det är inte heller fråga om den nu angivna statistiken. Jag tror att det är riktigt vad Svenska Dagbladet, vilket också betygas av Sydsvenska Dagbladet — båda tidningar som är kända för

Tillfällig korttidsutbildning av präster

att stödja kyrklig kultur — säger att det finns stort fog för vad motionärerna framhållit om att ett bifall till propositionen kan leda till sänkning av prästernas utbildning. Vi framhåller i motionen att innan det sker en sådan panikartad åtgärd, som vi anser det vara, bör det försiggå en undersökning om prästernas civila sysselsättning i syfte att avlyfta denna från den egentliga prästtjänsten. När det närmast föregående kyrkomötet behandlade det nya prästlöneregleringsförslaget förebragtes i utskottet en statistik i detta avseende. Det var stickprov från alla delar av landet med olika struktur på församlingarna, och det var ganska anmärkningsvärt att den var rätt så enstämig. Däri angavs att mellan 50 och 60 procent av prästens arbetstid upptogs av civil sysselsättning såsom folkbokföring och allmänna uppgifter. Jag är övertygad om — och jag har vid samtal givit uttryck däråt — att det finns många skickliga kontorister i detta land, som väl kan biträda med folkbokföringen. Jag vill inte säga att kyrkan helt bör frikopplas från folkbokföringen, utan att vederbörande kyrkoherde skall vara chef för arbetet. Det finns kontorister, som är väl skickade att biträda vid detta arbete, men också kontorister, som är föga lämpade att bli präster, liksom jag är övertygad om att det finns åtskilliga präster i detta land, som är benådade förkunnare och äger gåvan att samtala med människor, som brottas med personliga problem och som behöver hjälp och god vägledning, men som saknar någon större fallenhet för rent rutinemässigt kontorsarbete. I de fall då prästen är både en god förkunnare och god själasörjare och skicklig expeditionsman förefaller det mig vara slöseri med akademisk utbildning att han skall syssla med rent kontorsarbete. Under sådana förhållanden har det för oss varit en huvudfråga att skapa ett visserligen mindre talrikt men högst kvalificerat prästerskap.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Så vill jag till sist säga, att jag inte tillhör de människor, som anser att den svenska kyrkan saknar verkligt religiös betydelse. Jag är övertygad om att kyrkan både haft och fortfarande har en stor religiös och andlig uppgift i vårt svenska folkliv. Jag kan bekänna att jag ännu inte är övertygad om nyttan och värdet av att staten och kyrkan skiljes åt. På den punkten är jag inte riktigt partitrogen, men det har jag aldrig varit. Den punkten tycker jag skulle ha utgått ur vårt partiprogram, liksom den lär ha gjort ur det finska socialdemokratiska partiets program. Jag tror inte att staten gagnas av en sådan skilsmässa, och det är också mycket tveksamt om den skulle gagna den svenska kyrkan.

Jag vill också understryka att jag anser det angeläget att kyrkan själv inifrån och på ett helt annat sätt än hittills genom egna krafter och med egen aktivitet söker lösa de problem som möter utan att omedelbart skynda till brodern staten och be om hjälp. Jag tror att större aktivitet och en starkare vilja att uppoffra och gå till grund med de problem vi här sysslar med skulle ge kyrkan större frimodighet och skänka den andlig kraft i den religiösa och fruktbärande gärning, som jag tror behövs i såväl det andliga som det kulturella och sociala livet i vårt samhälle.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag att få yrka bifall till den reservation, som vid utskottets utlåtande är fogad av herr Karl Andersson m. fl.

I detta anförande instämde fröken *Liljedahl* (fp).

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Eftersom jag satt med i statsutskottets andra avdelning, när denna fråga behandlades, men sedan inte kom med i utskottet, vill jag med några ord ange min ställning. Jag bi-

trädde i avdelningen den mening, som nu framföres av reservanterna, och gick alltså på avslag på propositionen. Anledningen till mitt ställningstagande var naturligtvis inte ekonomiska betänkligheter. Den summa det här gäller är så obetydlig, att man utan vidare skulle kunna gå med på att ställa der till kyrkans förfogande för ifrågavarande ändamål.

Däremot motsatte jag mig förslaget därför att jag fann det psykologiskt och mindre väl betänkt att här skapa en liten, speciell kår av snabbutbildade präster, där vederbörande utan att på långt när ha samma kompetens och samma kunskapsmätt som sina kolleger får exakt samma ställning och avlöning som dessa. När det råder brist på präster, kan jag mycket väl förstå att dispens kan behöva lämnas, men det skall i så fall vara fråga om enstaka fall, spridda över stiftet i hela riket. Då märks de inte så mycket och skapar inte på långt när samma ovilja som om man drar samman alla dem, som det här gäller, i en särskild kår. För de teologie studerande, som nödgas hålla på med sin utbildning i fyra—fem år och lägga ned stor möda och stora kostnader och kanske måste sätta sig i betydande skuld, måste det ovillkorligen alstra bitterhet att se sina kamrater komma lika långt och nå samma kompetens efter endast fyra terminers studier. I sämsta fall kan detta leda till ovilja mot den på detta sätt privilegierade kåren. Jag uttalar här inte något misstroende mot de unga teologerna, om jag säger detta, ty jag är alldeles övertygad om att reaktionen skulle bli precis densamma bland t. ex. jurister, läkare, ingenjörer, tandläkare och lärare — ja, över huvud taget inom varje kår där det finns speciella kompetenskrav uppställda.

Enligt min uppfattning är det riktigare att ge dem, som är lämpliga för prästämbetet och som känner verklig kallelse till detsamma, dispens efter in-

dividuell prövning i varje särskilt fall och gärna satsa litet pengar på deras fortbildning. På det sättet når man ungefär lika långt som med departementschefens förslag, när det gäller att bota bristen på präster, och man slipper då skapa onödiga svårigheter och slitningar inom den kår, som dessa präster sedan skall tillhöra.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag kan inte undertrycka en viss förvåning över att den fråga som nu behandlas har mötts med så stort intresse både inom riksdagen och långt utanför densamma. Man kan nämligen knappast kalla den för en stor fråga. Varken principiellt eller ekonomiskt har den någon större räckvidd. Den är tvärtom, vågar man påstå, en relativt liten fråga. Orsaken till att den har aktualiserats är den alltmer ökande prästbrist, som har börjat redovisas och som tycks öka i oroväckande grad. Man beräknar att den i slutet av 1950-talet skall komma att uppgå till ungefär 10 procent av samtliga tjänster eller till omkring 350—360 stycken. Därför behövs faktiskt ett nytillskott.

Då det är uppenbart att tjänsterna inte kan besättas i vanlig ordning med fullt behöriga befattningshavare måste man söka nödfallsutvägar. Dessa brukar vara s. k. nödfallsmissiv, fortsatt förordnande av äldre, pensionerade präster — man har även talat om import av präster från Norge — punktdispenser m. m., utvägar som måste tillgripas även i fortsättningen.

Det visar sig dock att dylika åtgärder inte är tillräckliga, och därför har Kungl. Maj:t föreslagit en begränsad utbildning av cirka 40 nya präster, som skulle genomgå en utbildning på tre terminer i stället för sju, enligt den nya teologiska examensstadgan. Denna utbildning skulle ske vid universitet och vara en engångsföreteelse. Att det är fråga om en sådan har både Kungl.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Maj:t och utskottet starkt understrukt. Även universitetskanslern har tillstyrkt förslaget.

Det föreliggande förslaget innebär emellertid inte, herr talman, någon lösning av prästbristen på längre sikt utan är endast en begränsad åtgärd för att ge de präster, som måste dispenseras fram, en så gedigen utbildning som möjligt. Ty vad har man att välja på? Ja, man har att välja mellan dessa som får den föreslagna utbildningen eller sådana som har en sämre utbildning. Någon annan väg finns inte, såvitt jag kan förstå, att komma till rätta med spörsmålet.

Vad är det då för människor som önskar gå denna förkortade utbildningsväg? Enligt de upplysningar vi har fått i avdelningen skall vederbörande vara 30 år fyllda, de skall ha minst studentexamen eller annan likvärdig utbildning som grund. De sökande utgöres i huvudsak av frikyrkans predikanter, det är kantorer, lärare, civilingenjörer m. fl., människor som har speciellt intresse för prästens uppgift och gärna vill byta sin nuvarande levnadsbana som de kanske inte känt sig särskilt intresserade och lämpade för. Dessa aspiranter får sedan de fullgjort sin utbildning söka dispens i vanlig ordning och får densamma beviljad efter prövning i varje enskilt fall.

Det är viktigt att de människor som skall bli präster får en något så när hygglig utbildning, och den föreslagna metoden är väl den bästa tänkbara för att lösa den nuvarande situationen. Det gäller icke, som herr Gustafsson i Bogla också påpekade, att lösa prästbristen på längre sikt. Det är således endast fråga om en mycket begränsad åtgärd, som givetvis icke löser prästbristen ens nu men som dock ger ett värdefullt tillskott. Så har vi sett det hela.

Man har i detta sammanhang också dragit upp en diskussion om kvinnliga präster. Man skulle vidare genom att

Tillfällig korttidsutbildning av präster

avföra folkbokföringen från prästerskapet minska arbetsbördan så att det skulle gå att minska prästbehovet, och man menar att en pastoratsreform också skulle bidra till att lösa prästbristens problem. Ja, herr talman, det är möjligt och troligt på *längre sikt*, men inom den aktuella tidrymden, således fram till 1959—60, har dessa stora reformförslags lösning ingen som helst betydelse.

I reservationen framhålles det orättvisa i att dessa dispenserade befattningshavare skulle få samma löner som de som gått den långa, fullständiga utbildningsvägen. Ja, det kan hända det ligger något däri, men faktum är att då det gäller dispenserade befattningshavare på andra områden inom statsförvaltningen förekommer ingen löneskillnad. I detta avseende har även civildepartementet icke haft något att erinra emot denna anordning.

Man får som sagt, herr talman, uppfatta detta som en engångsföreteelse med en ytterst begränsad räckvidd såväl i fråga om antalet nya präster som då det gäller anslagssummans storlek. Jag anser därför för min del att man tryggt kan gå på utskottets förslag.

Herr Blidfors framhöll, att den prästbrist som nu förekommer inte är någon isolerad företeelse; en sådan gör sig gällande på många andra områden. Vi har brist på läkare, brist på ingenjörer, brist på befattningshavare praktiskt taget överallt. Det är sant, men vi försöker också, herr talman, komma till rätta med den bristen så långt det går, och nu söker vi också göra en ansträngning för att i detta avseende komma till rätta med problemet på kyrkans område. Jag skulle liksom herr Blidfors tro att de växande studentkullarna så småningom kan komma även de teologiska fakulteterna till godo. Men även om så blir fallet, löser det inte på något sätt prästbristen inom den begränsade tiden fram till 1959—60.

Herr Cassel talade om att en viss ovilja kunde uppammas mot den »privilegierade kåren», som han uttryckte sig i fråga om de snabbutbildade prästerna, från dem som går den vanliga långa studievägen. Jag känner inte förhållandena inom dessa kretsar och vågar givetvis inte ha någon bestämd uppfattning i detta hänseende, men jag skulle tro, att dessa i ålder och studiehänseende olika människor inte kommer att gå i vägen för varandra. Snarare tror jag, att de har ett gemensamt arbete och ett gemensamt mål att verka för. Jag skulle knappast tänka mig, att »avundsjukan» behöver ta sådana stötande former som herr Cassel tycks vilja tro.

Herr talman! Med hänsyn till den digra föredragningslistan skall jag nöja mig med dessa påpekanden och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr BLIDFORS (s) kort genmäle:

Herr talman! Avdelningens ärade ordförande pekade, liksom jag gjort i mitt tidigare anförande, på att det ju förekommer brist även inom andra områden, men han tillade, att vi vidtager ju åtgärder för att avhjälpa denna brist.

Visst har vi gjort det, t. ex. så sent som i eftermiddag, då det gällde tandläkarna. Men vi har inte vidtagit sådana åtgärder som det här är fråga om, nämligen en speciell korttidsutbildning — just detta som herr Cassel erinrade om i sitt anförande.

Någon av kammarens ledamöter tänker kanske: Hur var det med vidareutbildningen av folkskollärare? Det var ju en korttidsutbildning till läroverkslärare, men där skapade man också en särskild lönegradsställning för tjänsterna, de s. k. 23-orna. Det är skillnaden.

Herr HALLÉN (s):

Herr talman! Jag skulle vilja börja mitt anförande med att säga, att kyrkan bör vara statsrådet och chefen för

ecklesiastikdepartementet synnerligen tacksam för att han kommit med initiativ för att avhjälpa en besvärlig situation inom vår kyrka. Om orsaken till bristen på präster skall jag inte yttra mig — det vore att glida in på ett annat område. Jag vågar emellertid förmoda att kammaren kan räkna mig till godo, att jag aldrig brukar uppträda i en fråga för att bereda vår kyrka några olägenheter eller svårigheter, utan tvärtom.

Men efter långvarigt övervägande har jag kommit till den slutsatsen, att jag på inga villkor vill vara med om att biträda detta förslag, och jag skall med några få ord ange varför. Jag bygger till stor del mitt ståndpunktstagande på det resonemang, som framförts i Svensk kyrkotidning — prästerskapets rent fackliga organ — av dess redaktör docent Ruben Josefson.

Jag hör inte till dem som menar, att man skall tillmäta den formella kompetensen *alltför* stor betydelse. Vi vet, att inom många yrken är det faktiskt så, att en människa är född med begåvning för ett visst kall. På den tid, då Nathan Söderblom satte sitt signum på Sveriges kyrka, ägde detta tillämpning på många dispenser. Han kunde få tag i människor, som inte alls hade den teoretiska teologiska utbildningen men hos vilka han fann ett sådant ingenium, en sådan begåvning, att han ansåg det vara en vinst att kyrkan fick dem i sin tjänst.

Den engelska kyrkan gör ibland på detta sätt. Vi läste häromdagen i tidningarna, hur i London avlidit en gammal man, som varit amiral i engelska flottan och med heder deltagit i juttlandsslaget under första världskriget. Han genomgick en religiös kris och ställde sig i engelska kyrkans tjänst samt blev på egen begäran placerad i ett fattigkvarter i London. Han hade säkerligen inte alls den formella kompetensen, men han fyllde en utomordentlig uppgift.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Jag anser också att man ibland mycket väl kan se bort från alltför formella skäl för att få människor, som är begåvade och själsligt så rikt utrustade att de, med bortseende från de teoretiska kraven, skall kunna prästvigas.

Men sedan jag sagt detta, herr talman, om vad som vidgar möjligheterna att förvärva dylika krafter, måste jag hävda, att jag tycker det framlagda förslaget är ganska egendomligt. Att man förlägger denna korttidsutbildning till universiteten är i och för sig underligt. De sakkunniga hade föreslagit något annat, nämligen att det skulle ordnas ett slags tillfälligt seminarium. De hade sina skäl för detta, ty universiteten är ju inte till för någon snabbutbildning. Tänk om oss, ärade kammarledamöter, om vi skulle ha en snabbutbildning av läkare, som skulle ske under de medicinska fakulteternas ledning vid våra universitet. Jag tror inte att någon ens vill tänka på en sådan sak.

Vi skall besinna, att genom den reform av prästutbildningen, som helt nyss beslutades, är det ju meningen att man först skall ha en kort utbildning, som är allmänt orienterande men som förutsätter en fortsatt utbildning. Då hänger liksom allt detta andra i luften. Man kan fråga sig, om det verkligen är universitetens uppgift att meddela en sådan, så att säga avstubbad undervisning. För min del tycker jag att det är en uppgift som inte tillkommer dem.

Vidare finns det en mycket underlig sak i förslaget. I denna utbildning, som skall omfatta tre terminer, skall även ingå en kurs i hebreiska språket. Vad skall det tjäna till med en sådan kurs? Om inte vederbörande skall på något sätt fortsätta med hebreiska, är dessa 80 timmar, som kursen omfattar, totalt bortkastade. Skulle de då inte i rimlighetens namn kunna slippa denna kurs?

Jag måste säga, herr talman, att jag inte alls är förtjust i den motivering som reservanterna anfört, ty den är i många avseenden mycket torftig. Talet

Tillfällig korttidsutbildning av präster

om att tillkomsten av kvinnliga präster skulle i en framtid kunna medverka till att avhjälpa prästbristen kan vi nog helt bortse ifrån. Och uppslaget om att man skulle kunna lindra prästernas arbetsbörda och därigenom inte behöva så många präster genom att överflytta folkbokföringen på andra, vittnar om bristande kännedom om förhållandena. Redan nu kan i sådana fall, där folkbokföringen anses betungande, församlingen åläggas att anställa en kyrkoskrivare eller annan liknande befattningshavare.

Om man ställer sig avvisande till tanken på dessa korttidskurser, måste man ju föreslå något annat. För min del vill jag erinra om det faktum, att det på många håll, framför allt inom frikyrkorna och kanske speciellt inom metodistkyrkan, finns en hel mängd människor med rik livserfarenhet, vilka förbereder sig för att gå den vanliga dispensvägen. Jag tror att den prästbrist, som nu föreligger, skulle kunna avhjälpas genom att man från fall till fall individuellt prövar dem som sålunda ämnar söka dispens.

Vad man därvid bör tillmäta stor betydelse är icke blott den teologiska bildningen utan även den s. k. allmänbildningen. En av vår kyrkas tillgångar har likväl varit, att det hos det stora flertalet prästerliga befattningshavare har funnits en ganska gedigen allmänbildning, som har tillvunnit dem respekt hos en mycket stor del av allmänheten. Att börja nagga i kanten på denna allmänbildning skulle vara till skada för vår kyrka. Visserligen kan det sägas att det här bara gäller 40 nya präster, men hur kan man veta det? Om bristen skulle bestå, måste man väl också fortsätta med dessa kurser, och då finns det risk för att man undergräver något, som i alla fall har varit av värde för vår kyrka, nämligen respekten för prästen såsom en av de kulturellt ledande i den bygd, där han förrättar sitt dagliga värv.

Ur dessa synpunkter, herr talman, anser jag att vi inte kan godkänna utskottets förslag, utan jag hemställer till kammaren att i stället biträda reservationens yrkande, även om motiveringen enligt min uppfattning är ganska otillräcklig.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det är naturligtvis inte någon alldeles fullgod prästutbildning som skulle erhållas genom dessa korttidskurser, men vi har, ärade kammarledamöter, att välja mellan att antingen vidtaga åtgärder för att klara av prästbristen eller att helt och hållet överlåta åt de enskilda människorna att hjälpligt söka lösa sin utbildningsfråga. Jag kan försäkra att när det gäller de dispenser, som vi i ecklesiastikdepartementet under senare år beviljat och som vi varit alldeles tvungna att bevilja, därför att det inte har stått tillräckligt med prästerlig arbetskraft till förfogande, har det endast i undantagsfall varit fråga om personer, som haft så pass god utbildning som man skulle komma att få genom den nu föreslagna utbildningen. Frågan är alltså, om vi vill att denna grupp av ännu svagare utbildade dispenssökande skall ökas eller om vi skall försöka få fram en annan, relativt bra utbildad grupp.

Det föreföll som om herr Hallén ansåg, att den teologiska examensstadgan, som nyligen utfärdats, inte skulle vara tillräcklig för den utbildning som han finner önskvärd, och det må så vara. Men vi har ju gått in för att om möjligt minska de abnormt långa studietiderna på alla områden, och till detta syftar inte bara den nya filosofiska examensstadgan och de nya bestämmelser för medicinarutbildningen, som antogs i fjol, utan också den nya teologiska examensstadgan. Såvitt jag förstår kan det inte sägas att den utbildning, som i något av dessa fall ges, blir underhaltig.

Nå, men är det då inte den där översiktskursen på tre terminer, som numera skall inleda den teologiska examensföljden, en rätt värdelös och föga akademisk företeelse? Ja, det råder delade meningar om den saken. Mycket framstående teologer har sagt att det är en rimlig och riktig utveckling, att de studerande först erhåller en översikt över samtliga ämnen och därefter får fördjupa sig i det ena ämnet efter det andra. Jag menar, att det ligger mycket av sanning i det senare, och det är därför som jag medverkat till att denna stadga tillkommit. Nu ligger det i själva verket precis så till, att den korttidsutbildning, som här föreslås, är avsedd att vara lika med den första avdelningen av teologie kandidatexamen. Det är alltså fråga om att vederbörande skall få ungefär ett halvt betyg i vart och ett av alla de teologiska huvudämnena. Dessutom skall de genomgå en fullständig praktisk-teologisk övningskurs under en termin. De får alltså två års utbildning, och det ovanpå studentexamen samt i regel annan akademisk utbildning eller i varje fall en relativt betydande utbildning i något annat yrke, som vederbörande nu vill lämna, därför att han känner sig dragen till prästkallet.

Här har ställts den frågan: Vad vet vi om vad vi får för personer härvidlag? Det är klart, att man skall utvälja dem med största noggrannhet. Det lär i alla fall finnas en hel del personer, som redan tidigare har känt sig lockade av prästkallet men som tyckt, att utbildningen var för lång, eller också avskräckts av de mindre säkra prognoser, som slungades ut på ganska lösa boliner för mer än tiotalet år sedan och som redan har omnämnts här i kamraren under denna debatt.

Man kan enligt min mening säga, att det nu efter den nya teologiska examensstadgans utfärdande är särskilt önskvärt, att korttidsutbildningen kan komma att knytas till teologisk fakul-

Tillfällig korttidsutbildning av präster
tet; det omvittnas ju från alla håll, att dessa inte är överbelastade. Vi kan sålunda på ett enkelt sätt föra in denna utbildning vid någon av dessa fakulteter. Därför behöver utbildningen inte bli dyr, men den blir god.

Jag skulle kanske tidigare, när jag talade om halvbetyg i alla huvudämnena, ha nämnt, att de, som jag nu nästan varje vecka dispenserar, har föga utöver halvbetyg i högst tre av de ämnena, som det är fråga om. Det är en linje, som biskopsmötet för några år sedan gått in för och som vi söker följa i ecklesiastikdepartementet, men, märk väl, detta gäller bara de bästa av dem vi dispenserar nu. Vi måste tyvärr dispensera åtskilliga, som klart ligger under detta villkor. Vi har fått en eller annan, som jag tror att herr Halléns jämförelse med England kan passa in på, och jag har inte heller tvekat att ta sådana. Det är emellertid inte mer än ett par stycken, ja, kanske egentligen inte mer än en enda, som jag kan erinra mig just nu. De räcker alltså inte på långt när till för våra behov.

Det har för Kungl. Maj:t föreslagits dispenser för fem å sex personer, som skulle tjänstgöra i vårt nordligaste stift. Biskopen där meddelade mig härom dagen, att han egentligen skulle behöva ett tjugutal. Sådan är redan nu svårigheten för vår kyrka att få den arbetskraft som behövs. Det är ju inte heller någon här, som har gjort några vägande anmärkningar mot de siffror om det stora behovet av ytterligare dispenser, som vi har fört fram i propositionen. Jag tycker, att riksdagen under sådana förhållanden borde vilja medverka till att vi här skall få en grupp akademiskt utbildade, klart bättre än det stora flertalet av de övriga, som vi har varit tvungna att dispensera under senare tid.

Det sägs nu: Det är väl ändå bättre med individuella dispenser! Ja, förslaget innebär just, att dispensererna skall bli individuella. Först och främst skall de, som skall delta i kursen, utväljas

Tillfällig korttidsutbildning av präster

med största omsorg; sedan skall vederbörande av sina resp. biskopar prövas beträffande sin personliga lämplighet på samma sätt som sker för dispenserna nu. Givetvis blir det endast efter tillstyrkan från det hållet, som de kommer att beviljas dispens. Dessa skall beviljas individuellt. Men den saken är klar, att vi i ecklesiastikdepartementet kommer att anse att de, som har gått igenom denna kurs, fyller de teoretiska fordringarna för dispens. Vad beträffar vandel och lämplighet i övrigt är detta där emot inte givet, utan förfarandet blir som jag nyss sagt.

Sedan sägs det, att denna snabbutbildning kanske inte kommer att bli en engångsföreteelse. Jo, en sådan kurs lär vi inte kunna ordna mer än en gång. Dels är det fråga om litet äldre personer, som har varit ute i annat arbete och fått en viss livserfarenhet, dels skall de ha en god teoretisk underbyggnad — helst studentexamen — och dels skall de även ha ytterligare utbildning tidigare. Det kommer inte att stå sådana personer till förfogande varje år eller ens vartannat eller vart tredje i den utsträckningen, att det kan ordnas korttidsutbildning för en dylik grupp. Det är jag ganska övertygad om.

Nå, säger man, då är detta i alla fall inte rätta sättet att lösa prästbristen. Nej, metoden avhjälpel ingalunda helt denna brist. Jag hoppas för min del, att det redan snart nog visar sig, att den normala vägen fram till prästämbetet skall ge ett tillräckligt antal präster. Reservanterna är dock angelägna om att visa, att vi skall klara oss på ett annat sätt även under den närmaste tiden. Jag tror att reservanterna bedömer detta fel. Jag vill också understryka inför kammaren — och herr Hallén gjorde det också — att reservationens motivering ingalunda är bärande. Man önskar en ny pastoratsindelning så snart som möjligt, men det är väl ingen här som tänker sig att den skall kunna genomföras i en handvändning. Vi vet

hur lång tid det tog att genomföra kommunindelningsreformen, och det måste bli en hel del motsvarande anordningar även i detta fall. Det kan således ta åtskilliga år.

Somliga påstår att de inte går emot detta förslag av någon som helst aversion mot kyrkan. Det förslag som föreligger hittills på pastoratsindelningens område och som biträts av kyrkomötet går ut på överflyttning av prästerlig arbetskraft från vissa små landsbygdsdistrikt till städer och större nytillkomna industriorter. Det blir således tillsammans praktiskt taget samma antal präster här i landet. Vill man således inte gå emot de kyrkliga intressena, så har man säkert inte något nämnvärt att vinna i denna sak på pastoratsindelningen.

Sedan några ord om de kvinnliga prästerna. Ingen av reservanterna har sagt så mycket om dem. Vi är alla övertygade om att det under de närmaste åren inte kan bli så många sådana. Jag skall emellertid passa på att här säga, att jag personligen inte har det minsta emot ett relativt snabbt beslut om kvinnliga präster. Dock är det väl ingen som tror, att det blir ett större antal prästvigningar lika snabbt.

Redan tidigare har det här sagts, att man inte i detta sammanhang kan tänka sig en omändring av prästernas arbetsuppgifter. Jag är tillfredsställd med att detta sagts så klart.

En av reservanterna har pekat på att Prästförbundet skulle ha gått emot detta förslag. Detta är emellertid inte med sanningen överensstämmande. Prästförbundet har ju vid sitt fullmäktigesammanträde godkänt dessa riktlinjer, och Prästförbundets ordförande har — om jag är rätt underrättad — inför statsutskottets andra avdelning klart meddelat detta och tillstyrkt propositionen.

Somliga skjuter fram lönetekniska spörsmål i detta sammanhang. Jag tycker inte att vi har anledning att göra det, ty under alla de år vi har fått dra

gas med dispenserade präster i större eller mindre antal här i landet har det aldrig varit tal om att sätta någon lägre lönegrad för dessa. Däremot har en präst som får dispens inte haft rätt att omedelbart söka ordinarie tjänst. Han har alltså kommit på de lägre avlönade tjänsterna, och han får inte någon högre tjänst förrän han har visat sig fullt kapabel att sköta den. På samma sätt kommer det givetvis att bli med den grupp det här är fråga om, men på grund av att vi nu har en reglerad befordringsgång jämväl för präster, får de en relativt hygglig löneställning — dock inte alldeles omedelbart. Jag vill erinra om att vi även först har en aspiranttid för präster.

Var och en förstår dock, att man inte kan ställa krav på att dessa personer — som har familj och är relativt gamla och dessutom belastas av en tidigare utbildning — skall tjänstgöra med en alltför ringa lön från början. Jag tror emellertid inte heller, att detta varit något avgörande för flertalet av reservanterna.

Jag kan inte underlåta att till sist säga, att reservanternas skara synes mig vara mycket heterogen. Jag kan inte tänka mig att den verkliga omtanken om vår kyrka helt har fått diktera reservanternas ståndpunkt. Det råder ibland en viss dragkamp emellan olika riktningar, och man kan nog inte förneka att så även varit fallet här. Man har velat peka på att somliga av de yngre teologerna kanske nu skulle känna en viss avund mot den grupp, som här skulle komma fram något lindrigare. Detta synes inte utesluta möjligheten att frågan — efter vad som upplysts mig — diskuterats med negativa utgångspunkter i vissa prästkretsar — även ledande sådana. Diskussionen i vissa teologkretsar torde dock ha försgått utan tillräcklig kunskap om vad saken egentligen gällde.

Om man sammanställer allt vad som kan sägas i denna sak, så menar jag,

Tillfällig korttidsutbildning av präster

att argumenten för att på detta sätt ta ett krafttag för att lösa vår kyrkas trångmål mycket klart överväger den negativa inställning som reservationen i alla fall innebär — utan att dock ha en alltigenom negativ grundval.

Herr talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HALLÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Dessa som nu på senare år skulle börja sina studier skall alltså stormplugga i tre terminer. Resultatet väntas bli ett halvt betyg eller vad vi kallar BC i alla ämnen. Om detta nu är särskilt kvalificerande, vet jag inte. Men viktigare än om dessa blivande präster tar ett helt eller halvt betyg i visst teologiskt ämne är, att de har en gedigen allmänbildning. En präst i våra dagar skall utom den centrala religiösa uppgift, åt vilken han viger sitt liv, också så långt han förmår känna samhället, dess sociala struktur, de andliga strömningarna och de olika kulturella åskådningarna samt vara insatt i den livs-åskådningsdebatt som förs över hela världen.

Nu kan man invända, att en man i 40-årsåldern måste vara mera kompetent i sådana ting än en ung studerande. Men vi skall komma ihåg, att vid våra universitet skapas en anda av intellektuell både vakenhet och ärlighet, som är synnerligen befruktande för den blivande livsinställningen. Man har inte den ringaste garanti för att dessa korttidsutbildade präster vinner samma fördelar.

Det är visserligen alldeles riktigt, som statsrådet själv säger om att man skall fortsätta med de individuella dispensererna. Får jag ge ett litet råd, är det att man därvidlag inte är *alltför* frikostig. Det hände för några år sedan, att det hängde på en eller två röster, att konstitutionsutskottet gjorde en anmärkning mot en ecklesiastikminister, därför att han beviljat dispens, där för-

Tillfällig korttidsutbildning av präster

utsättningarna var särskilt undermåliga. Fullfölj alltså gärna med psykologisk insikt och klokhet detta dispensväsende, men var inte *alltför* generös!

Vi måste också komma ihåg, när man talar om den stora bristen på präster, att detta skett med utgångspunkt från det nuvarande antalet ordinarie tjänster. Vi måste räkna med att mellan 100 och 200 av dessa skall bortfalla. Den dystra slutsumman som anförts håller därför inte. Jag tror därför att den individuella dispensvägen är den var sammaste och mest naturliga.

Herr GUSTAFSSON i Bogla (s) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern påstår att en av reservanterna gjort gällande att Prästförbundet hade gått emot detta förslag, ett uttalande som enligt statsrådets mening icke var med sanningen överensstämmande. Jag vill då påpeka, att det inte var någon reservant som framförde denna uppgift utan det var motionären Gustafsson i Bogla. Och jag har inte kommit med någon oriktig uppgift. Jag talade aldrig om Svenska prästförbundet och dess fullmäktige, utan jag anförde, att när styrelsen för Svenska prästförbundet i vintras var samlad och hade ingående överläggningar om korttidsutbildningen beslöt styrelsen med sju röster mot två att uttala, att den icke kunde biträda förslaget. Varför fullmäktige i Svenska prästförbundet slutligen stannade för bifall, är en sak jag inte alls skall gå in på.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag vill först till herr Gustafsson i Bogla säga, att om en församling först utan tillräcklig kännedom om en sak tar ståndpunkt och sedan en större församling av samma kategori människor efter att ha inhämtat ytterligare uppgifter kommer till motsatt me-

ning, kan man inte göra gällande att första beslutet karakteriserar gruppen i fråga.

Jag begärde emellertid ordet för att ge ännu en replik till herr Hallén. Han var föga konsekvent i sitt andra anförande, när han uppmanade departementet att inte vara för generös med dispenser på svag grund utan gärna se till den gedigna allmänbildningen lika väl som till den teologiska bildningen. I den grupp, som tänkes komma att gå igenom korttidsutbildningen, skall ju alla ha gedigen allmänbildning. Alla skall ju ha haft arbete och utbildning tidigare varigenom de väl ha fått kännedom om både samhällsliv och mycket annat, vilket med den inriktning, som dessa personer förutsättes ha, skall ha gett dem en alldeles särskilt god grund för prästerlig tjänstgöring.

Det är givetvis önskvärt med den anda av intellektuell bildning, som herr Hallén talar om. Men åtminstone en hel del av dessa personer har legat vid universitet och högskolor tidigare. Om några av dem inte skulle ha gjort detta, så måste det väl vara riktigt, att de får åtminstone dessa två år vid universitet. Därmed kommer de väl att ha ungefär de förutsättningar som herr Hallén nämnde, allt naturligtvis under villkor att deras personlighet är sådan, som man räknar med beträffande dem. Och jag tror inte vi har anledning tänka annat än att det skall bli möjligt att till denna lilla grupp välja ut folk med dessa förutsättningar. Skulle det misslyckas i något fall får vederbörande heller inte dispens.

Herr GUSTAFSSON i Bogla (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle inte ha tagit upp denna fråga ånyo med herr ecklesiastikministern, om jag inte känt mig illa berörd av att han sade att jag inte var sanningsenlig i min uppgift. Det förhållandet att fullmäktige kommit till

ett annat beslut är mig väl bekant, men jag tycker att formuleringen att min uppgift inte var med sanningen överensstämmande är missvisande. Det förhållande som jag anförde, nämligen att styrelsen med sju röster mot två beslutade att uttala osv., var väl ett bevis för att det även bland prästerna finns en oro för denna korttidsutbildning. Så är faktiskt förhållandet.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Med hänsyn till att den fråga som här diskuterats har stor betydelse för den svenska kyrkans framtid har jag begärt ordet för att få säga några ord även beträffande detta spörsmål.

Jag tillhör dem i denna kammare, som inte kan ansluta mig till förslaget om korttidsutbildning av präster, ty jag anser att vi någon gång bör säga stopp till all denna snabbutbildning. Här snabbutbildas på alla områden, och snabbutbildning innebär såvitt jag förstår alltid en standardsänkning. Jag tror för min del, att vi även på det nu aktuella området skall hålla fast vid de gamla kraven på gedigen utbildning av den svenska kyrkans prästerskap. Jag tror att de svenska församlingsborna även i framtiden vill ha präster, på vilka allmänheten inte sätter benämningen »epapäst» i förklenande mening. Jag tror att vi över huvud taget inte skall ge något avkall på detta.

Vad som emellertid i viss mån förvånade mig i denna debatt var, att ingen varit inne på tanken att i ökad omfattning använda lekmännen i den svenska kyrkans arbete. För min personliga del skulle jag hellre se en sådan lösning, att man behåller kraven på gedigen utbildning av det kyrkliga prästerskapet och skapar ett ökat lekmannainflytande i den svenska kyrkans arbete. Jag tror inte det skulle vara till förfång för det svenska prästerskapet, ej heller för den svenska kyrkans framtid.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Med hänsyn till vad som från statsrådsbänken sades till reservanterna, som väl får svara för sig själva, vill jag också beträffande yttrandet att reservanternas inställning väl inte kunde vara helt dikterad av omsorg om den svenska kyrkan säga, att det för min personliga del är omsorgen om den svenska kyrkans framtid, som gör att jag har denna inställning i denna fråga. När det däremot gäller motiveringen kan jag inte vara med på reservationen. Där har man skrivit, om jag har tolkat det rätt, att denna prästbrist i viss mån kan avhjälpas genom en rationell ändring av pastoratsindelningen. En gång blev vi på den svenska landsbygden överrumplade av den nya kommunindelningen, men vi är i dag mera beredda att stoppa eventuella attacker i syfte att åstadkomma en liknande alltför långt driven ändring av pastoratsindelningen.

Jag tror också att den del av motiveringen är felaktig, där man säger att den svenska kyrkans prästerskap skulle få bättre tid att ägna sig åt sin gärning, om man tog bort folkbokföringen från deras arbetsuppgifter. Jag tror att folkbokföringen skall ligga kvar hos den svenska kyrkans prästerskap. Därigenom kan prästerna få kontakt med församlingsmedlemmar som de annars aldrig möter. Men jag tror att man skall ge den svenska kyrkans präster rutinerad skrivhjälp som kan syssla med huvudparten av detta arbete.

Herr talman! Med hänsyn till vad jag här har sagt yrkar jag bifall till reservationens kläm men avslag på dess motivering.

I detta yttrande instämde fru *Boman* (h).

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *PERSSON*:

Herr talman! Det kan inte hjälpas att jag måste ställa en liten fråga till herr *Jöns Nilsson* i Bästekille. När

Tillfällig korttidsutbildning av präster

herr Nilsson i Bästekille säger att befolkningen på landsbygden inte skall låta sig överrumplas en gång till, nu av en ändrad pastoratsindelning, betyder det förmodligen att herr Nilsson i Bästekille vill ha kvar alla eller åtminstone flertalet pastorat och alla prästerliga befattningar vi nu har på den svenska landsbygden. Detta anser jag vittna om omtanke om den svenska kyrkan, men det betyder ju också att vi inte, som har framhållits i debatten, kan minska antalet präster. Det betyder att prästbristen inte sjunker, och det innebär sålunda att vi måste vidtaga åtgärder för att komma till rätta med prästbristen. Jag skulle då vilja fråga herr Nilsson i Bästekille: När herr Nilsson säger att vi kan utnyttja lekmän mer, skall vi då utnyttja lekmän i gudstjänsthållningen? Skall vissa lekmän t. ex. hålla högmässor eller på annat sätt medverka? Annars kommer vi ju inte ifrån att vi måste försöka åstadkomma flera präster. Eller skall vi medgiva dispenser på det mera lättvindiga sätt, som vi tidigare gjort, i större utsträckning? Jag kan inte finna det vara fullt konsekvent av herr Nilsson i Bästekille att tala som han gör. Jag skulle därför bra gärna vilja be honom att förklara sig ytterligare.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall utan tvekan klart deklarerat, att jag har den uppfattning jag redovisade i mitt första anförande, nämligen att ändring av pastoratsindelningen skall ske med mycket stor varsamhet och endast i de fall då man kan säga att vissa tjänster kan dras in utan att någon som helst skada sker. Jag är också övertygad om, herr statsråd, att vi kan gå mycket långt på den väg jag här angivit, nämligen att lekmännen i ökad omfattning kan biträda den svenska kyrkan i dess arbete. För mig är den tanken, att man exempelvis

i varje församling en gång i månaden låter en lekman förrätta gudstjänst, ingalunda främmande. Jag tror, som jag förra gången sade, inte att den svenska kyrkan skulle lida någon som helst skada i sitt arbete om så blev fallet.

Herr HOPPE (s):

Herr talman! Jag vill börja mitt anförande med att uttala min glädje och tacksamhet över att man kan konstatera att motionärerna — och jag tror också reservanterna — i stort vill låta oss förstå att de har en välvillig inställning till kyrkan och att det är av omtanke om kyrkan de handlar; åtminstone tycks det vara så med de flesta.

Man säger alltså ifrån, att det svenska prästerskapet intellektuellt och kulturellt i stort sett står högt, och det vill man till varje pris slå vakt om. Man menar att den utbildning, som här föreslagits och som man föraktfullt kallar epa-utbildning — det är synd om Epa — skulle sänka standarden. Detta vill man inte vara med om. Det är riktigt, och jag har ingenting att erinra mot resonemanget i och för sig.

Jag skulle dock vilja göra motionärerna och reservanterna uppmärksamma på en sak, nämligen att vi som står för utskottsutlåtandet självfallet är minst lika angelägna om att hålla standarden hög. Det känns nästan som en förolämpning när man här hör sägas, att vi som står för utskottsutlåtandet skulle vara mindre intresserade av prästerskapets höga utbildningsstandard. — Men vi känner till hurudant läget är i detta nu, och det är det som jag tycker att man inte besinnar på den andra kanten. Vi vet att de kyrkliga myndigheterna under de närmaste åren måste skaffa en del prästerliga krafter. Det är de tvungna till för att kunna klara av det löpande arbetet, och det går inte att reda upp den situationen med hjälp av tillfälligt engagerade lekmän, hur värdefullt och önsk-

värt det än är att utnyttja lekmännen i vår svenska kyrka i mycket större utsträckning än vi hittills har gjort. Herr Rubbestad står och ser grym ut, men han får förlåta mig när jag talar om lekmännens engagemang i den svenska kyrkan.

Om det nu skulle bli så, att denna proposition om korttidsutbildning av präster avslås, måste ju de kyrkliga myndigheterna söka sig en annan väg, och vilken väg? Det finns, mina damer och herrar, såvitt jag förstår bara en annan väg, dispenserernas, som jag tror att herr Hallén sällsamt nog rekommenderade. Jag ber att få komma tillbaka till herr Hallén om en liten stund och granska ett och annat som han har sagt. Hur är det med dessa som dispenserar? Jag tror att statsrådet redan har varit inne på saken. Vi måste säga, att dessa punktdispenserade, om jag får använda det uttrycket, kommer att kvalitativt stå lägre än de som har studentexamen — eller som har kunskaper jämförliga med studentexamen — och som sedan får en tvåårig utbildning vid universitet.

Jag menar alltså att de, som av omsorg och omtanke om kyrkan och uppehållandet av utbildningsstandarden hos prästerskapet yrkar avslag på framställningen, i själva verket är redo att göra kyrkan en björntjänst, ty de som kommer i stället för de korttidsutbildade står säkert lägre i en del avseenden, och det är det som vi bör försöka undvika.

Från dem som inte kan följa Kungl. Maj:t har vi fått vänliga råd i olika avseenden. Bland annat har man sagt, att vi bör frigöra prästerna från kyrkobokföringsarbetet. Jag trodde emellertid att det var de flesta bekant, att man den dag som i dag är har heltidsanställda skrivbiträden, kyrkoskrivare etc. åtminstone på de större expeditionerna, varigenom en rätt stor del av arbetsbördan på expeditionerna redan är överflyttad på lekmän.

Jag må ha rätt att säga, att det är så
8 — *Andra kammarens protokoll 1955. Nr 20*

Tillfällig korttidsutbildning av präster

på många håll i Sveriges land, att det för nästan var dag eller åtminstone vart år som går visar sig, att det finns ökat utrymme för prästens direkt kyrkliga insats, varför det bara är glädjande om man kan få expeditionsbördan i någon mån lättad. Jag vill emellertid erinra om att det inte är många år sedan riksdagen tog ställning till frågan, vem som skulle ha hand om folkbokföringen, och stannade vid att det skulle bli vid vad det hade varit förut, alltså att prästerna skulle ansvara för denna.

Jag skulle för resten om detta skrivbordsarbete, som folk tycks ringakta — i varje fall tycks man anse att prästen med sin höga utbildning skulle vara för fin för det — vilja säga, att det inte bara innebär skrivande av betyg o. s. v. Jag har varit präst i över 40 år och vet något om prästerlig gärning även på pastorsexpeditionen, och jag vågar med stor bestämdhet säga, att arbetet på pastorsexpeditionen skänker prästen många mycket värdefulla kontakter. Dessutom — och det är någonting som de flesta, som bara avlägger ett flyktigt besök på expeditionen, kanske inte tänker på — får prästerna på olika sätt, som inte faller direkt inom tjänsten men som faller inom uppgiften för en människa som vill tjäna, genom expeditionsarbetet tillfälle att tjäna sina församlingsbor, och de vägar som sålunda blir anvisade sätter många av oss präster utomordentligt stort värde på.

Nu har man också pekat på pastoratsindelningen. Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har tagit upp den frågan. Jag tror att man kommer att vinna en del prästerliga krafter genom ändringar i denna. Det är väl nödvändigt att göra sådana ändringar, men det avhjälpes inte prästbristen i detta nu.

Här har — jag tror det var av min gode vän och kamrat i avdelningen herr Blidfors — sagts, att de kyrkliga myndigheterna borde ha ambition nog att själva klara av prästbristen. Det är rik-

Tillfällig korttidsutbildning av präster

tigt, och jag tror att de vägar, som han anvisade, utnyttjas i mycket stor utsträckning. Man låter folk stanna kvar över pensionsåldern o. s. v. för att klara av bekymren under de närmaste åren. Men jag skulle gärna vilja säga, att den ambitionen går väsentligt längre, vilket de närvarande kanske inte har sig bekant. Det är så, att de kyrkliga myndigheterna med biskoparna i spetsen känner att det här gäller att ta krafttag för att intressera unga människor för att bli präster, och man gör det genom kontakter med gymnasister o. s. v. Det har sagts åtminstone från något håll, att man har mycket goda erfarenheter av detta, och det dröjer kanske inte så många år förrän antalet teologie studerande högst väsentligt stiger.

Herr Gustafsson i Bogla har en annan mening om ett och annat när det gäller Prästförbundets ställning till detta. Jag vill ta upp det ett ögonblick, inte för att gå till rätta med honom på något sätt utan för att det åtminstone för någon kan vara av värde att få besked om vad man i prästerliga kretsar tänker. Prästförbundets kyrkofullmäktige var i varje fall, sedan de tänkt igenom det hela, ense om att tillstyrka detta förslag. En av mina kamrater, som besökte mig här i bänken för en stund sedan hade varit motståndare till förslaget om korttidsutbildning. Han hade roat sig med att intervjuva en rad präster och från praktiskt taget alla håll fått det beskedet, att man önskade en sådan utbildning, inte därför att detta skulle vara något idealiskt men därför att förslaget är bättre än varje annan väg som erbjuds i våra dagar.

Och så var det min vän herr Hallén, som jag i varje fall ofta — jag måste säga inte alltid — sätter värde på. Han reagerade, vilket förvånade mig högeligen, emot att utbildningen skall förläggas till universitet. Jag kan inte tänka mig herr Hallén utan en tid som liber studiosus vid en akademi. Vad skulle du varit om du inte varit det en

följd av år? Inom utskottet har vi varit eniga emot tanken att skapa ett internat. Vi har reagerat emot tanken på ett prästseminarium och vill att dessa unga studenter skall leva tillsammans med andra studenter och få kontakter. Vi anser att det är nyttigt just för den kulturella vidsyn, som jag tror att herr Hallén är intresserad av.

Sedan tycker jag nog, min gamle gode vän, att du fantiserar mycket även i ett annat avseende. Det är en gåva att kunna det, fast kanske inte just i detta sammanhang. När herr Hallén säger att det skall vara en kurs på ett visst antal timmar i hebreiska, beror det på att herr Hallén läst den svenska texten fel. De skall inte ha denna kurs i hebreiska; man anser att de kan klara sig ändå.

Sedan skulle jag vilja säga att jag förstår inte min vän herr Hallén — och jag befinner mig tydligen i gott sällskap, ty det gjorde inte statsrådet heller — när han säger att vi skall hålla på allmänbildningen och att vi därför skall fortsätta med punktdispensering. Det är alldeles uppenbart att de, som nu skulle få gå den väg som statsrådet föreslagit och utskottet rekommenderat, i regel skall ha kunskaper som motsvarar studentexamen, och det ger ju, herr Hallén, ett inte så dåligt mått av allmänbildning. Ovanpå det skulle de vistas två år vid universitetet, alltså tre terminers teoretisk utbildning och sedan en termins praktiska övningar. När det däremot gäller dem som nu dispenserar en och en vid något särskilt tillfälle, vågar man inte ha förhoppningen att de har samma mått av allmänbildning som man siktar på i detta sammanhang. Det går alltså inte, herr Hallén, att förena dessa bägge ting.

Det vore mycket mer att säga, men vi skall väl inte låta detta bli en prästräta. Jag skall bara till sist ta mig friheten att säga, herr talman, att jag har ett intryck av att vi i stort sett kan karakterisera denna framstöt som en kyr-

kans bön, en anhållan till statsmakterna om att få möjlighet — pengar är inte det viktigaste — att placera dessa ungdomar vid akademien för att de skall få denna utbildning. Jag tycker — jag vet inte om det är att förhåva sig på något sätt — att så länge vi har statskyrkan skulle det vara en akt av generositet att statsmakterna sade: De kyrkliga myndigheterna må ordna sådana interna angelägenheter som denna utbildning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Ekdahl* (s) och *Jönsson* i Gälds Köpinge (s).

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! När vi på förmiddagen diskuterade läkarutbildningen tillät jag mig framhålla, att vi i dag hade att behandla tre olika propositioner om akademisk utbildning, som alla tre varit beklagligt ofullständiga. Den första var om läkarutbildningen, den andra om tandläkarutbildningen, mot vilken fröken Öberg nyss riktade skarp och välbefogad kritik, och detta är den tredje propositionen.

Förslaget har inte varit på remiss till de teologiska fakulteterna. Propositionen var vidare så ofullständig, att till och med en så kunnig och erfaren riksdagsman som herr Hallén missförstod den på en punkt liksom vissa motionärer hade gjort. Herr Hoppe har redan påpekat, att exempelvis hebreiska inte skall ingå i denna utbildning. Det är fullständigt förklarligt att ett sådant missförstånd uppstått, ty detta har icke tydligt framhåvts i propositionen.

Man kan också ha skäl att säga, att både kyrkan och departementet borde ha kunnat förutse prästbristen litet tidigare och tidigare ha vidtagit sina mått och steg.

Men efter att ha sagt detta måste jag gå ett steg vidare i resonemanget och fråga: Vad skall vi nu göra, när vi fak-

Tillfällig korttidsutbildning av präster

tiskt har denna prästbrist? Försummelserna må ligga var de vill, propositionen må vara hur ofullständig som helst, ett faktum är att vi har prästbrist. Vi skall naturligtvis i första hand försöka bemästra den på lång sikt, men det hjälper oss ju inte för stunden.

Det som jag har tyckt vara mest bekymmersamt i denna fråga är givetvis risken för standardsänkning, men, herr talman, jag betraktar inte denna korttidsutbildning som ett alternativ till den ordinarie prästutbildningen utan som ett alternativ till punktdispenserna. Vid vårt sammanträde i statsutskottets andra avdelning hade vi bland annat förmånen att få en föredragning av biskop Ysander. Han talade en del om dessa punktdispenser och sade, att de personer som får dispens har mycket växlande kunskaper. En del har goda, till och med gedigna kunskaper inom vissa teologiska ämnen, men deras kunskaper är ofullständiga, och beträffande dem menade han att det vore värdefullt om de kompletterade sina kunskaper med en sådan allmän översiktskurs. För övrigt uttalade han — liksom jag gärna vill göra — den förhoppningen, att de personer som får korttidsutbildning sedermera söker fortsätta sina studier.

En del hade alltså goda kunskaper. Beträffande de andra sade biskopen på sitt vänliga sätt, att de ingalunda tyngdes av någon lärdom. Det är väl bättre, herr talman, att de personer som får dispens har denna korttidsutbildning än att de kanske icke alls har några egentliga teologiska kunskaper.

För mig ter det sig väsentligt, att utbildningen förläggs vid universitet. Skälen till detta har herr Hoppe redan utvecklat. Jag anser att vi måste ta fasta på vad ecklesiastikministern sade om de förkunskaper som måste fordras. Skall man på tre teoretiska terminer plus den praktiska terminen kunna tillgodogöra sig en halv teologie kandidatexamen, måste man vara antingen stu-

Tillfällig korttidsutbildning av präster

dent eller studentlikställd. Vi måste hålla uppe kravet på förkunskaper, om utbildningen skall ge vad den är avsedd att ge.

Det viktigaste är givetvis, att vi försöker öka den ordinarie rekryteringen. Det var rätt intressant att höra, hur biskop Ysander förför i sitt stift, där han samarbetar med yrkesvägledningen, söker kontakt med de kristliga gymnasistföreningarna och försöker intressera ungdomarna för att välja prästbanan. Detta är den väg man skall gå om man vill lösa frågan på lång sikt.

Här har bland annat talats om pastoratsindelningen. Jag håller med herr Blidfors om att det finns anledning att se över pastoratsindelningen i sådana fall som det han nämnde från Skåne, där man hade sex pastorat på en folkmängd av litet mer än 5 000 invånare och där kommunikationerna var goda. Vi måste dock gå varsamt fram, så att vi inte rycker bort från våra glesbygder kanske den sista kulturutpost de har. Man kan inte ta hänsyn bara till folkmängden; man måste också ta hänsyn till avstånd och kommunikationer och till folks möjligheter att besöka prästen. Vi måste likaledes se till att folk någon gång får gudstjänst i sin egen sockenkyrka. Men som sagt, en del kan säkerligen en översyn av pastoratsindelningen ge — det anser också vi som står för utskottets förslag.

Vad folkbokföringen beträffar har det sista ordet säkerligen ännu inte sagts, men det är också en fråga på lång sikt om där skall vidtas förändringar.

Vad slutligen angår frågan om kvinnliga präster är inte detta en fråga om kvantitet utan om kvalitet. Jag tror på värdet för den svenska kyrkan av att också en kvinna får möjlighet att bli präst, men hur många präster som på detta sätt kan tillföras kyrkan vet ingen av oss i dag.

Allt detta gällde alltså åtgärder på lång sikt. Vi kan icke med de siffror

över prästbristen som vi har för ögonen bara slå oss till ro med att tänka på dessa åtgärder som verkar på lång sikt. Vi måste också göra någonting just nu, och därför har jag, herr talman, anslutit mig till utskottets förslag, till vilket jag ber att få yrka bifall.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag har med stort intresse åhört denna debatt, och jag måste säga att det som för mig har varit värdefullast var det uttalande som prosten Hoppe gjorde för en kort stund sedan, att detta förslag som nu föreligger är den svenska kyrkans vädjan till statsmakterna om hjälp i en svår situation. Såsom vi vet är ju läget det, att det kan väntas uppstå en brist på 350 präster i de olika församlingarna, och det är detta som statsrådet genom den föreliggande propositionen vill försöka avvärja.

Jag har svårt att fatta, hur man på olika håll kan ställa sig avvisande till det förslag som här föreligger, då läget är sådant det är. Det är ju diakonistrelsen som har tagit initiativet och som skall svara för ekonomin när det gäller de studerandes uppehälle — det är endast lärarlönerna som skall bekostas av staten. Jag tycker att vi som ivrar för kyrkliga angelägenheter icke borde sätta oss emot denna lilla uppoffring av 35 000 kronor som här begärs, då man kan få saken ordnad på detta sätt.

Det har framhållits här, att problemet skulle kunna lösas på annat sätt. Herr Nilsson i Bästekille sade, att lekmanrepresentanter borde få träda fram och tala i stället för prästerna. Jag skulle vilja se den församling som accepterar herr Nilsson i Bästekille som präst i detta avseende — jag skulle inte tro att det blir någon vidare andlig uppbyggelse i den bygden. Jag tror däremot att vi vinner någonting betydligt bättre om vi följer den väg som här förordas av ecklesiastikministern.

Jag skall inte uppta tiden längre, herr talman. Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag har vid detta utlåtande fogat en blank reservation, och fastän debatten har pågått kanske länge nog vill jag gärna säga ett par ord för att ange min ståndpunkt.

Jag kan hålla med fröken Vinge om att den här propositionen nog varit i magraste laget. Det kan ju hända, att frågan hade legat litet bättre till, ifall redovisningen av skälen för ecklesiastikministerns förslag och en bättre precisering av vad det gällde hade skett ifrån början. Men det må nu vara en sak. Jag tycker för min del, att man har tagit upp alldeles för många stora principfrågor och hängt upp dem på detta i och för sig ganska blygsamma förslag. Jag tycker inte det finns anledning att ta ståndpunkt till alla dessa stora frågor.

Vad det gäller är ju att det finns 30 å 40 människor i trettioårsåldern eller däröver, som vill ägna sig åt kyrklig tjänst och av vilka väl de flesta skulle kunna leta sig fram dispensvägen efter vissa studier. Men om nu dessa människor vill göra denna gärning och kyrkan behöver dem och vill ta emot dem, så tror jag inte att det finns tillräckliga skäl för riksdagen att vägra ge detta anslag eller vägra att godkänna den ordning som ecklesiastikministern har föreslagit. Jag vill erinra om att utskottet stryker under att det här gäller en engångsföreteelse. Det kan alltså inte vara nödvändigt att ta upp hela frågan om standarden i den prästerliga utbildningen, frågan om kvinnliga präster, lönebestämmelser, pastoratsindelningen m. m. Jag tror att saken är åtskilligt enklare än så, och utan att binda mig för motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga i all vänlighet till herr Rubbestad att om jag yttrar mig i en fråga, som rör den svenska kyrkans framtid, har jag därmed inte gjort anspråk på att förkunna ordet. Herr Rubbestad kan vara lugn. Jag ämnar inte gå den vägen. Det får andra göra. Sedan vill jag säga en gång för alla att när vi diskuterar kristna angelägenheter här i kammaren, borde herr Rubbestad som gammal riksdagsman hålla sig för god att varje gång försöka få skrattarna på sin sida.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag har bara framhållit de synpunkter som jag ansett vara berättigade. Om sedan kammaren visar instämmande och till och med glädje med anledning därav, har jag ingenting emot det.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Efter vad jag kan se på talarlistan är jag den siste som får yttra sig. Sällan har väl den siste talaren varit så efterlängtdad som nu, när vi har så mycket att göra och många andra viktiga frågor att behandla.

Jag menar att prästbristen är aktuell men att situationen inte är hopplös. Tidigare har prästbrist i den svenska kyrkan övervunnits. Hur skall man nu komma till rätta med den här saken? Kommer man till rätta med detta problem genom den föreslagna snabbutbildningskursen? Kommer man till rätta med det genom att utropa situationen som nästan hopplös? Jag tror att frågan har fått litet för stora proportioner. Dessa 40 som det nu blir en mycket spännande votering om, huruvida de skall snabbutbildas eller inte, blir inte avgörande för lösningen av problemet om prästbristen. Jag för min del har inte någon större entusiasm för propositionen, men jag vill inte gärna gå emot den av statsrådet Persson i

Tillfällig korttidsutbildning av präster

Skabersjö visade positiva viljan att lösa prästbristen. Jag menar att metoden här bör vara en annan. Skall man se realistiskt på denna fråga gäller det inte att ta ställning för eller emot en snabbutbildning och tro, att man därmed har kommit till något slutresultat, utan det gäller att stimulera gymnasister och unga studenter till att bli präster. Jag skulle för min del vilja göra en personlig deklaration. Att vara präst i den svenska kyrkan i dessa dagar med all den spänning och allt det motstånd som finns men också med all denna goodwill och möjlighet att göra en insats, det är det mest spännande, innehållsrika och färgrika av yrken som man kan välja. Efter 20 år som präst skulle jag inte ett ögonblick tveka att ännu en gång välja denna bana. Om gymnasister och unga studenter i Sveriges land visste, hur fantastiskt spännande och stimulerande det är att få vara präst i den svenska kyrkan, skulle det inte finnas någon prästbrist i detta land, i varje fall inte om fem år. Tala om det, mina vänner och ärade kammarledamöter, ni som vill på ett eller annat sätt bidra till en positiv lösning! Tala om det för edra unga vänner där hemma och hälsa från mig och många av mina kolleger! Vi vill säga: Att vara präst är det underbaraste man kan tänka sig! Och det är icke otacksamt. Det är ur alla möjliga synpunkter en god livsuppgift.

Jag tror alltså att 40 snabbutbildade präster inte betyder så mycket för eller emot i denna situation. Den som tror på Gud och den som tycker om människor vill jag rekommendera: Tänk på att bli präst! Jag tror ingen av dem som blir det kommer att ångra sig.

Jag har personligen icke något yrkande, varken i ena eller andra riktningen. Jag har bara den rekommendationen att komma med: Lös krisen inifrån, låt våra biskopar, präster och aktivt verksamma lekmän stimulera ungdomen till att välja prästbanan, så

löser vi krisen inifrån! Jag uppmanar och uppmuntrar varje lämplig ung man till att välja prästbanan. På den vägen tror jag att vi löser prästbristen, och det är den riktiga, sunda och kristna lösningen av detta problem.

Herr talman! Jag har icke något yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i reservationen av herr Karl Andersson m. fl. gjorda hemställan; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Blidfors begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i reservationen av herr Karl Andersson m. fl. gjorda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgävos 81 ja och 91 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den i reservationen av herr Karl Andersson m. fl. gjorda hemställan.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande motivering, nämligen dels på godkännande av

Ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara

den motivering, som föreslagits i den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen, dels ock på att denna motivering icke måtte godkännas; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hallén begärde emellertid votering, i anledning varav följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarerna godkänner motiveringen i den av herr Karl Andersson m. fl. vid statsutskottets utlåtande nr 149 fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarerna icke godkänt denna motivering.

Sedan kammarernas ledamöter härfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 58 ja och 70 nej, varjämte 76 av kammarernas ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarerna hade alltså icke godkänt den i nu nämnda reservation intagna motiveringen.

Härfter yttrade

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jag ber att få meddela, att jag råkade trycka på fel knapp. Jag avsåg att rösta ja.

§ 4**Ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 152, i anledning av väckta motioner angående ombyggnad av järnvägen Gull-

berna—Torsås—Bergkvara till normalspår.

Utskottets hemställan föredrogs, och anförde därvid:

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Efter den långvariga debatt som vi här haft om hur vi bäst skall sörja för vårt andliga välbefinnande och vår själavård, är det kanske väl abrupt att gå över till att diskutera om järnvägarna i Kalmar län skall ha en spårvidd av 0,891, 1,067 eller 1,435 m. Jag skall emellertid, herr talman, försöka att fatta mig mycket kort i denna fråga.

Statsutskottet har i anledning av en väckt motion nr 266 i första kammarerna föreslagit en utredning rörande ombyggnad till normalspår av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara. Denna utredning anser utskottet i likhet med motionärerna böra ske så skyndsamt, att resultatet av densamma föreligger i samband med att ombyggnaden av sträckan Karlshamn—Karlskrona är slutförd. Avsikten är, att denna ombyggnad sedan skall fortsätta med bandelarna Torsås—Kalmar och Kalmar—Berga och att dessa bandelar skall ingå i en tänkt normalspårig sydostkustbana.

Denna inställning från statsutskottets sida till utredningen om breddning av endast en bandel harmonierar inte med samma utskotts ställningstagande vid 1953 års riksdag till den då av en enhällig kalmarbänk både i första och andra kammarerna väckta motionen om breddning av vissa smalspårsbanor. Utskottet framhöll då: »Härvidlag torde få erinras om att till grund för elektrifieringen av landets järnvägsnät ligger ett av järnvägsstyrelsen uppgjort arbetsprogram, vilket underställts statsmakterna för godkännande. I analogi härmed synes en konkret plan för det fortsatta breddningsarbetet böra upprättas. Detta förutsätter i sin tur en definitiv prövning av frågan, vilka

Ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara

smalspåriga järnvägslinjer som över huvud taget böra ombyggas till normalspår, vilka järnvägslinjer som även i fortsättningen böra bibehållas vid smalspårdrift och vilka järnvägslinjer som av allmänt trafikpolitiska eller transportekonomiska skäl eventuellt böra ersättas med andra kommunikationsmedel. Med utgångspunkt härifrån kan sedan lämpligen en inbördes angelägenhetsgradering av först avsedda arbeten ske, kompletterad med erforderliga kostnadsberäkningar. Statsmakterna finge därigenom ett säkert underlag för en bedömning av omfattningen av den finansiella ram, inom vilken breddningsarbetet fortlöpande kunde bedrivas utan åsidosättande av ur andra synpunkter angelägna investeringsbehov inom statens järnvägars verksamhetsområde. Enligt utskottets mening bör det ankomma på Kungl. Maj:t att föranstalta om upprättandet av en sådan plan, vilken snarast möjligt bör underställas riksdagens prövning.»

Av detta utlåtande finner jag, att utskottet vid 1953 års riksdag inte ansåg det lämpligt att endast en bandel skulle prövas för sig, oberoende av de övriga smalspåriga järnvägarna i Kalmar län.

Jag har trots detta inget att invända mot att en dylik isolerad utredning sker, såvida man inte avser att få en förändring i den angelägenhetsgradering som upprättats och avlämnats 1952 av 1943 års järnvägskommitté. I den angelägenhetsgraderingen hade under B — således ombyggnadsarbeten avsedda att uppföras på järnvägens ordinarie investeringsstat — i första hand uppförts sträckan Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred eventuellt Norsholm—Västervik—Hultsfred—Berga—Kalmar.

Den järnväg som det nu gäller var angelägenhetsplacerad under grupp C, d. v. s. järnvägar som skulle uppföras på beredskapsstat och komma till utförande vid sysselsättningssvårigheter.

Herr talman! Jag kan inte — lika litet som länsstyrelsen i Kalmar län eller

arbetsmarknadsstyrelsen — finna, att något inträffat, som kan föranleda en omprövning av den angelägenhetsgradering som utförts av 1943 års järnvägskommitté i vad det gäller sträckan Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred. Då det gäller prövningen gentemot andra bandelar skall jag inte uttala mig. Som stöd för detta mitt påstående önskar jag få hänvisa till Nordisk Järnbanetidsskrift nr 11 1954, där civilekonom Petri presenterat en utredning, som visar, att i fråga om godsbelastningen på våra smalspårsnät ligger bandelen Kristianstad—Karlskrona — alltså den järnväg som håller på att breddas till normalspår — främst, tätt följd av sträckan Norsholm—Västervik. Skall man ta hänsyn härtill ävensom till industriens benägenhet att söka sig till orter med normalspårig järnväg och till den pågående utflyttningen från de orter, där smalspårsnätet går fram, samt använda detta som argument, då bör väl ändå järnvägen Åtvidaberg — Västervik — Hultsfred komma i fråga för breddning efter det att bandelen Karlshamn—Karlskrona ombyggt till normalspår.

Jag önskar än en gång, herr talman, poängtera, att jag inte har något emot den av utskottet förordade utredningen, såvida man, som jag tidigare framhållit, inte avser att få en försämring, när det gäller angelägenhetsgraderingen för sträckan Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred. Jag hoppas, att utskottets talesman kan ge mig tröst härutinnan och att utskottet icke avsett att få en annan angelägenhetsgradering, när det gäller breddningen av sträckan Åtvidaberg—Västervik—Hultsfred.

Herr MALMBORG i Skövde (fp):

Herr talman! Herr Johanson i Västervik erinrade om riksdagens beslut 1953, och det är riktigt att riksdagen då i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om en allsidig utredning av vilka smalspåriga banor som skulle byggas om till

Ombyggnad av järnvägen Gullberna—Torsås—Bergkvara

normalspåriga samt hur de trafiktekniska problemen skulle lösas på mest rationella sätt. När denna hemställan emellertid nu är överlämnad till 1953 års trafikutredning, kan man ju säga att vi skall avvakta nämnda utredningsförslag, innan vi vidtar några som helst åtgärder på detta område. Men å andra sidan råder alldeles speciella förhållanden beträffande den handel, som här närmast är aktuell, nämligen linjen Gullberna—Torsås—Bergkvara. Vi känner alla till att vi nu håller på att bygga om Blekinge kustbanor till normalspår, och nämnda bandel, Gullberna—Torsås—Bergkvara, anknyter till kustbanorna.

När normalspårsbyggnaden är färdig, kan vi säga att nämnda handel bildligt talat hänger i luften, och vi måste därför vidtaga åtgärder för att få ordning och reda på kommunikationsförhållandena där. Vi har i vårt utskottsutlåtande hänvisat till de olika alternativ som föreligger i denna fråga och framhållit att man måste ta hänsyn till många oklara punkter och skilda faktorer. Vi har inte vågat gå rakt på sak och säga att vi skall göra så eller så, utan vi har föreslagit en allsidig utredning av kommunikationsproblemen. Jag vill tillägga att vi därvid inte bara har erinrat om den handel, som det här närmast är fråga om, utan också har sett problemen i det större perspektivet, sydostkustbanan.

Nu har herr Johanson i Västervik erinrat om den turordning för ombyggnadsarbetena som tidigare fastställts och uttalat sin oro över att den skulle brytas. Jag kan emellertid försäkra att det i utskottets utlåtande inte ligger någon som helst diskriminering av den tidigare uppgjorda turordningen. Vi har inte yttrat oss om den saken. Vi förutsätter endast att vi får en objektiv och saklig prövning av hela det här aktuella kommunikationsproblemet. Herr Johanson i Västervik behöver därför inte vara orolig för att hans speciella intressen här skall bli satta åsido, därest kam-

maren, som jag hoppas, bifaller utskottets förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka utskottets ärade talesman för det hopp han gav mig, när han sade att jag inte behöver vara orolig för att det skall ske någon ändring i angelägenhetsgraderingen. Jag vill emellertid framhålla att jag inte är ensam om att hysa sådan oro. Jag hänvisar i det stycket till vad länsstyrelsen i Kalmar län skrivit i denna fråga. Där har man i sitt remissvar framhållit, att man anser att utredningen om linjen Gullberna—Torsås—Bergkvara icke får påverka frågan om breddningen av linjen Ätvidaberg—Västervik—Hultsfred, som länsstyrelsen anser vara den ur angelägenhetssynpunkt främsta bandelen. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sitt remissutlåtande också anfört samma sak. Men om det nu är så, att man icke har tänkt sig någon ändring i angelägenhetsgraderingen — ja, då frågar man sig av vilken anledning utskottet yrkar på att utredningen skall ske så skyndsamt, att den kan vara klar samtidigt med att linjen Karlshamn—Karlskrona är färdig för normalspår. Utredningen blir väl inte förhindrad, om den kommer med sitt betänkande efter det att breddningen av linjen Ätvidaberg—Västervik—Hultsfred påbörjats, och man går den vägen att sedan ta linjen Gullberna—Torsås—Bergkvara. Det är väl ingenting som hindrar att man gått den vägen. Jag hoppas emellertid att jag kan tro på utskottets talesman när han försäkrar att jag inte behöver känna någon oro för att utskottet skulle ha avsett, att här skulle göras en annan angelägenhetsgradering än den som 1943 års järnvägskommitté uppdrog i sin 1952 avlämnade utredning.

Anslaget till allmänna barnbidrag

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! Bara ett par ord med anledning av herr Johansons i Väster-
vik senaste yttrande, att det inte bara
är han som är orolig för att här skulle
bli en omkastning av turordningen. Han
hänvisade därvid till länsstyrelsen i sitt
hemlän.

Jag erinrar om — vilket också fram-
går av utskottets skrivning — att vi va-
rit där nere på platsen och undersökt
läget och därvid sammanträffat med
representanter för näringslivet, med
landshövdingen i spetsen, och ingående
resonerat om problemet. Jag kan inte
påminna mig att man då befarat, att
någon ändring var ifrågasatt, utan vi
kunde i lugn och ro sakligt resonera
om spörsmålet.

Nu är det ju så att linjen Gullberna—
Torsås—Bergkvara har anknytning till
Blekinge kustbanor, och när den ban-
delen om ett par år blir ombyggd för
normalspårig trafik, kommer den först-
nämnda linjen att sakna anknytning.
Därför måste vi försöka se till att vi
får en vettig ordning på kommunika-
tionerna. Men detta behöver inte på
något sätt förrycka bedömningen av
det stora perspektivet beträffande en
sydostkustbana.

Herr **JOHANSON** i Västervik (s):

Herr talman! När 1943 års järnvägs-
kommitté avlämnade sin angelägenhets-
gradering hade riksdagen redan fattat
beslut om breddning av järnvägen Kris-
tianstad—Karlskrona. Hade man vid
det tillfället ansett att järnvägen Gull-
berna—Torsås—Bergkvara skulle kom-
ma att sakna anknytning efter ombygg-
nad till normalspår av linjen Kristian-
stad—Karlskrona, hade det funnits möj-
lighet att yrka på en ändring. Det har
man inte gjort och sedan 1952 kan väl
ingenting ha förändrats i det hänseen-
det. Men jag hoppas som sagt att någon
ändrad angelägenhetsgradering icke
skall behöva bli aktuell.

Herr **MALMBORG** i Skövde (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att herr
Johanson i Västervik och jag har reso-
nerat färdigt nu. Vi kan vara fullt över-
ens om att vi bör se till att denna järn-
väg — som jag nu har sagt bildligt talat
kommer att hänga i luften — blir lagd
på verklighetens mark.

Vidare anfördes ej. Utskottets hem-
ställan bifölls.

§ 5

Föredrogos vart efter annat statsut-
skottets utlåtanden:

nr 153, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till ändringar
i 1947 års allmänna tjänste- och familje-
pensionsreglementen m. m. jämte i
ärendet väckta motioner och

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående ändrad löne-
gradsplacering för viss vård- och eko-
nomipersonal m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i
dessa utlåtanden hemställt.

§ 6**Anslaget till allmänna barnbidrag**

Föredrogs sammansatta stats- och
andra lagutskottets utlåtande nr 4, i an-
ledning av Kungl. Maj:ts i statsverks-
propositionen under femte huvudtiteln
gjorda framställning om anslag för bud-
getåret 1955/56 till allmänna barnbi-
drag jämte i ämnet väckt motion.

I propositionen nr 1 hade Kungl.
Maj:t under femte huvudtiteln, punkten
23, s. 34—36 i propositionen bilagt ut-
drag av statsrådsprotokollet över so-
cialärenden för den 4 januari 1955, fö-
reslagit riksdagen att till allmänna barn-
bidrag för budgetåret 1955/56 anvisa
ett förslagsanslag av 527 000 000 kronor.

I en inom andra kammaren väckt mo-
tion, nr 424, hade herrar *Rubbestad* och
Svensson i Vä hemställt dels att riks-
dagen måtte besluta, att barnbidrag icke

Anslaget till allmänna barnbidrag

skulle utgå för första barnet, men att bidrag skulle utgå för andra barnet med 290 kronor, för tredje barnet med 350 kronor och för fjärde barnet med 410 kronor samt att bidraget för varje ytterligare barn skall höjas successivt med 60 kronor i förhållande till det som utginge för det näst föregående barnet, dels ock att riksdagen måtte till allmänna barnbidrag för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 275 000 000 kronor.

Motionen hade hänvisats till statsutskottet.

Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade det i statsverkspropositionen på förenämnda punkt framlagda förslaget ävensom motionen överlämnats till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott hemställde

A. att förevarande motion, II: 424, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

B. att riksdagen måtte till allmänna barnbidrag för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 527 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Rubbestad*, som ansett att utskottet bort hemställa

A. att riksdagen med bifall till motionen II: 424 måtte för sin del antaga i reservationen framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 juli 1947 (nr 529) om allmänna barnbidrag;

B. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen II: 424 till allmänna barnbidrag för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 275 000 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Eftersom jag avgivit en reservation vill jag begagna tillfället att

säga några ord. Jag är fullt medveten om att det yrkande jag här framställt i reservationen inte kommer att bifallas, ty jag känner mycket väl till den mentalitet som behärskar den svenska riksdagen och vet, att det inte går att på något sätt göra en ändring av sociala bidrag, vare sig detta är berättigat eller icke. Därför är jag fullt på det klara med att jag inte får något gehör för min framställning.

Det gäller här barnbidragen. För varje barn under 16 år utgår som bekant ett bidrag med 290 kronor per år. Barnbidragen fastställdes första gången 1947. Då hade vi emellertid ett helt annat utgångsläge. Då var genomsnittsinkomsterna betydligt lägre, knappast mer än hälften av vad de är nu. Nu är den genomsnittliga inkomsten, såsom framgår av statsverkspropositionen i år, 8 301 kronor. Levnadskostnaderna har däremot inte stigit på långt när i samma utsträckning som lönerna sedan 1947. Dessutom har sedan dess vidtagits en hel mängd sociala åtgärder som bidrar till att kostnaderna för barnen blir betydligt lättare att bära än tidigare. Man har i de flesta kommuner infört skolbarnsbespisning. I föl införde vi sjukförsäkringen, som också lättar barnfamiljernas börda betydligt.

Jag har ansett att numera borde man kunna undvara dessa bidrag i de familjer, där det endast finns ett barn. Detta skulle betyda att denna summa på 527 miljoner kronor skulle kunna pressas ned till mindre än hälften. Den skulle med andra ord minska med inte mindre än omkring 280 miljoner kronor, som man alltså kunde spara om barnbidraget för första barnet fölle bort.

Man hör, hur finansministern reser land och rike omkring och säger: Ni skall spara pengar och sätta in i riksbanken, ty det behöver samlas pengar i statskassan. Jag tycker att det i detta läge skulle vara på sin plats att finansministern också funderade på om det inte vore möjligt att spara pengarna,

Anslaget till allmänna barnbidrag

innan de kastas ut ur statskassan. Det är detta jag menar skulle vara ett observandum för finansministern.

År 1938 tog vi här i riksdagen ståndpunkt till lönerna i statsförvaltningen — huruvida det skulle vara familjelön eller en lön, som skulle avvägas så, att särskilda bidrag skulle utgå bl. a. för barn. Riksdagen stannade då, i enlighet med 1936 års lönekommittés förslag, för att det skulle vara familjelön, en lön som alltså avsågs räcka till inte bara för att försörja den som upprätthöll en tjänst utan också hans hustru och åtminstone ett barn. Principen om denna familjelön har förts över från statens verksamhetsområde till den enskilda förvärvsverksamheten över lag, och nu är lönerna så tillmätta, att de kan räcka till åtminstone för en familj på man, hustru och ett barn. Det är detta jag menar borde kunna vara riktpunkten i detta fall, när man nu allmänt går in för att försöka vara litet återhållsam med statens utgifter.

Om man ginge på den linje jag här förordat skulle man kunna spara omkring 280 miljoner kronor, såsom jag nämnde. Jag har emellertid ansett, att man borde öka statens bidrag till de familjer, där det finns många barn, så att för andra barnet utanordnades samma belopp som nu, alltså 290 kronor, för tredje barnet 60 kronor ytterligare osv. med 60 kronor mera för varje barn därutöver.

Jag har själv haft många barn och vet, att det under sådana förhållanden blir stora ekonomiska bekymmer. För mångbarnsfamiljer är det därför berättigat med stöd av statsmakterna. Skulle jag ha haft bidrag för alla mina barn enligt nu gällande bestämmelser, alltså med 290 kronor för varje barn innan de fyller 16 år, hade det blivit sammanlagt 4 600 kronor för varje barn och för elva barn alltså 51 000 kronor. Räkade man dessutom ränta på dessa pengar, skulle jag ha ett krav på staten med cirka 100 000 kronor.

Undra på om man blir upprörd, när man själv fått försörja sina barn och sedan skall vara med om att via skattsedeln hjälpa andra, som kanske har tio gånger så stora inkomster. Jag vet, att det finns många i detta samhälle, som resonerar precis på samma sätt som jag. Skulle här bli en folkomröstning vågar jag försäkra statsrådet Ulla Lindström, att större delen av de svenska medborgarna skulle komma att ge mig rätt i, att vi bör vara återhållsamma med bidragen åtminstone när det gäller första barnet. Jag är medveten om att statsrådet tillsatt en utredning, och min motion syftar till att vara ett slags vägledning för denna utredning, så att man beaktar synpunkten, att vi gärna kan ge litet mer åt familjer med många barn men försöker slopa bidraget för första barnet. Statskassan kommer att må väl av det, och ingen kommer att lida någon nöd på grund av ett sådant beslut i denna tid, när man har så relativt goda löner.

Herr talman! Det är ur dessa synpunkter som jag reserverat mig, och jag ber att få yrka bifall till min reservation.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! När man talar om det allmänna barnbidraget, får man inte glömma en väsentlig omständighet vid dess tillkomst, nämligen att det särskilda barnavdrag, som förut tillämpats vid beskattningen, då togs bort. Jag skulle därför, i anledning av vad herr Rubbestad sade om att han skulle ha så mycket pengar att fordra av staten, vilja erinra honom om att han också har fått göra stora avdrag i sin inkomst för sina elva barn. Statskassan skulle nog kunna göra lite avdrag på de fordringar herr Rubbestad ställer på staten.

Någon behovsprövning genomfördes ju inte vid tillkomsten av barnbidraget, utan alla barnförsörjare skulle, oberoende av inkomst, få samma barnbi-

Anslaget till allmänna barnbidrag

drag. Om man nu skulle genomföra en behovsprövning, tror jag inte att man kan göra det från de premisser som herr Rubbestad föreslår, nämligen antalet barn, utan man får nog också ta hänsyn till vilka ekonomiska förhållanden familjen har. Det kan ju tänkas att en familj med mycket höga inkomster har mycket lättare att försörja tre, fyra barn än en annan familj har att försörja ett enda barn.

Herr Rubbestad, som ju själv är en familjeförsörjare av stora mått, vet kanske också att det första barnet alltid är det dyraste, eftersom all nyanskaffning då måste göras; för de barn, som kommer sedan, kan man ju utnyttja en hel del av det som anskaffats till det första barnet.

Frågan om barnbidraget till det första barnet måste nog bedömas från flera olika utgångspunkter och inte bara på det lättvindiga sätt som herr Rubbestad här gjorde.

Såsom utskottet framhållit sysslar för närvarande en utredning med att kartlägga allt sådant som rör familjens ekonomiska ställning, och jag tror att herr Rubbestad gör bäst i att lugna sig, till dess man får se vad denna utredning har att komma med.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Statsrådet fru LINDSTRÖM:

Herr talman! Jag skall inte säga många ord i denna fråga. Herr Rubbestad lät så resignerad när han började sitt anförande, att det kanske förefaller som om jag bara spiller krut på döda hökar, men jag vill i alla fall säga några ord, eftersom herr Rubbestad i slutet av sitt anförande framhöll att en folkomröstning kanske skulle ge honom rätt. Man fick det intrycket att herr Rubbestad menade att riksdagens inställning i denna fråga inte var så representativ för folkmeningen. För min del tror jag att den är det.

Utskottets talesman har redan utvecklat här, varför utskottet rekommenderar kammaren att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag och avstyrka herr Rubbestads motion, och jag har inte mycket att tillägga. Utskottets talesman erinrade bl. a. om att familjeutredningen är sysselsatt med att kartlägga barnfamiljernas ekonomiska läge och menade, att man inte skulle föregripa resultatet därav. Jag skall inte heller föregripa detta resultat, men med anledning av den direkta apostrofering av mig, som herr Rubbestad här gjorde, och den rekommendation som han gav utredningen, så vill jag framhålla att en viss kontakt med utredningen i dessa dagar nog har bekräftat mitt personliga intryck att den verkligt stora förändringen i familjernas levnadsstandard inträder, såsom också fru Johansson påpekade, vid det första barnets ankomst. Det är då som hustrun kanske måste släppa sitt förvärvsarbete och därmed förenade inkomster eller också skaffa sig någon som i hennes ställe har vård och tillsyn över barnet. Det är då som de nya utgifterna kommer. Vid det andra barnets ankomst har man redan så att säga anpassat sig till det förändrade läget. Den ekonomiska situationen blir naturligtvis mera trängd, ju flera barn en familj får, men det kan ändå knappast vara sakligt motiverat att öka barnbidragets storlek trappstegsvis för varje nytt barn, ty barn nr två, tre eller fyra, ja, vi kan med herr Rubbestad gå ända till nr elva, kostar inte mer att försörja, är dyrare i drift än sitt näst äldre syskon, utan snarare tvärtom. Inom en syskonkrets kan man ju dela sovrum och mycket annat, man kan ärva varandras kläder etc.

Jag tycker nog dessutom att herr Rubbestads förslag har en liten bismak av barnpremiering, av barnalstringsuppmuntran, något som visserligen kan vara motiverat i ett läge, då ett folks nativitet är katastrofalt låg och det gäl-

Anslaget till allmänna barnbidrag

ler att hålla folkstammen uppe, men som knappast är en rekommendabel väg för en normal familjepolitik.

Jag förstår inte riktigt heller, när herr Rubbestad menade, att reallöneutvecklingen skulle ha förbättrat läget för enbarnsfamiljerna. Reallöneförbättringen har ju kommit alla medborgare till del, alltså även ensamstående personer, barnlösa makar etc., och man måste väl jämföra barnfamiljernas ekonomiska situation i nuet med dessa andra gruppers situation av i dag och inte med deras ekonomiska situation år 1948, då barnbidragen infördes och man delade upp försörjningsbördorna mellan ensamstående och barnförsörjare.

Det finns inte något skäl för att nu göra en omläggning enligt herr Rubbestads förslag, och jag hoppas därför att kammaren följer utskottets rekommendation.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! När statsrådet fru Lindström säger, att ingen propaganda behöver drivas i detta land för att det skall födas flera barn, undrar jag, om hon innerst inne känner det på det sättet. Att, såsom fallet är, ungefär hälften av alla äkta par endast har ett barn, är det en linje, som vi skall anse rekommendabel för vårt land? Ett sådant förhållande måste förr eller senare innebära en betydande folkminskning. Därför tycker jag nog att vi borde ha ett visst premierande av flerbarnsfamiljerna.

Som svar på fru Johanssons yttrande, att första barnet är det dyraste — vilket statsrådet Lindström också ville göra gällande — vill jag anföra, att jag tror det är den egna erfarenheten som där talar. Jag, som har många barn, har den erfarenheten, att det första barnet var en bagatell att klara med försörjning o. d. Det gick mycket, mycket bra. Däremot blev det större svårigheter, när man fick flera barn. I denna

fråga är jag säkert mera sakkunnig än både fru Johansson och statsrådet fru Lindström, och nog tror jag, att det vore berättigat med en annan inställning. Jag är av den bestämda mening, att en familj med normal inkomst och hälsa och krafter mycket väl utan statsbidrag kan försörja ett barn. När det gäller familjer med många barn menar jag däremot, att staten bör kunna sträcka ut en hjälpende hand. Det blir uppfostrande, det blir stimulerande för att vårt folk inte skall dö ut, vilket blir fallet, om inte två äkta makar tillsammans får mer än ett barn. Det kommer att bli en betydande minskning av det svenska folket, om det systemet får fortfara. Detta, menar jag, skall vi försöka undvika. Vi skall ha ett starkt folk, som kan orka med litet av varje och göra goda prestationer. Nu får vi importera en massa utlänningar, som kanhända i det långa loppet blir till skada för vårt land. Låt oss i stället bidra till ökning av det svenska folket!

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h):

Herr talman! Jag vill endast uttrycka min stora beundran för herr Rubbestads första anförande. Det var modigt sagt, och jag tror, att han har många, som delar hans uppfattning ute i landet; det hör man från åtskilliga håll. Vad han sedan kom in på i sitt sista anförande har jag litet svårare att följa med. Jag vill bara till kammarens protokoll få antecknat, att jag liksom herr Rubbestad tror, att vi ganska föredomsfritt bör kunna ompröva, huruvida behovet av bidrag till första barnet är lika angeläget som det varit tidigare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7

**Ändring i lagen om folkpensionering
m. m.**

Föredrogs sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 februari 1955 dagtecknad proposition, nr 128, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering, och

2) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn;

dels ock för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till folkpensioner m. m. ett förslagsanslag av 1 365 000 000 kronor, och

2) till Särskilda barnbidrag till änkor och invaliders barn m. m. ett förslagsanslag av 12 300 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att åldersgränsen för bidrag till änkor och änklingar med barn skulle höjas från 10 till 12 år.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels sex i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

de likalydande motionerna nr 456 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson* och nr 564 i andra kammaren av herr *Lundqvist m. fl.*,

de likalydande motionerna nr 477 i första kammaren av herr *Svärd* och nr 586 i andra kammaren av fru *Boman m. fl.*,

motionen nr 577 i andra kammaren av fru *Löfqvist m. fl.*, samt

motionen nr 585 i andra kammaren av herr *Anderson* i Sundsvall *m. fl.*;

dels ock den före propositionens avlämnande väckta motionen nr 400 i andra kammaren av herr *Johanson* i Västervik.

I de likalydande motionerna I: 477 och II: 586 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts förslag i vad det avsåg höjning av åldersgränsen för bidrag till änkor och änklingar med barn.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angick anslag under femte huvudtiteln till statsutskottet, samt i övrigt till lagutskott. I den del vari propositionen hänvisats till lagutskott hade den tilldelats andra lagutskottet. Motionen II: 400 hade hänskjutits till statsutskottet. Övriga motioner hade hänskjutits till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionen och motionerna överlämnats till sammansatt stats- och andra lagutskott.

Sammansatta utskottet hemställde

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering — måtte med avslag å motionerna I: 456 och II: 564 samt II: 585 för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 4 § 2 mom. erhöles av utskottet angiven lydelse;

B. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 477 och II: 586 — måtte för sin del antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn;

C. att motionerna

1) II: 577 samt

2) II: 400

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att riksdagen måtte för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Bidrag till folkpensioner m. m. ett förslagsanslag av 1 365 000 000 kronor; samt

2) till Särskilda barnbidrag till ankors och invaliders barn m. m. ett förslagsanslag av 12 300 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herr *Magnusson*, som ansett att utskottet under B. och D. bort hemställa

B. att riksdagen — med bifall till motionerna I: 477 och II: 586 — måtte avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till ankors och anklingar med barn,

D. att — — — anvisa

1) till — — — kronor; samt

2) till Särskilda barnbidrag till ankors och invaliders barn m. m. ett förslagsanslag av 11 900 000 kronor.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **BOMAN** (h):

Herr talman! Jag tänkte bara ägna denna fråga, som ändå ligger mig om hjärtat, några ord. Jag skall i huvudsak uppehålla mig vid den motion, som jag och ett par kamrater i kammaren har väckt i en delfråga i samband med föreliggande proposition.

Innan jag gör det, skulle jag vilja säga några ord om ett problem, som jag i samband med denna proposition gärna skulle ha sett löst på ett annat sätt. Fru Löfqvist har också varit inne på saken. Jag förstår gott hennes betänkligheter. Det gäller fastställandet av åldersgränser för undfående av änkepension.

Många är glada i dag över de förbättringar, som har åstadkommits. Alla bidragsbelopp är ju uppjusterade. Pengar är emellertid inte allt, och

många får inte heller del av dem. Kvar står vad som varit mycket besvärligt alltsedan änkepensionsfrågan ordnades, nämligen gränsen vid 55 år. Jag anser det vara en lycka för varje kvinna, som får behålla sin man till 55 års ålder. Hon är givetvis i en bättre ekonomisk situation än den kvinna, som förlorar sin man tidigare. Det är klart, att var man än sätter gränsen, får man gränsfall. Inom änkepensionsutredningen var vi eniga om att ifall vi satte gränsen till 50 år — pensionen skulle inte utbetalas då, utan de kvinnor, som blev ankors vid 50 års ålder skulle bli änkepensionsberättigade vid 55 års ålder, om villkoren i övrigt följdes — eliminerades de besvärligaste gränsfallen. Nu står 55-årsgränsen kvar ehuru inte så alldeles fast; man kan prova tillbaka. Jag har icke kunnat få någon annan uppfattning av vad jag läst ut här än att det är ungefär som förut — kanhända har gränsen flyttats något år tillbaka — och svårigheterna finns kvar för dem, som skall prova från fall till fall.

När vi i änkepensionsutredningen just sysslade med åldersgränsen hade vi besök av representanter för pensionsstyrelsen. Dessa herrar vädjade allvarligt till oss att inte uttrycka något i stil med vad som förekommit tidigare, vilket uppfordrade dem att göra skälighetsbedömningar, utan att såvitt möjligt fixera gränser, varifrån man kan utgå, när man undersöker möjligheterna till pension. Hade herr statsrådet följt änkepensionsutredningens rekommendationer i detta fall, hade givetvis många fler varit änkepensionsberättigade i dag. Nu är givetvis alla, som inte blivit ankors förrän vid 55 år, i dag tacksamma att få dessa förbättringar, under det att många med beklagande ser, att riksdagen står kvar på den gamla ståndpunkten när det gäller åldersgränsen. Vi måste ändå komma ihåg, att ofantligt många kvinnor hyst stora förhoppningar om att när nu

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

frågan slutgiltigt skulle lösas, även de skulle få ett bättre stöd.

Som ett exempel vill jag ta två änkor som bor bredvid varandra. Den ena fick behålla sin man till dess hon blev 55 år. Mannen hade varit arbetsför i hela sitt liv. Det hade inte varit något överflöd i hemmet, men man hade heller inte kommit på obestånd. Bredvid bor en änka på 53 år. När mannen dog hade hon vårdat honom i två år. Han hade varit svårt kräftsjuk. Sjukdom har ju en enastående förmåga att försämrat familjs ekonomi. Redan innan mannen dog var alltså ekonomin dålig. Kvinnan kan aldrig få någon änkepension. Hon har redan sökt sådan men fått avslag, under det att den andra kvinnan, därför att hon var 55 år vid mannens fränfälle, fått änkepension. Vi kommer att få många sådana fall i fortsättningen.

Jag skall inte ställa något yrkande på denna punkt och jag har inte någon motion därom, ty jag tror att det kommer att visa sig i framtiden att vi får ompröva frågan. Jag hoppas att vi skall kunna lösa den till dessa kvinnors bästa.

Jag måste å dessa kvinnors vägnar beklaga att utskottet säger följande: »På riksdagens bord ligger nu förslag till lag om socialhjälp. Denna hjälpform som avses skola träda i stället för fattigvården, synes utskottet bättre lämpad för de i motionen åsyftade fallen.» Jag är inte övertygad om att de kvinnor som fäst vissa förhoppningar vid denna lag blir glada åt detta meddelande.

Vad sedan motionen beträffar så vill jag säga, att vi sysslade med alla dessa detaljer i änkepensionsutredningen. Vi ville döpa om detta änke- och änklingsbidrag till vårdnadsbidrag, vilket bättre skulle utsäga för vilket ändamål detta bidrag var avsett, nämligen att ge kvinnan en möjlighet att vara hemma och vårda sitt barn och för egen del ha hjälp av detta bidrag. Enligt

tidigare beslut, som socialvårdskommittén fattat och som vi anslöt oss till, skulle detta bidrag utbetalas till dess att det yngsta barnet fyllt 10 år. I propositionen har statsrådet Sträng gått ifrån 10-årsgränsen och rekommenderat en höjning till 12 år med den enda motiveringen, att denna ålder är så känslig för barnen och att de vid den behöver ha mor hemma. Jag tycker nog att åldersgränsen är ganska slumpartad vald. Barnen är lika känsliga vare sig de är 10, 11 eller 12 år eller ännu något äldre. Hur känsliga de än är, är det dock en annan faktor som kommer in i bilden här. Mamman rår, hur gärna hon än vill, inte längre om barnet på samma sätt. Skolan tar hand om det, och vare sig barnet är 10 eller 12 år måste det fullgöra hela sin skoldag, och mamman är ganska obehindrad att sköta ett deltidsarbete och ändå vara hemma i god tid till dess barnet kommer hem igen.

En annan synpunkt som vi fäste stor vikt vid inom änkepensionsutredningen var, att man såvitt möjligt skulle hjälpa kvinnorna ut i förvärvsarbetet så att de själva kunde klara sin ekonomi. Mödrar till barn i 10-årsåldern är oftast inte i övre medelåldern utan de kan anpassas till förvärvslivet. Om vi bestämmer åldersgränsen för barnet till 12 år, försenar vi kvinnans möjligheter att komma ut i förvärvslivet med två år. Finns det några svårigheter tidigare för henne att få förvärvsarbete så förbättras inte möjligheterna efter ytterligare två år.

Det är dessa synpunkter som var avgörande för mig då jag lade fram motionen med begäran om att vi skulle ha kvar 10-årsåldern som gräns. Jag räknar nämligen med att det inte spelar någon roll om barnet är 10 eller 12 år, eftersom modern inte har några möjligheter — även om hon vill det — att syssla med sitt barn då barnet är i skolan. Under denna tid kan mamman vara upptagen i förvärvsarbetet, och

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

man skall naturligtvis inte försvåra detta för henne.

Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Magnusson avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag kan instämma i själva ingressen till utskottets yttrande, där det står: »Utskottet hälsar med tillfredsställelse, att förslag nu framlagts till förbättring av änkepensionen och änke- och änklingsbidraget.»

Men jag instämmer inte i vad utskottet litet längre ned i utlåtandet skriver när det berör hustrutillägget, som vi några ledamöter har väckt en motion om, där vi begär, att man skulle jämställa en hustru som får hustrutillägg och en änka och att alltså samma åldersgräns 55 år skulle stadgas i § 5, som i § 3 mom. 4. Det skulle vara önskvärt, att man i detta fall gick på en linje som motsvarade den, som departementschefen hävdade då det gällde att fastställa beloppens storlek, varvid han i polemik mot kommittén, såsom återges på s. 12 i utlåtandet, anförde: »Med den höjning av hustrutillägget som jag nu förordar skulle det bli samma belopp i båda fallen, men detta bör enligt min åsikt ej föranleda betänkligheter, eftersom hustrutillägget ju är inkomstprövat och hustruns arbetsinkomst därför kommer att inverka reducerande på tillägget.»

Vi motionärer har utgått från att dessa hustrutillägg utbetalas enbart efter inkomstprövning. Till en folkpensionärs hustru t. ex., som nu erhåller hustrutillägg, utgår detta ju inte rent schematiskt utan först efter inkomstprövning. När man prövar beloppet för varje enskilt fall, borde man kunna ha samma åldersgräns för hustrutilläggs-tagare som för änkor.

För närvarande får dessa hustrur under 60 år, direkt hjälp från socialvården. Utskottet hänvisar till de bättre hjälpmöjligheterna genom den nya socialhjälpslag, som vi sedermera får på riksdagens bord, och utgår från att de hustrur i mellan 55 och 60 års ålder, vilka vi hade avsett skola få hustrutillägg, även i fortsättningen liksom de yngre ankorna får gå till socialvården. Nu får alltså t. ex. en 55-årig maka till en folkpensionär, om hon blir sjuk, socialhjälp i både den gamla och den nya formen under fem år. Andra, som är i samma belägenhet men är fyllda 60 år, får däremot efter inkomstprövning hustrutillägg.

Vi hade i motionen också begärt att vederbörande utskott skulle utarbeta för de av oss föreslagna ändringarna erforderlig författningstext. Då det inte i utskottets utlåtande föreligger någon reservation och det inte finns någon erforderlig författningstext utarbetad, kan jag tyvärr inte i dag ställa något yrkande om bifall till motionen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! I detta ärende har jag tillsammans med några andra ledamöter av denna kammare avlämnat en motion i anslutning till proposition nr 128. Motionen gäller tredje paragrafen fjärde momentet, och främst har vi tryckt på sista stycket. I sista stycket görs ett tillägg till tidigare bestämmelser, ett tillägg som är en väsentlig uppmjukning och som tacksamt noteras av många och också uppskattas av utskottet, även om utskottet ställer sig litet mera reserverat. Att den motion vi har framlagt kan tillskrivas en viss betydelse, har jag kunnat fastställa just därigenom, att fru Boman nu har relaterat en hel del av de synpunkter, som vi anförde i motionen. Vi har velat peka på dessa äldre ankors problem och också en möjlighet att få ramen i skälighetsprövningen utbyggd. Utskottet har emellertid inte haft samma uppfattning, och

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

motionen har rönt samma öde som så många andra och blivit avslagen. Men jag kan ändå inte se annat än att vi någon gång måste ta ställning till dessa änkors problem, kanhända i ett särskilt sammanhang.

Om jag får kammarens tillstånd vill jag gärna dra ett litet exempel, som får belysa i vilken situation många av dessa änkor i dag befinner sig. En granne till mig blev änka 1938. Hon är mor till elva dugliga samhällsmedborgare. Av dessa 11 barn var inte mindre än sex under 15 år när fadern dog.

Änkan var förtvivlad, men hon såg en möjlighet erbjuda sig att klara sig och familjen i att en konservfabrik då öppnades i vårt lilla samhälle. Hon var med bland de första som sökte och fick anställning. Hon försörjde sig och sin stora barnskara på detta arbete utan att behöva anlita socialvården. Hon kände sig nöjd och lycklig, och på detta sätt utvecklades familjen gemensamt tills barnen ett efter ett flyttade ut från hemmet och bildade egna familjer. Vid årsskiftet 1952/53, när fabriken lades ned, hade denna änka två barn kvar i hemmet vilka då var vuxna och arbetade i en fabrik. De bidrog givetvis till hennes försörjning. Nu har dessa båda bildat egna familjer, och i dag står denna änka alldeles ensam med sitt försörjningsproblem.

Nu är hon 63 år gammal. Det är väl förståeligt om änkor i hennes situation frågar både sig själva och andra, varför inte änkepensioneringslagen kan tillämpas i fall som deras. De har gjort allt vad som har stått i deras förmåga för att försörja familjen, och de har arbetat så länge som det har funnits möjlighet för dem att hålla en plats inom näringslivet.

I den lilla by som vi bor i — och på liknande sätt är det på många andra håll ute i landet — finns det inga andra arbetsmöjligheter. Socialvården har försökt att hjälpa den änka, som jag talade om, att skaffa henne arbete, men det

har varit omöjligt. Hon känner sig så pass frisk och duktig, att hon inte vare sig kan eller vill gå till läkare och simulera för att få sjukpension. Att hon inte kan räknas in i den skara av änkor som är berättigade till änkepension har hon svårt att förstå, och den saken bör vi andra också inse, i all synnerhet som — och därom är väl ingenting ont att säga — vissa yngre änkor har möjlighet att få pension.

När vi i motionen har pekat på detta och några ytterligare fall har vi gjort det därför att vi trodde, att det skulle finnas en möjlighet att inom ramen skapa fram en prövningsform, enligt vilken det gavs möjlighet till försörjning just i det ögonblick då försörjningssituationen träder in. Att liksom utskottet hänvisa till socialvården är f. n. som ett direkt slag i ansiktet på de äldre människor som det här gäller.

Just nu går väl ändock stora delar av svenska folket och ser fram emot ett förslag som skulle kunna skapa fram en trygghet med tanke på ålderdomen, och inte bara med tanke på ålderdomen, utan kanske ändå mycket mer en trygghet för familjen, för de efterlevande. Jag syftar på den väntade och så många gånger signalerade allmänna tjänstepensionen.

Svenska folket i allmänhet och vi, som har möjlighet att titta in bakom kulisserna i sådana här fall i synnerhet, hoppas på att vi skall kunna skapa någonting som ger bättre möjligheter till trygghet för äldre dagar och trygghet för våra efterlevande. Då bör det också vara en gärd av rättvisa, att vi försöker skapa fram någonting som kan ge en jämställdhet för de grupper som på grund av sin ålder och sitt handicap inte har möjlighet att i fortsättningen ställa hoppet till en försäkringsform.

Jag skall inte utveckla frågan vidare, dels därför att fru Boman har redogjort för en hel del av tingen, dels därför att jag vet att det blir flera talare i ämnet.

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

Jag skall sluta med att rikta en vädjan till socialministern. Jag såg honom alldeles nyss inne i kammaren, och jag hoppas att min vädjan når honom. Jag vill vädja till honom att ta i beaktande alla de problem som uppreser sig för dessa änkor liksom även för de äldre, ensamstående kvinnor, vilkas problemställning vi kommer att möta litet längre fram. Jag är övertygad om att vi blir nödsakade att ta upp detta till en större och mera genomgående behandling inom en icke alltför avlägsen framtid.

Jag ställer intet direkt yrkande i dag.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Visst är många i dag glada över de förbättringar som propositionen om änkepensionen innehåller, och det är också sant, som det har påpekats, att många kvinnor knutit sitt hopp till just detta lagändringsförslag.

Jag är medveten om att det är omöjligt att skapa regler som är tillämpliga på alla fall. Därför tror jag att man måste finna sig i de besvärligheter som det kan medföra att i vissa avseenden göra en prövning från fall till fall.

När jag har läst utskottsutlåtandet har jag funnit, att det innehåller två avsnitt som enligt mitt sätt att se inte korresponderar riktigt med varandra. Det ena gäller tillämpningen av »särskilda skäl» som kvalifikation för änkepension när hustrun har fyllt 55 år senare än under det kalenderår, varunder mannen avlidit, och det andra gäller kravet på äktenskapets varaktighet.

I fråga om äktenskapets varaktighet finner utskottet det välmotiverat att änkepension respektive hustrutillägg utgår även där äktenskapet inte har bestått i fem år, detta för att en kvinna, som uppburit änkepension och gifter om sig med en folkpensionär och alltså förlorat den änkepension hon haft sedan hennes förste mans död, skall få

rätt till hustrutillägg om den andre mannen är folkpensionär. Om nu även den andre mannen dör innan äktenskapet varat i fem år, blir hon berättigad till änkepension på nytt. I dessa fall finner utskottet det välmotiverat att hustrutillägg och änkepension utgår, trots att det inte varit möjligt att göra en lagteknisk sammanfattning som förenar fasthet och smidighet. Utskottet har i detta fall förordat att pensionsstyrelsen med uppmärksamhet skall följa pensionsnämndernas tillämpning av de nya bestämmelserna.

I fråga om det andra avsnittet där bestämmelsen om särskilda skäl kan tillämpas, nämligen beträffande åldern för änkeståndets inträdande, menar utskottet, att folkpensioneringen inte är den mest lämpliga formen. Här bör i stället socialhjälpen träda till. Men låt oss se hur olika tillämpningen verkar i praktiken.

En kvinna kan bli änka vid 54 års ålder och få sin änkepension. Hon gifter sig efter två år med en folkpensionär och får då hustrutillägg. Efter ytterligare tre år dör även den andre mannen och hustrun, som då är 59 år, får änkepension igen trots att det nya äktenskapet inte varat mer än tre år. En annan kvinna kan bli änka vid 52 års ålder. I äktenskapet finns flera barn, och det yngsta kan vara i tolvårsåldern vid faderns fränfalle. En sådan kvinna kan ha varit borta från förvärvsarbetet i 20 till 25 år. Enbart av den anledningen kan hon vara handikapad att ta ett arbete vid 52 års ålder. Om denna kvinna därtill har ett barn, som åtminstone tills det fyllt 16 år behöver hennes tillsyn, har hon ytterst små möjligheter att vid 56 års ålder genom eget arbete försörja sig. Hon tvingas anlita socialvården, och man måste väl säga att kvalifikationsgrunden »särskilda skäl» tillämpas helt olika i de båda här relaterade fallen. I det första fallet blir det endast en fortsättning av vad som redan tillämpats i fråga

Ändring i lagen om folkpensionering m. m.

om hustrutillägg, en utvidgning av bestämmelserna till att gälla änkor som tidigare haft änkepension men på grund av det nya äktenskapets korta varaktighet inte skulle kunna få fortsatt änkepension, om femårsgränsen uppehölls. Jag vill peka på just de tillämpningsföreskrifter som har varit gällande beträffande hustrutilläggen. De har varit generösare än de föreskrifter som använts vid beviljande av änkepension på grund av särskilda skäl. Jag tycker det vore angeläget att få en samordning, en samstämmighet därvidlag, så att inte sådana praktiska missförhållanden som de jag här relaterat kunde uppstå. Jag vill också uttala förhoppningen att det skall vara möjligt att finna en lösning på dessa problem, så att de äldre ankorna blir bättre tillgodosedda i framtiden än de varit hittills och slipper att anlita socialvården, ty det känns ändå, särskilt för dessa åldersgrupper, som en tung börda.

Jag vill instämma i den vädjan som fru Löfqvist här riktade till socialministern, att han även i framtiden har sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden och om möjligt söker finna en god lösning.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! I det föreliggande utskottsutlåtandet har vi ju haft att behandla en hel del förbättringar i de olika förmåner som utgår inom folkpensioneringslagens ram. Det har varit en höjning av änkepensionen, en höjning av hustrutillägget, ett bidrag till ankors och anklingars barn och en hel del uppmjukningar av de bestämmelser som gäller för att man skall kunna få både änkepension och hustrutillägg. Utskottet har inte haft något att erinra mot vad Kungl. Maj:t har begärt i sin proposition. Vi har tvärtom med största

tillfredsställelse hälsat att dessa förbättringar har gjorts. Det är emellertid klart att, vilka förbättringar som än görs, kan inte alla bli tillfredsställda, och därför har det också väckts en hel del motioner med begäran om ytterligare förbättringar utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit i sin proposition.

I fråga om änkepensioneringen har väckts en motion om en sänkning av åldersgränsen från 55 till 50 år. Redan när denna lag genomfördes var den nog en missräkning för många änkor som trodde, att de skulle kunna få änkebidrag om de fyllt 55 år. Många frågade vid det tillfället: »Är det omöjligt för mig att få änkebidrag? Jag har varit änka sedan jag var 35 år. Jag har fått vara både försörjare och uppföstrare för barnen, och nu orkar jag inte längre. Jag kunde behöva sluta mitt förvärvsarbete och få de förmåner som andra kan komma i åtnjutande av.»

Jag har själv vid ett par tillfällen motionerat om en ändring i detta avseende. Nu har emellertid en hel del uppmjukningar skett i det föreliggande förslaget. Vi får heller inte glömma att det har skett någonting under tiden sedan lagen genomfördes: vi har fått de särskilda barnbidragen, och vi har också fått änkebidrag till yngre änkor för att hjälpa dem över den värsta tiden. Det har väl också blivit andra ekonomiska förhållanden än när denna hjälpform infördes.

Vad sedan beträffar hustrutilläggen, så har det väckts en motion om att man skulle sänka åldersgränsen till 50 år. Också här har en uppmjukning skett, så att man har möjlighet att få hustrutillägg om särskilda skäl föreligger. Jag tror inte vi får räkna med att inga kvinnor har krafter kvar att försörja sig själva vid 50 års ålder. Jag tror det finns många kvinnor i den åldern som tycker att de kan försörja sig själva och inte behöver ta pension så tidigt. Om de är bundna vid hemmet, på grund av att de själva är sjuka

Effektivare taxeringskontroll

och inte kan gå ut i förvärvsarbete eller om maken är sjuk, så att de behöver vara hemma för att vårda honom, finns det dock möjlighet att få hustrutillägg även vid lägre ålder än 60 år. Jag tror därför att man inte behöver ta så hårt på detta.

Man har här ondgjort sig över att utskottet har talat om att, därest hjälp inte kan lämnas enligt denna förordning, kan den blivande socialhjälpslagen träda in i stället. Men hur många förordningar vi än genomför kan de inte skrivas på sådant sätt, att de omfattar alla tänkbara fall. Det blir alltid någon som ställts utanför, och där kan socialhjälpslagen träda till. Jag tycker alltså det inte är så farligt att utskottet i sitt utlåtande säger, att där det inte finns möjlighet att lämna hjälp inom förordningens ram, har man ändå socialhjälpslagen att falla tillbaka på.

Fru Boman talade om att hon inte tyckte om den här höjningen från 10 till 12 år av åldersgränsen för barnen. Om jag inte hörde fel, motiverade hon detta med att det skulle dröja ytterligare två år innan mödrarna kom ut i förvärvsarbete, vilket skulle göra det svårare för dem att få förvärvsarbete. Emellertid måste vi väl ändå säga, att det kan vara en viss trygghet att mamman får se till barnen. Det finns barn som klarar sig själva när de är 7, 8 år, men vi vet att det också finns äldre barn som behöver tas om hand. Helst skulle man se att man kunde gå så långt som en del remissinstanser har föreslagit och sätta åldersgränsen vid 15 år, då barnen är mer mogna, men skall gränsen nu höjas till 12 år får vi väl vara tacksamma för den förbättringen. Det finns i alla fall barn som behöver denna omvårdnad. Skolan tar inte hand om dem hela dagen, utan mamman måste ta hand om dem när skolan slutar, och det är kanske den värsta tiden på dagen.

Om vi ser på detta förslag tror jag ändå att vi tacksamt kan anamma de

förbättringar som gjorts. Vi vet att en förordning aldrig är riktigt färdig, utan förbättringar måste göras undan för undan, men vi har fått lära oss att göra det så småningom, och vi har sett att det har varit det lyckligaste.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! För att intet missförstånd skall uppstå anser jag mig böra påpeka, att vi i vår motion icke har föreslagit någon lägre åldersgräns än 55 år. Vi har över huvud taget inte nämnt någon ålder utan sagt, att vi anser att hjälp bör kunna lämnas vid den tidpunkt då verkliga svårigheter inträffar, och då bör man ha möjlighet att få en pensionsansökan prövad. Jag har fått den uppfattningen, när jag har diskuterat denna detalj, att kvinnor i allmänhet inte vill anlita samhällets hjälp när de kan försörja sig själva, men det kan givetvis inträda situationer då de inte kan göra det, och då bör samhället ingripa på samma sätt som för andra jämförbara kategorier.

Fru JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Vi har också i utlåtandet sagt, att när särskilda skäl därtill föranleder, kan de få denna hjälp. Det betyder väl, att när de inte på något vis kan klara sig, kan man göra ett undantag från denna bestämmelse.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8**Effektivare taxeringskontroll**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl.

Effektivare taxeringskontroll

Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 11 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 160, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

2) lag om ändrad lydelse av 62 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

4) förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhets-skatt;

5) förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar; samt

6) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Propositionen hade hänvisats, såvitt angår det under 6) upptagna författningsförslaget till konstitutionsutskottet, samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Det i propositionen framlagda förslaget innebar bl. a. följande. Den som vore deklarationsskyldig eller skyldig att lämna uppgifter till ledning för annans taxering skulle i skälighetsomfattning föra och för taxeringskontroll tillhandahålla räkenskaper eller andra anteckningar. En uttrycklig bestämmelse om s. k. skönstaxering skulle införas och skulle tillämpas då föreskrivna anteckningar till ledning för den egna taxering

inte förts samt av omständigheterna i övrigt framginge att en riktig taxering icke kunde grundas på den skattskyldiges uppgifter. SjälvdeklARATIONER av bl. a. rörelseidkare och jordbrukare skulle innehålla vissa för taxeringen erforderliga upplysningar, som för närvarande måste inhämtas genom särskilda förfrågningar. En viss ökad uppgiftsskyldighet till ledning för annans taxering skulle införas bl. a. beträffande vissa inköp och försäljningar, som gjorts av rörelseidkare och jordbrukare. Vidgade möjligheter till granskning av räkenskaper och till annan taxeringsrevision skulle införas. Sålunda skulle kontroll kunna ske inte blott hos den skattskyldige själv utan även hos annan, med vilken han haft affärsförbindelser. Vidare skulle taxeringsmyndigheterna kunna få hos andra myndigheter ta del av handlingar och annat material, som vore av betydelse för taxeringskontrollen. Särskilda bestämmelser skulle upptagas i syfte att förhindra att insynsmöjligheterna medförde att befogade intressen av sekretesskydd eftersattes. Eftertaxering skulle kunna åsättas i större omfattning än som med nuvarande bestämmelser vore möjligt. I princip skulle man dock bibehålla regeln att sådan taxering skulle åsättas inom fem år. De nya reglerna skulle träda i kraft den 1 januari 1956.

I anledning av förevarande proposition hade inom riksdagen väckts ett antal motioner.

Utskottet hemställde

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 160, i vad densamma hänvisats till bevillningsutskottet, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) för sin del antaga ett av utskottet framlagt förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

2) för sin del antaga ett av utskottet

Effektivare taxeringskontroll

framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 62 § kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

3) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

4) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 13 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt; och

5) antaga av utskottet framlagt förslag till förordning angående ändrad lydelse av 7 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags tillgångar; samt

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 498 av herrar Magnusson och Arrhén samt II: 619 av herrar Edström och Fröding,

2) de likalydande motionerna I: 499 av herr Bergh samt II: 615 av herrar Carlsson i Stockholm och Birke,

3) de likalydande motionerna I: 500 av herr Osvald och II: 617 av herr Ståhl, såvitt motionerna hänvisats till bevillningsutskottet,

4) de likalydande motionerna I: 501 av herr Werner m. fl. och II: 616 av herr Hansson i Önnarp m. fl., ävensom

5) de likalydande motionerna I: 502 av herr Lindblom m. fl. och II: 618 av herr Strandh,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

I det av utskottet framlagda förslaget till ändring i taxeringsförordningen voro 32 §, 39 § 1 mom. samt 57 c § så lydande:

32 §.

1 mom. Envar bör, utöver vad deklarationsformuläret föranleder, meddela de upplysningar till ledning för egen taxering för inkomst eller förmögenhet, som kunna vara av betydelse för åsättande av en riktig taxering.

2 mom. Efter anmaning är envar skyldig att i den omfattning, som i anmaningen angivits, meddela de ytterligare upplysningar, som finnas erforderliga för kontroll av egen deklarations riktighet eller eljest för egen taxering. Dylika upplysningar skola lämnas skriftligen, där ej annat angivits i anmaningen.

3 mom. Angående skyldighet att underkasta sig taxeringsrevision, därom stadgas i 57 c §.

39 §

1 mom. Varder självdeklaration, som skall avgivas jämlikt 26 § 1 mom. utan anmaning eller jämlikt 26 § 2 mom. efter anmaning, ej behörigen avlämnad inom föreskriven tid, eller är innehållet i avlämnad självdeklaration så bristfälligt, att deklarationen uppenbarligen icke är ägnad att ligga till grund för taxering, skall den skattskyldige, där ej nedan annorlunda stadgas, vara förlustig rätten att hos kammarrätten och Kungl. Maj:t överklaga taxering, för vilken deklarationen skolat ligga till grund. Underlåter den som jämlikt 31 § är pliktig avlämna där angivna handlingar att hörsamma anmaning att avlämna sådan handling eller underlåter den som erhållit anmaning att fullständiga självdeklaration, som varit ofullständig, att efterkomma sådan anmaning, skall den skattskyldige, där ej nedan annorlunda stadgas, likaledes vara förlustig rätten att hos kammarrätten och Kungl. Maj:t överklaga taxering, för vilken handlingen eller deklarationen skolat ligga till grund.

I de — — — lämpligt vite.

57 c §.

1 mom. För kontroll av att deklarations- och uppgiftsskyldighet enligt denna förordning riktigt och fullständigt fullgjorts eller för att eljest bereda beskattningsmyndighet upplysning till ledning vid beslut om taxering eller eftertaxering må *taxeringsrevision* äga rum hos envar deklarations- eller uppgiftsskyldig, dock att sådan revision ej

Effektivare taxeringskontroll

må äga rum hos myndighet eller annat organ, som avses i 52 § första stycket.

Taxeringsrevision må jämväl verkställas hos den som bedriver förmedlingsverksamhet eller annan verksamhet av sådan beskaffenhet, att uppgifter av betydelse för taxeringskontrollen kunna hämtas ur anteckningar eller andra handlingar, som föras vid verksamhetens bedrivande.

Vid taxeringsrevision må granskning i den omfattning, som finnes erforderlig, ske av räkenskaper och anteckningar med därtill hörande verifikationer ävensom av korrespondens, protokoll och andra handlingar rörande verksamheten.

Då taxeringsrevision för visst eller vissa beskattningsår verkställs, må jämväl det löpande årets räkenskaper och handlingar granskas.

2 mom. Den som har att verkställa taxeringsrevision må påfordra att i den utsträckning, som är erforderlig för det med granskningen avsedda syftet, genast få taga del av handlingar som skola granskas.

Vid taxeringsrevision är den, hos vilken revisionen sker, pliktig att lämna de upplysningar, som erfordras för revisionens verkställande.

3 mom. Taxeringsrevision skall såvitt möjligt ske på sådant sätt och på sådan tid att den icke förorsakar hinder i verksamheten för den, hos vilken revisionen sker. Revisionen må med hans medgivande verkställas hos honom. Hava böcker eller handlingar överlämnats för revision, skola de så fort ske kan återställas. Meddelande om resultatet av revisionen skall snarast lämnas den, hos vilken revisionen skett, i vad angår hans taxering.

4 mom. Den som verkställer taxeringsrevision må taga del av handlingar av betydelse för revisionen utan hinder av att den, hos vilken revisionen sker, har att iakttaga tystnad om deras innehåll. Är handlings innehåll av beskaffenhet som nu sagts eller anser den,

hos vilken revisionen sker, att särskilda omständigheter eljest kunna åberopas för att handlingens innehåll ej kommer till annans kännedom, må dock länsstyrelsen, på framställning av den hos vilken revisionen sker, när synnerliga skäl föranleda därtill, besluta att handlingen skall undantagas från revisionen.

5 mom. Beslut om taxeringsrevision meddelas av taxeringsintendenten i det län, där revisionen skall äga rum. I fråga om skattskyldig, vilkens taxering prövas av mellankommunala prövningsnämnden, må beslut om taxeringsrevision jämväl meddelas av allmänna ombudet hos denna nämnd.

Taxeringsrevision skall verkställas av taxeringsintendenten eller av tjänsteman, åt vilken taxeringsintendenten uppdrager revisionens verkställande. Taxeringsrevision må jämväl uppdragas åt *annan* i bokföring och taxering sakkunnig person, som därtill godkänts av länsstyrelsen.

6 mom. Underlåter någon, hos vilken taxeringsrevision enligt meddelat beslut skall äga rum, att tillhandahålla räkenskaper eller andra handlingar, må anmälan göras hos länsstyrelsen, som äger förelägga den försumlige lämpligt vite.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Söderquist, Velandar, Kristensson* i Osby, *Hagberg* i Malmö, *Sjölin* och *Strandh*, vilka under punkterna A 1) och B hemställt

A 1) att riksdagen måtte besluta dels avslå förslaget till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) i vad anginge 32 § 3 mom., 39 § 1 och 6 mom., 57 c § samt 79 § dels ock, med bifall till utskottets förslag i övrigt, för sin del antaga ändrad lydelse av vissa angivna författningsrum i taxeringsförordningen;

B att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om översyn av ifrågavarande bestämmelser enligt i motionerna framförda synpunkter dels

Effektivare taxeringskontroll

ock om nytt förslag i ämnet att föreläggas riksdagen i samband med blivande förslag till ny taxeringsförordning.

Reservanternas förslag innebar avstyrkande av propositionen såvitt den avsåg taxeringsrevision samt förlust av rätt att anföra besvär då deklaration vore bristfällig.

Sedan herr förste vice talmannen anmält ärendet till handläggning begärdes, i avseende å föredragningsordningen, ordet av

Herr OLSSON i Gävle (s), som yttrade:

Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 46 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt det av utskottet i punkten A 1 framställda förordningsförslaget paragrafvis och, där så erfordras, moment- och styckevis, med övergångsbestämmelser, ingress och rubrik sist,

att sedan nämnda förordningsförslag blivit genomgånget, utskottets hemställan i punkten A 1 föredrages,

att vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet ävensom konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölles.

I enlighet härmed föredrogs först *punkten A 1, utskottets förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen, 4 §*; och anförde därvid:

Herr HAGBERG i Malmö (h):

Herr talman! Jag tror, att vi litet till mans här i kammaren har anledning beklaga att ett ärende av denna karaktär genom förhållandenas makt vid denna sena tidpunkt kommer upp till kammarens prövning och beslut. Det är annars så, att i detta betänkande

nog finns en hel del ting, som vore förtjänta av ett ganska grundligt meningsutbyte mellan kammarens ledamöter. Det går nu inte för sig; listan är ju lång. Jag skall därför inskränka mig till ett par påpekanden.

Som kammarens ledamöter erinrar sig, begärde riksdagen för ett par år sedan en översyn av vårt taxeringsväsende. Kammarens ledamöter kanske också kommer ihåg motiven för detta riksdagsbeslut. Man ville genom en sådan översyn å ena sidan få till stånd ökad effektivitet i taxeringsförfarandet och å andra sidan förbättrad rättssäkerhet för den enskilde. Man gick den vanliga vägen. En kommitté, i detta fall 1950 års skattelagssakkunniga, fick i uppdrag att företa denna översyn. Så skedde, och i sinom tid avlämnades ett kommittébetänkande.

Jag föreställer mig att i varje fall de, som är intresserade av dessa ting, väl erinrar sig det mottagande, som detta kommittébetänkande fick. Jag tror inte det innebär någon överdrift, om jag säger, att det gav anledning till en storm av protester. Det var nämligen så med detta kommittébetänkande, att riksdagens krav på en effektiviserad taxeringskontroll väl tillgodosågs. I det hänseendet blev riksdagen bönbörd och bönhörd över hövan, men riksdagens andra, samtidigt framställda krav, som gällde ett förbättrat rättsskydd för den enskilde, befanns helt utelämnat i detta märkliga kommittébetänkande. När finansdepartementet sedermera skickade ut det på remiss, blev ju mottagandet hos remissmyndigheterna på det hela taget av samma karaktär som den rent spontana reaktionen i pressen och hos allmänheten. Jag har för egen del studerat en del av dessa remissvar, och jag får säga, att det är rätt länge sedan man i en skattefråga har läst remissvar från de ansvariga myndigheterna, som har varit så starkt kritiska — för att inte använda ett starkare uttryck — som i detta fall.

Effektivare taxeringskontroll

Nåja, finansministern tog intryck — jag vill säga ett starkt intryck — av denna hårda kritik. Det förslag, som finansministern nu har lagt fram inför kammaren, gäller endast ett avsnitt, en begränsad del av den stora frågan, och ämnet i övrigt har finansministern — klokt nog enligt min uppfattning — skickat ut för förnyad prövning hos nya sakkunniga.

Jag vill gärna ge finansministern en eloge för det sätt, varpå han har gått tillväga i detta sammanhang. Jag vill också ge honom min erkänsla för den hyfsning av ekvationen, som har försiggått även i det begränsade avsnitt som vi nu skall ta ställning till. Detta är ju också, ärade kammarledamöter, anledningen till att bevillningsutskottet i viktiga hänseenden här har kunnat lägga fram ett enhälligt förslag. Det hade givetvis inte kunnat ske annat än under den förutsättningen, att en sådan hyfsning av ekvationen, som jag här talat om, hade ägt rum. Tyvärr kvarstår emellertid i vissa hänseenden anledningar till erinringar, som enligt min mening sammanfaller med den kritik, remissinstanserna riktat mot det ursprungliga förslaget. Jag vill understryka, att det är fråga om detaljer, men, herr talman, det är ganska viktiga detaljer. Jag kan ju inte vid denna tidpunkt fördjupa mig i dessa ting, som ju berör den svenske medborgaren på ett verkligen omedelbart sätt. Jag skall bara påpeka stadgandena i fråga om påföljden för deklaraionsförsummelser. Formuleringen av 39 § 1 mom. ger, såvitt jag kan se, utrymme för ett betydande godtycke. Enligt detta stadgandes formulering skulle praktiskt taget varje skönstaxering komma att undantagas från skattedomstols prövning. Det kan man väl inte anse vara ett framsteg vare sig ur det allmännas eller ur den enskildes synpunkt.

De bestämmelser, som emellertid har väckt den största betänksamheten, en betänksamhet som nog inte endast in-

skränker sig till minoriteten inom bevillningsutskottet, är de, som innefattas i den mycket omtalade 57 c §. Det är ju så, att de nuvarande bestämmelserna om bokföringsgranskning i propositionen föreslås bli ändrade och avsevärt utvidgade. Granskningen skall enligt förslaget benämnas taxeringsrevision. Det är ett helt nytt begrepp, som vi nu skall vänja oss vid.

Enligt förslaget får revisionen bl. a. avse utom granskning av räkenskaper med därtill hörande handlingar, såsom hittills har varit fallet, även protokoll, korrespondens och andra handlingar rörande den granskades verksamhet. Kontroll skall också kunna ske inte blott hos den skattskyldige själv, utan även hos andra med vilken han haft affärsförbindelse. Vidare skall taxeringsmyndigheten kunna få hos andra myndigheter ta del av handlingar och annat material, som är av betydelse för taxeringskontroll.

När reservanterna om dessa bestämmelser säger, att de kan »ge anledning till trakasserande ingripanden mot den enskilde», så tror jag inte, att det kan betecknas såsom överord.

Finansministern har — det vill jag gärna upprepa — gjort lofvärda justeringar i de sakkunnigas förslag, men trots dessa justeringar får man nog säga, om man vill sätta sig in i detta problem, att den makt, som nu läggs i skattemyndigheternas hand, blir mycket stor. Jag vill tillägga, att mitt intryck av utskottets behandling av frågan är, att utskottet i sin helhet har samma uppfattning. Man är nog mera tveksam även inom majoriteten än vad som kanske ibland framgår av betänkandet.

Uttryck för denna tveksamhet behöver man inte söka efter. Jag skulle som exempel vilja uppmana kammarens ledamöter att slå upp betänkandet och studera s. 20 och 21, där utskottet på tal om rätten att infordra kontrolluppgifter efter anmaning — som termen

Effektivare taxeringskontroll

lyder — liksom departementschefen understryker att denna rätt — jag tillåter mig citera — »bör begagnas med omdöme och urskillning». Utskottet tillägger, förvisso inte utan grund: »Icke minst på detta område är det av vikt, att ett friktionsfritt samarbete skapas mellan taxeringsmyndigheterna och allmänheten.»

Jag skulle också vilja att kammarens ledamöter kastade en blick på s. 23 i utskottets betänkande. Där heter det: »Med hänsyn till arten av de befogenheter som sålunda ges åt taxeringsmyndigheterna bör emellertid tillses att desamma begagnas med urskillning och omdöme.» »Utskottet har nyss», heter det vidare, »gjort ett uttalande av liknande innebörd rörande befogenheten att infordra kontrolluppgifter genom anmaning. När det blir fråga om taxeringsrevision, bör kraven i dessa hänseenden ställas ännu högre. Departementschefen har framhållit att varje taxeringsrevision bör utföras av därtill lämpad person. Utskottet får understryka detta uttalande och ytterligare framhålla, att ett stort ansvar vilar på taxeringsintendenten, vilken det tillkommer att förordna granskningsmän.» Vidare framhåller utskottet angelägenheten av att man söker »erhålla granskningsmän, vilkas lojalitet och tystlåtenhet icke kan ifrågasättas». Osv. Man får nog säga, att det finns fog för de farhågor, som utskottets majoritet sålunda har uttalat.

Från vårt håll försökte vi inom utskottet att bl. a. få denna kontroversiella 57 c § utbruten ur förordningen. Vi menade att det skulle vara välbetänt, att överlämna bl. a. den till en välbehörlig översyn och överarbetning hos de nya sakkunniga, som finansministern har tillkallat och som fått i uppdrag att i övrigt överarbeta det tidigare sakkunnigförslaget, som jag talade om. Vi menade, att det hade varit ganska naturligt, när de fått i uppdrag att ta hand om majoriteten av de förslag, som

de tidigare sakkunniga framlagt. Det hade då inte varit ur vägen, att de även finge lov att titta på dessa bestämmelser, som också inom utskottet hade förantlett så mycken tvekan.

Några risker hade ju inte alls varit förbundna med en sådan förnyad granskning. Jag vill nämligen fästa kammarens ledamöters uppmärksamhet på att finansministern i sina direktiv för dessa nya sakkunniga uppställt kravet att de skall arbeta undan så raskt, att förslag till en fullständig reform av taxeringsväsendet skall kunna föreläggas nästa års riksdag. Det hade alltså inte varit fråga om något annat än ett uppskov på ett år. Men under det året hade ju de nya sakkunniga, som skall gripa sig an med dessa saker med friska tag, måhända kunnat finna ut andra och mindre riskabla vägar att nå målet än det förslag som nu föreligger till kammarens avgörande. Men majoriteten ville inte vara med om detta, trots all den tveksamhet som kommit till uttryck. Jag måste för min del beklaga denna avvisande hållning. Jag tror inte, att man från majoritetens sida kan säga, att minoriteten i detta hänseende har visat brist på samarbetsvilja. Det har vi sannerligen inte gjort. Om majoriteten, herr talman, hade velat gå med på de dock ganska rimliga krav, som jag här talat om, dvs. ett överlämnande av dessa kontroversiella ting till den nya kommittén och ett uppskov på ett år, håller jag, ärade kammarledamöter, för synnerligen troligt, att bevillningsutskottet kommit fram till ett enhälligt betänkande. Det skulle dock ha varit ganska värdefullt, om så hade kunnat ske. Det beslut, som nu kommer att fattas, kommer nog i vissa hänseenden att visa sig ha varit ett förhastat beslut.

Alla är vi naturligtvis överens om behovet av en jämnare och mera effektiv taxering. Den saken behöver inte diskuterats. Alla ser vi också med oro på hurusom deklaramoralen alltmer försämrats. Den saken behöver heller

Effektivare taxeringskontroll

inte mera diskuteras. Men jag ifrågasätter, huruvida man kommer till rätta med denna samhällsröta genom bestämmelser, vilka, för att låna en vändning ur kammarrättens remissyttrande, »utsträckts ofta över rimliga gränser».

Man vet ju, hur människorna reagerar i sådana sammanhang. Det kan tänkas, att propositionen i denna del kommer att visa sig ha varit ett psykologiskt misstag. Det kan tänkas, att man härigenom, om det vill sig illa, kommer att göra ont värre.

Jag har redan framhållit att finansministern i övrigt över hela fältet har sett realistiskt på de här tingen, men jag har fått ett intryck av att finansministern i dessa speciella detaljer på något sätt, som jag har svårt att förklara, har tappat greppet över själva problemet.

Det har sagts, att taxeringsförordningen i själva verket är att betrakta som en rättegångsbalk för förfarandet vid taxeringsväsendet. Men, herr talman, ställer man kravet så högt, måste åt förordningens bestämmelser nog ges en mera hållfast och invändningsfri gestaltning än vad fallet är i vissa hänseenden. Ett minimikrav på en förordning, som man vill kalla för ett slags rättegångsbalk, synes i varje fall mig vara, att föreskrifterna får en sådan utformning att missförstånd och irritation i möjligaste mån undviks.

Det talas så mycket i propositionen och även i utskottets utlåtande om nödvändigheten för det helas väl av ett förtroendefullt samarbete mellan skattemyndigheterna och de skattskyldiga, och det vill jag, herr talman, för min del livligt hålla med om. Vi kan inte komma fram till bättre förhållanden i dessa bekymmersamma ting utan ett sådant förtroendefullt samarbete. Men man kan nog — och jag hänvisar till vad jag redan påpekat — ifrågasätta om ett sådant samarbete gagnas av stadganden av den karaktär, som jag har givit ett par exempel på. Jag är inte

alldeles övertygad om den saken, och jag hänvisar i det fallet till raden av remissyttranden.

Jag skall sluta, herr talman, med att ännu en gång beklaga att inte majoriteten ville vara med om att bryta ut dessa ting, som jag här helt kortfattat granskat, för att få dem översedda och eventuellt omarbetade av de nya sakkunniga. Jag tror att det hade varit ett välbetänkt beslut att gå den vägen.

Med hänvisning till vad jag här yttrat, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation av herr Spetz m. fl., som är knuten till bevillningsutskottets betänkande.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Det råder säkerligen inte mer än en mening om önskvärdheten att kunna åstadkomma en effektivare taxering och därmed en rättvisare skattefördelning mellan olika personer, fysiska eller juridiska.

1950 års skattelagssakkunniga har framhållit, att en fortgående försämring av deklarationsmoralen ägt rum. Mycket betydande inkomster undandras för närvarande taxering, påstås det. De sakkunniga har beräkningsmässigt kommit till att det belopp det gäller uppgår till 1 å 2 miljarder kronor. Det anses dock att det finns anledning misstänka, att skatteflykten är större än som motsvarar dessa siffror.

Det är väl sannolikt att det höga skattetrycket utgör den förnämsta orsaken till försök att begränsa beskattningen. Rimligare skatter skulle säkerligen också medverka till en bättre skattemoral. Skattetänkandet skulle inte bli så framträdande som det nu är. Relationen mellan skatteuttag och skattemoral går naturligtvis inte att fastställa. Helt visst skulle dock tendensen vända, om skatterna vore rimligare.

Effektiva taxeringskontroll

För en lojal medborgare måste det emellertid framstå som en orättfärdighet, att en del skattedragare undandrar sig skatteplikt och därigenom ökar beskattningen av dem som deklarerar samvetsgrant. Senare tiders många deklaraionsfall, där även mycket prominenta personer blivit åtalade och fälda för felaktig deklaration, talar sitt tydliga språk om rådande förhållanden. Att söka svar på frågan var avvikelserna från den lojala vägen är mest framträdande, finnes knappast anledning till; i varje fall är det hopplöst. Men att löntagare följer, man kanske bör tillägga, måste följa den lojala vägen, är uppenbart. Dessa blir därför lätt missgynnade. Det synes mig därför riktigt, när finansministern framhåller, att de nuvarande förhållandena inte är förenliga med kravet på ett utvecklat rättssamhälle.

Även om det sålunda är fullt naturligt och mycket välmotiverat att vidtagna åtgärder för effektiva taxering, måste man hysa vissa betänkligheter mot en del föreslagna åtgärder.

Finansministern har i propositionen varit angelägen om att visa, att det vid taxeringen inte är två parter, som står i ett motsatsförhållande till varandra. Trots detta har man nog ofta den känslan, att taxeringsmyndigheterna drives av ett rent fiskalt intresse visavi den enskilde skattedragaren. Därom vittnar också det förslag, som de skattelagssakkunniga framlade, men som finansministern inte tagit upp, nämligen att de som lämnat felaktig deklaration utan vidare skulle åläggas ett visst straff. Man kan inte förneka, att den enskilde ofta har anledning till den känslan, att skattemyndigheterna ser som sin uppgift att klämma åt den enskilde deklaranten.

Det är tacknämligt, att finansministern så bestämt tagit avstånd från en dylik mentalitet och hävdar, att det enbart gäller att med förenade ansträng-

ningar åstadkomma en rättvis taxering utan hjälp av trakasserier av något slag.

Inom utskottet har rätt full enighet om att syftet med Kungl. Maj:ts förslag måste främjas och att det också skulle läggas till grund för utskottets betänkande. Det är endast att beklaga, att denna enighet inte kunnat uppnås även när det gällt utformningen av förordningens olika detaljer.

Betänkligheter har, som redan nämnts, funnits på vissa punkter men inte av omsorg om skattefifflare utan av omsorg om den enskildes rättssäkerhet. Bl. a. har föreskriften om skyldighet att föra anteckningar som underlag för deklaration befarats kunna medföra överdrivna krav från taxeringsmyndigheternas sida. Även om man medger, att det borde vara helt naturligt att genom anteckningar av något slag kunna styrka sina inkomster och även utgifter för inkomstens förvärvande, kan man inte komma ifrån farhågan, att en nitisk taxeringsnämndsordförande med taxeringsförordningen som vapen i sin hand kan bli ganska otrevlig för ett eventuellt offer. Man har ju i debatten härom sagt, att någon dylik fara med hänsyn till i propositionen och i betänkandet anförda motiv inte borde föreligga. Men är det inte så, att motiven sällan blir kända för taxeringsfolket, som har tillräckligt arbete med att läsa in och tillämpa gällande förordning? Risker är, att förordningen sedan tillämpas alltför rigoröst. Det är emellertid att hoppas, att så inte skall bli fallet. Denna förhoppning har fört de betänksamma i utskottet till den positionen att reservation endast gjorts beträffande två punkter. Det gäller dels paragraf 39 mom. 1, där det i sammandrag heter: »Varder självdeklaration — — — ej behöri gen avlämnad — — — eller är innehållt — — — så bristfälligt att deklarationen uppenbarligen icke är ägnad att ligga till grund för taxering, skall den skatteskyldige — — — vara förlustigt rätten att hos

Effektivare taxeringskontroll

kammarrätten och Kungl. Maj:t överklaga taxering — — —»

Reservanterna har inte kunnat acceptera en dylik påföljd. Förslaget i denna del har föranletts av att man på vissa håll kringgått bestämmelserna om tid för avlämnande av självdeklaration genom att inlämna deklaraionsblanketter, som endast försetts med namnunderskrift eller någon eller några otillräckliga uppgifter. Även om förslaget har provisorisk karaktär, är det inte möjligt för reservanterna att tillstyrka detsamma. Eventuellt missbruk av angiven art torde taxeringsmyndigheterna ha möjlighet att förhindra utan den föreslagna bestämmelsen. Formuleringen av 39 § mom. 1 ger rum för ett betydande godtycke. Särskilt uttrycket »så bristfälligt» och ordet »uppenbarligen» utgör i detta sammanhang inte något hinder för att praktiskt taget varje skönstaxering skulle kunna komma att undantagas från skattedomstols prövning, ett förhållande som reservanterna inte kunnat medverka till.

Den andra punkten, där reservation anförs, gäller bestämmelsen om taxeringsrevision enligt § 57 c. Reservanterna menar, att taxeringsrevision, d. v. s. bokföringsgranskning, är ett nödvändigt led i taxeringskontrollen. I detta fall är det dock kanske särskilt angeläget med samverkan mellan taxeringsorganen och de skattskyldiga. Taxeringsförordningen måste utformas så att missförstånd och irritation undvikas. Det är fara värt, att bestämmelserna kan ge anledning till trakasserande ingripanden mot den enskilde.

I likhet med kammarrätten anser reservanterna att t. ex. läkarnas tystnadsplikt är av så allvarlig innebörd, att den inte utan vidare kan skjutas åt sidan av det allmännas intresse av en riktig taxering. Detta i och för sig mycket berättigade intresse borde kunna tillgodoses på annat sätt. Avvägningen enligt propositionen mellan allmänt intresse och enskilds tystnads-

plikt är icke den bästa. Det kan nämligen inte anses lämpligt att i taxeringsförordningen stadga en generell rätt för granskningsman att ta del av handlingar, som på grund av sin natur icke bör komma till annans kännedom än den som mottagit desamma. Verkingarna av den föreslagna bestämmelsen kan i detta avseende inte överblickas. Det borde inte vara omöjligt, att till nästa riksdag få fram förslag till lösning, vilka tillgodoser både sekretess- och taxeringsintresse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Vi har vid flera tillfällen här i riksdagen haft anledning att diskutera frågorna om möjligheterna att åstadkomma en effektivare taxering. Det har framstått som särskilt angeläget att komma fram till bättre kontrollmöjligheter och då framför allt att åstadkomma ökade kontrollmöjligheter för vissa grupper av inkomsttagare. Varje gång, som frågan varit uppe till behandling, har kravet på dessa ökade garantier för rättssäkerheten skärpts. Som förhållandena nu är har det visat sig, att de nuvarande — jag tror inte det är överdrivet att säga — bristfälliga möjligheterna till en effektivare kontroll har medfört, vilket också påpekats i debatten, att mycket stora skattebe-
lopp kunnat undandragas det allmänna. Det är därför nödvändigt, att man gör någonting för att råda bot på dessa brister. Att dessa brister har lett till att vissa grupper av skattebetalare kommit alldeles särskilt i rampluset, bör väl inte tolkas på det sättet, att det just inom de inkomsttagargrupperna skulle råda mycket sämre skattemoral än bland övriga skattebetalare. Jag vill i varje fall inte göra den tolkningen. Det beror alldeles säkert i väsentlig grad på den omständigheten, att det är lät-

Effektivare taxeringskontroll

tare för dessa inkomsttagargrupper att undgå kontroll och insyn beträffande deras inkomstförhållanden. Här inträder då det förhållandet, att de löntagargrupper som man har lätt att kontrollera i det praktiska taxeringsarbetet ställer krav på att även andra skall bli föremål för den insyn och den kontroll som de själva blir föremål för. Såvitt jag inte har missuppfattat de föregående debatterna i detta ämne, har alla varit överens om att man borde göra någonting. Kravet på att skapa regler, som försvårar möjligheterna till skatteflykt, är naturligtvis inte tillkommet enbart för att tillföra det allmänna större skatteinkomster utan har i lika hög, ja kanske ännu högre grad uppstått ur en strävan att åvägabringa större likhet de olika skattebetalarna emellan. Det förslag till ändringar i taxeringsförordningen, som vi i kväll skall besluta om, är ett steg i denna riktning. Slutmålet är, vilket framgår av såväl utskottsbetänkandet som den kungl. propositionen, en fullständig omarbetning av taxeringsförordningen.

Jag tror inte man kan göra gällande att detta första steg innebär någon genomgripande reform. I mycket stor utsträckning är det endast ett lagfästande av på detta område redan rådande praxis. Så är t. ex. förhållandet beträffande skönstaxeringen. Som alla känner till förekommer den redan nu. Skillnaden är bara att man hädanefter får mera stadga över det institutet än förut. Jag skulle kanske också kunna säga att det blir mindre rörelsefrihet för taxeringsmyndigheterna vid skönstaxering än tidigare, när det inte fanns några bestämda stadganden i lagen om den saken.

För att inte uppta tiden här alltför länge vill jag endast rent allmänt säga, att det föreliggande förslaget innebär större möjligheter till kontroll och ökad effektivitet framför allt inom de områden, där kraven härpå framstått som särskilt framträdande.

Sedan vill jag också säga några ord om reservanternas inställning till det föreliggande förslaget. När jag läser reservationen, kan det inte hjälpas att jag får det intrycket att det myckna talet i tidigare riksdagsdebatter om nödvändigheten av att skapa en effektiv taxeringskontroll i ganska stor utsträckning endast har varit en läpparnas bekännelse. Ty om riksdagen skulle bifalla reservationen här och sålunda utesluta stadgandena i 57 c § och 39 §, så innebär detta att den ökade effektivitet som eftersträvas praktiskt taget försvinner. Det blir ingen ökad effektivitet av det som finns kvar av förslaget. Tvärtom kan man säga att den i vissa fall försvårar taxeringsarbetet och kontrollmöjligheterna i framtiden.

Alla som har någon praktisk erfarenhet av taxeringsarbete kan säkert vittna om hur nödvändigt det är med ökade kontrollmöjligheter, framför allt när det gäller bokföringsgranskningen, där bestämmelserna som bekant är mycket snäva. I det stycket vill reservanterna göra gällande att utskottet har gått för långt. Jag vill där inskjuta att både herr Hagberg i Malmö och herr Sjölin på något för mig obegripligt sätt har stött sig på vad kammarrätten har yttrat. Men kammarrätten har bara haft sakkunnigbetänkandet på remiss. Jag kan inte tänka mig att kammarrätten har yttrat sig över förslaget i den kungl. propositionen, vilket icke överensstämmer med sakkunnigbetänkandet utan tvärtom är ganska olikt detta. Ni kan sålunda inte, herrar reservanter, söka stöd hos kammarrätten och säga att man där har samma mening som ni. Kammarrätten har bara vid remissen av ärendet sagt sin mening om sakkunnigbetänkandet men icke yttrat sig om förslagets nuvarande utformning. Jag har velat säga detta, herr talman, för att det inte skall råda oklarhet.

Den som verkligen vill göra någonting på denna punkt måste erkänna, att utskottet tagit all nödig hänsyn. Anled-

Effektivare taxeringskontroll

ningen till att utskottet understrukit, att de befogenheter som ges taxeringsmyndigheterna måste handhas med största omsorg, är inte någon tveksamhet och någon rädsla inför hur systemet kommer att ta sig ut i praktiken. Det är alltså fullständigt felaktigt att göra gällande, att bevillningsutskottet skulle ha känt sig räddhågat, när det tillstyrkte detta förslag, och liksom antagit det bara till nöds. Detta är att pressa uttalandena alldeles för hårt.

Jag skulle alltså, om tiden tillät det, kunna gå igenom utskottsbetänkandet punkt för punkt jämsides med reservanternas förslag och vid varje tillfälle komma till det resultatet, att ett genomförande av reservanternas förslag inte skulle åstadkomma någon större effektivitet utan i vissa fall rent av leda till en försämring. — Jag vill emellertid bara ta upp en enda punkt till.

I propositionen och utskottsbetänkandet föreslås, att rätten att överklaga taxeringsmyndighets beslut hos kammarrätten och regeringsrätten skall för-loras, om deklarationen är så uppenbart bristfällig, att den inte kan läggas till grund för taxering. Reservanterna säger att ett sådant stadgande betyder, att varje sköntaxering praktiskt taget inte får överklagas. Detta finner jag, herr talman, vara en fullständig feltolkning. För närvarande förlorar ju den, som kommer in med deklarationen efter den 15 februari, rätten att klaga hos högre instans. Under senare tid har det hänt, att folk lämnat in en blankett med en klumpsumma och namnunderskrift, alltså en deklaration, som inte kan ligga till grund för en riktig taxering. På det sättet har man emellertid tillförsäkrat sig klagorätt och fått ett ganska långt uppskov med att avge deklaration. Sedan taxeringsmyndigheterna behandlat den ofullständiga deklarationen är det ju nödvändigt att anmoda vederbörande deklarationsskyldig att komma in med en deklaration, som kan läggas till grund för taxering.

Om detta förfarande sattes i system, skulle det bryta sönder taxeringsarbetet. Nu har man försökt få ett korrektiv genom att stadga, att om deklarationen är så bristfällig, att den inte alls kan ligga till grund för taxering, så skall den betraktas på samma sätt som om den var ingiven för sent, och den deklarationsskyldige mister alltså klagorätten.

Rätten att bedöma, om deklarationen är för bristfällig, ligger inte hos de lokala skattemyndigheterna, och dessa kan alltså inte utöva några »trakasserier» eller någon »terror», utan den ligger givetvis hos den högre instans, där överklagandet skall ske. Att inte våga gå med på detta förslag vittnar om betydligt större rädsla för att över huvud taget genomföra någonting, än den räddhåga, som herr Hagberg i Malmö trodde att utskottsmajoriteten var behäftad med.

Sedan kan jag inskränka mig till en kort replik till herr Hagberg i Malmö. Han sade, att om majoriteten velat gå med på minoritetens förslag, skulle det ha kunnat bli samarbete. Det förstår jag. Om majoriteten varit med på att stryka både § 39 a och § 57 c skulle minoriteten, alltså reservanterna, ha kunnat samarbeta med majoriteten. Ja, om reservanterna velat gå med på vårt förslag, skulle vi inte heller ha haft något emot ett samarbete.

Herr Sjölin menade nog inte med sitt tal om det höga skattetrycket att indirekt försvara att man ville komma undan skatten, men han utvecklade saken på ett sådant sätt, att man kunde få ett intryck av att om skatten sänktes, så skulle skattemoralen bli bättre. Men jag undrar, herr Sjölin, hur mycket man skall sänka skatten för att kunna göra gällande, att det inte ligger i någons intresse att försöka komma undan. Hela detta resonemang måste betraktas som orealistiskt, ty det har väl i alla tider, även när skatten var lägre, fun-

Effektivare taxeringskontroll

nits folk, som inte velat fullgöra sin plikt i detta fall.

Herr talman! Av vad jag anförut framgår, att utskottet vid sin granskning av den kungl. propositionen kommit till det resultatet, att förslaget bör genomföras. Det tillgodoser de framförda önskemålen om effektivitet i taxeringsarbetet, samtidigt som det innebär ett rättsskydd för den enskilde skattebetalaren. Jag yrkar därför bifall till vad utskottet föreslagit.

Herr HAGBERG i Malmö (h) kort genmäle:

Herr talman! I egenskap av utskottets talesman fällde herr Kärrlander ett yttrande, mot vilket jag bestämt måste rikta mig. Jag hade inte väntat mig detta av herr Kärrlander, med den erfarenhet jag har av honom efter många års samarbete i bevillningsutskottet och även i andra sammanhang. Herr Kärrlander gjorde gällande, att man av reservationen måste få den uppfattningen, att de krav, som under en följd av år här i kammaren ställts på ett förbättrat och mer effektivt taxeringsförfarande, från somligt håll hade varit endast en läpparnas förkunnelse. Jag protesterar, herr talman, mot ett sådant uttalande.

Vidare förklarar herr Kärrlander, att det är klart, att man kunnat få samarbete och åstadkomma ett enhälligt utskottsbeslut, om majoriteten hade gått med på minoritetens förslag att stryka exempelvis §§ 39 a och 57 c. Men detta är inte majoritetens hela förslag. Det går ut på att riksdagen måtte avslå dessa paragrafer samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förnyad översyn av dessa bestämmelser hos de nyligen tillkallade sakkunniga med begäran om nytt förslag i dessa hänseenden till nästa års riksdag. Det är ju en helt annan sak än den, som herr Kärrlander här vände sig emot.

Till slut blev jag verkligen också mycket överraskad — jag måste säga

det, herr talman — när herr Kärrlander ifrågasatte effekten av en skattesänkning på deklarationsmoralen. Herr Kärrlander var själv ledamot av 1949 års skatteutredning och skrev då under den berömda enhälliga deklarationen, att en skattesänkning kunde komma att förväntas verka gynnsamt på arbetsviljan och sparandet och med hänsyn till en förbättrad skattemoral. Efter att ha skrivit under ett sådant enhälligt betänkande tycker jag det borde bära emot att göra ett sådant uttalande som det herr Kärrlander nyss gjorde.

Herr SJÖLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander vill göra gällande att jag skulle ha gjort mig till någon slags försvarare för dem som ville komma undan skatten. Han sade visserligen mycket vänligt att han trodde inte detta om mig, men så framställde han i alla fall saken.

Så var inte alls fallet, utan jag konstaterade endast vad som verkligen förekommit. Det är väl för övrigt den allmänna uppfattningen att just den omständigheten att skatterna är höga utgör ett starkt skäl till att folk vill komma undan lindrigare än de borde göra. Jag sade vidare att man kan inte fastställa relationen mellan skatteuttag och skattemoral — det är för övrigt lönlöst att diskutera den saken. Men faktum kvarstår enligt min mening, att vid lägre skatter finns inte samma anledning för de oärliga att försöka komma ifrån sin solklara plikt.

Beträffande kompromissförfarandet framställde herr Kärrlander saken så som om reservanterna — på detta stadium oppositionen — skulle ha menat att en kompromiss endast kunde träffas under förutsättning att majoriteten gick med på minoritetens förslag. Oppositionen var tvärtom beredd att diskutera eventuella åtgärder som kunde mjuka upp de stadganden vi ansåg orimliga, men detta ville majoriteten inte lyssna

Effektivare taxeringskontroll

på. Man ville inte ha någon kompromiss, något som det annars är ganska vanligt att man strävar till i bevillningsutskottet.

Man kunde t. ex. tänka sig sekretessskyddet ordnat på annat sätt. Jag förstår inte än i dag varför man inte kunnat finna någon lösning när det gäller att få insyn i de fria yrkenas inkomster på ett säkrare sätt. Kunde man inte införa någon slags anteckningsskyldighet i en något större skala så att säga än den vanliga deklarentens skyldighet att föra anteckningar. Jag förstår att man vill skydda patientkorten och därmed den enskilda människans sjukdom. Det borde dock kunna föras specialkort för de olika patienterna, avseende enbart de inkomster som belöper på var och en. Ungefär så gick vårt resonemang i utskottet om att detta skulle kunna vara en möjlig lösning vid en kompromiss.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagberg i Malmö protesterade emot mitt uttalande, att det föreföll som om man i reservationen tog bort effekten av vad man sagt från det hållet förut. Jag kan inte hjälpa, herr talman, att jag tycker att om man följer reservanternas linje blir det så föga kvar av en verkligt ökad effektivitet i taxeringshänseende, att jag med eller mot min vilja föres just till denna slutsats. Jag har inte alls glömt, herr Hagberg, att reservanterna föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t om uppskov för utredning. Majoriteten inom bevillningsutskottet har sagt, att vi inte anser det rimligt att vänta ytterligare för att få denna fråga löst på ett något så när tillfredsställande sätt.

Till herr Sjölin sade jag att jag inte trodde att man kunde sänka skatten så mycket, att man blev befriad från de bekymmer som vi nu diskuterar. Jag tvekar inte alls, herr Hagberg, att upprepa detta trots att jag skrivit under 1949 års skatteutrednings betänkande

angående värdet av att få en lägre beskattning, som alltså skulle verka gynnsamt med hänsyn till sparande och arbetsvilja. Men om man, som oppositionen föreslår, sänker statsskatten med t. ex. 10 procent — är det någon av kammarens ledamöter som tror att skattemoralen därigenom skulle avsevärt förbättras? Jag tror det i varje fall inte.

Sedan kan jag nöja mig med att påpeka för herr Sjölin att jag redan i mitt första anförande sade, att jag inte trodde att herr Sjölin försvarade dem som inte ville fullgöra sin skatteplikt. Sambandet mellan det höga skattetrycket och skattemoralen har enligt min mening betonats litet väl kraftigt.

Jag kan inte heller påminna mig att vi i bevillningsutskottet fick något anbud från oppositionens sida; man talade bara i allmänna ordalag om att man var beredd att diskutera saken.

Till frågan om sekretessskyddet får vi väl, herr talman, tillfälle att återkomma. På den punkten föreligger det ju ett enigt utlåtande från konstitutionsutskottet.

Herr STRANDH (fp):

Herr talman! Jag vill först säga några ord i anledning av herr Kärnlanders påstående om att vi reservanter skulle önska att 37 § och 57 § toges bort. Det har inte, såsom herr Hagberg och herr Sjölin redan framhållit, varit vår mening. Jag tror inte att effekten av förslaget skulle nämnvärt minskas, om man tog bort dessa paragrafer — jag skall, herr talman, återkomma till den saken — men jag vill instämma i herr Hagbergs och herr Sjölin's protester mot herr Kärnlanders uttalande på denna punkt.

För att komma till rätta med det skattefusk, som tyvärr alltjämt florerar, har vi ju sedan 1930-talet haft en ständigt växande taxeringsorganisation. Förhållandena på 1930-talet var — det

Effektivare taxeringskontroll

vågar jag säga — bedrövliga och det allmänna kunde rentav vara tacksamt för att det flöt in så mycket skattepengar som det gjorde. Felet låg både hos de skattskyldiga och taxeringsmyndigheterna. Det fanns nog inte i många taxeringsnämnder på 30-talet någon som kunde läsa en balansräkning. Min erfarenhet säger mig att vad som helst i fråga om räkenskaper kunde passera på den tiden. Så småningom ordnades det ju med en utbildning genom överståthållarämbetet, och man kunde bygga upp en taxeringsorganisation, där tyngdpunkten lades på bokföringsgranskningen. Denna organisation har ju sedan undan för undan växt på ett sätt som gör, att det nog inte hade varit så farligt, om vi hade skjutit på bestämmelserna i 57 §.

Jag är fullt införstådd med att föreliggande förslag till effektivare taxering medför större möjligheter att komma åt skattesmitarna och att, såsom herr Kärlander sade, skapa bättre jämvikt mellan olika grupper av skattskyldiga. Det är väl främst inom ett par grupper av skattskyldiga som det förekommer skattefusk, nämligen bland sådana som har inkomster av rörelse och av fria yrken och bland löntagare med biinkomster. Att döma av rättegångsreferat från domstolarna är det inte så få löntagare med biinkomster som blir åtalade för skattefusk. Åtalsgränsen går vid 500 kronor, och det är många som har glömt bort extra inkomster och blivit åtalade för feldeklaration. Jag har velat nämna detta för att erinra om att det inte bara förekommer skattefusk bland rörelseidkare.

Att det allmänna får tillräckligt effektiva medel för att komma till rätta med skattefusket, har inte vi reservanter motsatt oss, men när det gäller vägarna att nå detta mål är meningarna delade. Vi på vårt håll har, såsom herr Hagberg och herr Sjölin här nämnt, ställt oss positiva till det framlagda förslaget utom på två punkter — jag skall senare

återkomma därtill. Vi har i våra motioner framhållit att propositionens förslag till effektivare taxering när det gäller den årliga inkomsttaxeringen i stor utsträckning utgör endast ett lagfästande av redan befintlig praxis. Detta är exempelvis förhållandet med de utvidgade bestämmelser om kontrolluppgifter, som i en del fall skall lämnas utan anmaning och i andra fall efter anmaning.

Genom de nya bestämmelserna fastslås att en omsorgsfull deklaration förutsätter ett tillfredsställande underlag, och ett sådant kan man inte få annat än genom noggranna anteckningar över inkomster och utgifter. De sakkunniga hade föreslagit en synnerligen omfattande anteckningsskyldighet, som sannolikt inte hade gått att upprätthålla. De hade ju tänkt sig att bland annat droskchaufförer och serveringspersonal, som uppbär drickspengar, skulle vara skyldiga att dag för dag föra anteckningar över sina inkomster.

För min del, herr talman, delar jag helt departementschefens och utskottets mening att det är fullkomligt omöjligt att upprätta en omsorgsfull deklaration, om man inte har tillräckliga anteckningar. Vi har emellertid i motionerna ställt oss tveksamma till vissa av de nya bestämmelserna, bland annat om anteckningsskyldighet, därför att vi befara att efterlevandet av dessa bestämmelser skulle i alltför stor utsträckning leda till efterhandskonstruktioner av faktiska förhållanden, vilket skulle vara sämre än inga anteckningar alls. Det förekommer redan nu i många fall efterhandsgjorda bokföringar som inte har något värde för taxeringsmyndigheterna, men man har dock vissa möjligheter att komma åt sådana felaktiga bokföringar eller rena fantasibokföringar. Om det t. ex. gäller en rörelseidkare, kan man av hans leverantör få uppgifter om hans inköp, och sedan kan man göra en skönstaxering. Det förekommer i stor utsträckning redan nu.

Effektivare taxeringskontroll

* Trots utvidgad bokförings- och anteckningsskyldighet finns det inte någon säkerhet för att deklarationerna blir riktiga. Vi har emellertid inte reserverat oss på denna punkt, utan vi vill medverka till att bokförings- och anteckningsskyldigheten utvidgas enligt propositionens förslag. Men vi hoppas att man, när de sakkunnigas förslag till ny taxeringsförordning framlägges, har hunnit få så goda erfarenheter av bestämmelsen i § 57 a, att den kan kvarstå i oförändrat skick.

Andra viktiga nyheter är den obligatoriska uppgiftsskyldigheten för uppköpare av jordbruks- och trädgårdsprodukter samt för husdjursuppköpare. När det gäller dessa är det väsentligt, att olika grupper av uppköpare kan kontrolleras lika effektivt. Det blev ju stil på jordbrukarnas deklarationer, kan man säga, först när de jordbruksekonomiska föreningarna och även enskilda uppköpare blev tvingade att lämna kontrolluppgifter. De jordbruksekonomiska föreningarna har föregått med gott exempel, men de flesta enskilda har också lämnat de begärda kontrolluppgifterna. För att man skall kunna ha reda på alla blir det emellertid nödvändigt, att man upprättar register på länsstyrelserna över samtliga uppköpare inom olika branscher, och framför allt att de hålls aktuella.

En annan viktig nyhet är att de, som bedriver jordbruk, skogsbruk eller rörelse, nu får en utvidgad uppgiftsplikt, som avser varje belopp, för vilket den uppgiftsskyldige under viss angiven tid köpt eller sålt varor, om beloppet i säljarens eller köparens hand är skattepliktig intäkt eller avdragsgill utgift. Om det gäller i anmaningen angiven näringsidkare kan uppgift även begäras om varuslag och myckenhet. Denna utvidgning kan kritiseras, men jag anser, att den i vissa fall är nödvändig, om det skall vara någon nytta med en sådan här anmaning.

Vi har mot denna bestämmelse i vår

motion anmärkt, att en sådan föreskrift kan vara praktiskt ogenomförbar och att den är svår att efterfölja i praktiken. Då vi emellertid vill medverka till en så rättvis och effektiv taxering som möjligt, går vi med på denna utvidgning med understrykande av departementschefens uttalande i propositionen, där han säger, »att det måste självfallet tillses, att uppgiftsskyldighet icke kräves i sådana fall, då dess fullgörande i praktiken icke kan efterkommas».

En annan punkt, som också har väckt en smula kritik, är bestämmelsen i 31 § om skyldigheten för den som fört räkenskaper att till självdeklarationen bifoga avskrift av balansräkning och vinst- och förlusträkning för beskattningsåret och för föregående räkenskapsår. Denna skyldighet finnes redan men har nu utvidgats med den föreskriften, att man, om man har olika räkningar, skall lämna den uppställning, som är mest detaljerad, av balansräkning eller balanskonto respektive vinst- och förlusträkning samt vinst- och förlustkonto. Detta är en åtgärd, som jag anser sparar tid både för de skattskyldiga och för taxeringsmyndigheterna.

När det gäller de invändningar, som vi framfört i reservationen, har både herr Sjölin och herr Hagberg i Malmö redan närmare redogjort för dem. De berör ju 39 § och 57 § c. När nu enligt § 57 b sköntaxering kan åsättas dels då deklaration ej avgivits och dels då avgiven deklaration är behäftad med brister eller då bristfälligt underlag för deklarationen gör att inkomsten av viss förvärvskälla icke kan tillförlitligt beräknas, föreligger det enligt min mening en viss fara för att man kanske ibland av tidsbrist — taxeringsnämnderna har alltid ont om tid — eller av andra skäl än de i 57 § nämnda sköntaxerar skattskyldig på grund av brister i deklarationen eller bristfälligt underlag för denna, och härigenom kan enligt § 39 denne förlora besvärsrät-

Effektivare taxeringskontroll

ten till kammarrätten och regeringsrätten. Man får hoppas, att alla taxeringsmyndigheter noga beaktar vad bevillningsutskottet skrivit i föreliggande betänkande härom, nämligen att »så snart det icke föreligger klart ofullständiga deklara-tionsuppgifter, kan deklarationen — oavsett uppgifternas tillförlitlighet — icke anses ha så bristfälligt innehåll att deklarationen uppenbarligen ej är ägnad att ligga till grund för taxering». — Även om förslaget har provisorisk karaktär vill vi inte nu tillstyrka en bestämmelse, som kan missbrukas. Det finns knappast något hinder för att praktiskt taget varje sköns-taxering kan undantagas från prövning i skattedomstolarna.

Jag vill här, herr talman, citera vad bevillningsutskottet skrev i sitt betänkande nr 46 år 1950 med anledning av några motioner om ändrade bestämmelser för taxeringsförfarandet. Det skrev bl. a., att »den omständigheten att reglerna på civilprocessens område icke kunnat tagas till rättesnöre vid ärendenas behandling hos beskattningsnämnderna innebär självfallet icke, att kravet på tillgodoseende av den enskildes rättssäkerhet skulle vara mindre befogat hos beskattningsnämnderna än hos allmänna domstolarna. Skillnaden består endast däri att med hänsyn till taxeringsprocedurens speciella karaktär rättssäkerhetskravet där måste tillgodoses på ett annat sätt. Taxerings-proceduren måste nämligen — — — vara så utformad, att den — förutom den enskildes rättssäkerhet — jämväl främjar största möjliga effektivitet i taxeringsarbetet. Båda dessa intressen äro lika viktiga, och en sådan reglering bör eftersträvas, där intetdera intresset blir åsidosatt.»

I de nya bestämmelserna i 39 och 57 §§ har denna princip inte tillämpats. Den enskildes rättssäkerhet har här inte tillvaratagits på samma sätt som det allmännas effektivitetsintresse.

Till sist vill jag framföra några syn-

punkter på det nya förslaget om taxeringsrevision i § 57 c. I denna paragraf sammanfattas vad som i gällande författning kallas bokföringsgranskning. De nya bestämmelserna går här i flera avseenden vida utöver de nuvarande. Den saken har emellertid redan herr Sjölin och herr Hagberg berört, så jag skall inte närmare gå in därpå.

Taxeringsrevision eller bokföringsgranskning är nog det värdefullaste medlet för taxeringsmyndigheterna, men de nu utvidgade bestämmelserna härför kan innebära trakasserier mot de skattskyldiga om taxeringsrevisionen inte handhaves med urskillning och omdöme.

En så rigorös bestämmelse kan också skapa ovilja och undergräva allmänhetens förtroende för taxeringsmyndigheterna och uppamma kritik som bygger på oriktiga förutsättningar. Det har redan, herr talman, i presskritiken mot förslaget till effektivare taxering talats om skattenazism och taxeringspolis. Detta är dock överord, från vilka jag bestämt tar avstånd.

Varken vår taxeringsförfordning eller vår nuvarande skatteprocessordning är ännu fullkomliga. Vår skatteprocess är ännu inte kontradiktorisk, vilket är en allvarlig brist som måste avhjälpas.

Med det nu framlagda förslaget har vi avhjälpit de flesta svagheter i nuvarande författning, men detta fordras också om den nya förordningen skall få den effekt vi hoppas på, nämligen att vi får tillräcklig tillgång på kvalificerad personal.

Med hänvisning till vad jag här anfört ber jag, herr talman, få yrka bifall till den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det är ganska intres-

Effektivare taxeringskontroll

sant att avlyssna de anföranden, som här har kommit från reservanternas sida. De kontrasterar hjärt mot den tidningskampanj som stora borgerliga tidningar har fört mot det framlagda förslaget. Jag förstår väl, att herr Strandh har funnit anledning att manifestera sitt avståndstagande från dessa skriverier.

Reservanterna är eniga med oss andra om att något behöver göras. Man understryker att skattefusk, undandragande av skatt till det allmänna, inte bara är till skada för det allmänna utan också för alla lojala skattebetalare, som tvingas att betala högre skatt, därför att somliga människor inte gör sin skyldighet. Det är bra att vi kan konstatera denna enighet.

Om vi alltså är ense om att något bör göras, skall vi väl inte vänta med att vidtaga sådana åtgärder, som nu kan genomföras. Beträffande åtskilligt råder enighet. Men på ett par viktiga punkter vill reservanterna inte vara med — jag tvekar när jag säger detta, ty jag har redan hört så många protester, att reservanterna visst vill vara med men vill ha ett uppskov för ny utredning. Varför mera utredning på just dessa punkter? Jo, därför att man som herr Sjölin finner stadgandena orimliga.

Är dessa stadganden orimliga? Det är, som redan har påpekats, på två punkter som åsikterna skär sig. Den ena är taxeringsrevisionen. Vi är eniga om att bokföringen skall få granskas, men förslaget innebär dessutom att vederbörande är skyldig att ställa också korrespondens och protokoll och andra affärshandlingar till förfogande för granskningsmännen. Det är en känd sak, att en bokföring inte behöver säga sanningen. För mer än 25 år sedan uttalade en av vårt lands skickligaste taxeringsmän, Eisermann, i ett yttrande över ett kommittébetänkande, att det finns många företagare som har en väl ordnad bokföring, men att

denna huvudsakligen synes vara ordnad för att bedra det allmänna på skatt. Ingen svårighet föreligger att göra en bokföring från felaktiga utgångspunkter. Det är därför nödvändigt att komplettera granskningen av bokföringen med granskning av de handlingar som är grundläggande för densamma.

Vad har den enskilde egentligen här att förlora? Den som följer lagen har här ingenting att dölja. Han kan naturligtvis ha affärshemligheter och andra ekonomiska förhållanden, som inte konkurrenter och allmänhet bör få veta. Sådana hemligheter bör skyddas. Därför är det också viktigt, att personer som får uppdraget att göra en sådan granskning är lämpade här för. Jag skulle mycket förvåna mig över om de tjänstemän — framför allt taxeringsintendenten — som har att välja dessa personer inte kommer att ta dessa uttalanden ad notam.

Jag förstår så väl, att en granskning sådan som den föreslagna kan väcka irritation och ovilja även hos personer, som har rent mjöl i påsen. Men folk blir även nu arga för att de skall behöva visa sina böcker. Skall man ta hänsyn till detta, kan man över huvud taget inte effektivisera granskningen.

Låt mig säga några ord om sådana handlingar, beträffande vilka företagarna eller utövarna av de fria yrkena har tystnadsplikt i sina klienters intresse — särskilt talar man om det orimliga i att en läkare skall kunna bli skyldig att visa fram sina patientkort. Är det något mycket uppseendeväckande som här föreslås? Har en läkare tystnadsplikt gentemot taxeringsväsendet? Ett lagtolkningsfall av JO klargör, att en läkare f. n. väl kan vägra att visa sina patientkort för taxeringsmyndigheterna, men att han har rätt att visa dem om han vill. Han har alltså diskretionär prövningsrätt, om han skall lämna ut dem eller inte. Det

Effektiva taxeringskontroll

kan väl inte vara rimligt att denna prövningsrätt skall ligga just hos läkaren. Jag bortser inte ifrån, att det kan förekomma saker och ting som man inte skall tala om ens för taxeringsmyndigheternas granskningsmän, men förslaget har blivit så utformat, att vederbörande i sådana fall kan gå till länsstyrelsen och med denna myndighet diskutera vad som skall undantagas granskning. Det lär väl inte vara någon svårighet att där träffa ett förnuftigt avgörande.

Är det verkligen i de svenska läkarnas intresse, att det fortsätter som hittills, att man gör razzia på razzia, varvid läkare blir fast för feldeklaration och figurerar i tidningarna, så att hela kåren får ett dåligt anseende? Är det inte bättre att läkarna och taxeringsmyndigheterna här gemensamt går så till väga, att man slipper sådant? Nog är väl det av större intresse för läkarkåren än detta blinda påstående att det inte skall vara möjligt att låta taxeringsmyndigheterna få tillgång till läkarens interna handlingar. Det jag sagt om läkarna gäller också andra utövare av fria yrken. Dessa bestämmelser, herr Sjölin, är icke orimliga. Ett uppskov här skulle nog inte komma till något annat resultat. Det är därför alldeles onödigt att göra ett sådant. Ju förr man kommer igång med dessa ting desto bättre är det.

Den andra punkten där det råder delade meningar är ju om dessa s. k. nolldeklarationer, alltså de deklarationer som kastas in utan några sifferuppgifter men med namnunderskrift och möjligen med någon klumpsumma, som inte är av någon betydelse. Herr Kärrlander har här talat om vilka otrevliga konsekvenser ett mera utbrett bruk av detta system skulle medföra. Jag skulle dock vilja komplettera herr Kärrlander med att visa, vilken otolerbar företeelse det är fråga om. De som praktiserar denna metod är ofta personer med ojämna inkomster

och som ett år har gjort en stor inkomst. Vad gör de då? Jo, de kastar in en deklarationsblankett med namnunderskrift. Sedan kommer en avi med posten som säger, att de skall lösa ut en anmaning om att komplettera deklarationen. De löser inte ut denna anmaning. Då tvingas taxeringsnämnden att göra skönstaxering. Om taxeringsnämnden på grund av bristande kunskap i fallet sätter denna skönstaxering för lågt, då klagar inte vederbörande. Då har spekulanten gjort sin vinst. Om däremot taxeringsmyndigheterna sätter taxeringen för högt, då klagar han. Skall man verkligen godkänna en deklaration när en icke ifylld deklarationsblankett lämnas in? Är det i själva verket inte så att det är det sakliga innehållet på blanketten som avgör om det är en deklaration eller ej? Här föreslås att man skall göra skillnad på deklaration som är så beskaffad, att den kan läggas till grund för en taxering, och sådan som man icke kan använda i det sammanhanget.

Man säger då att taxeringsmyndigheterna kan handla mycket godtyckligt. Hur skall de kunna det? Man säger, att människorna förlorat sin klagorätt. Ja, men en sida av klagorätten blir aldrig förverkad. Den skattskyldige kan klaga hos prövningsnämnden och begära, att hans deklaration skall betraktas såsom riktig. Prövningsnämnden kan då fatta beslut och säga, att deklarationen kan läggas till grund för taxering. Då medför detta klagorätt även i det materiella. Prövningsnämnden kan även säga att deklarationen inte kan läggas till grund för en taxering. Är deklaranten inte nöjd med detta kan han klaga hos kammarrätten och sedan hos regeringsrätten. Det blir alltså inte alls några taxeringsmyndigheter som avgör om en deklaration skall betraktas såsom riktig eller såsom en nolldeklaration. Det blir skattedomstolarna som får avgöra det.

Effektivare taxeringskontroll

ta, och det ligger icke något godtycke däri.

Jag vill för min del inte förneka, herr Sjölin, att det är klart, att ett högt skattetryck ökar frestelsen att försöka undslippa skatt. Jag vill hålla med herr Kärlander därom, att vi åtminstone efter vad jag kan se inte har några utsikter att inom överskådlig tid göra sådana skattesänkningar, att de på allvar skulle minska frestelsen till falskdeklaration. Men jag vill säga en sak till herr Sjölin. Alla åtgärder, som leder till att en större eller mindre del av de inkomster kommer fram, som nu enligt herr Sjölin's mening icke blir taxerade, ökar det allmännas inkomster. Detta förbättrar möjligheterna till skattesänkningar, och därigenom får de föreslagna åtgärderna en dubbel uppgift att fylla i arbetet på att skapa en bättre taxering. Kontrollen skapar i sig själv förutsättningar för att obeskattade inkomster kommer fram. När dessa obeskattade inkomster kommer fram och blir beskattade blir det större möjligheter till skattesänkning, och om en lägre skatt har den verkan, att frestelsen till skattefusk blir mindre, fyller ju detta system även den uppgiften.

Det är alldeles självklart, att vi skall göra vad som kan göras för att hindra orätt och godtycke på taxeringsområdet, men därvid får vi inte alltför mycket ömma för dem som handlat illojalt. Även de skall ha sin rätt och även i detta avseende skall vi undvika godtycke, men vi skall inte vara så ömskinna när det gäller dessa personer, att vi vägrar att göra det som är möjligt att göra.

Men jag förstår mycket väl att det dessutom finns åtskilliga gränsfall, där människor kan komma att utsättas för en behandling som inte är bra, även när de inte tillhör skattefuskarnas skara. Det är beklagligt, och vi skall göra vad vi kan för att förhindra sådant, men vi kan väl ändå inte låta

hänsynen till detta hålla oss tillbaka, ty vi skall aldrig glömma att de allra flesta svenska medborgare är lojala. De deklarerar ärligt och betalar sin skatt, och de har rätt att fordra att vi ser till att de icke skall fortsätta att bära skattebördor för dem som inte vill göra sin plikt.

Jag vill för min del säga, att jag tycker att det med den inställning, som reservanterna här i sitt tal har visat, är ganska förunderligt, att man icke skulle kunna vara med om ändringarna även i 39 § och i 57 c §.

Herr CHRISTENSON i Malmö (fp):

Herr talman! Antagandet av det i nu föreliggande proposition framlagda förslaget, vilket huvudsakligen tar sikte på att förbättra taxeringskontrollen, kommer att innebära, att taxeringsmyndigheterna får *vidgade befogenheter* och att den enskilde får *ökad uppgiftsskyldighet*.

Enligt propositionen förutsättes, att skattskyldig skall föra fortlöpande anteckningar att tjäna som underlag för deklaraionspliktens behöriga fullgörande. Givet är, att det allmännas intresse av en i möjligaste mån effektiv taxeringskontroll måste vägas mot intresset av att den enskilde icke ålägges ett onödigt uppgiftslämnande.

Emellertid är läget beträffande ett stort antal skattskyldiga, att upplysning om deras inkomst och arbetsanställning i form av uppgift om lön, traktamentsersättning, antal resdagar m. m. författningen enligt skall lämnas av arbetsgivaren till taxeringsmyndigheterna, varvid inkomsttagaren som regel erhåller en kopia av löneuppgiften. För skattskyldiga, vilkas inkomst av tjänst sålunda redan är underkastad kontroll, måste den föreslagna anteckningsskyldigheten te sig onödig och omotiverad. För exempelvis i enskild eller kommunal tjänst anställda borde således anteckningsskyldighet inte föreskrivas, därest

Effektivare taxeringskontroll

dagtraktamentet inte överstiger det belopp som i motsvarande fall skulle utgå för en statlig befattningshavare. Bevillningsutskottet har tidigare i år gjort ett uttalande i den riktningen, men hur rimmar detta uttalande med dagens lagförslag om anteckningsskyldighet för arbetstagarna?

Riksskattenämnden framhåller i sitt yttrande, att antalet avvikelser från enskildas deklarationer vid 1953 års taxering utgjorde cirka 1,2 miljoner, medan hela antalet fria rörelseidkare är omkring 300 000. Det var praktiskt taget var tredje inkomsttagare, som råkade ut för att det gjordes avvikelse från självdeklarationen. Räknar man med att 20 procent av anmärkningarna var av bagatellartad natur står det dock kvar en miljon avvikelser. Skatteminstolarna skulle aldrig klara av situationen, om t. ex. hälften överklagades.

Vad är nu orsaken till en sådan massavvikelse? Är taxeringsmyndigheterna övernitiska, eller är det skattemoralen som allvarligt är på glid? Är det så, som det har sagts i debatten, att det är det höga skattetrycket som har framkallat en reaktion? Är deklarationsformulären och skattelagarna för krångliga, eller anser skattebetalarna att de pengar, som ställs till statsmakternas förfogande, inte används på rätt sätt?

Innan finansministern lade fram en ny taxeringsförordning borde dessa viktiga problem och frågan om taxeringsmoralen ha undersökts. I det moderna rättssamhället hade en sådan psykologisk undersökning varit av största värde både för regeringen och riksdagen vid ställningstagandet till denna fråga.

Med anledning av det nya lagförslaget om ändring i taxeringsförordningen har det i riksdagen väckts ett flertal motioner, i vilka påtalas att den enskildes rättssäkerhet är i fara i samband med de skärpta skattereglerna. Lagförslaget innebär ett steg tillbaka i rättssamhället, eftersom en inskränkning i besvärss-

rätten föreslås. Visserligen är det prövningsnämnden som skall avgöra om en skattskyldig får överklaga hos kammarrätten och regeringsrätten, men en utvidgning av besvärsrätten på olika områden bör i stället vara en ledstjärna för allt demokratiskt handlande.

Från en facklig arbetstagarorganisation har i dagarna gjorts ett uttalande av följande innebörd:

»Sjöfolkets beskattning med nuvarande system har länge varit ett irritationsmoment. Att skickligt sjöfolk lämnar svenska fartyg beror till väsentlig del på det orättvisa skattesystemet, anser Sjöfolksförbundet. Sjöfolket har av förklarliga skäl små möjligheter att själva deklarerar. De sköntaxeras, och det är inte lätt att klaga om man befinner sig på resa mellan San Francisco och Singapore.»

Hur skall sjöfolket reagera när de nya bestämmelserna om skattebesvären och sköntaxeringen träder i kraft?

En talesman för utskottet har framhållit, att man i skatteprocesser liksom vid våra domstolar förr bör fria än fälla. Jämförelsen med våra domstolar haltar väsentligt. Jag har vid ett par tillfällen, då deklarations- och taxeringsfrågor varit på tal i denna kammar, framhållit att det i taxeringsprocessen är den skattskyldige som skall styrka sina rättskrav. På skatteprocessens område har den administrativa myndigheten fått sin ställning ytterligare befäst genom det lagförslag, som nu ligger på riksdagens bord. Taxeringsprocessen skiljer sig sålunda i rättshänseende avsevärt från det civilrättsliga och straffrättsliga förfarandet, ty i de senare fallen är det anklagaren respektive åklagaren som skall styrka sina rättskrav.

Genom att skattelagar och förordningar blir oklart formulerade uppstår allt större svårigheter för gemene man att veta om han handlar rätt i en given situation. En genomsnittsmedborgare behöver i allt större utsträckning ex-

Effektivare taxeringskontroll

perthjälp för att inte lida rättsförluster i deklarations- och taxeringsförfarandet. Det har sagts, att välsituerade personer lägger ner allt större belopp för att få skattejuristernas hjälp att »fifflla undan» belopp från beskattning. I själva verket måste vederbörande ofta söka hjälp för att tolka de på sina ställen mycket svårbegripliga skatteförfattningarna. För de mindre företagarna och småfolket, som inte har råd att engagera juridiskt biträde, är det oftast bättre att tiga och lida, och vi har kommit därhän, att det många gånger i skatteprocesser kan bli ekonomiskt förmånligare för en medborgare att lida en oförrätt än att processa sig till sin rätt. Tilltron till rättssamhället avtar emellertid, och förtroendet för lagar och förordningar luckras upp.

Frågan är om 1950 års skattelagssakkunnigas förslag, som bearbetats av finansdepartementet beträffande taxeringsförordningen, är färdigt att föreläggas riksdagen. Förslaget borde, herr talman, med hänsyn till riksdagens centrala ställning i beskattningsfrågor dessförinnan ha varit bearbetat av en parlamentarisk kommitté. Med den korta tid, som står till buds inom motionstidens ram, kan riksdagen knappast överblicka vilka konsekvenser taxeringsförslaget får ur folkpsykologisk och rätts-säkerhetssynpunkt.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag till herr Christenson i Malmö säga, att det väl måste bero på någon missuppfattning när han vill göra gällande, att vad bevillningsutskottet skrev beträffande traktamenten och traktamentsavdrag skulle ha något som helst samband med vad som står i detta utlåtande angående skyldighet att föra anteckningar. Något sådant samband föreligger ju inte alls, herr Christenson.

Jag vill också, herr talman, säga att jag finner det vara klokt av herr

Strandh att ta avstånd från de skrivelser om »skattenazism» som förekommit. Jag beklagar att herr Christenson i Malmö själv tog ett steg tillbaka — jag tror inte det är rättssamhället som har tagit ett sådant steg — eftersom han praktiskt taget instämt i detta uttalande. I varje fall var det ett instämmande i den motion, som väckts här i kammaren och som talar om att det är en totalitär prägel över detta förslag. Det är ju så, herr talman, att herr Strandh och herr Christenson tillhör samma parti. Herr Strandh har praktisk erfarenhet av taxeringsarbetet, och det framgick både av hans anförande och hans avståndstagande.

Herr ANDERSSON i Essvik (s):

Herr talman! Det torde vara ostridigt att det råder ett samband mellan det antal deklARATIONER som avges med heder i behåll och de kontrollmöjligheter taxeringsmyndigheterna har. Men det är väl också detta som delvis är orsaken till den höga skattemoralen hos vissa grupper av skattskyldiga. Man får från den utgångspunkten kanske även se denna proposition som ett vällovligt försök att höja skattemoralen, och det borde ju vara en välbehövlig gärning.

Det är ju så, att riksdagen tidigare har beslutat dels om schablontaxering för tvåfamiljshus och dels om vissa schablonavdrag. Den proposition vi nu behandlar avser ju att utrusta taxeringsmyndigheterna med ökade befogenheter för att sedermera tillsammans med den nya taxeringsorganisation, om vilken vi väntar en proposition, ge möjlighet att vidta denna taxeringskontroll och skapa större rättvisa mellan de olika grupperna av skattskyldiga.

Det förslag, som vi nu behandlar, anser jag på intet sätt vara uppseendeväckande. Det är tvärtom så, att en del av det, som upptas i förslaget, utgöres av tidigare tillämpad praxis, som nu har införts i förordningen.

Effektivare taxeringskontroll

Det har varit särskilt blåsväder kring frågan om plikten att föra vissa anteckningar. Herr Christenson i Malmö var inne på det kapitlet och förmenade, att det skulle leda till mycket vidlyftiga konsekvenser. Jag kan inte dela hans uppfattning. Det måste väl vara nödvändigt för varje människa som vill avge en något så när sanningsenlig deklaration, att han vet ungefär vad hans inkomst är. Detta gäller både rörelseidkare och dem som har inkomst av tjänst. Om den, som har inkomst av tjänst, inte för några anteckningar alls om sin inkomst, innebär det ju att han helt måste lita på de uppgifter arbetsgivaren lämnar i form av en kontrolluppgift.

Förordningen upptar vidare vidgad uppgiftsskyldighet. En av nyheterna är, att ägare av annan fastighet blir skyldig att lämna kontrolluppgift till taxeringsmyndigheterna, men det har stannat vid belopp som ej understiger 500 kronor. Jag hade gärna velat att det beloppet skulle sänkas, ty just genom schablontaxeringen av tvåfamiljsvillorna mister nu taxeringsnämnderna mycket av den kontrollmöjlighet de tidigare hade på denna punkt, eftersom ägarna av dessa villor i regel hade avdragsrätt för sina utlägg och således hade intresse av att redovisa dem till taxeringsmyndigheterna. Men med hänsyn till den välvilliga skrivning, som gjorts på denna punkt, har jag uraktlåtit att ställa något särskilt yrkande.

Som taxeringsman är jag mycket nöjd med att man vad det gäller eftertaxeringen har täppt igen ett hål, som har förefallit vara orimligt. Förut har det varit så, att om det varit ett fel i en deklaration av den art att det borde kunna upptäckas men taxeringsmyndigheten ändå inte har upptäckt det, har skäl för eftertaxering icke förelegat. Jag tycker det är ganska viktigt, att den punkt blivit ändrad.

Den största och viktigaste saken här är ju taxeringsrevisionen. Det har pra-

tats mycket om den, och jag skall inte alls fördjupa mig mera i den. Men jag tycker att det är anmärkningsvärt att reservanterna, som ju ändå säger att taxeringsrevisionen är av stort värde, inte har velat vara med om att få den genomförd i det skick som föreslagits i propositionen. Envar som har sysslat med taxeringar vet hur fruktansvärt svårt det är att komma till rätta med vissa arter av deklarationer. Detta gäller i hög grad rörelseidkarna. Man har genom den kontroll och genom de granskningar, som hittills ägt rum, kunnat rätta en del. Men det har inte varit till fyllest, och därför hoppas jag som taxeringsman att de nya bestämmelserna skall ge taxeringsnämnderna ökade möjligheter till rättvis taxering.

Jag tror att man måste se denna sak i dess rätta sammanhang. Den är utan betydelse för alla som avge riktig deklaration. Ju mer man motverkar en effektivisering av taxeringen, så gynnas ju de som på ett eller annat sätt avger felaktiga deklarationer, samtidigt som man skadar alla dem som avger sina deklarationer med hedern i behåll. Reservanterna vill givetvis inte slå vakt om dem som deklarerar fel; det har de klart och tydligt sagt här. Men oviljan att medverka till en effektivisering av taxeringen måste ha som följd att skattebördan delvis vältras över på de hederliga deklaranterna.

Därför, herr talman, är det inte med någon som helst samvetsnöd, som jag nu yrkar bifall till vad utskottet på denna punkt har föreslagit.

Herr **CHRISTENSON** i Malmö (fp)
kort genmäle:

Herr talman! För att det inte skall bli något missförstånd mellan herr Kärlander och mig vill jag erinra om vad utskottet skrev. Det hette där bland annat: »Enligt utskottets mening bör sålunda taxeringsmyndigheternas prövning i första hand avse en under-

Effektivare taxeringskontroll

sökning, huruvida uppburna trakta-
ments- och resekostnadsersättningar
kan anses överstiga vad som av sta-
ten i motsvarande fall anvisas. Därest
detta med ledning av förefintliga upp-
gifter kan anses icke vara fallet, torde
som regel någon ytterligare *specifika-
tion på kostnaderna* icke behöva in-
fordras.»

Jag har med mitt tidigare anförande
endast velat belysa, att man från arbets-
lagarnas sida i rätt stor utsträckning
är skeptisk mot den nya taxeringsför-
ordningen.

Herr SJÖLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet i an-
ledning av ett yttrande av herr Anders-
son i Essvik nyss, som jag inte vill låta
stå oemotsagt. Han sade att reservan-
terna hyser motvilja mot att medverka
till en effektivisering av taxeringen.
Det synes mig som om vi i dag från
alla håll har tydligt påpekat, att vi är
synnerligen angelägna om att taxe-
ringsarbetet blir effektiviserat. Att då
komma med dylika påståenden anser
jag vara en oförsynthet.

Herr förste vice talmannen SKOG-
LUND (h):

Herr talman! Jag vill inskränka mig
till att framföra ett litet råd till finans-
ministern, även om jag inte är över-
tygad om att han tar alltför stor hän-
syn till det.

Det förslag till ändringar i taxerings-
förordningen som här föreligger är ut-
format i starkt fiskalisk riktning. Om
taxeringsarbetet inte skall framskapa
alltför stor irritation, måste det hand-
has med klokhet och skötas av folk
med gott omdöme. Om jag har förstått
finansministern rätt, har han själv
samma uppfattning.

Men utöver dessa ändringar i taxe-
ringsförordningen skyntar framöver
också tanken på en ny taxeringsorga-
nisation. Av ett första utkast förefaller
det, som om den skulle komma att ut-

formas som en organisation, bestående
i stort sett av heltidsanställda taxerings-
experter. Jag vill minnas att det i detta
sammanhang har nämnts, att antalet
befattningshavare skulle vara 800. Jag
tror det råder en utbredd mening bland
människorna att om en sådan organi-
sation, friställd från länsstyrelserna,
i stort sett avkopplad från de kommu-
nala myndigheterna och med mins-
kat lekmannainslag, skulle komma att
införas, skulle den mötas med mindre
förtroende och med större misstänk-
samhet än en organisation, som är ska-
pad i anslutning till den organisation
som nu finns med kommunala förtro-
endemän vilka kan jämna ut motsätt-
ningar gentemot alltför nitiska ämbets-
och tjänstemän.

Min vädjan till finansministern är
denna: Tänk på den här saken när den
nya taxeringsorganisationen skall for-
mas ut! Tag inte bort lekmannainslaget
och det kommunala inslaget i alltför
stor utsträckning! Det har sin betydelse
när det gäller att bygga den bro av för-
troende mellan taxeringsmyndigheterna
och skattedragarna som behövs om
man verkligen skall lyckas nå ett gott
resultat.

Herr ANDERSSON i Essvik (s) kort
genmäle:

Herr talman! Jag sade förut att re-
servanterna inte visar särskilt stor för-
ståelse för denna reform, och det om-
dömet står jag för. Den del av förslaget
som skulle ha den största effekten,
nämligen om taxeringsrevisionen, har
reservanterna velat plöttra bort, och
det är därför jag kommer till denna
slutsats.

Det var bara detta jag ville replikera
herr Sjölin.

Herr HANSSON i Önnarp (bf):

Herr talman! Trots att vi är långt
inne på natten vågar jag fresta kam-
marledamöternas tålamod ett par mi-
nuter med några reflexioner kring det

Effektivare taxeringskontroll

förslag som nu ligger på riksdagens bord för behandling. De reflexionerna skulle mycket väl kunna framföras av vilken självdeklarant som helst i detta land.

Jag vill här erinra om en liten kategori av människor — den är kanske inte så liten — som jag tycker att det har talats för litet om, nämligen de människor som deklarerar efter bästa förstånd och så gott de förmår. Jag vill tala om vilken inverkan skönstaxeringen hittills har haft för dem och vad den kan komma att få för betydelse i framtiden.

Jag har till och med i mitt eget taxeringsdistrikt sett exempel på att det finns människor, som kan konsten att hushålla så väl med sina inkomster, att de kan leva ganska hyggligt på inkomster, som ter sig ofatthbart låga för dem som granskar deklarationerna. Trots att bokföringen eller anteckningarna är rätt hyggliga, om också inte fullt acceptabla, får dessa inkomstagare en liten lapp från taxeringsnämnden, där det står, att deras inkomster med hänsyn till deras uppskattade levnadskostnader anses vara högre än de har uppgivit i deklarationen, varför taxeringsnämnden har beslutat höja den taxerade inkomsten så och så mycket.

Det finns en jordbrukare, som inte bor så långt ifrån mig och som tillhör ett annat taxeringsdistrikt men är med i samma bokföringsförening som jag. Han fick i föl en upptaxering utan angivande av något som helst skäl på 500 kronor. Det var bara uppfattningen hos taxeringsnämnden som var avgörande. Sedan klagade han hos prövningsnämnden, fick sin bokföring granskad och fick givetvis rätt. Men samme man har i år återigen fått en liknande påminnelse och kommer naturligtvis att klaga, och proceduren upprepas. Så bör det inte vara.

Jag vill inte på något sätt slå vakt omkring dem, som det tidigare talats om och beträffande vilka man bör ta en

skönstaxering till hjälp för att få någorlunda ordning på deras taxering, men man skall inte heller glömma den kategori som jag i början omnämnde.

När man säger i utskottsutlåtandet, att man skall vara skyldig att i skälighet omfattning sörja för underlag för sin deklaration, så står man ju dock risken belyst i det av mig här valda exemplet, att det inte är det, som blir avgörande för om en deklaration blir godkänd av taxeringsnämnden eller inte, utan i stället taxeringsnämndens uppfattning, om den deklarerade inkomsten kan anses vara materiellt riktig eller inte.

Jag tycker det är ett rimligt krav att ställa på taxeringsnämnderna, att de anger på vilka skäl man gör avvikelser från en deklaration, och att de inte endast kommer med att de *anser* på grund av egendomens storlek, på grund av rörelsens omfattning eller allmänna skötsel etc. Det är ju rena gissningar. Det överensstämmer inte med den rätts-säkerhet som man har rätt att fordra.

Vi har en liten motion, som väckts i samband med denna proposition, där vi kommit med våra små önskemål. Utskottsmajoriteten har inte kunnat tillgodose dem; de har närmast blivit beaktade i reservationen.

Beträffande skönstaxeringen — jag skall bara uppehålla mig vid den — säger man nederst på s. 18 i utskottets utlåtande, att skönstaxering endast skall tillgripas, om inkomsten ej tillförlitligen kan beräknas efter vanliga metoder. Vanliga metoder, vad är det? Ja, det är väl kanske taxeringsnämndens uppfattning om vilken inkomst vederbörande egentligen borde ha. Jag skulle vilja säga att innan man går till alltför närgående granskning av det klientel, som jag här talat om, så skulle man ifrån de granskande herrarnas sida, som ofta inte har det minsta begrepp om vad t. ex. jordbruk är för något, sätta sig i förbindelse med någon som förstår den praktiska bakgrunden

Effektivare taxeringskontroll

till deklarationen och fråga: Kan detta vara riktigt? Använde man denna säkerhetsventil, kanske man skulle slippa en del irritation och också en del misstro. Vad jag menar med en kvalificerad taxeringspersonal är inte bara sådana som kan gällande förordningar och paragrafer i taxeringsförordningen, utan det är också de som begriper sig på det levande liv som ligger bakom det resultat som deklarerar.

Det är rätt kuriösa exempel man ibland kan få uppleva, när man får förfrågningar om de mest enkla saker, som absolut aldrig skulle komma i fråga, om man hade en praktiskt bevandrad taxeringsman som granskare. I mitt taxeringsdistrikt har vi den förmånen att ha en taxeringsordförande, som både kan taxeringsförordningen, känner människorna och begriper sig på verkligheten bakom dem, och det går bra. Vi har också provat den andra typen. Jag vill inte generalisera på något sätt, utan för undvikande av alla missförstånd skall jag här villigt intyga, att det finns bra folk som frågar efter saker och ting, som vi kanske tycker är ganska enkla, men som har frågat på ett sådant sätt, att vi inte haft anledning att misstycka och säga, att det har med fiskaliskt missriktat nit att göra.

Jag skall fatta mig mycket kort och bara här slå fast vad vi framhållit i vår motion — det är sagt tidigare av många andra — nämligen att den enskildes rättsskydd mot ett överdrivet och missriktat nit hos en enskild taxeringsman inte är så tillgodosett, som vi för vår del skulle önska. Det kommer alltid att finnas människor, som av ren okunnighet eller missförstånd kommer att göra mer eller mindre ofullständiga deklarationer, och de kanske av ren rädsla många gånger drar sig för att överklaga, även om de vet med sig att de i sak har aldrig så rätt. En utvidgad sköns-taxering utan ett motsvarande stärkt rättsligt skydd löser inte deras problem.

Jag vill i övrigt instämma med vad herr förste vice talmannen nyss sade. Vi skall akta oss för att få fram ett system, som kan bli sådant i sin praktiska tillämpning, att de, som vill deklarerera rätt men kanske inte fullt ut besitter förmågan att göra det, uppfattar det som ett angivarsystem från vissa taxeringsmäns sida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! I anslutning till den motion, som jag har väckt här i kammaren i detta ärende, känner jag mig trots den sena timmen nödsakad att göra ett par reflexioner. Jag kan emellertid inskränka mig att på de punkter, som här tidigare berörts av herr förste vice talmannen och herr Hansson i Önnarp, helt instämma i deras uppfattning. Jag skulle därutöver bara vilja säga, att det resonemang som av finansministern och andra förts här i debatten rörande omtanken om de mindre lojala deklaranterna, borde kunna rensas ut ur denna diskussion. Det gäller ändå inte detta, utan det gäller frågan om den enskilda människans rättsskydd.

Jag skulle i detta sammanhang vilja säga ett par ord i anslutning till vad finansministern sade om de hårda ord, som fällt i en del stora tidningar i denna fråga. Det är riktigt att så har skett. Jag kan hålla med finansministern om att det har använts överord i detta sammanhang. Jag har ingen anledning att solidarisera mig med t. ex. ordet »skattenazismen». Men jag skulle vilja fråga finansministern, om icke finansministern måste förstå, att det bakom dessa hårda ord finnes en betydande opinion bland fria medborgare i detta land och om det icke finns anledning att sätta värde på att vi i Sveriges land fortfarande har en sådan månhet om

Effektivare taxeringskontroll

den enskildes rättsställning och okränkbarhet, som kommer till uttryck i sådana uttalanden. Om man anlägger den synpunkten, som för mig framstår såsom den viktiga och väsentliga, så blir överorden i detta sammanhang en relativt underordnad sak. Det är viktigare, att det finns omtanke om den enskildes rättssäkerhet än om även ekonomiska värden.

Jag vågar konstatera, herr talman, att det redan nu förekommer och har förekommit ganska upprörande rättskränkningar i det sammanhang som vi här talar om. Jag erinrar om det till JO anmälda domslutet beträffande den kvinnliga läkaren i Skellefteå, som frikändes i hovrätten men som fälldes i underrätten och som gick miste om ett för hennes ställning i samhället betydelsefullt förtroendeuppdrag enbart på grund av felaktiga sifferuppgifter, som lämnats till skattemyndigheterna. Det är, herr finansminister, viktigt, att man i sådana fall inte förbiser vad den enskilde medborgarens rättsställning kräver.

Här har talats om läkarna, och finansministern har sagt, att man nu har ett prejudikat på att läkare har rätt att röja vad han bedömer som rimligt att lämna ut. Varför skall han då ha möjlighet att hemlighålla och sekretesskydda sådana uppgifter, som han icke vill lämna ut? Varför skall man inte få en generell bestämmelse om detta? Men, herr talman, vem är det som är kapabel att i dessa fall bedöma vad som kan lämnas ut och vad som icke kan lämnas ut om inte läkaren? Är det kanske taxeringsintendenten eller taxeringsrevisorn som kan bedöma, huruvida t. ex. ett sådant fall som att en kvinna, som hos läkaren begärt undersökning för abort, skall lämnas ut till skattemyndigheternas insyn? Jag hänvisar, herr finansminister, till den kanske omtåligaste kategorien av läkare, nämligen sinnessjukläkarna, som har hand om åtskilliga liknande fall, eller sådana läkare, som är plik-

tiga att ta hand om könssjuka. Är det inte möjligt för finansministern att förstå, att det för läkare, som har att behandla sinnessjuka, abortsökande och könssjuka och andra människor i liknande situation, kan te sig grannlaga att lämna ut dessa människors patientkort? Jag skulle våga tillägga, att den läkare, som icke ansåge, att detta vore en så grannlaga uppgift, att han tvekar inför den, fullgjorde enligt min uppfattning icke sin plikt som läkare.

Då säger finansministern, att läkaren personligen inte kan ha något intresse av detta skydd. Det är klart att läkaren inte har det. När han sekretesskyddar dessa patientkort, går han inte sina egna ärenden utan de patienters, som hos honom begärt behandling, och även skydd för sin personliga integritet. Jag tycker nog ändå, att det hade varit på sin plats att på denna punkt övertänka värdet av sekretesskyddet.

Så sent som i går har framlagts ett förslag av en av regeringen tillkallad högt uppsatt sakkunnig om en betydande utvidgning av sekretesskyddet i ett sammanhang, som knappast är så omtåligt som det vi här diskuterar, men där anses det riktigt och lämpligt att utvidga sekretesskyddet. I detta fall däremot, där vi rör oss på andra människors mest intima livsförhållanden, skall vi blottlägga för skattemyndigheterna saker som hittills varit sekretesskyddade. Jag måste säga, att jag kan inte annat än ställa mig djupt betänksam härtill. Det finns gränser även för staten och den statliga insynen, herr Sköld!

Här inträder också en annan risk, som jag tror att man måste ta med i beräkningen — och det gäller inte bara läkare utan också t. ex. advokater. Låt oss göra det tankeexperimentet, att patienten hos läkaren eller klienten hos advokaten ställer upp krav på att patientkort eller klientkort skall förstöras efter konsultationen. Kan läkaren då säga nej till detta? Jag är inte alls över-

Effektivare taxeringskontroll

tygad om att han kan göra det, men jag är däremot övertygad om en sak, nämligen att patienten respektive klienten lider en högst betydande skada, om patient- respektive klientkortet förstöres. Vi vet ju, att de löpande patientkortet vid behandling från fall till fall utgör en av läkarens bästa hjälpkällor. Varför inte i denna situation, när nu lagen är utformad på det sättet, ha tagit steget fullt ut och ålagt om inte hela svenska folket så i varje fall läkarna bokföringsskyldighet? Detta har man inte velat vara med om. Jag kan inte förstå annat än att förste vice talmanen har rätt när han säger, att först skulle organisationen ha legat på bordet, och sedan skulle vi utifrån den ha att bedöma dessa frågor.

Jag vill ställa ytterligare två frågor i detta fall, vilka förefaller mig i hög grad relevanta beträffande den enskilde medborgarens rättsskydd. Hade det inte varit på sin plats att låta lagrådet ta del av detta förslag, som i så hög grad sträcker sig utöver den rena taxerings- och skattelagstiftningens områden in på det personliga området, ja, på den enskilda människans ömtåligaste område, även om formell skyldighet till sådan remiss inte föreligger? Jag är inte övertygad om, herr talman, att finansministerns proposition då skulle fått den tillåt mig säga något klumpiga utformning som nu blivit fallet.

Vi har vidare i rättegångsbalken och i sekretesslagen fullt klara och fixa bestämmelser om vissa yrkesutövares sekretesskydd. I denna förordning kommer nu helt andra bestämmelser. Jag skulle vilja fråga finansministern: Vet finansministern, vilken av dessa bestämmelser som kommer att gripa över den andra? Kommer denna taxeringsförordning att gripa över både rättegångsbalken och sekretesslagen? Jag vet det inte, men det förefaller mig vara en mycket allvarlig brist att denna viktiga fråga är helt outredd och att ingen vet någonting på den punkten eller att i

varje fall ingen upplysning har lämnats.

Herr talman! Jag skall gärna erkänna, att jag just ur synpunkten av skyddet för den enskilde medborgaren ställer mig mycket tveksam till det lagförslag som här ligger på bordet. Helst skulle jag nog ha sett, att man hade kunnat få avslag på detta i år och få fram ett nytt förslag till nästa år eller när det nu kan bli till en taxeringsorganisation, som därefter utbygges med ett förslag till taxeringsförordning. När nu detta inte går, får jag nöja mig med att för dagen yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Eftersom jag ändå tar ordet här, skulle jag vilja göra en liten reflexion med anledning av det anförande, som hölls av herr Hansson i Önnarp.

Det är alldeles naturligt, att det ibland i en så stor apparat, som taxeringsorganisationen utgör, kan förekomma, att det finns människor som inte tar sin uppgift på det rätta sättet. Jag finner det särskilt anmärkningsvärt om det skulle vara så, att en taxeringsnämndsordförande skulle tillåta sig att sedan hans handling det ena året har korrigerats av högre instans, han skulle vidhålla sin uppfattning och förfara på samma sätt om igen. I det fallet bör ju länsstyrelsen se till, att en sådan person inte får fortsätta, och jag tycker att herr Hansson i Önnarp skall hjälpa länsstyrelsen att ordna med den saken. Men jag gör den reflexionen, herr Hansson, att i dessa nämnder, som herr Hansson talar om, sitter säkert lekmän. Det är alldeles otänkbart, att det i strid med taxeringsförordningen icke i dessa nämnder skulle finnas representanter för jordbrukarna, vilka väl känner till jordbrukarnas liv och förhållanden.

Effektiva taxeringskontroll

Sedan begärde jag naturligtvis ordet efter herr Ståhls till det yttre mäktiga anförande. Det var ju dock mest fullt av fraser som »bristande rättsskydd» och sådant, som herr Ståhl inte på något sätt försökte att bevisa. Herr Ståhl menar tydligen, att det föreliggande förslaget skulle brista i omsorgen om den enskildes rättsskydd.

Låt mig nu som exempel ta fallet med den kvinnliga läkaren uppe i Norrland. Det är ju ett beklagligt misstag, som har begåtts där, och det är klart att detta misstag främst beror på att vederbörande granskare icke var tillräckligt omsorgsfull. Men vi skall inte heller se bort ifrån att misstaget aldrig kunnat ske, om den kvinnliga läkaren hade fört anteckningar om sina inkomster. Det skulle inte heller ha skett, om det förslag, som i dag föreligger till beslut, hade varit genomfört. Och det hade väl varit bättre för denna kvinnliga läkare, om vi hade haft en sådan taxeringsförordning, som det i dag föreligger förslag om. Det hade väl varit bättre än att hon skulle bli utsatt för denna händelse. Den dekonfityr som herr Ståhl här talade om, bestod ju däri att folkpartiet i Västerbotten i ovisst nit rusade åstad och avförde denna läkare från landstingslistan. Man kunde väl ha sett sig om, innan man for åstad! De var tydligen inte så modiga där uppe som herr Ståhl verkar att vara här i dag.

Så några ord om herr Ståhls tal om de stora risker, som skulle uppkomma därigenom att taxeringsgranskarna skulle få ta del av patientkorten. Det är väl ingen som inbillar sig att en granskningsman, med omsorg utvald av taxeringsintendenten, har något som helst intresse av att studera vad för slags sjukdomar de människor har, som står upptagna på patientkorten. Det är väl att tilltro dem en nyfikenhet och ett intresse, som de alls inte har. Det är en fullständig karikatyr på vad som här kan komma i fråga.

Jag tar emellertid herr Ståhls buller ganska lätt. Vi har här hört att herr Ståhl visserligen tar avstånd från de stora folkpartitidningarnas överord i denna sak, men samtidigt säger herr Ståhl att det bakom överorden står en opinion, och att överorden är en underordnad sak. Vad var det då ifrågavarande göteborgstidning skrev? Jo, att det var naturligt att människor undandrar inkomster från beskattning. Sådana överord anser herr Ståhl vara av underordnad betydelse. Herr Ståhl kan måhända inte själv föreställa sig hur lättsinnigt hans anförande verkade, jämfört med reservanternas mycket moderata framträdande i denna fråga. Jag måste säga att herr Ståhl drar misstankarna på sig med sitt framträdande här.

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar om herr Ståhl verkligen menade allvar med sitt avståndstagande. Herr Ståhl har själv i slutet på sin motion skrivit följande: »Det framlagda förslaget bär en totalitär prägel, som är oförenlig med en demokratisk rättsuppfattning. Det kan icke i en rättsstat erkännas, att statens fiskaliska intressen äro sakrosanktare än dess intresse att beivra exempelvis bedrägeri och förfalskning och att sålunda det allmännas befogenheter att ingripa på det enskilda livets helgd och lagstadgad tystnadsplikt skulle vara annorlunda.»

Om herr Stål menade allvar med sitt avståndstagande från de överdrifter, som stått att läsa i de stora folkpartitidningarna, så är det på tiden att han också tar avstånd från vad han skrivit i sin motion, ty det är minst lika stora överdrifter.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det förvånar mig inte att finansministern tar illa upp en kritik, som är allvarlig och närgången, men jag har ett bestämt intryck av att

Effektivare taxeringskontroll

det med hänsyn till den enskildes rätts-säkerhet är nödvändigt att i detta fall komma med en närgången, ingående och allvarlig kritik.

Här försöker finansministern framställa göteborgstidningens skrivning som symptomatisk för en opinion på vårt håll. Jag ber emellertid att få påpeka för kammaren att nämnda citat är oriktigt refererat. Jag är mycket ledsen över att jag inte har artikeln med mig här. Den stod på tredje sidan i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning och jag har läst den tidigare i dag. Det lösräckta citat finansministern här återgav är icke rättvisande för tendensen i artikeln, ty där tog man också — självfallet — klart avstånd från illojala medborgares sätt att deklarerat och betala skatt. Vidare hade tidningen upplåtit plats för inlägg av en namngiven hovrättsassessor. Det var alltså inte tidningens eget inlägg. Och jag frågar: Vart skulle det ta vägen med pressfriheten i detta land, om bara sådant som regeringen godtar och tycker om skulle få inflyta i den fria pressen?

När finansministern sedan säger att han tar herr Ståhls buller lätt, så är det naturligtvis ett sätt att komma ifrån en kritik, som bygger på enskilda människors svårigheter i kanhända den värsta nödsituation de över huvud kan hamna i, och där lagstiftningen hittills har försökt att ge dem ett skydd. Är det då riktigt, att vi via en skattelagstiftning, där själva rättsfrågan inte skjuts i centrum, avtrubbar det rättskydd, som svenska medborgare sedan gammalt har ägt? Det är detta jag satt i fråga, herr Sköld, och jag tror att den saken är så pass allvarlig, att man inte skall avfärda den bara med ett försök att komma ifrån en situation, som jag förstår för finansministern är både bekymmersam och besvärande.

Herr SJÖLIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har begärt ordet för att i viss mån korrigera finansministern

med anledning av hans uttalande om den artikel, som stod intagen i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning måndagen den 23 dennes. Artikeln är skriven av en taxeringsexpert, f. d. taxeringsrevisorn Folke Lindberg, och står helt för författarens räkning. Jag läste den med stort intresse och klippte också ur den. Jag har inte kunnat finna, att det är rättvist att bedöma artikeln på det sätt, som finansministern nu gör.

Jag skall be att få återge några satser ur artikeln:

»Vad skattefifflet beträffar, är det väl för all del på det viset, att den svenske skattedragaren i gemen icke precis står och rycker i skattemasens dörr för att så snabbt som möjligt få till kejsaren avlämna, vad kejsaren tillhör. Det är dock ett långt steg att av denna undersåtes tillbakadragna attityd beskylla alla skattedragare för falsksdeklaration.»

På ett annat ställe heter det: »Ingalunda skall skattefifflet försvaras.»

Avsnittet, som rör taxeringsförordningen avslutas med följande ord: »För undvikande av allt missförstånd må understrykas, att falsksdeklaranter givetvis skola behandlas som falsksdeklaranter. Men hederligt folk bör få känna sig som hederligt folk.»

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag skall varken fortsätta diskussionen med herr Ståhl eller med herr Sjölin. Jag vill bara nämna ett par ting.

Det är kanske litet missvisande att tala om artikelförfattaren som »hovrättsassessor». Det rör sig ju om en person, anställd som skatteexpert på ett privat företag, men det är möjligt, att vederbörande kan ha varit hovrättsassessor. Låt oss emellertid inte kasta någon skugga på hovrätterna i onödan.

Herr Sjölin anförde en samling av uttryck, som talade åt alla möjliga håll. Herr Sjölin kan väl inte bestrیدا, att

Effektivare taxeringskontroll

det fanns ett uttalande i artikeln av ungefär den lydelse, som jag här återgav, och vad man än kan säga om denna artikel, så är den väl lättsinnigt skriven och innehåller saker och ting, som skattefuskare också kan krypa bakom. Men jag vill säga till herr Ståhl, att jag har icke haft någonting att säga om tidningen, om pressfriheten, om rätten att trycka. Det var bara en sak jag ville slå fast, och det är att herr Ståhl säger, att sådana här överord är av underordnad betydelse.

Herr GEZELIUS (h):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till den fråga som senast varit under debatt, nämligen kollisionen mellan tystnadsplikten och § 57 c, andra och tredje styckena. Jag tycker att finansministern tog alldeles för lätt på denna mycket svåra fråga. Han rörde sig visligen med läkaren, som kunde både lämna ut intyget och vägra att lämna ut det, och han sade att det var ju lika enkelt att låta en taxeringsintendent avgöra frågan om detta slag av utlämnande.

Det är väl i alla fall så, herr finansminister, att bestämmelserna om tystnadsplikt skyddar ett väsentligt samhällsintresse. Det är vissa yrkesutövare som har den förtroendeställningen, att allmänheten har rätt att kräva att de inte lämnar ut en uppgift till någon annan än den vederbörande medger att den utlämnas till. Till dessa yrkesutövare hör advokaten, men finansministern nämnde inte att han har denna bestämda plikt till tystnad. Han är emellertid i rättegångsbalken befriad från vittnesplikt och editionsplikt inte bara när det gäller sådana svåra brott som bedrägeri och försakingring utan även i mål som handlägges inför slutna dörar. Det är ett betydande samhällsintresse som härigenom skyddas.

Nu låter man taxeringsintendenten eller en revisor eller någon annan vid länsstyrelsen anställd person ta del av

advokatens handlingar för att undersöka en klients förhållanden. Han kan komma upp på min advokatbyrå och ta del av korrespondens, handlingar, kontrakt, affärsangelägenheter — allting, och jag är skyldig att lämna ut dem. Jag kan visserligen hos länsstyrelsen begära att bli befriad därifrån, men jag tror att det är ett mycket, mycket svagt skydd.

En revisor som förordnas att verkställa denna granskning kan ha mycket starka personliga eller indirekta intressen av att ta del av affärshändelser och annat. Jag vet ett fall där vi inom advokatvärlden är ganska klara på att det har begärts en bokföringsgranskning hos en advokat i Stockholm för att få reda på en företagares deklara-tionsuppgifter i södra Sverige. Advokaten vägrade att lämna ut dem — han hade enligt lag inte rättighet att lämna ut dem och därmed svika sin klient. Det hela slutade emellertid med att regeringsrätten ålade honom editionsplikt. Där satte regeringsrätten detta intresse i andra hand.

Det är inte riktigt att säga att tystnadsplikten är ett ringa intresse och att man lugnt kan låta taxeringsintendenten gå och titta i den enskildes handlingar och intima förhållanden. Det kan gälla underhåll, det kan gälla stora affärer, det kan gälla annat som inte skall utlämnas till allmänheten. Det kan till och med gälla en brottslig gärning som har erkänts inför advokaten. Till advokaten skall man dock kunna vända sig och veta att saken inte kommer ut. Men den kan komma fram i en korrespondens när någon går och letar på en advokatbyrå.

Det finns ingen möjlighet att här dra en gräns, därför att kollisionen mellan editions- och uppgiftsplikten, som är ett undersökningsintresse för samhället, samt den för vissa yrkesutövare gällande tystnadsplikten, som är ett starkare intresse för den enskilde individen, är något, som det nu inte kom-

Effektivare taxeringskontroll

mer att finnas något effektivt skydd mot. Vi advokater — beträffande läkare är det kanske inte så ömtåligt — har faktiskt fått se vår tystnadsplikt tillspillogiven; den har genombrutits av § 57 c, andra och tredje styckena. Det räcker inte med den motivering finansministern gav i sitt första anförande för att försvara detta.

Härmed var överläggningen slutad.

Den föredragna 4 § godkändes.

5—7, 12, 17, 20, 22, 26—29, 29 a och 31 §§.

Godkändes.

32 § föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HAGBERG** i Malmö (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl., som innebär att 32 § 3 mom., angående skyldighet att underkasta sig taxeringsrevision, skall utgå.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till paragrafens avfattning dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hagberg i Malmö begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringspropositionen upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren godkänner 32 § i bevillningsutskottets förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 123 ja och 80 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till paragrafens lydelse.

32 a, 33, 35, 35 a, 35 b, 36 och 37 §§.
Godkändes.

39 § 1 mom.

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAGBERG** i Malmö (h):

Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen av herr Spetz m. fl. i denna del. Reservationen innebär avslag på förslaget att den skattskyldige skall vara förlustig rätten att hos kammarrätten och Kungl. Maj:t överklaga taxering, för vilken den felande eller ofullständiga handlingen eller deklARATIONEN skolat ligga till grund.

Herr **KÄRRLANDER** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till momentets avfattning dels ock på godkännande av momentet i den lydelse, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

Inrättande av postanstalt i riksdagshuset

svarad. Herr Hagberg i Malmö begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill att kammaren godkänner 39 § 1 mom. i bevillningsutskottets förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt momentet i den lydelse, som föreslagits i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hagberg i Malmö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 125 ja och 79 nej, varjämte en av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets förslag till momentets lydelse.

Övriga delar av förslaget till förordning om ändring i taxeringsförordningen

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A 1

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om förordningsförslaget.

Punkterna A 2—A 5 samt B

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 9

Föredrogos vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379) m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets memorial nr 50, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner; och

andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 10**Inrättande av postanstalt i riksdagshuset**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 26, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående inrättande av en postanstalt i riksdagshuset.

I skrivelse till bankoutskottet den 3 mars 1955 hade fullmäktige i riksgäldskontoret hemställt, att bankoutskottet måtte föreslå riksdagen besluta

att från och med den riksdagssession, som inträffade närmast efter den 1 juli 1955, en postanstalt skulle inrättas i riksdagshuset i huvudsaklig överensstämmelse med ett av fullmäktige förordat förslag;

att den under riksdagstid upprättade telegrafexpeditionen i riksdagshuset skulle indragas i samband med postanstaltens inrättande;

att befattningarna som postvaktmästare och biträdande postvaktmästare skulle från och med den 1 juli 1955 utgå ur tjänste- och personalförteckningarna för riksdagens ekonomibyrå; samt

att från och med den 1 juli 1955 skulle inrättas i första kammaren en

Inrättande av postanstalt i riksdagshuset

e. o. befattning som postvaktmästare i Ce 13 och i andra kammaren en befattning som biträdande förste vaktmästare i Ca 13.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta

a) att från och med den riksdagssession, som inträffade närmast efter den 1 juli 1955, en postanstalt skulle inrättas i riksdagshuset i huvudsaklig överensstämmelse med det av fullmäktige förordade förslaget;

b) att den under riksdagstid upprättade telegrafexpeditionen i riksdagshuset skulle indragas i samband med postanstaltens inrättande;

c) att befattningarna som postvaktmästare och biträdande postvaktmästare från och med den 1 juli 1955 skulle utgå ur tjänste- och personalförteckningarna för riksdagens ekonomibyrå; samt

d) att fr. o. m. den 1 juli 1955 skulle i personalförteckningen för riksdagens ekonomibyrå uppföras tre befattningar såsom biträdande förste vaktmästare i Ca 13 samt tio befattningar såsom vaktmästare i Ca 11 ävensom inrättas i första kammaren en e. o. befattning som postvaktmästare i Ce 13.

Reservation hade avgivits av herrar Nilsson i Landskrona och Gavelin, vilka hemställt att riksdagen måtte besluta, att fullmäktiges i riksgäldskontoret ifrågavarande framställning icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GAVELIN (s):

Herr talman! Till föreliggande utlåtande är bifogad en reservation med yrkande om avslag på förslaget om inrättande av ett postkontor i riksdagshuset. Den sena timmen gör, att jag skall försöka att bara med ett par ord motivera reservanternas ställningstagande. Jag skulle dock först vilja erinra om att vi år 1947 hade samma för-

slag uppe, varvid det avvisades av kammaren. Såvitt jag har kunnat finna, har det alltsedan dess icke på något sätt framförts något önskemål från riksdagsmännens sida om att förändra den ordning, som vi har haft sedan långliga tider tillbaka. Vi har i stort sett menat, att denna service har varit god, och det har varit svårt att förstå, varför man ovillkorligen skall försöka driva fram en förändring, då det inte har yppats någon önskan därom från deras sida, som skall betjänas av ifrågavarande postkontor.

Det är mycket troligt, att de framstötter, som gjorts då och då under de senare åren om en högre lönesättning för dem, som tjänstgjort som postvaktmästare, har väckt litet irritation på en del håll. Jag vill inom parentes påpeka, att jag alltjämt har den uppfattningen, att det skulle ha varit riktigt, om riksdagen de gånger frågan har varit uppe velat tillmötesgå framställningen. I varje fall är det ju klart, att arbetet som postvaktmästare är så pass kvalificerat — det gäller handhavandet av rätt stora penningbelopp — att man funnit det rättvist, om denne kunnat få ökad kompensation för sitt arbete.

Det har från några håll anmärkts på att det nu förekommer vissa besvärigheter för dem, som skall anlita det nuvarande postbefordringssystemet. När man t. ex. lämnar in pengar, måste man vänta någon timme eller någon dag, innan man kan få kvitto. Jag har dock aldrig hört, att det i något fall har rått något missförhållande, utan allt har blivit tillgodosett, och man har fått postkvittona och sina postärenden utförda på ett riktigt och ordentligt sätt.

Man har även denna gång kommit till det resultatet, att det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt med en omläggning. Enligt den utredning, som ligger till grund för bankoutskottets utlåtande, skulle det genom denna omläggning kunna ske en besparing på omkring 18 000 kronor. Detta håller emellertid

Inrättande av postanstalt i riksdagshuset

inte streck. Det har sedermera visat sig att det inte går att helt avkoppla postvaktmästaren i första kammaren. Dessutom räcker det inte med ett postkontor, som hålles öppet vissa tider på dagen, utan det måste därutöver finnas någon som tar hand om de ärenden som måste uträttas sedan postkontoret är stängt.

Jag och några andra ledamöter inom bankoutskottet har som sagt ansett att det finns lika litet motiv för en omläggning nu som det gjorde 1947. Såsom vi från början sagt, tycker vi att servicen varit tillräcklig och bra, och vi finner det oriktigt att göra en förändring, som i vissa avseenden kommer att leda till en försämring.

Det kunde ha varit av ett visst intresse att rent historiskt belysa, hur denna fråga utvecklats sig, men jag skall på grund av den sena timmen avstå därifrån.

Jag vill med denna korta motivering, herr talman, yrka bifall till reservationen, som går ut på att förslaget om inrättande av ett postkontor i riksdagshuset måtte avslås.

I detta anförande instämde herr Nilsson i Landskrona (s).

Herr SKÖLDIN (s):

Herr talman! Med hänsyn till den sena tiden på dygnet skall jag inskränka mig till att bara be att få erinra om att i anslutning till den motion som förelåg vid föregående års riksdag om att uppflytta postvaktmästarna i lönegradshänseende uttalade sig kamrarna för att man borde göra en utredning och anslöt sig i princip till att en postanstalt på sätt som föreslås borde inrättas. Det förslag som här föreligger är alltså ingenting annat än en effektivering av ett önskemål som riksdagen efter votering har uttalat. Med hänsyn härtill vill jag yrka bifall till vad bankoutskottet har föreslagit.

Överläggningen förklarades härmed

avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Nilsson i Landskrona och Gavelin avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gavelin begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gavelin begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 102 ja och 64 nej, varjämte 22 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogos vart efter annat

bankoutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning rörande inrättande av vissa nya tjänster samt rörande höjd lönegradsplacering för vissa andra tjänster i banken m. m., och

nr 28, angående regleringen för budgetåret 1955/56 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.;

första lagutskottets memorial nr 36, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden; samt

andra lagutskottets memorial nr 33, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden och memorial hemställt.

§ 12

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att på morgondagens föredragningslista de två gånger bordlagda ärendena skulle uppföras i följande ordning: statsutskottets utlåtanden nr 154, 150, 151, 156—157, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 6 och 7, bankoutskottets utlåtanden nr 29—31 och memorial nr 34 och 35, jordbruksutskottets utlåtanden och memorial nr 28—30, tredje lagutskottets utlåtanden och memorial nr 24, 26 och 27, första lagutskottets utlåtande nr 38, andra lagutskottets utlåtande nr 35 samt statsutskottets utlåtande nr 137.

§ 13

Till bordläggning anmäldes

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.,

nr 51, i anledning av väckta motioner med förslag till förordning om bostadssparande,

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 53, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1955/56, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

12 — Andra kammarens protokoll 1955. Nr 20

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om premiering av frivilligt sparande under åren 1955 och 1956, dels i ämnet väckta motioner, dels ock väckta motioner angående premiering av s. k. ungdomssparande, och

nr 33, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande bankoutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om sparbanks, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 8:o), 10:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 14

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings- m. fl. anslag för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m.;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.; och

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan; samt

från andra lagutskottet:

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik.

Vidare anmäldes och godkändes be-
beivillningsutskottets förslag till riksdag-
gens skrivelse, nr 297, till Konungen i
anledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till förordning om ändring
i taxeringsförordningen den 28 sep-
tember 1928 (nr 379), m. m., såvitt pro-
positionen hänvisats till beivillningsut-
skottet.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

§ 16

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökan:

Till Andra kammaren

Undertecknad anholder härmed vörd-
samt om ledighet från riksdagsgöromå-
len under tiden 25—28 maj 1955 för att
som svensk delegat bevista en kongress
i London.

Stockholm den 24 maj 1955

Olof Hammar

Kammaren biföll denna hemställan.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 2.08.

In fidem

Gunnar Britth